

De frymitseler fen Jinsenbürren

<https://hdl.handle.net/1874/233720>

mm 010144

60

no. 30

Kast **160**

Pl. G N° **30**

160 g 30

1. 20
1. 12

DE FRYMITSELER

FEN

J I N S E N B Ü R R E N .

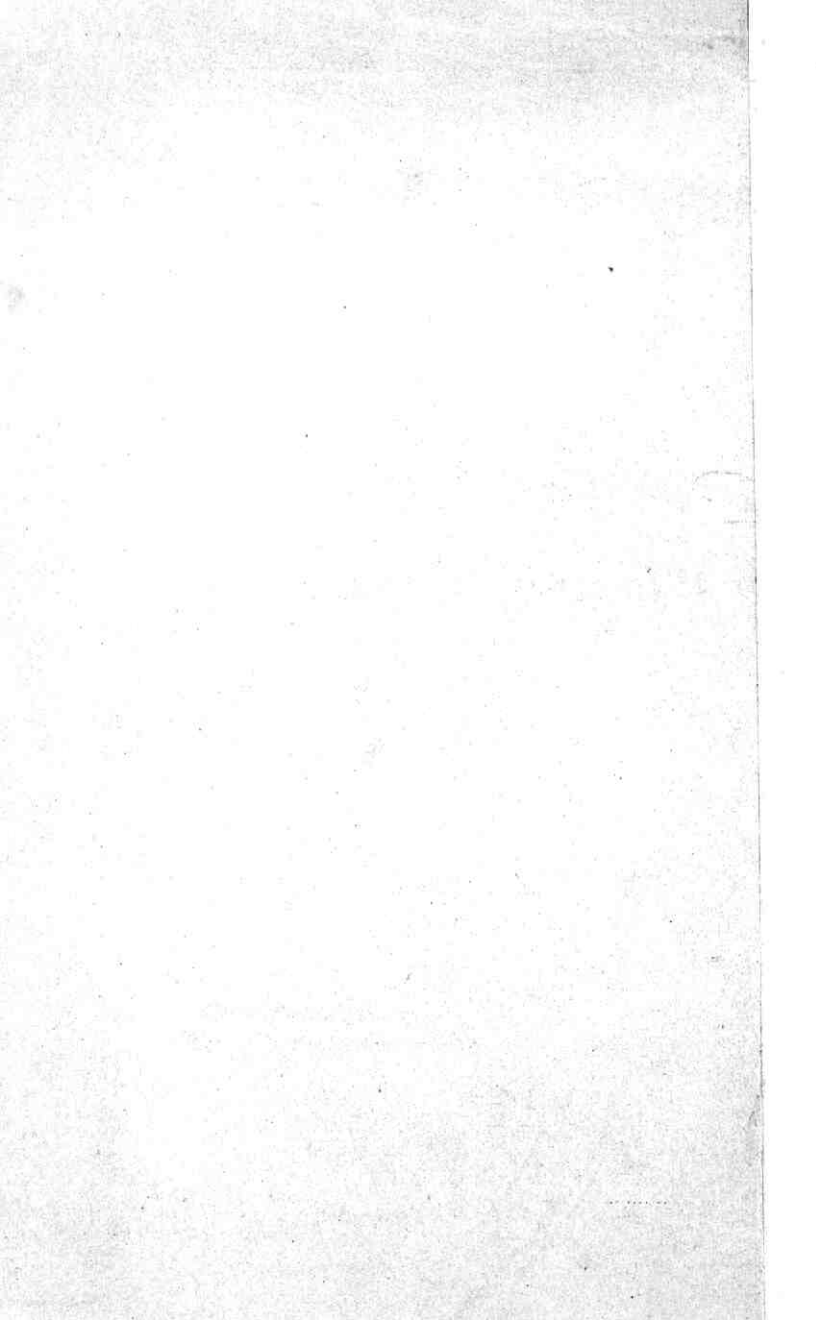
In folksforhael,
fry biwirke nei 't Heechdütsk fen
FRANS MICHAEL FELDER,

TRÖCH

WALING DYKSTRA.

FRANEKER. — T. TELENGA.
1870.

De Frymitseler fen Jinsenbûrren.

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

1894 5315

No. 9. 30.

DE FRYMITSELER

FEN

JINSEN BÜREN.

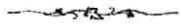
IN FOLKSFORHAEL,

fry biwirke nei 't Heechdütsk fen

FRANZ MICHAEL FELDER,

TRÖCH

WALING DYKSTRA.

TO FREANTSJER, BY
T. TELENGA.
1870.

In dy efterouhoeke fen Eastenrik, dy útrent in de Algauer Alpen, het men it Bregenzerwald. Der leit twisken hege bergen in, it dorp Schopperrau, dat biwenne wirdt fen ienfaldige, nederige, ja, mar ek freeslike bikrompene mensken. It benne boeren, mar gjin goeds lík as wy se hier hadde, hwent ien dy der in stik of seis ky het, giet for in greate rike boer; de measten hadde twa of trye ky, ek wol goeds mar ien. Mei 't wirk dat der oan fest is bringe dy mensken hiar tiid to 'n ein; hwet er in de wrald to redder is, oan de oerkant fen de bergen, der hia twisken sitte, der witte de measten next fen. As bern leare se hwet lésen en skriuwen fen in skoallemaster, dy allenne in de wintertiid onderwis jowt; in de simmer, as de skoallebern ek al mei oan 't wirk matte, den arbeitet master ek for in de hiar, om 't er mei sijn traktament fen sauntich gane in 't jier net ta ken. In 't godstienstige litte dy mensken hiar der bistiure, fen de pastoar en in 't borgerlike tröch de Vorsteher (foarstanner), dat is safolle as in dorpsborgemaster, en for dy hearen is 't bare nochlik, dat it folk, der hia oer steld benne, mar fiks dom is en net mei tinken pielt.

In dat dorpke nou is Franz Michael Felder opwachsen, ek su 'n poepeboerke en lang net ien fen de greatsten. Mar hy kipte him fen bern ou der út hiertröch, dat er, krekt as sijn heit, in danigen nocht oan lésen en learen hie. Hy wier mar tsien jier ald, do er sijn heit forlear, en do moast hy kostwinner wése for sijn mem, dy 't net barre mocht om in boufynt to nimmer. Mar as er sijn deiwirk dien hie, den siet er mei in krante of boek, dat er op de iene of de oare menear machtich werden wier. Do

er ienkear in stikje sieppe kochte, dat biteard wier in in bled fen de Gartenlaube, — do hied er gjin rest ear 't er sa 'n boek in sin bisit hie. Mar dat moast jild kostje! As er it wirk for sin mem in order hie, den bigûn er for in oar to arbeidsjen om hwet to fortsienjen; ek bigûn er hwet to hanneljen in geitfellen, en sa krige er bûsjild om boeken to keapjen. Ut dy boeken sâchde er tinkbielden in, dy in sin dorpke alhiel freamd wieren, en do de pastoar dat fornaem warskoude dy him for sin dwase boeke-lieafde, dy onnut wier en ek net paste for in boer, dy net by de tafel sitte moast to skriuwen, mar sin plak hie op 't field en in 'e skûrre. Dit baette likwol net, Felder halde fol, en het it safier brocht, dat er boeken in 't licht jowch, boeken in de trant fen romans, mar der safölle wierheid in sit, safölle djiepte fen opfetting en dichterlike forbielingskrest, dat greate gelearden en fornaemde boekeskriuwers der forbaesd oer steane.

Ien fen Felder sîn boeken is titels: »Sonderlinge. Bregenzerwâlder Lebens- und Charakterbilder.» — Dat boek waerd my tastiûrd, mei 't foarstel om der in frisk forhael fen to meitsen. Earst do 'k it boek lêsen hie like my dat stik wirk net to goed ta. Dat libben fen dy earmlike boerkes der in dy Alpen, der sinmerdei de »Senn'' mei sin »Alpknechte,'' mei de ky fen 't hele dorp wiken oan ien op de griene bergflakten tröchbringt, wit ho heech boppe de bivenne wrald; der winterdei de snielawinen sa gefaerlik benne, der men de mûnlen oan 't drayen makket mei 't rennende wetter dat fen de bergen nei onderen sipet; dat libben forskilt safölle by 't libben fen us wolstelde boeren op ús plat en wetterich lan, dat ik tocht in 't earstoan; om dat Bregenzerwalder forhael ta in frisk om to arbeidsjen, der is gjin bigjinnen oan. Mar oan de oare kant, as ik de »Charakterbilder,'' dy Felder in dat forhael teikene het, op 'e keper biskôge, den moast ik sidse: de mensken benne oeral in 'e wrald gelik, 't is allegearre koeke fen ien dai. Ik stelde my foar in dorpke in de greidhoeke, der dominy en in wethalder of in tsjerkfaud alles sahwet bistûre sa 't hia 't liefst ha, en der 't folk him in alle dingen fen dy

liu stiüre lit. Sökke dorpen benne der yet wol oan to wisen ; mar meast altiüd scil men in sa'n dorp ek ien of twa liu fine kenne, dy net instemme mei 't algemiene gros, dy dominy en de »Vorsteher" de foet wol ris dwars sette en dertröch it; lilke beest wirde en de wriuwpeal, der alle rudige skiep hiar oan rosse.

In sa 'n frisk dorp hab ik de personen en omstannichheden út Felder's forhael oerplante, for sa fier as ús folkslibben en maetskiplike tastanden dit talieten, — om der sa in frisk folksforhael fen to meitsen, dat ik de namme jown hab fen: »De Frymitseler fen Jinsenburren." Ho goed my dit slagge is, lit ik oer oan 't oardiel fen de beskieden lézers. Ik moast it forhael ek yet gans in bitsje inkortsje ; oars waerd it boek to great, hwent boeken dy hwet heech oan 't jild renne, der kenne wy in Frislan altiüd net noch keapers for fine. Derta is ús krite to lits ; búten Frislan wirdt gjin frisk lésen, en in Frislan matte wy ta ús leedwésen ek yet altiüd in hele bulte mensken oantrefse, dy rúnüt sidse doare, dat se 't frisk net lése en forstean kenne.

W. D. .

INHALD.

	BLEDSIDE.
I. Op 'e Bregge	1
II. In de Herberge	12
III. Korte Libbensskiednis fen de Frymitseler .	22
IV. In ongelökkige Heit	42
V. Op 't Field en in 'e Hûs	55
VI. Ho 't by Barteles tagiet	67
VII. Sape siket sin soan op	78
VIII. Franke leart mensken kennen	91
IX. Franke wer thûs	107
X. Allerhanne Foroaringen	131
XI. In Dokteresse. De Frymitseler snyt him in sin eigen knift	142
XII. In jier letter	159
XIII. Franke en Doue op reis	169
XIV. Hwet er wiles thûs barde	181
XV. Ho 't allegearre útroan	193

I. Op 'e Bregge.

As immen, dy opbrocht is in de bouhoeke of in de Walden, soms in de greidhoeke komt, den mat er it ientoanich fine, dat der ûren fier in 't rûn oars neat to sjen is as grien lân, gers en oars neat as gers. De greate keppels glansige bonte ky, dy der in renne to weidsjen, pronkje dat grien moai op, dat is wier, mar for immen, dy der net fen bern ou oan ta wend is, bliuwt it ientoanich. De litse dorpkas, faek mar in tsjerke en toer mei fiouer of fiif hûsen der by, of op sîn meast in stik tsien toolve, dy der midden in dat griene lan steane, krekt as se út de sek skôdde benne, siugge der stil en deatsk út; libben en biweging is der trôch in dei net to fornimmen, alteas as de bern nei skoalle benne. Allike ientoanich as de natûr der is ek it libben fen de greidboeren. Moarns en jûns meltse se de ky; horne de keallen en baergen, biredde de bûter en tsiis en in de twiskentiid giet it manfolk, faek mar allenne de fynt, it lan út to dongbûtse, to eakkelfen, to stiensiikjen, to stikelstekken of sawet. Hia ite en drinke net op feste ûren, mar as 't de frouliu past; den smit de faem in bernehind of in wit keassensloop op 'e skûrre en der kenne de manliu in 't lan oan sjen dat se thûs komme matte. Sneins geane se ien- of twakear nei tsjerke, bliuwe in de bûrren to koffy- of thêdrinken en geane wer nei hûs. Sa giet de foarsimmer en de neisimmer to 'n ein. — Mar! — der twisken in stiet de ongetiid. De ongetiid! de tiid fen onrest en ongedienens, nei in mear algemiene namme de hayinge neamd. Den is de greidboer alhiel út sîn alde stap, ja, as 't er goed op wierret, den gint er him sels en sîn folk de tiid net for iten en drinken en

sliepen; en as 't er net goed op wierret, den is er kortkearich en dwarstriedrich, alderfreeslikst! — mei ien wird: waersiik. Ek for de dorpsliu, dy gjin boeren benne, is 't den ongetiid. De bakker mat fülle mear brea bakke as oars, hwent de boeren hadde in rest freamd folk in tsienst, de kûper mat de harken en sök spil in order meitse, de smid de forken en oar ark, de skoemaker de alde skoen: hwent al hofülle as in greidboer oars ek fen klompen haldt, in 't heawirk matte er skoen oan. Ferwers litse timmeliu, dy oars net dögge as kreweikes by de boeren, pakdragers en sökke liu, — dy krye tröch de ongetiid in stilstand in hiar saken, hwent for sök folk is de boer of de frou den net to sprekken, — of hia matte hiar in de ongetiid bistelle wolle — en dat dögge se den ek meast mar; hwent elk ken den by de boer oanslach krye. Sels dominy deelt mei in de ongetiid, likwol, net in de drökte, — dat is to sidsen, as er in in gemeente stiet, lik as der goods benne, der sin biröpbrief him de fryichheid jowt om in de ongetiid sneins mar ienkear to preekjen, om 't it folk den sneinneimidis lieaver in goed skoft sliepe wol as nei tsjerke gean.

Jinsenbûren is in dorp in de greidhoeke en lang net ien fen de litste, lik as blikje seil út min forhael, dat oanfangt mei in tige reinige simmer, in de tiid do der yet grïtmannen en assessoren in Frïslan wieren. Der kaem in bulte hea, hwent it gers wüchs dat it brüde op dat beste greidlan, dat in de simmer wol hwet wetter forneare ken, en as 't deis net al to oerstialpich reinde wieren de mieren mar drök dwaende om it swiere hea del to slaen. Mar ho 't dat rip wirde scoe! — dat like tsiuster; hwent it wier mar alle dagen wiet en reinich. It jowch him er wakker nei oan, dat dat skoandere kostlike hea op 't lân forwirde scoe matte. It wietsjen wier krekt mei *Sint Jan* bigûn en dat wier in minne tatfiding, hwent it is in ald sidsen fen de mierpoepen: as it op *Sint Jan* reint, den reint it fïertich dagen oan ien; dat wol sidse, dat er den in de tiid fen in wike of seis gjin dei foarby giet alhiel sonder rein. Der wieren wol boeren

dy dat leauden, mar der wieren ek goeds dy seyen : dat wieren mar roomske fabels, de Heare wier frymachtich in al sîn dwaen en koe waer en wîn bistiüre nei sîn wolbilagen, sonder fen tiden en onstannichheden ou to hingjen. — Heroan scille jimme al hearre kenne dat er ek riichtsinnige gereformeerde liu to Jinsendürren wennen. Ja, dat wieren se do dy tiids der meast allegearre, hwent siuch : hia hiene der in beste riichtsinnige dominy, der se oer 't algemien fülle fen halden.

Dominy Stekelband, to Jinsendürren, koe volgens sîn birop in de ongetiid in wike of seis oanien sneins mei ienkear preekjen fry en dy frydom brûkte er ek. Der hied de man it greatste gelijk oan, hwent onder de neimideis-preek sieten der oars al in hele boel to sliepen, der men gjin niget oan ha ken, as men bitinkt dat de mensken earst in goed waerm miel efter de knopen setten en den in ketierke renne moasten wils 't de sinne yet sa goed as op 't heechst stie. Derom ken men licht bigripe, dat in de ongetiid, as elk de hele wike lans fen de iere moarn ta de lette jûn in 'e skrep wier, it neimideis-preekjen wol foarby koe. Mar do 't alle dagen sa reinde en der sadwaende gjin bûtenwenstige drokte wier, do liet dominy bikend meitse dat er op de earste snein in de moanne fen Julie de neimideis preekje scoe. Om 't elk wol forwachte dat er in preek oer 't waer halden wirde scoe, en om 't se meast allegearre wend wieren trou nei tsjerke to gean — kaem de gemeente goed op. De preek foldie tige en 't neigebed net it minste, om 't dominy derin út namme fen allegearre mei earnest en oanhaldenheid frege om droech waer en sinneskîn. Men ken 't yen hast net bigripe ho 't fierwei de measten, út tsjinnichheid in de »nye gesangen,» — en út-stivens mei 'k er wol by sidse, neilitte koene om mei to siongen :

»O God! bewaar het veldgewas,
 Dat de akkers ons voerspelden;
 Het ligt als in een' waterplas
 Op onze drassche velden.

O Gij! die onzen kommer ziet,
Gebied de wolken dat zij niet
De landmans hoop verwoesten.

Ontsluit uw zegenrijke hand,
Verkwik, in onze dalen,
Eens weêr het halfverdronken land
Met warme zonnestrallen.
Geef drooge weiden aan ons vee,
En deel een' rijken voorraad meê
Van voedzaam brood voor menschen."

Dy warden úteren doch fólle better hwet er in hiar hert om-
ging, as de psalmfersen, dy dominy sionge liet.

Do 't folk út de tsjerke kaem reinde 't wer tige, derom seach
elk mar gau onder dak to kommen; de bûtenbûrsters gingen nei
alderwenst hier en der hinne to thêdrinken. Mar in ûre oarde-
heal letter waerd it droech waer, do kamen der al gau goeds
bûtendoar om nei de loft to sjen en op 'e bregge roan in hiel
selskipke gear. Der ging 't op in praten en kleyen oer 't waer
dat it sahwet die, hwent de loft like yet lang net sùn.

»Jonge, jonge! hwet stiet it er binaud foar mei 't hea," sei
Bartele Doues, in greate stevige bonkige man, dy elk op mear
as fiftich jier skatte scoe, — mei in sterke houterige stemme.
»Dy der satôlle bilang by het as ik, mat iten en drinken forgean,
der komt sa skoan hea, de mieren arbeidsje mar foart, de onge-
tidens longerje deis by ien om, en as 't net gau foroaret mat
alles op 't lan forwirde; 't mat al moai bislaen as de helte er
fen woan wirdt. As men mei iens natûr to wirk giet, den scoe
men bigjinne to tinken, dat er gjin barmhertige God mear libbet.
Hy seach yet ris in de loft rûn en sei: »Der sit yet al mear
wetter." Do roan er foart nei hûs.

De liu dy stean bleauen halden hiar earst in poas allegearre
stil, en op 't lest sei er ien: »Nou, nou, dy man het it al slim.

Al forrottet sîn hea allegearre, der hoeft er yet gjin stik brea minder om to iten; in arbeider dy sîn deihier misse mat, het fry hwet mear misgean fen 't waer."

»Och ja" sei in oar, »Bartele is Bartele, men mat mar tinke de man is net wiser."

Klaes timmerman sei: »Ik hie doch tocht dat Bartele him better onder 't bistiur fen de Heare deljaen koe; hwent as in oar him ris hwet tofoaren klaget om help fen him to kryen, den het er dalik in hele boel fromme treastwirden klear, en nou 't him sels net nei 't sin giet forslacht er der in ienen in."

»Nou Klaes, lit dou Bartele mar in sîn wêsen. Hy is in from man en hwet mear is, ek lid fen de gritenyerie. Skimp lieaver op de godloasen, dy hiar sels de skild jowe fen hiar tsjinrampen, inpleats fen op dy goede liu, dy alles op God sîn greate rekken sette, dy er nei hiar dead bitelje scil. Dat is allegearre klear bare frommens." — Sa spotte Sape Stekbel, in bleek man, sahwet heal en heal nymoderich klaid, dy hwet alder as Bartele like to wêsen.

»Ja frommens!" sei Klaes. »Hy giet trou nei tsjerke, hy is lid fen alle kristelike forieningen en hy ken sa lang bidde dat de ierappels, dy glean hiet op 'e tafel komme, der kald en stiif onder wirde; mar wy siugge 't nou wer hwet liu dat in 'e grûn benne. Sîn soan Doue het er om sîn ondogense streken foart jage, en sîn dochter Maryke scoed er ek wol út renne wolle, as se sa goed as hiar broer kans seach om hiar to redden; mar hia is hast wol needsake om er in to bliuwen, om mei de alde om to hispeljen, to bibellêsen en to psalmsiongen en to bisiikjen as in heale cent ek spoud wirde ken. Dat hiette den fromme liu!"

»Dou kenst se om mîn part ek wol oars neame," sei Sape en gîng sîn wegen ek. Klaes folge him ridlik gau, mar 't oare ploegje bleau yet stean. In hopen dorpsliu witte sneintojûns de tiid net better to 'n ein to bringen as mei op 'e bregge to stean, hwent op de dei des Hearen in de herberge to gean om in slok

to drinken, dat is to Jinsenbûrren net in de mode. Altiid by 't wiif in 'e hûs to sitten, forseelt ek, hwent hwet seil men altiid mei 'n oar prate? men is ommers alle dagen by 'n oar; en der to sitten as stommelingen en neat gjin nys te sjen en to hearren en neat to tinken — dat is net út to halden. Komt er den op 't lest in hûrwiif inrennen mei in sleep gûlderige en twingerige bern efteroan, den wirdt it yet minder. De goede manliu, dy op in reinige snein sa'n straffe to dragen hadde, siugge langhalsjend út nei in helder plakje in de tsiokke löft, en 't mat algans wiet oanslaen as hia in hiele dei in de kiukhoarn bliuwe. Derom bleaunen den dy liu op 'e bregge ek mar stean, al wier 't dat er al wer fry hwet drippen foelen. Om 't nimmen op dat stuit hwet nys hie to fortellen, bigûnen se mar to praten oer de man dy krekt sa by hiar wei gien wier, nammentilk Sape Stekbel; hwent oer Klaes timmerman foel safölle net to sidsen. Elk wist wol, hy wier Klaes timmerman, dy goed jild forstienne en gans drank brûkte, mei sin wiif altiid in onfrede libbe, en 't in 'e hûs wol ris grou dwaen koe. Oer Sape likwol, dy as er der sels net by wier, al fölle de »frymitseler'' neamd waerd, wier altiid wol stoffe to praten, howel ek al neat gjin nys; mar dat hoefde just ek net, hwent oan 't alde hiene se genoch. It wier altiid pleisierich as elk mar sidse koe hwet er wiste en men net jimmer ien allenne hoefde prate to litten. Sökke breggelieu meye altiid gracch in wird mei sidse, en elke gelegenheid as se dat kenne en doare is hiar wolkom, wils 't hast altiid in petear hiar forsele seil, der se oars neat ta dwaen kenne as 't harkjen. Gracch litte se immen in ding, dat se wol tsienkear earder heard hadde, in 't lange en brede alhiel útfortelle, as se mar útsjen, dat se sels ek yet oan 't wird komme seille en forhjelje kenne honear en fen hwa se dat ek al heard ha, en hwet se deroer tsjin 't wiif sein hadde.

Hia hiene 't er nou oer, dat Sape altiid fortúnlik west hie in 'e wrald en ho 't him alles meiroan en best slage, howol er sin libben lang in heale frytinker west hie. Altiid wier 't him better

gien as in oar, hwertroch hy nou ien fen de rikste liu to Jinsensbûren wier. En as nou yet sin soan Franke mei Bartele Maryke kaem to trouen, lik as 't algemiene sidsen wier, den koene dy twa in kaptael by 'n oar bringe lik as der hein noch omtrent onder de boerestan ien to finen wier. Hwent Bartele Doue scoe fest, sa lang as de alde libbe, net werom komme, en den scoe heit er in sin testament wol om tinke, lik as riucht en billik wier en foar God en de wrald to forantwirdsjen, dat er dy jonge safülle net takomme liet as Maryke, dy wrichtich wier ek mear fortsienne to hebben as dy dogeneat. Hia hie de hûshalding altiid kloek en ieverich bistiurd, en niunken hiar heit hie se hiar halden en dragen lik as 't in bern bitamme niunken in alder, dy for hiar sparre en by 'n oar potte hie.

Do waerd er rie halden hwer de jonge liu wenje moasten; — as Bartele 't boerkjen oerjaen scoe of Sape, — of allebeide. De measten tochten, Franke scoe wol op sin heite spil komme. De frymitseler sin hûs wier sa goed as ny en de lannen best in steat, hwent Sape wier in kerel dy alles krees ha woe. Hy liet slatte en arbeidsje op 't lan, dat it lieafhabbery wier, en brûkte terpsmodder by de bult; sa hied er fen in minne pleats in bôppest besten makke. Elk seach wol in dat sin menear fen dwaen de beste wier en de foardelichste, en in boer dy safülle jild hie as byfoarbiel Bartele, mocht de frymitseler in 't stik fen boerkjen wol neifolgje. Mar dy man hie in tsjinnichheid in alles hwet ny wier. Hy sei altiid: »Sin heit en sin pake hiene hiar ek mei sôkke nye útfinfels net bimoeid en hiene doch altiid goed boerke. Immen hoefde 't in klean en kost en hûsrie ommers ek net better to bigearjen as sin alden it hawn hiene, en den hied er 't er ek net op ta to lidsen om de leste drip út de grûn to skoerren. As men mei 't ienfaldige tofreden wier, den hie men altiid genoch oan 't jinge de Heare frywillich waechse liet.» — As Bartele der gelik oan hie of ongelik, der wieren de liu 't lang net iens oer, en wils 't se der drok oer oan 't praten wieren, kaem Egge Blomterp der ek oan traepjen mei de lange

piip in 'e hôle. Dy man weard wol gau ris neamd fen de gritman fen Jinsenbûrren, to sidsen net in sîn bywêsen, den, wisten de liu wol, woed er liefst by de fan neamd wirde. Hy wier net allenne alderling en aldste tsjerkfaud, mar, hwet yet mear sci, ek aldste assessor of bysitter fen 't gritenybistiûr. De eigentlike gritman, in adelik hear, sonder wiif en bern, dy in ûre der fen denne op in slot wenne, wier hast altiid onpaslik, alteast as er thûs wier, derom reisge er simmerdei lölle for sîn sûndheid en hûshalde winterdei meast to Leauerd. Sadwaende reste 't bistiûr fen de gritenye meast op Egge, en hy wier der net in bitsje permantich op, howol de siktaris eigentlik de man wier dy in wierheid it spil stiûrde. Bislynten, dy dat wol wisten, hiene him derom de namme jown fen gritman fen Jinsenbûrren. Hy hie 't efkes oanheard hwet er oer Bartele sein waerd en do naem er 't wird: »Hark ris, jimme hoeve nearne net oer to praten, Bartele het it riuchte foar; in goed boer haldt him by de streek. Hwet er het, dat bistiûrt er mei eare en lit it oan sîn bern oer lik as er 't fen sîn alden krige het. Sape Stekbetel is en bliuwt in aparten ien; hy wol altiid oars as in oar. In it tidelike giet it him goed, mar ik woe net gracch mei him libje en stearre. In de wraldske saken wol er wiser wêse as de wiiste, mar de wiere wisheid, dy fen boppen is, dy mist er, hwent onder tsjerkelike noch borgerlike oerheden wol er him deljaen. Earne stumpers en geringe liu wol er altiid helpe en tomiette komme, sa 't er beart, mar as er geringe liu, dy in húske of in plakje grûn in eigendom ha, dat for in litse priis ouprate ken, den lit er 't net.

Elk dy op Sape tsjin hie, stemde Egge friûnlik knikkende mei, en de enkelden, dy wol hwet ta sîn eare wisten to sidsen, halden liar stil. De mensken benne oeral al fry gelik, as se mar op 'e keper bisioen wirde. In litse efterdorpkes krekt sa goed as oan de keninglike hoven, wol elk liefst de man ta friûn halde dy 't meast to sidsen het; om sa 'n man to wille to wêsen is men greach in bitsje bliu en doof en stom. Dy dat net ken en net wol, wirdt it lilke beest, lik as Sape Stekbetel. Ily wier,

onder de oansjenlike, dat is de wolstelde liu, to Jinsenbûrren de ienichste dy Egge Blomterp in 't iepenbier tsjinsprekke doarst. Hy hie, lik as er net skromme to sidsen, »de gritman" (* mei al sin greatskens en al sin dwaen en litten al lang in de lampe hawn. Hy woe net flaye en plomkestrike, ek net sjende blin wêse, mar alles sjen sa 't wier, en hwet er sioen hie net forswye, howol er wiste, dat er sadwaende »de gritman" en sin hele oanhang tsjin krige. De liu dy in bitsienningen sieten achten 't de moete net wirdich om hiar oan Sape sin praetsjes fülle to steuren; hwent hia tochten der sa oer: »Hy wier sa dom net dat er him om 't bilang fen geringe liu it bloed hiet makke; dat hy safülle oer alles to lekskoayen hie, dat wier mar om 't er yet gjin ien earepost hie, nou wie er spitich op de liu dy dat wol hiene. Oaren, dy ek nearne mei in sieten, seyen: »Dy Sape wier in earste dwarsbongeler; op alles hied er hwet to sidsen; gjin ien koe 't him nei 't sin meitse, dominy allike min as de gritman. Oansjenlike liu woed er altiit de wiukken inkorte, en dy in de onderwal sieten woed er helpe op kosten fen oaren. Nou dat koe men tinke! de gritenye of it dorp scoe him it lot fen in arbeidersjonge oantsjen, en gemiene liu hiar lesten oonimme, allenne omdat Sape 't sei! Gekkepraet! As der wesentlik need en earmoed bistie, waerd er altiit al help forskaft, sonder dat Sape rie en die hoetde to jaen. Dy arbeidsje koe en woe, koe sin brea wol fortsienje, en forhongerje liet men nimmen. As him de need fen de mensken sa ter herte ging moast er se mar helpe, mar om liu dy gjin earnejld bitellen koe 't bistiur gjin oare regels en wetten meitse."

Sa hie Sape mar allenne dy liu op sin side, for hwaens bilang er him fyanden makke, likwol ek lang net allegearre. Dy 't al weagen om 't iepentlik mei him to halden, wieren liu dy nimmen acht sloech, skurve knapen, dy men fen hiar sels of hiar alden altiit wol hwet foar de skinen smite koe, dat hiar ta swyen

(* „De gritman", der mat men hier en in 't forfolch Egge Blomterp onder forstean.

brocht; derom diene se dat ek al meastentiids en der by dat praetsje op 'e bregge halden se hiar ek stil.

It measte forwonderen de liu hiar der oer, dat Sape de neimideis in de tsjerke west hie, hwent der kaem er oars hast net. Deroan koe men sjen, waerd er sein, dat dy greatsprekker ek al allike graech as oaren des Hearen segen oer sîn hea ha woe. »Sioed er dat fiftē fers fen de hûnderdtredde psalm ek mei songen ha;» sei er ien, »dy der de riuchte geastelike bitekenisse fen fetsje ken, mat fen sels in lits man foar de Heare wirde.» —

Derop sei Hans Fetses, in lang man, in bitsje foaroerbûgd, howol yet net ald, mei in tronie dy klear ûtwiisde, dat er wol ris in slok dronk: »Né, Sape het dat net mei songen, ik hab er om tocht, hy seach 't wol nei in 't boek, mar hy die de mûle net op. Ik hald 't er for dat er allenne mar nei tsjerke gien is, om nei tsjerktiid de iene of de oare to treffen, dy er sprekke woe.» — Sa sei Hans, mar dat hy sels de man wol wêse kend hie dy Sape sprekke woe, om 't de man jild fen him ha moast,— dat sei er net.

In oaren wier fen miening: in de frygeastery gîng de jonge frymitseler yet fierder as de alde; dy Franke wier ien dy suver nearne fen witte woe.

»Ja,» sei in oar wer, »dominy het wol ris sein: dy heal en heal bistudearde boeren wirde wol gau ris nyliochners, — dat siugge wy wer oan Franke. Ily scoe ommers it studearjen ek leard ha, en der hied er licht better for past as for de bûrkery. As in boer de noas in allerhande freamde nymoadrige boeken stekt, den doocht it net.»

Der waerd wer op sein: »Sape woe sîn soan studearje litte om 't er miende dat Franke hier in 't dorp net allenne de rikste, mar ek de skerpste fen forstan en de geleardste fynt fen allen wier. Mar op oare plakken koene goeds wêse dy yet riker en skerper en gelearder wieren; derom hied er de jonge mar wer thûs halden.»

»Nou,» sei de earste wer, »Franke sîn geleardens ken him net fülle helpe, for 't tidelike sa min as for de iwichheid. Ik ken tominsten net bigripe hwet it him jowt, as er al út de boeken wit, dat er earne in 'e wrald pikswarte mensken libje, dy elkoar opite.» Oaren foegen der by: »En dat de sinne stilstiet en de wrald omdrait lik as in krodetsiel, dat wy mei busen en beammen en al, onder en hoppe oan de ierde hingje lik as de miggen oan de souder: dat benne nou dingen, — inmen dy dronken en gek beide tagelik wier, scoe 't net briker bitinke kenne. En sokke dingen forhellet er oan elk, dy 't net to gek is om nei sîn praetsjes to harkjen, ta de arbeiders ta, dy by hiarres in 't wirk benne.»

»Né,» waerd der wer op sein, »sökke boekewisheid het neat om 'e hakken, der hoeve Franke noch sîn heit hiar hwet op foarstean to litten. Om in flinke kerel to wirden is Franke fiers to meager, en ho 't mei 't kaptael komme wol, der wit men yet neat fen. Of eigentlik ken men 't wol witte ho 't op 't lest útrenne maet mei liu dy sökke freamdichheden in de hölle ha, lik as Franke. As sa 'n ien in bürkery bistiüre scil fliucht de boel oer de kop, lik as de wrald alle nachten, nei 't hy ús wismeitse wol. Men siucht it wol mear dat in hûshalding, dy sa bûtenwenstige hird rik wirdt ek hird wer in 't forfal rekket. Nei in by 'n oar halder komt wol ris in forbrûker, dy 't hirder ta 't slotgat útbringt as de earste 't ta de doar inbrocht het.

Egge Blomterp, dy yet trye dochters in 'e hûs hie, die de mûle ek yet ris op en sei: »Franke is, leau 'k, in 'e grûn sa 'n slim jongkerel net. Men mei er fen sidse hwet men wol, mar ik mei him tsienkear lieaver lye as de alde. As Sape der altiit net mei dwaende wier om de jonge krekt allik to meitsen as er sels is, den scoe Franke wol in goede ju wêse.»

It bigûn wer to reinen dat it easde en dertröch wieren de breggelu needsake om nei hûs to gean.

II. In de Herberge.

Jimme witte nou al dat er in bregge to Jinsenbûrren wier en sa bigripe jimme fen sels dat er in feart tröch roan. By dy feart lans roan de smelle dik, do dy tiids yet in modderdik. Foart by de bregge stie de herberge, dy de dik en de feart beide foar him lie. Moandetojûns wier der altid gans drokme, hwent den lai it dorpslearskip, dat op Snits foer, foar de herberge om de bûter en tsiis in to laden, dy de oare deis oan de merk moast. Den kamen de boeren of hiar arbeiders mei weinen of ierdkarren in 'e bûrren om hiar gemaek in 't skip to bringen; de tsiis moast den by de kastlein in 't efterhûs woegen wurde, en dat jowch fen sels oanlieding dat de bringers efkes in de tapkeamer gingen om in hapke to nimmen. Liu, dy der eigentlik neat to meitsen hiene, bitochten den wol ris in boardskipke om der ek in to rennen en in praetsje to meitsen. Sa sieten der de moandetojûns ek in ploechje om 'e tafel, en Rinske de kastleinsdochter, of eigentlik de foardochter fen sin wiif, stie bij de tapkast om it folk to bitsienjen, do Bartele Doues der inrennen kaem, dy sonder in wird to sidsen oan 't oar ein fen de keamer sitten ging, wils 't er mei greatske minachting de eagen efkes nei dy slokje-drinkers draide. Hy easke in gleske brandewin mei sûker, en Rinske, in flink jongfaem, brocht it him gau. Der ging de doar wer iepen en: »Goeden jûn, allegearre mei in oar!» rop Sape Stekbel, friûnlik en wol, ear 't er yet seach dat Bartele der siet. De oaren seyen him ek gôen jûn en do sei er: »Hwa het in piipfol tabak for my? Ik fornim dat 'k mîn doase thûs bliuwe litten ha.»

»Ik wol,» sei Klaes timmerman, der Sape ticht by stie, en wils de boer stoppe sei Kiaes: »Nou koe 't yet wol ris bislaen, as 't sa yet hwet foart wierret, dat jy jild oan 't hea fortsienje kenne, dat jy forline winter fen my krige ha.» — Jimme matte bigripe dat Klaes winterdei in pear ky hie, en dus ek hea ha moast.

»Ik ben gjin handelsman,» sei Sape »ik ha 't dy ounomd om datste 't oer hieste en wol oan jild ha woeste.»

»Ja hoer, jy loeken der my in doarn mei út 'e foet, dat seil 'k altiïd sidse, hwent gjin ien woed er my do dat jild for jaen, dat 'k do fen jo krige ha.

»Nou Sape, hier stiet wol in stoel,» sei Bartele, dy 't forfeelde dat Sape safölle mei dat folk praette, wils 't hy der stilswyend allenne siet.

»Kom ja,» sei Sape, en gîng tsjin Bartele oer sitten. »Rinske jow my ek in hapke, alde kost, dou wist wol. — Yet al kald en reinich hioed,» sei er tsjin Bartele. »Mar wol 'k jo hwet sidse, man, »jy matte op in oar jier in almanak fen Suringar keapje, hwent dat het dit waer better redt as van den Bosch sines. Of lieaver, keapje fen elkmes ien, den komme jy gau sa fier dat jy er neat mear fen leaue hwet de almanakken fen 't waer sidse, hwent hia sidse 't hast altiïd ongelik.»

»Ja, jy prate hwet,» sei Bartele, »mar dit heislike baergewaer hiene jy ek net forwachte. — Jy hadde 't nou by lök raek sahwet redt.»

»En jo helpt it neat,» sei Sape laitsend, »dat jy jou heawirk alhiel end al nei 't almanak inriuchte hadde Ik hab de gek mei söks, dat witte jy wol, mar 'k hald ek net fen sök freeslik kriten en kleyen, as 't oars rent as wy 't lieafst ha. — Leau dou alles, Rinske, hwet in 't almanak stiet?»

»Ikke?» sei Rinske, »ik leau altiïd hwet fen in ding; de iene kear leau 'k: it is wier, en de oare kear: 't is net wier.»

»Dat heste 't sa slim net foar,» sei Sape. »Mar wist yet wol, dat Bartele en ik hier hioed trye wike ek sieten; do sei ik sa, ik wier net haestich mei 't meanen; mar Bartele sei, hy woe foartmeitse, hwent volgens sîn almanak krigen wy in de hûnsdagen reinich waer en foar de tiïd droechte.»

»Ja, nou wit ik it wol,» sei Rinske; »der hadde jy om lake en jy seyen, in jou almanak stie 't riucht oarsom.»

»Just,» sei Sape. »Ik ken 't my net bigripe, dat liu dy hiar forstân ha, sökke dingen leaue. As der in sinneklips komme

seil stiet it in alle almanakken allik; sa moast it mei 't waer ek wêse, as men der op oan scoe kenne."

Om de oare tafel, der se in poas stil sitten hiene, kaem gemompel, mar nimmen doarst tsjin Sape bigjinne. Hans Fetsets, dy der ek by komd wier, lûstere: »Hald jimme stil! lit Sape dy alde 't hier mar ris ûtkieme, dat mei gjin boas."

Bartele sei neat, mar hy wier al nidich, dat koe men sjen. Om him hwet tomiette to kommen, sei Rinske: »Men wit soms net ho 't mei sôk ding sit; der benne ek wol liu, dy net op in moandei bigjinne wolle to meanen, om't er wol sein wirdt, dat er altiid ien ongelökkige moandei in 't jier is."

»Ja," sei Sape, »de liu miene hier riuchtsinnich gereformeed to wêsen, en 't bygelove fen 't alde heidendom, dat foar tûsen jier in dit lan bistie, — hadde sa yet net oulein. Men mat fens wirk dwaen as 't waer en de gelegenheid er goed for is. En, foege er der by, wils 't er Bartele skerp oanseach, as 't den altiid net gled fen de tried rent, den mat men dalik net tipelsinnich wirde en sidse: »t Is krekt as er gjin barmhertige God mear libbet." — As dat kristlik en gereformeed is, den wit ik er neat fen."

»En 't is doch wier!" skreaude Bartele en hy sloech op 'e tafel en seach as in nitelich bôle.

»Hou man, bidarje hwet!"

»Ja, wier is 't, en 't is ek gjin wonder! sa godloas en fordoarn as langer de wrald is en allegearre dy der in thûs benne. Allegearre, gjin ien útsondere! — gled gjin ien. Gjin wonder is 't, dat sids ik, dat de miette fen Gods toorn oerrennende fël wirdt, en dat er 't douhûdige menskdom straft in sîn grimichheid."

»Miene jy den," sei Sape gnâskjend, »dat God lik en opleappend wirde ken, lik as jy?"

»En leaust dou den net, dat de Heare in God der wrake is, en dat sîn geriuchtichheid in fortarrend fiûr is? sei Bartele," en seach Sape oan as in riuchter dy in misdeder foar het.

»Ne, dat leau ik net,» sei Sape manmoedich. »God ken gjin God des toorns wêse. As hy mei al ûs earmhertich geskrip in disse binipte wrald de hölle brekke scoe, den mocht er altiid wol lik wêse. Disse wrald mei 't hiele boase menskdom is ommers sîn wrald. En dou leaust it ommers ek dat alles nei sîn wille bart; welnou den is 't sîn wille dat it sa bart lik as 't bart.»

»Der ha wy 't al!» rop Bartele, »der komt de frygeast al út de moue. Is 't net in griis om 't oan to hearren? Dou stietst hier mei de iene foet in 't gref en dou doarst er in 't iepenbier sa 'n heidenske tael út stiette. Dou biste sa bilësen, sidse de liu, wilst den net hwet de skrift seit?»

»De skrift seit, ik mat ondersiikje en neitinke.»

»Aste hwet faker in de tsjerke kaemste, den scoest wis wirde dat de skrift in hiele oare biteikenis het ast dou mienste.»

»Omdat dominy 't seit? Och heden! as ik op de dominys to seil gean seil, reitse 'k gled in 'e war, hwent de iene seit riucht oars as de oare. Gelökkich benne der frysinnige mannen onder dy...»

»Frysinnich!» foel Bartele Sape in de reden, — »heidensk mast mar sidse. Dy frysinnige mannen wirde sels sa drist dat se 't catechismuspreekjen neilitte, en as se de formulieren lêse, den slane se alles oer hwet hiar net noasket, en bitinke inpleats der sels hwet by. Is dat nou net grouwèlich?»

»Né, dat is lang sa dom net. Dat benne liu fen de foarûtgong, en dy matte wy hadde in alles, in 't preekjen allike fülle as in 't boerkjen. Döngjen is better as bidden, dat matte de boeren mar bigripe, en de dominys ek.»

Bartele helle de pong út de bûse om sîn gelach to biteljen en seach krekt as er in leppelfol moster ophapt hie. Op 't lest sei er: »Nou, it is tröch alles hinne! sökke tinkbielden in de hölle to hebben en dy sa mar in 't iepenbier útcreamje to doaren. En dat docht hier in man sa heech op 'e jierren, dy in goed forstan hiet to hebben. — Mar ik hoef my der oars net oer to forwonderjen, dou hest altiid al sa 'n wereldsgesinde heale heiden

west. Oer din siele en sillicheid hest dy nea bikommere, mar dy altiïd fortise in de tidelike dingen. Mar der wirde wol ris nuvere dingen fen forteld, host dou oan din jild komd biste, der kenst op oan. Dat mast nou sels mar witte, mar dit wit ik, dat it wier is, lik as dominy kortlin yet bipreke het. »De liu,» sei er, »dy 't hier in disse wrald allegearre nei sin en winsk ging, hiene in de iwichheid net fülle goeds to forwachtsjen, hwent hier krigen se fen Gods goede gaven al fülle mear as se fortsien-nen, en as se kamen to stearren, den wier hier fonnis: »Gaot weg van my, ik heb u nooit gekend.»

De liu by de oare tafel glincken, mar Sape sei: »Wy hearre nou yet ta disse wrald, en 't plak, der wy tröch Gods bistiur in steld benne, wiist us fen sels de wei hwet us plicht is. Arbeidsje in de boadskip: de domyns libje ek net fen 't bidden, mar fen hier traktament. Ik hab net sein dat bidden forkeard is, mar 'k leau wol dat 'n hopen liu der neat fen bigripe hwet eigenlik bidden is, al miene se 't üt de kinst to kennen. En bûten dat ben ik fen miening: altiïd mar to bidden, to leauen en to hoopjen, wils 't men to sluch is om to tinken en to handeljen, dat bitsiut net folle, — en dat doar ik in 't iepenbier sidse, om 't ik wit, dat it de pest is for de meatskippy. As Jezus in disse dagen wer op ierde kaem om de mensken to learen, den scoe 'k sorch ha dat er ek gau for in frysinnige ketter útkriten waerd, en malle gau scoed er 't wer to kampjen krye mei fariseërs en skriftgelearden.»

»Hy is wrichtich net fier mis,» lüstere Hans Fetse.

Bartele smiet in dûbeltsje op 'e tafel en wiles dat er nei de doar roan sei er: »Mei sa 'n forflökte godloase heiden wol ik ik neat mear to dwaen ha! — Neat mear wol k fen dy witte, — dat kenst forstean!» — Do ging er der üt en sloech de doar efter him ta, dat de romers op 'e tafel donsden.

In poaske wier 't in de keamer deastil, en op 't lest sei Sape: »Dat is nou doch hwet to slim. Bartele mei in from man wêse, mar de deugd fen 't geduld het er yet net, en dat is foar in menske in ongelök, in disse wrald al. En as elke deugd ta de

al geande wei mear op him sels, mar inmen hwet jild op rente to jaen, der gîng er fôlle gauwer ta oer as Barteles, dy as in echte alderwetsche boer, sîn jild mar liefst in 't laedsje halde woe. En om 't de liu nou it net liefst by Sape bidearre woene, en ek net tsjin hiar miening prate, fûnen se swyen it beste.

Mar krekt as in kat, dy smûk op 'e plaet sitten bliuwt, as er folk in 'e hûs is, mar op tafel springt, sa gau as de keamer leech is, en de molkkop omreaget, en alles ousnoeit, mei ien wird in hele boel kattedwea útferd, sa bigûnen ek de liu in de herberge op Sape sîn eare en goede namme los to gean, sa gau as hy de hakken ta de doar út hie. En do waerd er den ek sa goed ouheuele, dat er net in goed hier mear oan him hie. Klaes trimmerman wier de ienichste dy him derta net meislepe liet; hy halde Sape sîn wal op, mar al hied er der tsienkear better slach fen hawn, as er hie, dat scoe doch net fôlle hûlpen ha. Rinske hie in heislike mier oan dy swetsery, hia kipe jimmer ta 't fenster út, as se hiar stiefaer, de kastlein, ek fornaem, mar hy kaen net opdaegjen. Hie redde de boel hwet op, do gîng se ris ta de keamer út; do se wer kaem hiene de manliu 't yet al oer Sape, derom woe hia bisiikje as 't praet ek op hwet oars to kryen wier. Derom sei se: »Wolle jimme de kraute ek lêse?, dy leit hier yette.» — Né, dy hiene se allegearre al lêsen. — »Hwer 't dy brief weikomd wese mei?» sei Rinske wer; »t wier krekt as 't skrift my net oneigen wier. — Mar né, dy ik mien scoe net oan Sape skriuwe.»

»Och heden!» sei Klaes, »de heale wrald skriuwt him brieven; mei alle gelearde liu het er gemienskip. »Ja, dy man, der het gjin ien forstan fen. Ik koe jimme wondere dingen fen him fortelle, as 'k it dwaen woe. Ik hab wol ris brieven by him op 'e tafel lidsen sioen, dy sa studenthaftich en fornaem skriuwn wieren dat sliuchtwei liu, lik as wy, der neat fen lêse koene.»

Rinske sei laitsend: »Dat scille wol brieven fen 't geriucht west ha, sôkke kriget omke inkeld ek, mar den giet it my lik as Klaes, ik ken der net wiis út wirde.»

»Dy nuvere brieven, dy Sape kriget, dat benne goeds fen de frymitselers,» sei Jan Skearder mei'n eigenwiis glimke.

Jan Skearder, dit mat ik efkes sidse, wier in permantich kereltsje, hwet lits fen stik, mår hy stied er for bikend dat er alle »goede» boeken lêsen hie en hele preken fen bûten koe, en ek bysondere kindich wier in ælde historis. Hy hie in ælde Jozefus, in Martelersboek en in *Kerkelike Geskiedenis* fen Foeke Sioerds: dat sei al hwet! en der liet it mantsje him hwet op foarstean.

»De frymitselers,» sa praette Jan fierder, »habbe 'n skrift op hiar eigen hån, dat bûten hiar gjin menske lêse ken. Dat matte se ha, om hiar spil geheim to halden; hia hadde elkoar fülle mei to delen, der se tsjin nimmen hwet fen útlitte meye.»

»Hwet benne eigentlik frymitselers?» sei Rinske, »der ken 'k net by.»

»Dat leau ik in ienen fanke,» sei Jan, »en lei permantich de hannen op 'e knibbels. »Ik ken dy der al hwet fen sidse. Alle liu prate oer de frymitselers, mar fregeste immen: »Hwet benne frymitselers?» Nou ja, den wit gjin ien it. Mar ik leau al dat 'k er hwet fen wit. As men fülle in 'e boeken omnoasket den wirdt men fen alles wis en ken men, as 't wêse mat, gelearde liu to reden stean. De frymitselers, Rinske, dat benne mensken dy oan gjin God leaue, en omgong mei de divel ha.»

»Ho mat men 't oanlidse,» sei Klaes timmerman, »om omgong mei de divel to kryen?»

»Nou ja, dat bist dou nedich to witten, Klaes. Dou wierst er licht neat to wiis ta, om der ek ta oer to gean, as men dy sei host it onderlidse moaste. As ûs maet dy den mar genoch riksdælders taskikte, dat scoe dy passe. Mar ik seil oppasse en sids 't net; ik wol gjin forantwirding op my lade; wy prate der mar net mear oer.»

»Nou kom, Jan Skearder,» sei Klaes wer, »hwet hoefst wer sa op to swetsen? Dou kenst er neat fen sidse, hwent dou witst it net. Mar om min part hoefst er ek neat fen to sidsen, hwent ik leau er doch nen bit fen.»

»Scoe ik er neat fen witte? Nou kom !' sei it kribbige kereltsje mei in stemme dy men út sa'n prop net forwachtsje scoe. »Sa goed as der ien is wit ik it, dat alle frymitselers de divel net persoanlik kennen leare, mar as se hwet mei him hadde to dwaen, den natte se hiar by de greatmaster forfoegje, of ho 't sa'n kerel oars ek hiet," —

»Hwa is dy greatmaster en lwer wennot er?"

»Dat wit ik nou Godtank net. Der mast Sape mar nei freegje, hy scil 't dy wol sidse kenne, as er wol. Dit ken ik er dy yet fen sidse: hia hadde der ek in Moses en in Aron en in Jozua en in Kabel by, en de berch Sinai, de twa stiennen tafels en 't gouden keal en al dat spil komt er by to pas. Ik hab in ald skriuwn boekje, dat is oukomstich út mîn pake hûshalding; in broer fen mîn beppe het it skriuwn, 't scil, tink ik wol hûnderd jier ald wêse, mar 't jiertal hadde de mûsen der ou fretten. As 'k hier ris wer kom scil 'k dat boekje in 'e bûse stekke en 't jimme foarlêse. (*)

(*) Dat ald skriuwn boekje hab ik ek in mîn besit; for de aerdichheid lit ik de inhoud hier wirdlik folgje as in bydrage for de kennis fen 't jinge onder „'t folk" forhelle wirdt fen de frymitselers. „Brief van De vrije metselaars gevoelens Wegens haaren Godsdienst. Te bekomen Voor Een halve Schelling. Hier hebje Een klaar Berigt van de vrije metselaars gevoelens, dit is van een gewesene vrije Metselaars in het ligt gegeven die 14 Jaar onder haar geweest is, en in die tijd dat hij onder haar was, heeft hij Frankrijk en Engeland doorgereisd, en overal Bij de vrye metselaars verkeerd; op het laats is hij te Amsterdam gekomen en daar hebben zij in verscheide schepen bij malkanderen geweest, zoo dat hij wel geschikt Is Om hier een klaar berigt van te geven, het is een Engelschman maar te londen heeft hij zijn vrije metselaars gevoelens aangenomen; het was In de stad in het huis van den Heere Fielding in de herberg de Swaan, hij was doe 24 Jaar oud sijn Naam Is Thomas wolson; daar hij zijn gevoelens zouden aanemen; doe werde hij eerst in een duister kamer geleid, Deuren en vensters werder wel gesloten, en doe werd een doek voor zijn oogen gedaan dat hij niet konde Zien; en een die nam hem bij Derhand en die leide hem in de kamer driemaal in het rond en dan moeste hij op haar spreken zijn voet op een besondere wijze opligten en zijn hoofd Buigen en in die tijd hoorde hij zoo een geraas Boven zijn hoofd dat hij werde er van verschrikt het was of er twe degens kruisweegs over malkanderen gesproken werde, en voelde ook besondere bewegens in dit tijd onder zijn voeten; waardoor dat hij genoodzaakt was om zijn voet op die

»Scoe Sape wrichtich wier sa'n ien wése?» sei er ien.

»Sa'n ien wése?!» sei Jan. »Wel wis is hy sa'n ien. Gjin forstannich sliucht wei menske kriget in sin libben sa'n kaptael

tijt, op te ligten Als zij spraken; en doe wierd Hij weer in een andere kamer geleid; en de doek voor zijn oogren weggenomen, en doe een tavel voor hem gezet ende daar wied een Boek opgelegd, om zijn naam daar in op te schrijven en drie kaarsen werden er op gezet; en twe degens met een moker waar door dat hij vrij wat ontstelt wierd, en dan moeten zij eerst eeden onder malkanderen doen om te bezweren dat zij haare gevoelens nooit aan geen mensch mogen open—bare met mond Nog door geschrift, die den eed verbreekt die moet lijden Dat zij hem de keel afsnijden en de oogen uitsteken en de borst doorstoten ende het hart uit het lijfscheuren, ende de ingewande uit den buik haalen; en die tot Assche verbranden, opdat er geen gedagtenisse van sulck een over blijft. En als dat gedaan hebben dan werden zij als een broeder aangenomen; en dan werde haar witte handschoenen aangegeven, en dan werd haar en troffel aangeven met passer en een winkelhaak; en een schietlood en een schootsvel werd haar voorgedaan En dan werd haar een Examen Geleerd, dat zij weten hoe zij in alles hebben gedragen, waar meede dat zij het aan malkanderen betonen dat zij onder de vrije metselaars behoren; als zij in de tempel komen dan werden de voeten 7 maal opgeligt waarmede dat zij het tekenen geven dat zij 7 trappen hoog moeten, en de voeten die moeten kruiswegs over malkanderen gezet worden, de regter voert eerst voor, daar zijne twe oppassers in zijnen huis die moeten wel opletten Of een ieder Die merktekens Wel op zijn tijd vertoont die er vereischt worden, Anders Mogen zij er niet ingelaten worden daar werden dan Drie Slagen gedaan met en moker en dan moet een ieder driemaal in de handen slaan, en roepen dan housee housee hou-ee en als zij dat alles op zijn tijd weten te doen, dan werd haar vriheid geven en dan hebben zij en merkteken onder malkanderen aan haar duim en de voorste vinger die houden zij wenkelhaaks wijze en hij toont veel meer Kenmerken waaraan dat zij kenbaar zijn onder malkanderen in het hoedafnemen en windrinken maar mij dunkt het is niet weerdig om meer over sulke omstandigheden te schrijven daar is noodig wat plaatse over te blijven om de regte grond ook aan te tonen, hij verklaard wat dat gereedschapt betekent met i der stuk toont hij het aan haar met en precies leven, gelijk als een ieder weet, dat een passer een winkelhaak en een schietlood daar toe gebruikt word om alles krekt en effen te maken, Maar Die verklaring is het mij niet weerdig om te schrijven, want daar door kan een eenvoudig mensch verleid worden dat zij mene dat hare gevoelens zoo vervoeielijk niet zijn als het inderdaad is maar u zal ik de verna mste gronden van haar godsdienst antonen. die ik in een ander vermaard bock heb gevonden dat er nog wat klaarder over schrift, daar verklaard de vrije metselaar waarom dat zij vrije metselaars genaamd worden, dat is zegt hij, om dat zij haar in alles vri kennen, Zij erkennen geen god die de gereformeerden voor god erkennen, dat noemen zij natuur hij toont het ook aan dat zij sulke

by elkoar as hy; hy het doch op 't lest neat mear forstan fen boerkjen as in oar. Gjin ien ken der by ho 't er oan al dat jild komd is. En as men him mar ris praten heart, den hoeft men net

---

gruljke eeden onder malkanderen moeten doen in het aannemen van haar gevoelen daar turken en heidenen voor schrikken en beven, maar hij toont hoe gerust dat hij nu zijn eed kan verbreken, die hij selve gedaan heeft om dat hij nu siet zoo lang als hij zijn eed niet heeft verbroken, zoo lang moet hij de godheid verloochenen, want zij stellen onder haar vijf personen na zijn schrijven verder kan ik u hier niet in onderregte ik ben selve onkundig in deze gronden ik geef het aan een ieder zijn oordeel over, want mij beweegt om hier over te schrijven wensch ik u in het vervolg aan te toonen de eerste van de Vijf Personen die noemd sig selfs God en de tweede Moses en de derde Aron en de vierde Josua en de vijfde Kaleb en de eerste die sig selfs God noemd, die gaat staan op een hoog verhevene Trap die sij voor de berg Sijnei houden, En hij heeft twe Stenen tafelen Daar de wet op geschreven is, en zijn hand, en de tweede die zij moes noemden die gaat dan ook na boven na die gene die sig God noemde, dan staat Aron, Josua en Kaleb benede aan den trap en de derde die Aron genaamd word, Die maakt dan benede een kalf en de vergadiring die bid het aan de vergadiring die werden de kenderen Israels genaamd, en dan geeft die boven Staand: die sig selfs God noemd Die twe Stenen tavelen aan moes en als moes dan de wet Heeft ontvangen zoo klemt na beneden en als hij dan siet dat de vergadiring het kalf aanbid, zoo Laat hij de twe Steenen tavelen Vallen en hij bestraff haar en Aron, en de vergadiringe verzoeke Mozes om voor haar te Bidden bij de geene die Zig Zelfs god noemt dat de Zonde haar vergeeven mogen worden, en dan komt die genoemde god Van Boven af bij de vergadiring En Zegt dat 't Haar Vergeeven is dat Zij nu maar moeten Eeten en drinken en Vrolijk Zijn waar op dat de vijf personen met de vergadiring te samen eeten en drinken tot Walgens toe en dan verkiezen Zij en donker vertrek om haare Gruwelen die te Beter uit Voeren maar die gruwelen die zijn te vervoeljik om ze opebaren; en eider kan wel dinken dat haare gevoelens niet veel besonders is om dat Zij het niet willen opebaren Want een ieder komt met zijn gevoelen voor het Licht, Het mag weezen wat het wil zij zeggen dat de Bijbel Niet Anders in zig behelst Als mijne of natuurlijke liefde Daar uit kan en ieder wel uit denken hoe bandeloos dat zij leven en zij soeken nog ongegronde voorwintselen Bij te brengen om haare gevoelens te bevestigen; haar dunkt Als haare Gevoelens zoo gruweljik waaren, dan soudn zij wel gestraft worden dat zij op een ander maanier sterven maar om dat zij sterven gelijk Als Andere menschen, Dat is bij haar een bewijs dat zij het regt hebben en haar Twede wereld geweest Is, En ten derden om dat er soo veel Grooten tot desen gevoelens Overgegaan en daar hoor ik nu overal veel spraak van dat het meeste onder de groten sijn menig een die weet niet hoe dat hij Sijn Tijd in Wellusten sal doorbrengen en ten vierden, dat zij zoo goed voor den Aron Zijn want de Rijken die moeten

mear in bistan to stean ; hy leaut ommers oan gjin God; hy leaut oan neat."

»As er omgong ny de diivel het," sei Klaes, »den seil er der doch wol oan leaue, scoe 'k tinke."

»As jy der jimmeroan sa nuver in slane," sei Jan, »den ken men net redeneanje."

De oaren namen it for Klaes op en seyen, men mochten doch wol ris in frage dwaen as der ien hwet to binnen skeat. Dat Klaes sei wier de planke lang net mis; it mocht wol ris oerhandele wirde as immen, dy sîn siel oan de diivel foarkeapet, oan God noch neat leaue ken. Sa hassebassen se yet hwet foart, mar op 't lest wieren se 't oer ien ding wer iens: Sape mocht wêse hwet er woe, mar hy offere sîn sieleheil op oan it tidelik bilang."

En doch wier de man, der se altiid safolle oer to lekskoayen hiene, gjin skelm of dief en ek gjin woekerer; hia wisten him as 't er op oan kaem, gjin oare ondogensheden nei to jaen as dat er gjin gelove hie en gjin menske nei de eagen seach.

Dat Sape gjin boer wier fen 't selde hout as de oare boeren in sîn krite, seil de lêser al út sîn eigen reden opmirken ha. Ik wol jimme hwet neyer mei de man bikend meitse.

III. Korte Libbenskiedenis fen de Frymitseler.

Sape heit wier in earne timmerman, of lieaver mar sa'n foege knuseler, dy sîn brea fortsienne mei 't meitsen en forkeapjen fen skeppen, løddefiemen, forkestokken, terskkneppels, spinpijen, stoven, sinteklaesgoedsformen for de bakkers en al sök spil. Der stied er freedts to Leaurd mei op 'e merk en tiisdeis to Snits, en

---

de Aron onderhouden die onder haar zijn en Als de rijke geen Nabestaande vrienden hebben, dan moeten Zij het maaken dat haar goed na haar dood aan haar gemaakt word dit syn nu de gronden die Ik u hier in het kort by malkanderen heb geschreven, op dat een ieder het beter konde bekomen, die eerste Gronden van Thomas Wolson Die heeft hij selven geschreven."

den swalke er ek wol, as 't op 't lidlichst wier, mei in siou fen dat goed by de husen lans to foarkeapjen. In de wanling neamden se him altiïd Franke Spinpiip; sîn fan wier oars Stekbetel. Dat wier gjin bidriuw om er greate stikken mei oer to winnen en it foel him wol ris sûr, hwent hy wier hwet gnorrich fen bi-stean. Ienkear do er yet fynt wier, mar al sa tröch it lan su-tele, om 't er sîn heit jong forlern hie, en sîn mem net fülle for de kostwinning dwaen koe, do wier 't ris bard, dat er in adelik slot foarby kaem, der krekt dy deis in pear trouden. Dat wier der in trein fen moaye rïdtugen alhiel nuver, der stie in sierlike earepoarte, 't wier allegearre grien en blommen en flaggen, en al 't folk út de omkrite wier op in bien om 't jonge pear to sjen. De earne kneppelsiouer hinge tsjin in hikke oan, wils 't de prach-tige wein him foarby ried, der in jonker in siet nest sîn moaye jonge breid. »Hwerom'', sei de siouer, wils 't er de sek wer op 'e rech bûn, »hwerom ben ik ek net in sa 'n prachtich hûs to wrald komd, der 'k opwaechse koe in weelde en oerfloed? Hab ik dat minder foartsienne as dy fint dy der sa moai in dy wein sit?'' Hwerom het God him sa rik makke en my sa earm?'' Hy mimere der oer om in ein oan sîn earmoed to kryen, mar hy wist er gjin wei op, hwent hy wier lits en swak nei sîn alderdom en der wier nimmen dy him sîn lot oanteach. Derom woed er bi-siikje as God him ek helpe woe, en hy kocht in lotbriefke for sîn sûrfortsinne jild. Mar God help him net, sîn briefke foel út mei neat. Dat makke him danige mismoechich; God hie him sa mak-lik helpe kend en hie 't doch net dien. »Nou siuch ik,' sei er by him sels, »dat God my earm en ongelokkich bliuwe litte wol, en tsjin sîn wille ben ik net opwûchsen.''

Fen dy tiïd ou siet it him mar fest in 'e hölle dat er ta 't on-gelök in de wrald komd wier, dat tinkbielid koe gjin dominy him ouprate, en dat forlamme sîn wilskreft alhiel end al. Mar do sîn mem forstoar moast er him doch wol in bitsje to skrep sette. Hy moast immen ha dy him bilappe en biwosk en sîn keamerke nou en den hwet himmele. Sîn earste oanfal wier derta by sîn bûr-

man de skoemaker, en dy sin dochter Griet woe dat wirk wol op hiar nimme.

De skoemaker hie twa greate jonges in 'e hûs en twa fammensbern; dy koene 't mei hiar fioueren altiid lang net lik fine, mar tsierden soms as hingers. Derom stie Griet er sa onder: as se in goed plak krye koe, den woe se der wol út. Mar hia wier net sterk en wol gau ris bûten order, derom koe se net best tsienje, en nou kaem it hiar net foarkeerd foar om Franke Stek-betel mar to biloeren, den hie se doch in ienen in eigen hûshalding. Griet wist it libbensfiur in him oan to blasen, hy krige sin oan hiar en waerd in hiel oar mense. De diakens en dominy woene him it trouen ouriede, hwent hia tochten, as der ris gans in hûsgesin fen kaem, den wier Franke gjin kerel om der de kost for to winnen, en den koe 't in great biswier for de diakenje jaen. Mar hy liet him in dat stik net riede en liede, hy woe Griet mar ha. Hia trouden; mar 't dûrre net lang of Griet rekke oan 't sukkeljen en 't earste jier al jowch it sa 'n lyen en geheuker, dat Franke de moed alhiel wer nei de hakken sakke, en hy leaude grif dat er sint Jobs tiden gjin ongelökkiger mense op ierde libbe hie as hy. It like wol, sei er, dat de flok op sin hûs lai, hwent Griet bilibbe der ek neat as ellende. Hia koe tige spinne en breidsje, der hie se in hiar aldershûs wol ris goed hwet mei foartsienne, en by 't trouen hiene Franke en hia der ek op rekkene, dat hia hwet mei fortsienje scoe. Mar och heden! der kaem sa'n bitsje fen. De man koe mar skrippe en arbeidsje en faek sin wiif ek yet bi-oppasse en him mei de hûshalding bi-moeye, as hia bûten order wier. En ek al wier Griet by tiden ridlik by 't spil, den libben se yet net lökkich togearre, hwent alles hwet se die kaem hiar sa biswierlik en slim foar, dat se altiid siet to kleyen en kreunen en suchtsjen. Dertröch waerd hy wer sa flaumoedich en swiersettich, alhiel mal, en sin dageliks deuntsje tsjin hiar wier: »Ik doch safölle as ik ken; dou mast mei de fortsiensten safier sjen to kommen as 't mogelijk is en dy stil in din plak deljaen. Dat iwege

jammerjen en stinnen en grinen makket it yet binauder as al it oare."

It tredde jier fen hiar trouen wier 't lökkichste. Griet wier mar selde onpaslik, hia krige wer sin en nocht oan hiar wirk en wier altiid wol to moed. Sa waerd Franke ek wer rommer om 't hert, en do sîn wiif him in de wike foar pinkster de eagen útstriek mei in jonge soan, — do song er de sneintomoans in de tsjerke: »Dit is de dag, de roem der dagen," ens. sa lûd, dat alle liu de earen opstieken. Hy stelde him al foar ho 't dy jonge him mei in jier of hwet in 'e hannen komme scoe by sîn wirk; al hwet mogelijk wier en onmogelik seach er al wit ho fier foarût en sîn wiif bilibbe do hiar nochlikste en lökkichste tiid. Better as alle tröchwise mannen biwiisde hia do dat in feste wille ek oan in swak ligchem kreft en dregens jaen ken, sa lang as se beide biswijkje. Mar deroer bikommert de wrald him net. Dat die Franke ek net; hy hie sîn wille der mar oan dat sîn wiif safölle oars wirden wier. Der wier er bliid mei, net allenne for him sels, mar ek for de litse Sape. Dy fleurige jonge jowch heit in bulte wille, en hast alle moandeitojûnen tóge er sîn soan nei de kastleins efterhûs om 't bern op de greate tsiisskealjen to weagen, sa gracch woed er witte hosölle de jonge in in wike of fiertsien dagen wer oanwoan wier.

Sape wier en bleau in ienichst bern, en dat wier in ding fen bilang, mei 't each op sîn folgjend libben, — net omdat hy de ienichste erfgenaem wêse scoe fen 't jinge sîn alden kamen nei to litten: hwent dat waerd in bitsje; — mar mear omdat dit yet al in boel infloed útoefene op sîn aerd en bistan. Ienlings bern, al wirde se ek fen de alden net bidoarn, benne altiid hwe oars as goods dy in 't selskip fen forskate broerren en sisters opwûchsen benne. Onder in stikmannich sisters is de aldste allicht ris minder bernlik en gauer hwet aldwiwiger as de oaren. Dat seil der fen denne komme, dat hia fen lits oan mear mei greate mensken omgien het, en der fen praten en alles leare moaste, wils 't de oaren fen elkoar leare en mei elkoar as bern

babbelje en omgean. In ienichst bern is nou net for in tiidlang, mar in sijn hiele opwaechsen onder greate mensken; hy is tröch in tiid sinniger en onbrüksumer as oaren, dertröch ken er mei oare bern fen sijn aldens meastentiids min oer wei. As 't him oan list en kreft ontbrekt om oare bern to bihearskjen, den jowt hy him wer onder greate mensken, of hy siket it ien of 't oare der er allenne de tiid mei kirte ken.

Dit leste lai nou bysonder in 't aerd fen Sape. Do hy op 'e bürren bigün to rennen en by oare jonges kaem, waerd er al gau in »malle jonge" neamd; by 't bortsjen wier er sinnich en dwars, en sa waerd er gau by alle ploechjes oustegere; soms krige er snieballen of mödderkluten efternei. In 't earst ging er den wol ris nei de timmerwinkel of de smitte om der hwet tiid to 'n ein to bringen, mar der woene se sa'n earmelius bern ek altiit net ha to in 'e wei stean, foaral net as foarnamer bern der ek wese woene. Mar thüs hie de jonge ek gjin tier; mem wier faek net goed en klage dat er tofölle spil útjoweh, en heit wier altiit neargeastich, hy jeusele by de dei lans dat alle lesten en biswieren op him oankamen. Hy moast skrippe en klaue fen de iere moarn ta de lette jün, om it nedige to winnen, en koe him net fölle mei de hushalding bimoeye. Den moast Sape boadskiprenne en ierappelskile en mear sök soarte fen wirk dwaen. Do er in eintsje hinne kaem bigün er ek to skrobjen en to himmeljen, en do bilibbe sijn mem al wer nochliker dagen, as do Franke deis by hiar in 'e hüs omkreunde.

De mem kaem to forstearren en dat naem de jonge him fölle neyer as de heit. Dy wier eigentlik bliid in sijn hert dat er fen hiar ontlestge wier, om 't hia fortsienne hast neat en koste yet al fry hwet. Likwol onderfün er gau dat hy mei wiks in gune of fiif yet sa fier net wist to kommen as sijn wiif by hiar libben, en Sape moast hast alle dagen fen sijn heit hearre, dat er in mage hie as in boarnamer, en dat it wol goed wüst hie, dat sijn mem him mar mei nomd hie nei de himel, den hie heit hier op ierde ek yet ris hwet better dagen ha kend.

Simmers wist de jonge him wol to reddden, den socht er wirk by de boeren en fortsienne al gau de kost; mar winters moast er nei skoalle, en den ginde heit him nauerneed de tiid om hwet to learen. En doch hie Sape tige nocht oan learen; hy siet fülle in de boeken, faek wol as in oar lai to sliepen. Mar hy kaem niunkelitsen sa fier dat er ek hwet oars leare moast. Franke woe him mar in sin eigen handwirk opliede, hwent dat wier de foardelichste wei, mar der hie de jonge net fülle sin oan; heit klage altiid, sei Sape, dat dat sa 'n skriek bistan jowch, derom woe hy lieaver hwet oars. De heit, dy 't just net ontbriek oan kreft om to dildsjen en to dragen, mar wol oan moed om in oare wei in to slaen, — sei den: »Hwet wotte, jonge, en hwet kenste? Dit is in wichtige frage, der kenst op oan. My het God nea helpe wollen, ik wier in earmeliu's bern, en mei de lottery bihelle 'k neat. 'k Fla sorch dat er 't mei dy neat better foar het, oars hied er dy net as min bern op 'e wrald komme litten. Derom hwet kenste, as God dy net helpt? Neat kenste as mei din forkearde bigripen dy sels yet earmer meitse. Mienste dat ik in min jonge jierren lökkige dagen hawn ha? Allike min as dou, mar nimmen freget er nei hwet men lieafst scoe wolle; heukerjen en hungerlapjen is us foarlan in 'e wrald, derst dou, frees ik, ek net fen ontkomme scitte.»

De jonge, dy hwet better op sin eigen kreft fortroude as de heit, kamen sökke reden wonderlik foar, mar alles hwet er der tsjin sei wier om 'e nocht. It is slim to sidsen hwet er einlings oanfange scild hie, as net kort der nei sin heit, nei in korte siikte, komd wie to stearren. Hy hie in oantroude omke, dy in ein der fen denne wenne, en in wolstelde timmerman wier, en dy fûn goed om de jonge by him to nimmen. It húske, dat yet net forkocht hoefde to werden, waerd oan arbeidersliu forhied, en Sape forliet it plak, der er as bern borte en ek yet al mannich nochlike úrke bilibbe hie. Fen Sape sin foarttsjen hie nimmen in 't dorp misgean. Soms as de liu dat húske foarby gingen brochten se hiar de nuvere jonge yet ris to binnen, dy soms alhiel menskeskou like to wesen

en soms ek wer biastere útlitten wêse koe: mar al ridlik gau wier er alhiel forgetten. Hy forgeat likwol sîn bertep plak net sa gau, al wier 't ek dat it him net oan nye onderfiningen ontbriek. It lyen en de earmoed, de siikten en tsjinspoeden, dy er der mei bilibbe hie, en ek elke friûnlik wird, elke lieafdetsienst, stiene in sîn gehûch sa fest as in in stiennen tafel kappe. Hy woe rik wirde, hwent hy seach dat in rike for alle lesten biwarre bleau, en oeral for de beste en de wiiste tröch ging, derom wier 't allenne for in rikeling mogelik, nei sîn en wille to libjen, earne forskovelungen to helpen, of in goed wird for hiar to spreken. Hy koe in Jinsenbûrren yet forskate, dy mei him in earmoed opwûchsen wieren, mar gjin omke hiene dy hiar in handwirk leare koe. »En for in rike boer, tocht him, wier 't doch sa maklik om immen to helpen. Ho gau wier der tûsen gûne by elkoar to kryen, om de iene of de oare oan 'e gong to helpen, dy net wit hwet er oanfange seil om 't de earmen him to kort benne. Immen doch dy 't sa rom het dat er helpe ken en safölle forstan bisit, dat er oaren, dy ek wol helpe wolle, der ta de wei wise ken: o! sa 'n ien is greater as de greatste en mat lökkiger wêse as de lökkichste.»

Sape wier in friûn fen lêsen en by sîn omke fûn er in heap boeken, dy de man fen sîn wiifs heit erfd hie, mar net fülle acht sloech. Sape brocht de tiid dy er for him sels hie, meast mei lêsen tröch, en om 't er mei neitinken pielde, krige er tinkbielden in 'e hülle dy ouwikten fen de tinkbielden dy algemien in de maetskippy in swang wieren, dy de mensken fen elkoar oernimme en for echte munt halde, om 't se der net oer neitinke, en om 't se best mei hiar sinnen en bilangen oerienkomme. De man, dy for in tritich jier út de wirken fen de beste dichters sommigen fen de moaste stikken by 'n oar socht en dy mei 'n oar in ien boek útjowch, seil net tocht ha dat in timmertynt in in lits dorpkje fen de friske greidhoeke, der de lange sneinen mei wille in tröch-bringe scoe. Sape kocht sels ek wol ris in boek en graech mocht er sökken lye dy teikeningen út it dorpslibben bifetten, al hindere

't him wol dat derin it dorpslibben hast altiit to moai en to lieaflik foarsteld waerd. Hy wier fen miening: »It libben wier oeral sa lik as de mensken en bysonder de reddrayers it makken. Dorpsliu wieren koeke fen 't selde dai as oare liu, al mochten se de liu, dy mar selden mei dy mensken hwet to dwaen krye, hiel oars foarkomme. Sa 'n ien seach it boerefolk meastal in de sneinse klean, in 'e sted of op dorpsmerken, as se wol to moed, ja soms útlitten fleurich benne. Krekt sa 't se benne siucht men se in hiar hûs en in 't dageliks wirk, mits den matte se net witte dat er immen op hiar past. En 't alderbeste leart immen se kennen, dy in steat is om se elk op him sels to hearren en nei to gean. In riuchtskepen man, dy dat dwaen koe en hwet in flood hie, scoe fülle goeds onder hiar útriuchtsje kenne. Dy ienfaldige liu doch lieten 't ear hingje nei de praetsjes fen elke fine potskipper of marsekreamer of fen in omrenderswiif dat hiar for dokteresse útjoweh; hweron scoene se den ek net harkje wolle nei de forstannige wolnienende reden fen in biskaefd man? Derom, tocht him, scoe sa 'n man nearne safülle goeds stichtsjie kenne as in in stil op him sels lidsend dorpkje. En hy fûn 't net mear as billik, dat men fen söks hwet mear die for in stand fen hwaens arbeid eigentlik de hele maetskippy libje moast.

Sa tochte Sape en hy kaem al niunkelitsen sa fier, dat er him sels for de biskaefde man halde, dy sa 'n greate woldwaner for in hiel dorp wirde koe. Ja, hy spegele him sels foar, dat, as 't him slagje mocht om in wolsteld man to wirden, den woed er der wirk fen meitse om ienfaldige mensken to onderrichsjesjen en to lieden; earmen en sökken dy der om lye moasten en forongelike waerden, woed er tröch help en goeddwaen oan him forbine en sa stelde er him fear dat er in man fen biteikenis scoe wirde kenne.

Mar Sape lies sonder order allerhande boeken tröch elkoar en ek wol faek goeds, dy him eigenlik to heech roanen, dy er net goed fetsje koe, om 't er net noch út 'e grûn op fen alles leard hie, dat er nedich west hie om sökke drege kost fortarre to ken-

nen. Dertrüch wier er eigentlik net op 'e riuchte wei om echt knap to warden, howol er sels fest leaude fen wol, en de flayeryen fen de timmerfynten, der er der mei omging, sterke him in dy miening. Hia wieren alle gearre dommer, alteas fölle minder bilësen as hy, hia seagen by him op as in wonder fën wisheid, hy fielde him fier böppe hiar förheven en waerd nuvere great in sin eigen eagen, likwol net greatsk en minachtsjend niunken sin maten. Hy wier net allenne bilësen mar ek flink in sin wirk en jimmer grappich en kortwilich derby; alle timmerfynten mochten Sape, dy alles wist en koe, graech lye, en hy spile onder hiar de rol fen in gelearde. Sin oardiel oer allerhanne saken, ho iensidich as 't soms ek wëse mocht, koe nimmten tsjinsprekke. Sa learde er de lekken en brekken fen sin witnis net gau insjen, en 't is gjin niget, dat er him foarstelde ho moai as 't wëse scoe, as 't him ris barre mochte om ienkear, krekt as nou onder de timmerfynten, letter onder de dorpsliu to hearskjen, en as de wiiste fen allen der mei to skrippen om de mensken wiser en better en him sels wiid forneamd to meitsen. Jawis! dat scoe alderhearlikst wëse.

Sape wier de warberste en deunste onder alle timmerfynten. Hy lei him op jildoergarjen ta, om as 't mogelijk wier, hwet wirde to kennen in 'e wrald. Boer to warden, dat like him al-tiid goed ta. Stil to libjen en neat to dwaen as hwet for tiid-kirting, dat foel, al scoe 't him barre meye, net in sin smaek. Do er sawet fiftsien jier tröchbrocht hie by sin omke, — in libbenslustich man, dy rom fortsienne en rom tarde, — kaem dy to stearren. Sape pakte alles by 'n oar hwet er sines neame koe, klean, boeken en jild en gïng wer nei Jinsenbårren. Jild hied er al aerdich hwet oerpotte, en koed er yet hwet by erve fen sin omke, — dat dea-carm wier er net mear. Hy hie in dy fiftsien jier allerhanne omstannichheden bilibbe, hwent sin omke naem ek wol kreweyen oan in de freamte; sadwaende hie Sape grif safölle leard as der ien wier; mar in de kinst om mei mensken om to gean — de ienichste kinst dy mannichien in de freante laert, — om him to skikken en to ploayen nei

elk en ien, om hier hwet oer to sliuchtsjen en der hwet ta to jaen, — in dy kinst hied er 't net fier brocht. De bæes en de fynten hiene him altiit for in wonder fen wisheid halden, in him leaud en op him fortroud by alles hwet er sei. Mår om 't er fen bern ou oan wend wier om ienlik en for him sels to libjen, kaem er net fõlle in selskippen der ek liu kamen dy him freamd wieren, en as dat for in inkelde kear al ris barde, den waerd er fen alle onbikenden as in freamde bihandele sa lang as er trõch snedige en grappige setten, der er altiit mar tige rinsk mei omsmief, de hiele boel oan 't laitsen brochte. Goeds dy hwet op hiar lea hiene, of hwet apart wieren en hiar net to goed mei de mûle redde koene, waerden skoftich for sîn finnige útfallen en myden him. Swyen achten hia 't forstan-nichste tsjinoer sa'n fint »dy mar plomp wei elk flak foar de kop sei ho 't er oer him tochte, en dat den in grap neamde, om 't de gekken der om laken.» De jonge timmerfynt, dy fry naem om oer alles sîn miening to sidsen, like fõlle earsuchtiger as er eigentlik wier; hwent by al sîn bilêsenheid, sîn witten en kennen, seach er doch him sels net foarby, en liet er him trõch de lofstûtery fen 't domme folk net weislepe. Hy steurde er him net fõlle oan as 't ris barde dat sîn praten en dwaen nearne bytal fûn. De oertsidging, dat er 't riuchte foar hawn hie makke him altiit sterk enoch om him oer kringingen hinne to setten, en sa benne de liu net, dy fol earsucht en inbiëding sitte.

Ont dy sneins ta, do wy Sape for 't earst op 'e bregge praten hearden, wier er, tsjin alle skimp en spot oan, al fry hwet de selde bliuwn, mar de lust om de learnmaster en lieder fen sîn dorpsliu to wêsen, wier him gans in bitsje forgien. Soms koed er 't yet net litte om »wirden — in 't san to skriuën,» en derby stelde er him den oan as immen dy sîn best docht om to laitsen wils 't er him in finger ounomd wirdt.

Greater wille hie Sape licht in sîn libben net hawn as de hope dy him oandreau op de reis nei sîn bertepiak, en him de tiid forkorte. Net it tinkbiëd dat er nou mei de wolstelde liu

op ien line stean en achte en eard wirde scoe, mar 't foarûtsjen, dat er nou earst riucht bigjinne scoe to libjen en to arbeidsjen, spile him tröch de hölle, do er de tsjerke en toer fen Jinsenbûren wer in 't each krige. Sin oankomste in 't dorp wier neat oars as oars. In dei mannich waerd er hwet oer praten en fierder bikommere nimmun him mear oer de fynt. Mar do er al mei de tiid lannen en grûnen bigûn oan to keapjen en dy mei ré jild bitelle, do loek er de eandacht fen de riken en makke de ouginst fen de earmen geande. It praetsje wier al gau: »dy fent scoe fen 't boerewirk en de léhandel net fülle forstan ha,» mar hy jowch er bliken fen dat er derin just gjin stumper wier. Do seyen de alde liu, dat se 't foarhinne wol opmirken hiene, dat er in boer in dy jonge stike, mar hia hiene for 't jild dat hy bistelde oan greate plakken min lan, doch lieaver in bitsje háwn en dat goed. Minne grûn waerd by 't ein-sluten doch altiit diûr. It like Sape likwol foardeliger ta om sin jild in grûnen to stekken, der hwet oan to fortsienjen falle koe. Hy liet de liu prate hwet se woene en lake der in him sels om, dat sin handelingen hiar mear höllebrekken kosten as him sels.

Hy liet sin hûs fortimmerje, dat it hast alhiel ny waerd, en do waerd er onder de geringe liu »de man in 't ny hûs» neamd, mar onder de riken ienfaldich Sape Spinpiip, — dat wier in bynamme dy sin heit ek altiit dragen hie. Mannichion, dy mei sin lits bidriuw nauerneed oan 'e kost komme koe, hied er spit fen dat er ek net, krekt as Sape, in de freamdte tein wier, om jild to fortsienjen, en dy spit waerd útere tröch skimpen en smeulen op Sape. Hy fornaem wol, dat er de earmen to rik wier en de foarnamen to gemien, mar sa faek as er dat klokje fen ouginst lieden hearde, den lake er en sei: »Jild en biskaving regearje de wrald, en ik doar my mei beide by elk sjen litte. Hia meye my mei ûls-eagen oansjen, as ik tröch de bûrren ren, by gjin ien seil de tsjinnichheid in Sape Spinpiip sa great wése, dat er my de doar wise scoe as ik om sin dochter

kaem." — Dat wier nou wol in permantige tael for in soan fen de carme Franke Spinpiip, mar der wier doch net fülle tsjin in to bringen. Oehle Reitses, ien fen de rikste boeren, hie 't Sape ommers al faker as ienris in 't lange en 't brede út 'n oar set, dat as hy boerkje woe, den paste him neat better as in goed wiif, dat in de boerkery opbrocht wier en flink bûtermeitse koe. Mei 'n hûsfroufaem, sei de man, wier 't kleare lyen; hy hie 't sels onderfûn, hwent hy hie sîn wiif forlern do sîn twa sammensbern yet net mansk enoch wieren om 't spil oan to pakken. Mar nou wier er 't hoekje to boppe, hwent sîn jongste, dy fülle by hiar omke wier, mar alle dagen thûs komme koe as 't nedich wier, dy wier 't wirk allike goed tabitroud as de aldste. En sîn aldste dochter Fyke, dat wier ien, dy in 'e hûshalding op fiouren bislein wier, en in 't bûtermeitsen! den mochten der goeds wêse dy 't allike goed koene as hia, mar better gjin ien. As in oar simmers in de waerme dagen de bûter ta 't fet út roan, den hie hy se altijd sa stevich as klai. Fyke hie ek al faker as ienris gelegenheid hawn ta trouen, mar 't wier hiar net allike fülle oan hwa se hiar forhinge; hia hie tige hiar forstan en seach út hiar eagen." Dat de boer sa biuster fen sîn eigen dochter spriek, dat stie wol hwet sleau, mar Sape sloech it doch net in 'e wîn. Hy wist wol dat hia allenne om 'e namme in boerepleats erfd hie fen hiar moaike, der se nei neand wier; de heit siet er ek waerm in, en by dat alles hie Sape al fornemd, dat Fyke in wirkesel in de hûshalding wier. Derom naem er 't bishût om dy faem ris op to siukjen, likwol net dalik to fryen; earst mar ris in boadskipke by de boer meitse en ris nei him ta to thedrinken, tocht him.

Fyke wist wol ho let as 't wier, do se Sape op in neimiddei op hiar hûs takommen seach, en hiar heit sei: »Witste hwet! dy bisfynt wol dy net allenne sjen en hearre, mar dy ek in de kaert loere, en de hûshalding tröchsjen, ho'st alles in order heste; wês mar goed op dîn repenst." — »Bitrou my dat mar ta!" sei hia, »lit him alles mar tröchnoaskje sa 't er wol, hy scil neat

gjin ongedienens fine." Jimme matte bigripe, dat hia der net fy fen wier om de fynt oan 'e han to kryen en in sin ny hûs boerinne to warden.

Sape hie, sa lang as er wer to Jinsenbûrren wenne, mar wakker skript om sin bûrkery in 'e es to kryen en sin lannen to verbeterjen; derom wieren de measte liu fen tinkbiêld, dat hy, krekt as hia allegearre, oer neat oars prate koe en ek oer neat lieaver prate woe as oer bûrkjen. Fyke wier ek sa fen miening, en by de thêtafel die hia hiar best om, — as 't pas jowch of net, mei to praten oer ky en molke en bûter, oer gers en hea, ja sels oer dongjen en ierdriden en allerhande manliu'swirk. En den liet hia him jimmerwei fiele, dat hia alles fülle better wist as hy, om 't hia fen bern ou in de bûrkery opbrocht wier en hy net. Dat smakke hia al net riucht. By 't einsluten bipraette de aldboer dat it wol in beste saek wier as immen in goed oerlids hie en hwet oanpakke doarste, mar tofille moast men der net op steune. Hwet it wirdich wier om in flinke familie to hebben, dy yen altiid stipe om oeral in 't bitrou to bliuwen, en in tiid fen need ien mei rie en die bystie, — dat koe gjin menseke bigripe, dy der gjin onderfining fen hie. Derom koe Sape neat better dwaen as him to forbinen oan in knappe familie, dat seoe sin oansjen forheegje, sin wolfeart stipje en bifestigje.

Sökke reden noasken de fynt alhiel end el net. Hy tochte: ik hab it út my sels safier al brocht en ik scil 't hoopje 'k yet wol fierder bringe, jimme rie en onderricht scil 'k hoopje 'k net brek wêse, en my oan jimme fiûr to waermjen, der ben 'k ek net fen thûs."

De tsienstfaem, in knap fanke, mar earm, siet er ek by do de boer sa praette, en hia weage 't to sidsen: »Nou, my tinkt Sape scil 't spil wol ridlik tabitroud wêse, 't het tominsten bliken dien dat er tûkernoch wier om tröch eigen kreft to forkryen hwet oaren al hadde sa gau æs se in 'e widse lidse."

De boer en Fyke seagen dy faem oan as se hiar der tröch nimme woene, tomean om 't se seagen, dat Sape hiar min of mear

friënlik oanglimke. Hy tochte: »Dou praetst better nei min sin as dy rike boeredochter. It froumenske der ik it libben mei to 'n ein bringe wol, mat sa leaue en fortroue op de kreft fen hiar man. Dy faem het gjin jild, oars wist ik, leau 'k, wol hwet ik die. Mar, seil ik my sels minder bitroue as hia?»

Fen dy tiid ou oan kaem Sape fülle by Oeble Reitses, net op snecintojûn, mar sa faek as 't him in 't sin kaem, op alle ûren fen de dei en hy waerd er altiid tige let en set. Dat it him om Fyke to dwaen wier, dat stie by de mensken fest, en dat it niunkelitsen hwet wirde scoe mei dy twa, der twivele ek nimmen oan. En der wieren reden for, hwent Fyke jowch 't de liu omtrent in 'e mûle, dat it wol sa komme scoe, howol se goedernoch wiste, dat Sape him eigentlik yet nea mei hiar inlitten hie. It lit him tinke ho'n opskoer it jowch, ho 't it op in bearen en skimpen en smeulen gîng, do sahwet in jier dernei it nys tröch de bûrren fleach, dat Sape Stekbetel troue scoe mei Maike, de tsienstfaem fen Oeble Reitses. Dat hied er sa mar to mûk, sonder dat immen der erch in hie, mei dy faem klear makke, en do him tochte dat it tiid wier kaem er der in 't iepenbier mei foar 't liocht. Freeslike raer waerd der tsjin opharke. Elk wist dat er Fyke krye koe sonder stiet of slach, en dat er nou sa 'n earne tsienstfaem naem, wils 't er de skin oannomd hie dat it him om de dochter to dwaen wier, dat neamde net allenne Oeble Reitses mei sin hele greate famiie, né, dat neamden alle foarname boeren in finale gekoanstekkerij; en de liu fen leger klasse, dy hiar sa 'n greate dwaesheid net bigripe koene, wils 't se mienden dat Sape sa 'n tûke fint wier, — dy neamden him nou in greate esel.

Sape hie in hiele Jinsenbûren gjin friën mear dy 't tige mei him op hie. Hy waerd yet finniger birabbe, as do er earst út de freamdte der wer oanlanne. Sin goedwilligens om geringe mar warbere en oppassende liu mei jild en goede rie by to stean, waerd sa ûtlein, dat er 't gemiene folk mar op 'e han socht to kryen en tsjin de wolstelde liu opstokelje woe. Eltse wird dat

er sei, waerd op goudskealjen woegen, en om 't er nei sîn trouen it opsicht oer de hûshalding oan 't wiif tabitroue koe, ek safölle bysondre drokte net mear mei sîn boerkery hie as in 't bigjin, kaem er nou mear onder de mensken as fen to foaren, en sei tsjin elk en oer alles rûnût sîn miening; kortom, hy teach iepenlik to fielde tsjin alle dwaesheden, foaroardelen en bygelove. Om 't sîn meningen altyd dwars tsjin de algemien oannomde meningen oproanen, hoefden sîn slimste tsjinstanders de moeite net ienris to dwaen, dat se sîn wirden yet fordraiden om him by alle mensken haetlik to meitsen. As Sape de gek hie mei alle bygelovige fiselasen, den mienden ienfaldige liu, dat er de spot dreau mei 't wiere gelove, hwent gelove en bygelove waechse faek op 'e selde stamme; en der is gjin tearder wirk, as de mensken tofoaren to praten, dat it jinge hia altyd for heilige wierheid halden ha, oars neat is as greate dwaesheid. Al hie Sape fölle foarsichtiger in sîn praten west as er eigenlijk wier, it scoe doch neat ûtwirke ha; hwent hy hie gjin goed bitrou by de mensken, en as dat er ontbrekt is alle redencarjen om 'e nocht. Foarbinne wier er de gemiene liu to rik, de riken to gemien, de frolike liu to earnstich en de frommen to godloas; nou wier er mei ien wird: „in Frymitseler“, in man by hwa neat heilich wier en dy neat leaude, as dat twakear twa fiouer is.

Hwet better de liu op 'e hichte mienden to kommen fen Sape sîn gelove, of lieaver ongelove, hwet lieaver in hopen mei him prate woene oer gelovesaken, allenne mar om by de neiste gelegenheid fortelle to kennen hwet ougriflike stellingen dy frymitseler in 'e hölle hie, en sa to biwisen dat hia sels wol suver in de leare wieren en tige goed hiar oardiel hiene. Bæren dy foarbinne wol in greate dochter oan Sape slite wold hiene, koene 't hiar nou net bigripe, ho dominy him in sîn wesen litte koe; hia droegen de preekhear alle rarichheden oan fen de frymitseler, en hia hiene mar heal hiar moed er oer, dat dominy de spotfûgel net ris onder 't forhear naem, of alteas him op 'e preekstoel ris flink it hier ûtkiende. Liu dy him sels lang net oandoarsten,

ût frese dat er hiar dingen sidse scoe, dy hiar net smakken, scoene neat lieaver heard ha, as dat dominy de greatsprekker ris omreitsen it leksum lêsen hie. Dominy bitroude sa goed op de kreft fen sin wirden, dat er 't neat achte om de frygeast ût it field to slaen, mar hy liet de man greatmoedich sin gong gean, sa lang as Liuwe kastlein him net oanklage, Liuwe wier alderling en in great fritûn fen dominy, mar Liuwe myde Sape, om 't de boer wol gau ris kaem om in dûbeltsje to fortarren.

Op in snein, do dominy hwet bûten order wier, preke der in kandatus, en dy jongkerel stookte de hel biustere hiet en skildere de dûvel malle swart ou. De moandeineimiddeis siet Sape mei in stikmannich oaren by Roel skipper, dy in winkel hie en ek hwet herberch halde, sa fier as sin lits hûs it taliet. Do waerd er praten oer de preek fen dy kandatus, en do sei ien fen de boeren tsjin Sape: »Jy hadde wol ris biredenearre, dat er in 't hielal gjin onder en boppe is, mar nou it 't ûs jister wer klear ût de skrift biwiisd, dat de himel boppe ûs is en de hel onder ûs, — dat komt mei jou stelling net goed ût.»

»Né,» sei Sape, wils 't se him allegearre oangappen, »nei 't dy preker it ûs oanwiisd het, den is de hel der flak onder dy blaue stiennen, dy foar de preekstoel in 't hek lidse; hwent sa faek as er mei kreft en oandrang oer de hel praette, wiisde en wiuwde mar wakker by de preekstoel del nei dy blaue stiennen. Mar witte jimme hwet? al hwet geastlik is ken ûs net fierder oubielde wirde as ûs bigrip rikt. Hwet docht searder as barnen? Neat, oars wol? In menske midden in in fûleindich fiûr, — dat is in ougrislike foarstelling. Dat mat ûtwirking ha op sôkke stomp-sinnige mensken, dy sonder frese for de dûvel net braef, — of ho men dat neame wol, — wêse kenne. Alles hwet akelik en islik en ougrislik is, het men in de hel by 'n oar brocht, om sôkke liu binaud to meitsen, dy krekt as douhûdige bern, oars net om 't lik wolle as dat heit mei de bôllepist komt.»

Hie Sape in wike oan ien sûpt en flokt as in polderjonge, hied er de mûle tige wille jown mei skimpen op 't reggear en de

liu dy der in sitte, hy scoe him mei dat alles by sin tahearers en oaren dy 't letter fen hiar hearden, sa forachtlik net makke ha, as mei dy stikmannich wurden. Sa gau as Liuwe kastlein it wiste skeanbille dy nei dominy, om 't mei de waerme han oer to dragen, hwet godloase tael as der by Roel skippers fierd wurden wier; Sape Stekbetel hie tominsten sein: »Der wier gjin hel; de domyns hienc der mar hwet fen optocht om de domme liu bang to meitsen en se sadwaende nei hiar sin to lieden en to stiuren.»

»Wy scille him wol krye!» sei dominy kort en droech.

De sneins deroan wist elk wol hwa dominy miende, do er oer falske profeten oan 't preekjen rekke, en derby sei: »Valsehe profeten zijn ook dezulken, die een paar godlooze boeken gelezen hebben, of van uit de booze wereld de verleiding medebrenge. Dezulken zijn bezeten door dommen hoogmoed, daarom beelden ze zich God weet wat in op hunne bedorvenheid en willen, even als de eerste verleider, de Satanas, enen aanhang hebben. Wie nog een vonkje eerbied voor de godsdienst in zich heeft, schuwt zulke duivelsdienaars, zulke wervers voor de legermacht des Satans, zulke vervloekte vrijdenkers — meer dan de pest; want hij weet dat zij met den duivel een verbond gesloten hebben.»

Sape hearde dat wol mei forbasing oan, mar mei in restich gewisse, en hy scoed er net op fallen ha dat dy wurden him in 't bysonder gau, as er net sioen hie dat alle eagen op him festige wieren. By 't útgean fen de tsjerke woed er de iene en de oare freegje, hwerom dominy fen 'e moarn sa biuster tröchdraefd hie. Mar de liu wänden by him wei as skoftige hûnen; hy lake in him sels en ging nei hûs. Mar do er thûs kaem moast er yet in preek hearre.

»Min lieave ginst, Sape!» rop Maike him tomiette, »hwet is der doch geande, dat alle mensken dy sa oanseagen, do dominy oer de godloasen preke? Ik wol graech leaue datst neat op din lea heste, mar sids my doch hwer dat fen denne kaem.»

Sape koe him op dat stuit oars neat to binnen bringe, as dat

leste praetsje oer de hel by Roel skippers, en dat deelde er sîn wiif wird foar wird mei.

»Godtank!» sei Maike, »it komt sa út lik as ik tocht. Dou bist better as de liu miene; der meist in eare in stelle, hwent er benne in boel dy net tsjin dy út kenne. Dominy het dat oannimme matten sa 't de kweawillige mensken it hum oandragen ha.»

»Oannimme matten!» sei Sape hiet. »De geastlike bearen sidse: »Bitrou dy net en leau dy net, en hia leaue en bitroue de earste de beste kweasprekker. Hwerom mat dominy eltse babbelder en sköbbert, — dy er in 'e grûn sels forachtsje mat, — leaue, wils 't ik net leaue en sidse mei, hwet my forstannichst foarkomt en hwet de beste en útstekkendste mensken útspritsen ha?»

Sa ivere Sape al fierder, en dy neimiddeis bleau er tor 't earst út de tsjerke, to sidsen, sonder dat er de iene of de oare forhinding hie.

Nou hie dy preek alle liu, dy Sape koene, oerútte best foldien.

»Dy man ken der hwet fen sidse!» waerd er jimmer sein. En hwet se 't moaiste fûnen: dat se nou net mear hoefden to frægjen ho 't dy frymitseler in korte jierren sa rik wurden wier; dominy hie 't ommers mei rûne wurden sein, dat er in bûn mei de divel sletten hie. Dat forgeaten de liu net wer, en sels dominy wier letter net in steat hiar to bitsiutten, dat se sîn wurden hwet oars bigripe moasten, ho graech er dat dwaen woe, do er sels wol ineach dat er hwet al to sterk spritsen hie.

Howol Sape in sîn bûrkery jimmer lökkich wier, hy scoe doch to bikleyen west ha, as er net in engel oan sîn side hawn hie, dy him mei lieafde en sealtmoedigens wist to lieden, en dy er slach fen hie om him, sa net mei sîn omjowing, den doch mei sîn tastand to bifredigjen. Der wieren net fülle dy sa goed as Maike hûslik lök wisten to kweekjen. Do hia him niunkelitsen bliid makke mei in litse Franke, do krige, nei sîn sjenswise, ek sîn arbeidsjen (dat sîn ienichste tiidfordriuw wier, sont sîn lieaflings ideäel him forlitten hie) in heger biteikenisse, om 't it nou net mear in oerpottery sonder doel wier.»

Franke bleau it ienichst bern fen Sape en Maike, en de heit koe him mei alle sorgfaldigens op de opfieding fen dy jonge talidse, en dat died er mei alle wille. »It bernopbringen,» sei er faek fleurich laitsend, »jowt my wrichtich mear höllebrekken as mannich skoallemaster, al mat dy it ek for in hele boel dorpsliu allenne waernimme, hwent in hopen miene dat se oars neat for hiar bern hadde to dwaen as riksdælders by 'n oar garje. Rikwésen is for elk net goed. Mannichien, ja lichtwol elk dy by in great kaptael in sliuchtwei opfieding kriget, wirdt onfordragelike, eigensinnige, greatske domkop. Sa'n ien wol ik net fen min jonge meitse. Hy mat in achtenswirdich man wirde; gjin groukoppige prötte goed, dy by de sleur sin libbenswei lans rollet, lik as in balstien by in hichte del. As in selsstandich man mat er sin formogen brúke, ta best fen him sels en oaren, sa dat earmen en riken for de frymitselers jonge ontsach hadde matte, as se wolle of net.»

Franke koe flink leare, derom retten in hele boel liu — dy mogelijk de soan fen dy gefaerlike frymitseler wol ta 't dorp út ha woene, — Sape oan, om de jonge to Grins studearje to litten, den scoed er licht hwet goeds fen him komme kenne. Mar den waerd Sape de höllekreas en hy sei: »Is in boer den net hwet goeds? Net de stand docht de menske eare oan, mar de menske de stand, sids ik, en as mannich boer net hwet goeds warden is, hwa het der skild oan as hy sels en dy him opbrocht het? Ik bring min jonge sa op, lik as men my ek opbringe kend hie. Neat scil him ontbrekke hwet my ontbritsen het, en den het er 't hier by honk ek goed enoch. Studearje? 't Is aerdich dat ik in ienen sökke friúnlike rieowers kry. Der scil altiit in de wrald wol genoch preke, plastere, salve en pleite wirde, al wirdt min soan gjin dominy, dokter of abbekaet. For dat alles benne er, ta gelok, altiit liu mear as genoch, derom scil Franke hwet hiel bysonders wirde: in muskant, dy de mensken de wierheid toloaren spilje ken en doar, dat it lieafhabbery is. Ja wis, sa mat it wirde. As hy it bikomt, hwet my ont-

britsen het, den scil er ek dwaen kenne hwet my ondwaenlik is."

»Mei dy stiifkop is gjin lan to bisilen," seyen de goe-riejowers en gingen nortich hiar wegen. Mar hwet Sape sein hie dat wier him inmoed. »Elke stân," sei er, »en elke bidriuw het sin bysondere plichten. De earme het for him sels en sin wiif en bern to sorgjen en him út sin heukerige tastan wei to arbeid-sjen. Ik hab dat ridlik goed opskippere, Franke is net mear earm, mar derom hoeft, 'r de hannen net in 'e bûse to stekken en er lik as dy oare rikeman, tsjin sin siele to sidsen: »Ût en drink en wes frolik!" Ne, hy is forplichte om ek hwet to dwaen for de liu, dy arbeidsje matte for sin jild, dat hy net by 'n oar skript het. Hiar riejower en helper mat er wirde. Dat mat er insjen leare, der mat er fetber for wirde."

As de liu, dy soms fen sin redeneeringen hwet hearden, der de gek mei hiene, dat kaem de frymitseler net oan sin kalde klean. Net sa onforskillich wier 't him, dat ek Maike net iens wier mei de grûnbigjinsels dy hy folge by de opfieding fen sin soan. Net dat er him fen sin stik bringe liet, tröch it jinge hia tsjin sin sjenwise in to bringen hie; mar it die him in sin hert sear, dat sin wiif, der er nou al sa mannich jier in frede mei tröchbrocht hie, in 't wichtichste punt tsjin him wier, ja sels mei sin tsjinstanners instemde. Hy moast fen hiar it forwit hearre dat er de jonge ongelökkich makke, om 't er him altiid thûs halde, inpleats fen him tröch de omgong mei oare bern oan de mensen te wennen.

»Domme lius praet!" sei Sape den." »It liket wol dat de grifman of dominy dy dat inblaesd het, dat Franke sa leare mat om him mei de mensen to redden. To minsten ik bigrip it oars. For mensen, dy hiar sels to rieden noch to helpen witte, is 't wol goed, dat se Jan, Piter of Klaes hier en der nei freegje; hy likwol scil sa 'n wearhoanne net wirde, dy him fen alle winen omdraye lit; mar in man dy by alles sin eigen insichten folget. Hwet is der op 'e bûren for him to winnen, as dat er tröch forkearde foarbielden fen de rike, en de fiuchtpartyen fen de

earme bern, in kerel wirdt hwaens lekken en brekken letter mei min jild biditsen wirde matte? Dou hest ommers goed din forstan, dou bigripest my altiïd sa goed en leaust my sa fest, — kenst den nou net mear insjen ho goed ik it mien?"

»Ja,» sei hia mismoedich, »do'st hier in 't dorp in hopen dingen tochtste to foroarjen, do wier din miening ek goed, mar dou hest er doch neat mei útriuchte.»

»Derom mat nou in oaren dat bisiikje.»

»En derom mat sin lök en frede in de weachskeal set wirde? Mat men den gelearder en wiser wêse as oaren, mat men in sonderling wirde om goed to wêsen en goed dwaen to kennen?"

»Ja,» sei Sape, »ek dy de riuchte wei op wol giet hier for in sonderling; ik ben der greatsk op dat se my sa neame.»

»Nou,» sei Maïke wer, »ik woe Franke mar lieaver lökkich meitse as greatsk.»

»Dou praetste as in froumenske, dat in alles gefaer siucht. Hald dou dy mar by de hûshalding en lit my mei 't oare oanpiele, den scitte sjen dat alles tige flot renne seil. Min miening hab ik dy sein; dy stiet sa fest as in hûs, krekt as alles hwet Sape ienkear in 'e hölle het. Alle tsjinpraten is om 'e nocht.»

Dat wist Maïke ek goed enoch, mar der 't hert föl fen is der rent de mûle fen oer. Likwol hia forkroppe mear as se sei, en as se tsjin Sape sin sin, hiar jonge fölle fry jowch en forbea krekt sa 't hiar sels goed tochte, den die se dat meast alhiel sonder erch, derom foel Sape, dy hiar kampstriïd twisken memmelieafde en plicht wol opmirk, — hiar der net hird oer. Mar ho seldener hiar tsjinstridige tinkbielden ta 'n útbarsting kamen, safölle to mear garren se inwindich op. Sape, dy net mear sa stiïffest by 't wirk wier, en sadwaende him mear oan sin oer-tinkings oerjowch, bigûn him in to bieldsjen dat sin wiif him eigentlik mear freesde en as hiar breahear ontseach, as dat se him leaf hie en mei him instimde. As er fen hûs wier kwelde er him sels mei 't tinkbiel: »Hwet scoe se, op oanrieden fen dominy en hwa wit hwa mear, nou wer tsjin my bikûpje?"

En thús kaem 't him soms foar dat er der oer wier as 't fiftesiel in in wein, om 't Maike altiid net in steat wier om hiar kommer to forbergjen. It wier net mear it alde libben fen nocht en wille, net mear in foriene skrippen om 't selde doel, en doch koe Sape him sels noch sîn wiif der forwiten oer dwaen.

In foech ûre fen Jinsenbûrren ou hie Sape in lits pleatske, der hied er in setboer op, en in de leste winter krige Franke tasidsing om der de maitiid en simmer tröch to bringen, sa 't hiette om mei op dat spil ta to sjen, mar eigentlik wier 't de alden derom to dwaen, om de jonge mar ris hwet ta de doar út to hebben. Mar do Franke foart wier, wier heit doch in 't earstoan sa onwennich as in hûn. Oan 't lêsen hied er gjin nocht, do er net mear mei Franke der oer prate koe, en in de lêste reinige wiken, hied er tige de proeve er fen hawn hwet tiidforfeling wier. En wier er oars al hast menskeskou warden, do dreau de need er him ta om ris wer by Liuwe kastlein of Roel skipper in 't selskip to kommen, meast mar om him wer ris mei de dommens fen de mensen to formeitsen.

Dat is de libbens-ren fen de rike en doch net biminde frymitseler.

—

IV. In ongelokkige Heit.

—

Minder to moed as dy moandis wier Barteles Doues yet nea by Liuwe kastleins wei komd. Hy, dy sa in alles oerienkaem mei sîn heit, de alde bysitter, fen it swart bosk hier ou oan de greates brede foetten ta, in leauen, hoopjen en eigensinnigens, — hy wier der as dom en ienfaldich útlake warden! En fen hwa? Fen Sape Spinpiip, dy earmelius-jonge, dy.... Moast in kerel fen sa 'n gemiene komou him op ien line stelle mei Barteles Doues, hwet mear is, tsjin him dwarsdriuwe? — Ja, Sape wier

rik, tige rik, en dat seach Bartele net foarby. Né, hy wier in-skiklik, hy wist wol dat liu dy fen neat ta eat komme, faek onbrûksom benne, derom hied er fen Sape fülle mear oer him gean litten as fen oaren: mar der in 'e herberge, wils 't er fen dat geniene folk by siet, sa oanfallen en útlake to wirden, dat elk de gek mei him hie! — dy divel Teake! — né, dat roan to fier!

Dominy hie net fergees tsjin de frymitseler warskoud; hwent hy wier onforbetterlik. Ne, hy fortsienne 't net iens dat in fatsoenlik man him om sîn geswets ek mar ien amery lik makke. Elk wist ommers wol hwet men fen sîn praetsjes to tinken hie.

Sa scoe Bartele him sels delbedde ha, as er him oars ek yet net in hele boel in de hülle ommeald hie. Hy tocht om hwet foarby wier en hwet komme scoe. 't Like doch wol, dat dy godloase dwerskop allenne in 'e wrald wier om him in 't bysonder it libben to forbitterjen. Bartele hie sa mar in ienen in hele boel dingen klear foar de oandacht, dy er om dy aparte kerel bilibje matten hie. Do se nei skoalle gingen siet it er al op mei hiar togearre, do wier Sape al sa 'n dwarse malle jonge. As rikelius bern him fregen om de sommen for hiar to meitsen, hwet sökke hungerlyers altiid graech dogge om in apel of in wirtel machtich to wirden, den wier hy onbiskanme genoch om to sidsen: »Miene jimme dat wy alles for jimme dwaen matte om 't jimme jild ha? Sape het er de wet fen. Meitse jimme sommen sels, jimme ha doch oars neat to dwaen.» Letter do er sa wonderlik rik wirden wier, like 't him in sîn permantigens yet net noch to wêsen, dat er knappe liu bihandle as gemien folk, hy woe alles út de alde fûgen ha en de wrald in in nye form jiette. En hwet it slimste wier: alles lökte dy snaek, suver alles! Hy die mar krekt sa 't er woe, hy woe fen dominy, fen de grîtman, fen lansmenearen neat witte — en doch ging 't him mar fen jier ta jier foarût. As in oar troue woe, den seach er op eare en fatsoen, op stand en familie; mar Sape bikommere him om dat alles neat, hy... »Né sje der!» sei Bartele, »dy

Maik hie ik doch net nimme doaren, net nimme kennen, af hie Sape — skamje dy flauhertige swakkeling! datste yet nea din hert alhiel end al oan God tawyd heste. Gin de forblinne sondaer dat earmlike lök, dat God him hier inpleats fen de himel-freugde takomme lit for 't bitsje goed dat er mogelik dien het. Dat scil doch gau foarby wêse, — malle gau!"

It slagge Bartele yet net him mei dy oertinkings tofreden to stellen. Ja, it wier mar sa, Sape wier lökkich en libbe in de hearlikste frede mei wiif en bern, wils 't Bartele sin jonge for de forlerne soan halde moast. In bidoarne, in oerkomling, dy wrichtich de lieafle en sorch fen sin heit net mear wirdich wier. »In bidoarne oerkomling! en tröch hwa? Tröch hwa oars as de frymitseler?" Nou stie alles klear foar Bartele's siele, en hy rop: »O! dat ik doch dy divel net freed en haette hab; nou ha 'k it lean der for, dat ik my tröch jild blindoekje liet, en in dit stik dominys rie net fölge, — just in dit stik net!"

Men mat witte dat Bartele, do sin bern in 't opwaechsen wieren, der neat tsjin hawn hie as Doue en Maryke sack mei Franke by de frymitseler in 'e hûs wieren. As de bern ta de doar út wieren koe hy ommers onforhindere sin jild ris oertelle, sin rekkens neisjen, in kapittel lêse of in knipperke nimme. Derby tochte Bartele: »As de bern sa iens mei 'n oar opwaechse, der ken hwet út foart komme as se great wirde; hwet men by 't maitiid sieddet, dat waechst in de simmer. Kort en goed, om Franke ienkear ta sin skoansoan to hebben, dat like Bartele net slim ta, hy mocht nou opwaechse sa 't er woe. Hy wier wol sawet sonderling en ek al hwet godloas, mar de Heare wier altiid machtich om him to bikearen en as Bartele ienkear alle dagen omgong mei him hie, den hope er him wol hwet oars to kryen. Dat Frouke net fen in foarname komôf wier, dat hindere Bartele wol hwet; »mar," tocht er, »'t spant om alles by 'n oar to finen; Franke het jild en as er Maryke kriget scil er fen sels wol in oansjen komme." Oer dit ien en oar hied er him yet nea tsjin immen ûtlitten, mar Sape wier wol sa goed to wekker, dat hy scoe 't

fest wol lang in 'e rekken hawn ha ho let as 't wier. Hy scoe 't wol mirken ha hwet Barteles in 't sin hie, en sin handelwise der by Liuwe's in 'e herberge wier safolle as in wegerjend and-wird der op. As jonge hied er Barteles faek narre en pleage; as fynt hied er him sin Fyke bynei ontfryd, do sitte litten en hiar de gek oanstitsen tröch de tsienstfaem to nimmen. Letter hied er; dat wist Barteles, sin soan Doue op de kweade wei brocht, en ta bislüt scoed er ek yet mei divelsnöcht, it libbenslök fen sin dochter Maryke de boayem inslaen. Oan in houlik fen Franke mei Maryke foel ommers, nei 't jinge er hioed bard wier, net mear to tinken. Dat hie Barteles to kennen jaen wold mei sin sidsen: »Ik wol mei dy neat mear to meitsen ha,» — do er inseach dat Sape alike min ta swyen to bringen wier as ta forbettering.

't Wier dus gjin niget dat Barteles by 't thúskommen de doar gans hirder ta smiet as er wend wier. Maryke, dy fen sels fen neat wiste, skilde forbaesd omheech, en waerd yet kjelder as de koffykanne, dy foar hiar op 'e tafel stie to triljen fen de slach. — Wieren wy in lits bitsje earder der in 'e hús komd, den hiene wy de jongfaem oan 't lêsen fûn. Mei de krease hülle op de fine blanke hân, der men net oan sjen koe, dat er safolle wirk die, siet hia by de tafel mei de friûnljike eagen earnstich in in ald boek slein, howol se alle ameryen efkes opseach, krekt as se om hwet oars tochte as hwet se lies in heite martelersboek, dat hia op de hoekspine lei, do hy ta de doar instormjen kaem. Hwet mocht him wol bijegene wêse? — In ongelok? — Né, dêr lai him hwet oars op 't hert. Licht hied er wol hwet fen Doue heard en dat moast fest hwet freesliks wêse.

»Och heden, heit, hwet skeelt er oan?»

»Neat.»

Hia geat in, mar koe gjin drip tröch de kiel krye. Hy gîng by 't fenster sitten en like 't net to hearren do hia him frege, as er ris opdrinke woe.

»Het heit hwet fen Doue heard?» frege hia biskromme.

»Né, — lit my mei rest.»

Hia gîng oerein en redde de tafel op. Hy gîng ek oerein en trape 't milhûs op en del. Op 't lest gîng er wer ta de doar út.

»Hwer giet heit nou hinne?»

»În de frisse löff.»

»Mar it reint ommers sa.»

»Ja, 't het sa lang al reind, dat het it.» By de doar kearde er him yet ris om en sei: »Maryke, dou bliuwst thûs!»

— »Och ja, ik ben ommers altiid thûs. Heit komt fest gau wer.»

Hy sei neat mear, mar striek er op ou. Mar ienkear in hiar libben hie Maryke hiar heit sa yet ris sioen, dat wier do er Doue ta de doar út jage. Derom hie se nou ek aldcrearst om hiar ongelökkige broer tocht, en hia moast jimmeroan wer om him tinke. Al mear en mear rekke se forsonken in 't oertinken fen dy binaude dei, do heit sa lilc wier dat hiar broer de flecht naem en de alde him neirop: »Gean hinne sa fier as de löff blau is!» Der kaem in striid in hiar binnenste twisken de lieafde fen hiar broer, dy heit biskildigje woe, en de fieling fen hiar plicht om net tsjin hiar heit op to stean. Einlings bihelle 't gewisse de oerhan. Wis wier 't hird, ougrislike hird, dat hiar ienichste broer fen heit fotstaet in de freamdte omtorkje moast! mar derût koe men ek opmeitse ho freeslik Doue 't bidoarn ha moast by heit, dat er de jonge sa straffe koe. Maryke hie altiid safölle fen Doue halden en hia halde yet fülle fen him, ho graech se hiar sels oanpresse woe dat heit riucht handele hie. Hiar stille hope wier, dat Doue him betterje scoe en niunkelitsen mei birou en skild-bikentnisse wer thûs komme, om in ny libben oan to fangen.

De lökkige dei, dat Doue wer thûs kaem, seach Maryke yet altiid forgees tomiette. Al langer as in jier wier 't lin, sint se de earste en ienichste brief fen him hawn hiene. It wier in akelike brief, dy er allenne mar skriuwn like to hebben om sîn wrok tsjin heit to uterjen. It alde sear waard dertröch op 'e ny wer iepen plokke, en pinige yet mear as earst. Ho 't er it hie, der hied er net fülle fen makke, allenne deelde er mei, dat er in

hie poas omswalke hie, ear 't er plak fûn as boerefynt; hy hie 't net best nei 't sin, in 't plak fen boerefynt stean to matten smakke him net; mar hy scoe de kop er foar halde. Nou leau-de Maryke wol, dat heit hwet to hird roan wier, do er miende dat Doue him bistellen hie. Hia sei dat ek tsjin heit; hiar tochte, dat it jild, dat er biuster rekke wier, koe yet wol ris wer fûn wirde, en 't wier to minsten net goed immen to bitigjen fen in misdriuw, sonder dat it biwiisd wirde koe. Ut frese for bran en sa hie heit wol jild út 'e wei stoppe, op sôkke freamde plakken, dat er sels licht net ienris krekt onthalden hie hwersanne; dat it sawet by lökraek wer fûn wier. Sa koe 't ek mei 't jild wêse, dat er dis kear miste. Bartele hie likwol gjin sin oan siikjen. »Dy skandlike brief,» sei er, »bewiist genoch dat de greate lummel yet lang gjin goed sin het, en dat er 't er op taleit om my safölle lest oan to dwaen as er mar ken. Sa 'n oercommeling as hy is ta stellen sa goed in steat as ta ligen. It jild mei wêse hwer it wol, mar 't is my hird dat ik fen de jonge gjin goeds mear leaue en hoopje ken.»

Dat Maryke der tsjin praette wier forgees; heit wier ta gjin siikjen to kryen, hwent dy mei ligen, kaertspiljen, sûpen en allerranne ondogense dingen pielde, moast fen sels in dief wirde, der wier gjin mis op, tocht Bartele. Maryke likwol koe sa min net oer hiar broer tinke, en as se der soms al hwet fen bigûn to leauen, den kaem 't meilyen gau wer by hiar böppe, den tocht se: »'t wier doch freeslik, dat hy der sa in de freamdte for sîn brea arbeidsje moast, wils 't hia sa'n best libben hie. As er dat jild al meinomd hie, hwet wier dat in earmtlike forgoeding, for safölle wille as er thûs hadde koe en oars nearne.»

Sa pakte hia dagen oanien mei Doue en sîn brief om. It like hiar doch soms ta, dat heit al to hird west hie. Mar wier de man sikerwier hird?" Och, hy wier de lieafde en de goedens sels; hy gîng strang mei sîn gewisse to rie, en dat koe doch net forkeard neamd wirde. Hy gîng riucht tröch sé by alles hwet er sei en die. Strang hie er handle tsjin Doue, do dy him to

bûten gîng, mar inskiklik en friûnlik, tochte Maryke, scoed er wêse, as de jonge mei birou werom kaem, — lik as er tsjin hiar ek altiid wier.

Alle dorpsliu tochten sa goed net oer Bartele as sîn dochter. In hopen seyen, sîn goedens tsjin hiar wier mar skûn; hy socht der mei to biwisen, dat it foarhinne ek net oan him skeeld hie. Op sa'n menear woed er 't wer goed meitse for God en sîn dochter, hwet er mei sîn stivens en likkens bidoarn hie. Mar dy sa oer Bartele tochten koene him net goed. Him sels gewelt oandwaen dat koed er, as er 't for plicht halde, mar him mei sôkke insichten oars foardwaen as er wier, der wier hy de man net for. Nei sîn însjen hie in heit tsjinoer sîn bern neat goed to meitsen, en hy tominsten net. Sonder him to steuren oan 't oardiel fen de wrald of oan de biwegingen fen sîn alderhert, as 't op geriuchtichheid oankaem, gîng er op sîn wei foarût, dy mocht him den fiere hwer-hinne er woe. Hoefde er him nou just to forebrekken om tsjin Maryke friûnliker to wêsen as to foaren? Hwet wier natûrliker, as dat er sîn dochter, dy nou safolle allenne op hiar skouders hie, dy tûsen gelegenheden hie om hiar lieafde mei dieden en inskiklikens to biwisen, net mear allenne heger skatte as hiar broer, mar ek trôch hiar ta jowende onbikrompene lieafde hwet opfleure waerd? Ja, hy lei er him op ta om 't fanke to wille to wêsen, en dat wier for hiar beide in great lûk, hwent eltse hird wird fen hiar heit rop de oanklachten tsjin him, dy in hiar hert slommen, wer wekker. Hia fielde hiar den sa forlitten dat se jimmer wer om hiar ongelökkige broer tinke moast, oan hwa se nou en den hiar tortriet, hiar sorgjen en hoopjen graech scoe meidele wolle.

Sa wier 't dy moandeitojûns ek wer, en om wer hwet fen dy „sondige” oertinkings ou to kommen, gîng se in de keamer en bigûn to psalmsiongen. Mar dat woe net helpe. Hia gîng opstean, socht in boek en bigûn to lêsen. Mar 't hie oan hiar to sjen west, dat se der ek al gjin oandacht by hie.

In healûre hie Bartele sahwet foart west, do kaem er werom,

en by Maryke in de keamer om in droege jas oan to dwaen. Sin each foel op 't boek dat hia in 'e han hie, en oan 't omslach en alles like 't him ta, dat it gjin „godsallige skriuwer” wier.

»Hwet hest der?»

»In boek fen Sape, — der les ik nou en den wol ris in, as 'k oars net wit hwet ik dwaen scil. Sa likme allenne to sitten der is doch net fülle oan; ik hab al faek ris tocht....»

Nou mirk se earste ho likk hiar heit seach en praette hiar net út. Mar hy sei: »Nou, hwet heste al faek ris tocht?»

»Ik woe wol dat wy ek hwet fen dy aerdige boeken hiene,» sei Maryke biskromme; hia woe hiar graech stil halden ha, as heit hiar net op in andwird ferge hie. Hwet oars sidse as se miende woe se ek net, al seach se foarút dat hiar warden net goed opnomd wirde scoene.

»So!» sei de alde, »hest dat al faek ris tocht? Ja, dat wol 'k wol leaue. Doue het der ek wol oer bommele, dat het er. Boeken woene jimme ha? Romans en boerefriske flarden, net? — Wy hadde in hele boel beste godfruchtige boeken, der mîn heit en mîn pake al in lêsen ha, — en den ha wy 't martelersboek, der ik to Leauerd op in dis trye gûne for bitelle hab. Mar dat smakket dy net, dou toegest lieaver hwa wit hwet fladeryen in 'e hûs gear. It earste boek, derst mei thûs kaemste, hie ik op steande foet forbarne matten ta stof en yeske, dat hie 'k, den scoe 't er hier nou wol hwet oars út sjen, den stie 't better, dat wit ik. Mar ik scil dy boel ris opromje, dat it opromme bliuwt for al-tiid!»

Wils 't Bartele dat sei, roan er op Maryke bed ta; 't fanke liet fen kjeltme 't boek út de hannen falle. Hy pakte dat op, kniep it grimmîlich by'n oar en sei: »Ik hied er in bult sin oan om dat smoarge fodde in 't fiûr to stekken; mar sa'n ien as Sape mat net sidse kenne, dat ik in 't of 't oar him skea tabrocht ha, al is 't den ek mar in lightsinnich boek. — Nè, dat mat net wêse!»

Forachtlik sniet er 't by'n oar knipte boek op 'e grûn, en

skopte 't nei Maryke ta wils 't er sei: »As dat flarde moarn om diss' tiid yet onder min dak is, den smit ik it ta de doar út en dy er by.»

»Och heit,» sei de faem sunich, »rop doch sa lûd net; as hier goeds foarby geane, kenne se jo wol hearre.»

»Litte se 't hearre!» sei Bartele, »ik wol sôkke boeken net in 'e hûs ha, al komme se ek fen de kening of de gouverneur, en fen dy godsforsaker, dy frymitseler to minsten net; fen him wol ik neat onder min eagen ha, dat kenst forstean! Ik wol 't, mei ien wird, net lye, datst dou sôkke boeken leste.»

De leste wurden sei er hwet suniger en hy bigûn friûnliker to sjen. Hy bigûn sikerwier meilyen mei Maryke to kryen, hwent it kaem him in 't sin dat it goede fanke der neat fen wiste hwet him eigentlik dwars in 'e mage siet. Hy hie birou fen sin heftigens, mar 't wier him doch to min om hiar dat skine to litten. Derom gîng er sa hird as er koe, en sabeare yet lik, ta de keamer út.

Hia trille oer al hiar lea en do se him net mear stappen hearde boarst se in triennen út. Nou wier heit den ek lik op hiar en wol sa lik dat er al drige hie hiar »ta de doar út to smiten.» It wier hiar kald trôch al de lea gien, do hy dy wurden utere. En hwet hie se den doch misdien? Yet nea hie heit er him oer bikrode hwet boeken hia lies, nea hied er frege fen hwa se dy krige. It like him altiid tige to sinnigjen, dat hia sneins meast altiid thûs bleau en hwet lies. »Thûsbliuwen dat seach er lieafst,» sei er faek, en 't foel Maryke net swier derin him it sin to dwaen, as se mar hwet hie, der se de tiid goed mei to 'n ein bringe koe. In 't earste do hiar broer foart wier, wier se bigûn om sneins neimideis earmelius famkes dy mei hiar nei skoalle gien hiene, by hiar to noadsjen, dy se nayen, breidsjen en haken learde. De earmsten der fen bleauen den faek ek by Maryke to koffydrinken en to iten, en den wieren dy goede sloven sa in hiar skik! hia praetten en laken en songen, dat de liu soms bûten doar stean bleauen to harkjen; hwent oars wier 't altiid by Bartele stil en deadsk.

De frolike bern wieren der sa wol to moed, dat se hiar net ienris myden for Barteles, dy meast in 't milhûs siet, in in ald boek to lêsen; hia hiene er gjin iens erch in, dat se in 't hûs fen sa 'n foarnaem man wieren, dy by 't gritenybistiûr hearde. Mar it dûrre net lang of de alde makke oan al dy wille in ein. Hy sei tsjin Maryke: »as hia hiar riede litte woe, den moast se sôkke bern net mear oanhelje, hia wieren sa drist en frypostich dat it net roaide, hia wieren der by sines mar allike útlitten en mal as thûs.» Maryke, dy graech hiar heite sin dich, forsocht de bern net mear, mar der kamen doch yet goeds út hiar sels en do sei Maryke, hia scoe se mar allenne hwet onderricht jaen en dermei wei. Dat dûrre yet in snein of hwet, mar do sei Barteles: »Hark ris fanke, lit sôk wirk mar oer oan liu dy oars neat to dwaen hadde. In de wike heste 't altiid folhannich, en sneins hearste to resten nei Gods gebod; as de tiid dy lang falt kenst in 't martelersboek of in oar goed boek sitten gean to lêsen.» Do Maryke yet nei skoalle gîng hie se heit al faek hwet út it martelersboek foarlêse matten, mar foar hiar sels hie se der net fôlle nut fen hawn en ek gjin bihagen der in fûn. By 't lêsen fen safôlle moardneryen gîng hiar de grise oer de groue, en nachts den droomde se soms, hia woene hiar om 't gelove forbarne, en sôkke rare kerels, lik as der op dy printen in dat boek stiene, pleagen hiar en sieten hiar efter, dat se in deadsbinaudheid siet en bliid wier as se mar wekker waerd. Derom hie se 't er neat mei op dat heit hiar wer fen dat martelersboek tofoaren praette. Hia lies lieaver hwet oars, der se oer neitinke koe, om er alle dagen in hiar dwaen en litten foardiel mei to dwaen. En as heit hiar doch wer oan 'e gong ha woe mei de »*Historiën der vromer Martelaren ende ghetrouwe Bloedtgetuygen Iesu Christi*,» — den sei hia: »Dat dy mensken grousum lidten, alles lidten, alles opofferen om 't kostlikste hwet se hiene to biwarjen, dat wit ik, en dat is it wichtigste; to lêsen dat ik er fen út 'e liken reitse, dat is nearne goed for.»

»En ik mei dy skiednissen graech ris lêsen hearre,» sei Barteles.

»Der giet it hird om hird der onder of der boppe. Der ken men sjen, ho'n binaud bîtsje 't eigentlik is, dat de Heare ûs tsjinwirdich jowt to dragen. Meilyen hoeft men mei dy lyers net mear to hebben, hwent hiar lyen is nou lang al foarby en hia benne lökkiger as wy, fülle lökkiger. En hia hadde 't ek fortsienne, dat hadde se. It benne mensken west der men earbied for hadde mat. Hia woene lieaver de kop er foar halde as krimp jaen. Dat benne foarbielden, dat it ien goed docht oan de siele as men der fen heart.»

»Mar in 't folhalden mei 't goede is Jezus ûs doch it ealste foarbiel," andere Marke.

Der hie Bartele neat op tsjin, mar as hy in 'e hûs wier en hwet tiid oer hie, den moast er, lik as fen to foaren, in 't martelersboek lêsen wirde. In de lange jûnen fen de lestforroane winter hie Maryke der net fen ontkomme kend, mar do de dagen langer waerden en Bartele sneins safülle net mear thûs siet, gîng Maryke, net to mùk, mar doch sonder 't just tsjin heit to sid-sen, — nei Sape en frege him om in boek to lien; hia woe graech ris hwet lêse fen de tsjinwirdige wrald en fen de tsjinwirdige tiid; hwent alde skiednissen fen liu, dy hia net bigripe en hiar net foarstelle koe, dier hie se de mage al fol fen.

»Dat fanke tinkt sùn," mompele Sape. »Hia mei God tankje, dat de aldé alles net wit, oars waerd er, ja, den waerd er . . . ." Hy gîng in Franke keamerke en kaem werom mei in boek dat al gans bitomke wier. Hei sei: »Dit is nou eigentlik just gjin boek dat skriuw is for frouliu, mar 't martelersboek wrichtich ek net.»

It wier »*Het dorp der Goudmakers*," fen Zschokke. Maryke lies der in as se tiid hie, en hia wier krekt er oan ta komd, dat de domme dorpsliu by de skoallemaster komme om him to freegjen ho 't se oanlidse moasten om hiar oan de dûvel to for-keapjen, — do Bartele dy moandeitojûns sa balstiûrich by hiar in de keamer kaem, om oan de wille, dy dat lêsen hiar jowch, in ein to meitsen.

Hie Maryke Sape en alles hwet fen him kaem for ondogens en forliedlik halden, hia hie him dalik it boek werom brocht, ja, den scoe se 't net iens fen him liend ha. Mar hia miende Sape better to kennen as hiar heit, dy der krekt sa biuster oer de man útfallen wier. It boek hied er nauerneed oansioen, dat wier 't net dat him sa lik makke, dat hie Maryke al in 'e reken. Der mosst hwet foarfallen wêse twisken heit en Sape; mar hwet koe dat wêse? Hia hie wol mîrken dat heit nou in tiidlang gau ris hwet oer Sape to sidsen hie. It kweasprekken koe heit net best litte, en 't wier krekt as er sôkke liu meast oer de hikkel helle, der er eigentlik meast mei op hie en dy er derom sonder kwea like to winskjen. Hy miende 't net forkeard en faek as er ien fen sîn friûnen onbarmhertich ouheuvele, den sei Maryke laitsende: »Hwa God heaf het kastyt er!» Hia wist it best, as in oar 't weage hie, sa op sîn goede friûnen ou to jaen, lik as hy 't sels die, — sa'n ien scoed er de doar wiisd ha.— Mar nou wier 't him tige mienen, dat hie se wol oan him sioen en heard. Hia bislütte om sîn sîn to dwaen, al kaem sîn eask hiar hird en onbillik foar. »Ik ben forplichte my onder heit del to jaen; ik wit goed enoch, dat it net om dat boek is en de wille dy ik derin fin, — mar de friûnskip mei Sape is út, fen disse ûre ou. De friûnskip mei de ienichste hûshalding in Jinsensbûrren der ik oanhald fûn. Mar om heit to wille to wêsen wol ik mar dwaen hwet my hird falt, en sîn nuvere sinnen fordrage omdat ik safôlle oan sîn lieafde to tankjen hab; hy is op 't lest ek in menske. Yet in heel ein better is er doch as in hopen oaren.»

It wier yet hielkomselden bard, dat Maryke sôkke plasters for hiar heite lekken en brekken siikje moast. Altiid hie se him halden for in best man en al sîn wollen en dwaen for wiis en goed, en sôkke tinkbielden as se nou hie, wieren hiar altiid binaud en sondich foarkommen.

Maryke hied er lîkwol yet gjin erch in dat it foartoan hwet oars twisken hiar en heit stean scoe as 't oan diss' tiid ta stien

hie; allike min as hy der erch in hie, hwet in rige fen oertinkings hy mei sîn onbidich lilkwésen, in sîn bern wekker rôppen hie.

—

V. Op 't Field en in 'e Hûs.

—

De moandeis hie 't al net safölle reind as foarige dagen, de neimiddeis hie de sinne al hwet skînd, — en de tiisdeis wier 't de hele dei droech waer mei sinneskîn. Do wieren de boeren út de skroeven! It wiete hea wier in ienen net droech en 't lân ek net; inkelde boeren fûnen 't goed om de swéên, der 't gers al tröch hinne wûchs, mar ris om te kearen, oaren seyen, de loft like sa goed, hia woene 't yet mar ris oansjen. Mar de woansdeis wier 't den ek oeral drokte en biweging hwer 't men seagen; likwol wier 't hea der yet net klear for om 't mei alle boarstend geweld by'n oar to klauen, lik as 't den oars in de ongetiid by'n hopen boeren giet; hia koene oars yet net dwaen as hwet keare. Dat wier wirk der wol in praetsje by halden wirde koe, en 't wichtichste nys dat er for dat pas wier, waard oeral oereide, nammentlik: de deilisskip fen Barteles mei Sape. De liu dy der by west hiene wisten to fortellen hwet Sape en hwet Klaes sein hie, en der waard yet ek al hwet byfoege dat gjin ien fen beiden sein hie. Dat mocht net in bult kwea, fen Sape koene en doarsten se oeral sidse hwet se woene; alles waard leaud, allenne 't goede net. As in earme arbeider oan in rike boer sîn need klaget, dat er thûs in sukkeldjend wiif het mei forskate litse bern, den ken er de mûle wirch prate sa lang as op 't lest de boer him to halden jowt: »As 't heal sa slim wier, den wier 't al binaud enoch, mar 't wirdt tröchgeans fülle onbidiger oujown as 't is.» — Ek as in boerefynt in de herber-

ge in fortroulik petear bigjinne wol mei in foarnaem boeresoan , oer waer en win, den mat de boeresoan hoastje en de noas snute en giet wiles nei in oare hoeke fen de keamer. Mar as in earne sukkelder skimpe wol op immen dy de rikling net lye mei , al licht er den de helte, den fint er wol oandacht , as 't mar net op iepenbiere plakken pleats het. Sa koe nou ek elk dy hwet fen Sape wist to fortellen , dat oan 'e mau krye , al wieren de boeren of hiar soannen der by.

Fen de frymitselers in 't algemien en fen Sape in 't bysonder waerden dingen forhelle, der 't ien grien en blau by foar de eagen wirde moast, en 't skimpen oer 't regear en 't skoalle-onderwis bleau ek net bynester. In de skoalle waerden fiers to min geastelike saken en to fülle idele wraldske dingen leard ; oer »zelfkantige nammen” en oer 't »mannelik en vrouwelik geslacht” waerden de bern dingen foarhalden, dy gjin menske bigripe koe ; inpleats fen psalmen songen se der laffe lietsjes, stridich mei de gereformearde leare, sa lik as, »'k Ben mensch en woon bij menschen van 't zelfde huisgezin ; wie mensch is is mijn broeder, Dien 'k als een broedermin.” — It regear wier ek neat mear wirdich, oars moasten se sükke kerels as Sape ta sin plicht bringe, as se sa mar in 't iepenbier hiar godloase stellingen uteren. Elk mocht nou mar leaue en sidse hwet er woe, tsjerkelike tucht wier der ek net mear. Foarhinne wier dat oars, do moasten minnisten en roomsken hiar tsjerken in efterouhoeken ha, en den mochten se yet sprekke fen gelok dat se der frydom ta hiene. Mar nou waard oan alle dwaellearingen de frye teugel mar jown. Sa kamen se fen de iene pleage op de oare ; pok-fnintsjen, tongerlieders, brankasten en al sükke nyichheden makken de forbolgenheid des Hearen geande, dat er us lan bisocht mei de roede.

De iverichste ongetiders wieren dy moarns Sape sines, lichtwol omdat se hwet heger lean krigen as de oaren. Om 't Sape yet lang safülle hea net lidsen hie as sin bürman, hie ien fen sin arbeiders der in han mei holpen, eu do se mei'n oar nei hüs gingen to iten forhelle dy de oaren dat se Sape der wer sa beet

hawn hiene, dat er gjin hier goed oan him bliuwn wier. Mar do seyen de oaren: »hy mocht him hwet skamje, dat er sök praet meidien hie. Hy wist doch wol dat de haet fen de foarnamen en de wanginst fen de earmen allerhanne kwea fen Sape op in baen brocht. Dat de riken grimmich op him wieren dat wier best to bigripen, hwent hy steurde 'm oan hiar neat, hy doarst hiar flak foar de hölle sidse hwer 't op stie, en hie al in hele boel dingen oan 't liocht brocht, dy hia lieaver in de doospot halde wold hiene. Mar for de earmen wier 't to dom om op de man to skimpjen; hy wier de ienichste rikling dy wist hwet in earm menske om 't hert wier, en dy 't in wierheid goed mei hiar miende; hy wier meilyger en tsienstiger as al dy liu dy de hölle föl gelove hiene. Dat wier for de earne liu it beste; it oare moasten men mar oan ûs lieaven Hear en dominy oerlitte. Dat hoefde men derom net tsjin elk en ien to uterjen, men koe mei stilswyjen foldwaen, mar wier wie doch wier, en dy 't graech hearre mocht dat se Sape bilasteren, wier gans gjin kerel."

»Ik hab stilswyend taharke," sei Hans »en sa ben 'k efter hwet nys komd."

De oaren seyen, dat koed er, om hiar part, wol for him sels halde; mar dat wier tofölle ferge. »Lieuwe kastlein sei er »hie jisterjûn by Sape west om in wichtich boadskip. Jimme ha der fest al fen heard, hwet er in 't sin het."

»Net in wird!"

»Ik seil jimme forhjelje hwet ik wit. Liuwe wier foarhinne in earne falske, moaipraterige kerel, sa listich as de divel. Hy het earst sahwet hier en der hûshalden, to Smits het er steds menearen leard en in nye jas kocht. Do Witse kastlein stoar kaem Liuwe by de widdou to wenjen, en dy het er niunkelitsen krige. Elk wit dat dit houlik for him better wier as for hiar. Oer Rinske wolle wy mar net ienris prate."

»Nou ja, dat witte wy ommers allegearre wol."

»Ja, dat is goed," sei Hans, allike bidaerd, »ût it alde komt it nye foart. It dûrret net lang mear, den wirdt Rinske mearder-

jierrich, en oan hiar heart de herberge en 't greatste part fen 't kaptael. As dy faem ris trouen in 'e hülle krige, scoe Liuwe mei wiif en bern om in hinnekomen siikje matte, — en der wol er for oppasse, as 'k it wol ha. Hy het fen him sels sa-fölle net dat er der in baergehok for boue ken; nou wol er Rinske kaptael onder him sjen to halden op sa 'n menear, dat it in tiseboel wirdt dy net maklik út elkoar to kryen is. Sökke dingen barre der wol ris mear."

»Mar het Rinske den gjin tasjende faud, dy for hiar opkomme mat, as hia neat merkt of neat sidse doar?"

Hans seach de fregers laitsend oan en sei: »Miene jimme dat dy tasjende faud him oan diss' tiid ta stil halden hie, as er der sels net goed by foer? Né dy seit neat, Rinske wit neat en de kastleinske doar net út de hoek komme. Nimmen scoe in wird kikke, as keapman Fink er net wier. Dy set it tsjin Liuwe in 'e kant. Siuch, Liuwe het in 't sin om in tsiispakhûs neist it hûs to bouen en den wol er in twade fearskip in de feart lidse. Der het Fink gjin sin oan, net allenne om 't er de bûter- en tsiishandel hier lieafst allenne halde wol, mar ek om 't er 't jild onder Roel skipper sin \$nikke het. En om 't sidsen is, dat Fink de grîtmans dochter ha seil, lit it him bigripe dat dy alde op sin han is. Dat is for Liuwe in min ding, as 't hird om hird gean mat; hwent hwet de grîtman wol, dat wolle de oare leden fen 's bistûr ek. As 't útmakke wirdt dat hier gjin twade fearskip wése mei, den is Liuwe der ou. En nou mat Liuwe jister by Sape Stekbetel west ha om goede rie en licht ek yet hwet oars fen him to heljen."

De ongetiders wieren fen miening: Liuwe scoe by Sape net fülle treast fûn ha. Dy twa hiene elkoar nea net goed lye mocht, en dit wier in saek der for Sape neat gjin heil in siet."

Sa praetten de ongetiders sa lang as se by Sape thûs kamen, der Maike de itentafel al klear stean hie.

Wils 't Sape mei sin folk oan de tafel sit om griene earte en Sûpenbry nei binnen to slaen, wolle wy sin hûs efkes trôchkipje.

It is yet ea goed sa ny, lik as de wolfeart fen de eigener. As in Jinsendürster it mei oare husen forgeliket, den komt it him foar dat dit op 't selde del komt as dat men Sape mei oare dorpsliu forgelikje woe. Ek in freamde, as er dat romme lichte milhús mei aldmoadrich en nymoadrich húsrie seach, der lánkaarten en haedstellen nest elkoar oan 'e mürre hingen, scoe gau bigripe kenne, dat dit hús tahearde oan dy úthiemsk klaide man, hwaens fen de sinne forbarnde tronie, hwaens gong en menear fen praten by sîn freamde dracht en freamde tinkbielden, de boer yet wol úthingje lieten. Dat Sape net mei skín tofreden wier koe elk bigripe, dy sîn kostlike ky in de fenne rennen seach, en as men in de foarkeamer kaem moast men sidse it iene skeint it oare net. Alles wier krees in order, mar Sape seach mear op 't geriif as op moayens en om formen bikommere er him nea net fölle. De wenkeamer wier ienfaldich en minder oppronke mei blinkende neatichheden as in hopen arbeiderswenten. De boeren wieren in dy went net riuht thús. 't Seach er hier der just net to foarnaem, mar eigentlik to onkristlik út. Inpleats fen skilderyen út de skrift seach men der allerhande idele dingen, apels, blommen en prenten mei wonderlike figuren, — krekt as by de dokter. De bibel, die by 'n oar sîn plak hie op 'e skoarstienmantel, op 't hoekeplankje of op 't fensterbank, seach men by Sape net op in baen, mar wol nymoadrige boeken mei reade, griene en keakelbonte omslagen. In hopen tochten dat Sape gjin iens in bibel foar dageliks gebrúk hie, mar dat miste hier, hy lies er mear in as de liu mienden, mar hy achte 't net nedich om dat boek foar allemans eagen to pronk lidsen to hebben. As him deroer soms hwet in de earren waide, den sei er: »As ik by oare boeren in 'e hús ben steur ik my der net oan hwet der hinget of leit; as 't hier in 'e hús by my net sinniget, den komt dat just tröch 't jinge min leafhabbery is.»

Der benne net fölle boeren, dy sa tinke lik as Sape, en suver neat dögge foar de skín en om 't each fen de mensken. Mar yette inkelder benne der frouliu to finen, dy by sökke aparte kerels

passe. It benne net allenne de rike boerinnen, dy sonder dat de man it hast fornimt, ris in hûndert daelders, út it jildlaedsje nimme kenne, dy hiar sels en 't hûs mei allerhande nymoadrige diûre flarderyen oppronkje wolle, né, sels earne tsienstfammen, dy hast gjin goede onderklean rik benne, bistelle hiar jild oan goud en silver, moaye pakjes en linten en flinten. Sa hie Maike net west do se de boer tsienne, en nou se frou wier, forskilde se fen oare boerinnen ek safölle as nacht en dei. For dingen dy nearne ta tsiennen as pronkjen, hie hia gjin jild oer, mar om foarrie fen linnen en fikse klean in 't kaminet to hebben, der wier se hiet op. Hia koe 't net bigripe hwet nocht it wier om alles hwet men hiene foar it each fen de mensken to pronk to hingjen; in 'e hûs of oan ien sels. Ek wier 't hiar to gek om altijd to himmeljen en to wettergriemen, lik as der frouliu wieren, dy altijd mei de learen lape of de wite wriuwdoek in 'e hûs omfnitelen en de fammen altijd in 't wiet wirk wisten to halden. Kaem men oan hûs by sa'n kreaksindlik menske, den kaem de frou mei in skienne dweil in 'e hân, ien al by de doar tomiette en rop, krekt as de Heare tsjin Mozes: »Tsiuch de skoen út!» — Maike dy sa goed as der ien wier, de boel skien en in order ha woe, wier 't minder om de uterlike skûn as om 't wiere fen de saek to dwaen. Hia halde in de hûshalding allike min fen farienseenske streken as hiar man in 't dageliks libben.

Nei iten gingen de ongetiders wer nei 't lân to heakearen en Sape socht wirk in 'e skûrre en op 't hiem, hy makke de time in order en seach de harken en forken yet ris nei, hwent it scoe nou hast op in swiljen gean matte. Mannich boer doar sîn folk net oan hiar sels oerlitte, mar mat jimmer en oeral sels foar-oan wése, krekt as er jage wirdt. Sape wier fen miening: »Dy arbeidsje woe en koe, scoe 't ek wol dwaen al wier de boer der net by; mei twang mûset de kat net. Foarhinne hie hy der ek efter en foar by west, just net om oaren to driuwen, mar om hwet mei út 'e wei to setten. Nou died er dat net mear, hy jowch de arbeiders in flink lean en hie yet nea nen reden hawn

om oer hier to kleyen. Hia wieren der great op dat de boer hier sa bitroude, dertröch diene se hier best om in 't bitrou to bliuwen en om in goed lean wirdich to wésen. Sape wier likwol thús ek mar selde liddich, hy koe hast altiíd wol hwet fine dat dien wirde moast. Sin arbeiders en oare liu seyen wol ris tsjin him: »Hy scoe him mar hwet restich del jaen, hy hie genoch arbeide fen sîn libben, hy mocht er nou sîn wille wol ris fen nimme.» Mar dat holf net, hy koe net liddich wése as er alles om him hinne in biweging seach. Hy hie altiíd by 't arbeidsjen de measte wille fûn en de beste treast; — en nimmén hie him gauer geande as dy him tofoaren eamele, dat it in straffe Gods wier, dat in menske in 't swit fen sîn oansicht sîn brea ite moast.

Dy 't arbeidsjen in wierheid lieaf het, dy haldt it net for in middel om smoar to setten, om den restich sîn wintersliep halde to kennen, lik as de bearen, mar 't is him ek in twade natûr en sîn ienichste nocht om heusich to wésen. Krekt as in tûnman dy by 't rispen fen de fruchten him yet ris to binnen bringt hofölle wille him it siedsjen en oppassen jown het; sa giet it ek in grisaerd as er de lannen siucht dy tröch sîn flit fruchtber warden bennne; der bringt er him de hearlikste tiid fen sîn libben by to binnen, en dat jowt him op sîn alde dei yet moed en kreft.

Sape hie 't al faek billibbe dat er oer de bûtdoar hinne sîn moaye griene lannen biskôge; mar der krige er sîn nys net ou, en nou bilibbe er dat wer. Hy seach glimkjend in 't moaye waer en Maike, dy sonder dat er 't mirken hie it bûthús lans komd wier, hearde him heallûd sidsen: »Dit is doch wer ris in prachtige dei, dy mei gjin jild to biteljen is; alles stekt wer fleurich de hölle omheech, de delreinde rayen en de mensken ek, dy der hast in forsloegen om 't alles net nei hier winsk ging. Nou, de mensken benne mar sa: tige from en bideest as dominy 't siucht en heart, mar om in de dei fen biproeving hier mei biresting onder de wille des Hearen del to jaen, — der benne se net sterk in; ho moai as se der der ek oer witte to redenearjen, as 't in

'e hûs en mei 't fé en 't lân allegearre ginstich stiet. Ik hab er just gjin niget oan dat de mensken sa bisteane, mar hia moasten den doch ek mar net frommer likje wolle as se benne. Ik wit wol en 'k hab it goedernoch sels onderfûn, dat söks immen 't swierste knelt, hwet mei de beste wille en alle kreft net oars to meitsen is."

»Söks komt likwol faek in 't libben foar, en men scil 't ek leare matte to fordragen," sei Maike, wils 't se hwet neyer by him kaem.

Hy draide 'm forheftich om; dat Maike him biharke hie, dat noaske him earst net, mar al gau seach er wer allike friûnlik as altiid. »Ja Maike." sei er, »mar fordragen to learen, dat is lang elk sîn wirk net. 't Is my lichter fallen om my út de earmoed wei to arbeidsjen as hiar to fordragen; mîn heit in tsjindiel, wier in earste master in 't duldsjen. Mar men is ongelik fen natûr. De baes, der ik in de freamdte by arbeidde, plichte to sidsen: »De liu oer 't algemien benne sa dom en ienfaldich, dat as men hwet forstannichs tsjin hiar seit, den is men 't forgees kwit." Ik wier likwol fen miening: just omdat se sa onbimunstere wieren, moast men dwaen hwet men koene om se better en forstanniger to meitsen."

»Nou sids my den ek ris: hwet hest mei dy miening ûtriuchte?"

»Neat, suver neat!" sei Sape. »Dat leit just sa swier op my, dat ik my der onder deljaen mat — krekt as by min waer — dat ik er neat tsjin dwaen ken."

»Hwer tsjin?"

»Hwer tsjin?" rop Sape heftich, »tsjin dommens, bygelove en lege formen inpleats fen godstienst, tsjin de almacht fen de riken de flauhartigens fen de earmen en . . .

»Tsjin lang bidden en almanaksgelove," smiet Maike der oer hinne.

»Hest der ek al fen heard?"

»Ho scoe 'k der net fen heard ha? Der het elk de mûle fol fen en hia skrilje as se oer dy prate. Dou hest nou al lang de man west der elk skrutel for wier; my tocht der scoest hinder

fen ha, en doch makkest it geandewei yet slimmer. Wy kenne elkoar al lang, en dou wilst wol dat ik net fen tsjinaxeljen hald; mar ast dou de spot driuwste mei hwet de liu heilich achtsje en derby it bilang fen ûs Franke bineideelste, — den ken 'k net mear swye. Dou hest Bartele de mage sa föl jown, dat er der lang tarren oer het. Franke scil dy der grif net for tankje, hwet Maryke docht dat wit ik net."

»Ha ha! sit it him der?" sei Sape glinkjend. »Nou, ha der den mar gjin noed mei: Franke ken oan eltse finger wol in faem krye, fen de moaiste, de braefste en de flinkste, — as er mar wol. Hia benne hier in 't lan yet by tsjerken föl, en net fülle scoene tsjin him »né" sidse."

Hwet mem scoe sökke reden net graech hearre meye? Maikë hiar onrest waerd er alhiel mei delbedde, en hia sei, om hiar gnorrige reden hwet to biplasterjen. »Hia scoe neat sein ha, as't net om 't gelök fen Franke west hie, hwent sa 'n faem as Maryke wier der ûren in 't rûn net mear to finen, net hwet hiar jild en hiar bitoefstns, mar haedsakelik hwet hiar goedens oanging. Hia liet hiar om in finger woelje sa dildich en inskiklik wier se, — krekt as hiar mem by hiar libben; dy hie mei Bartele ommers ek sa wondere fredich libbe, dat fen de hûnderd gjin ien 't hiar nei dien hie. En den tocht hiar wier 't ek to gek, altiid to striden oer 't gelove, hwent in dat stik makket elk it sa goed as er mar ken. Sök striden brocht yen mar op in liik wird en elk en ien waerd partyich op ien, en der hwet oan to foaroarjen of to forbetterjen, dat koe doch nimmen of 't moast nou dominy wése.

»Ast der biwiis fen ha wötte," sei Maikë, »tink den mar ris nei ho faek Bartele al ûtlake is om de hege drompel fen sîn ûtdoar, der men hast oer klanterje mat inpleats fen gean. Mar Bartele seit: »As ik de drompel oars meitse den past de doar net, nou is 't iene nei it oare en dat is altiid moai. Ik hald net fen sa'n geskoer in 't hûs om; it het min heit sa goed west

en 't is my ek goed, en den ken 't ninmen hwet skele." — As men nou net ienris in steat is om immen in stik fen sin drompel ou to praten, den hoeft men lang net to mienen dat men hwet oan sin gelove foroarje scil. Mar it slimste is, dat er út dat tsieren en hispeljen sa'n spil foart komt. Wit hwet Liuwe kastlein dominy der wer fen oandraecht, en den komt er snein op 'e preekstoel wer hwet los."

Sa praette hia yet al fierder den om hiar fen dy tekst ou to kryen wist Sape gjin better middel as hiar hwet nys to fortellen. Hy sei: »For Liuwe kastlein hoeft net bang to wêsen; by him ben ik nou al in best man."

»O heden!" sei Maike, »dat liket ek al wer freamd. Hwet ha jimme den twisken elkoar?"

»Hy wol in tsiispakhûs boue en in ny fearskip meitse liite."

»Der mat er jild ta ha; hwer scil er dat wei skoerre?"

»Jild is der wol al het hy it net. Ik hab him tominsten in hûnderd gûne of hwet tasein."

»Dou Liuwe kastlein jild tasein? Nou wit ik net hofolle sekken salt men opite mat ear 't men dy goed kennen leart. Wost dou dy kerel jild liene? nou ben ik er in wei!"

»It is fen bilang for it biele dorp as dy Fink de bûter- en tsiishandel net mear allenne in 'e hannen het."

»Mar for Liuwe sels is 't grif net fen bilang; for in forkeard man is alles forkeard. Hwet mear as sa'n ien by de ein het, hwet hirder as er in 'e grûn giet."

»Liuwe en sin saken gean my net oan. Hy het nea mîn man west en is 't yet net."

»Ho kenst him den in 'e goedichheid jild ta bitroue?"

»Dat jild scil ik wol hwet fest sette, dat it my sa gau net ontflucht. 't Is eigentlik mîn doel net Liuwe to stîppen, mar de goede saek wol ik foarût helpe mei alle macht.

»Nou dat is goed en wol. Dou bist wrîchtich in goed en best man, as de liu it doch mar ris insjen mochten."

»Mogelik," sei Sape laitsend »ben ik diss'kear just net sa goed

ast dou mienste. Mar ik moast dy der eigentlik mar neat fen oan 'e noas hingje."

»Hwer mast my neat fen oan 'e noas hingje?"

»Dat ik de grîtman en sin oanhang in ongemaklike loer drai, as ik Liuwe sin loanne kening kraye lit."

»Hwet mienst der mei?"

»Fink is hier allenne bûter- en tsiskeapman. De boeren bringe mandeis hiar waer in 't skip, Fink forkeapet it to Snits; de oare wiks komme de boeren om hiar jild, en den seit hy: »Safölle het jou bûter gauen en safölle jowes, en jowes is safölle oustitsen en safölle jowes. Hy telt it jild út nei 't elk barre ken, de boeren gean der mei nei hûs en tinke er nauernced oer nei, as se ek tsien stûren of in gûne to min krige ha. It skip dat Roel bifart hiet sines, mar 't is Fink sines. En nou ruient er dat hier folgens riucht gjin twade skip in 'e feart lein wurde mei. Mar dat scil him ontsjette. It Jinsenburster skip het gjin *octrooi*, dat wit Fink ek wol, mar hy tinkt mei help fen de grîtman Liuwe peal en perk to setten; hwent as sökke basen onkindige liu foar ha, den kenne se alles der tröch krye, 't is riucht of net."

»Mar as dat nou op in riuchtsjen en warren giet, den scit dou der, hoopje 'k, net mei in omreare. Liuwe het neat om by to setten; as er bitelje mat, scil er 't fen din jild dwaen matte."

»Nou ik scil him mei rie en die bystean, hwent ik ken 't net op dat de greaten mei de litse liu mar dögge hwet se wolle."

»Och Sape, hwet koene wy nou in wille ha togearre, ast dou oare liu mei hiar eigen saken oanpiele lietste; hia scoene dy din gong ek wol gean litte. God het dy fülle jown mar dy gave het er dy onthalden, lichtwol om 't wy den al to lökkich wêse scoene in de wrald. Wy scoene om gjin himel tinke as wy jimmer frede in 'e hûs en in 't dorp hiene. Mar dou mast mar witte hwetste döchste, ik wol der min hölle net mear mei brekke."

Maike gîng wer in 'e hûs, mar hiar sidsen om net mear to höllebrekken oer 't jinge bipraet wier, — kaem se net nei. Hwent as dat spil foar 't riucht kaem, en Sape scoe him der mei injaen

dat like hiar min ta. It *riucht!* dat is sa'n moaye namme; men scoe sidse, der moasten earlike en brave liu by opsjen as berntjes by hiar mem, dy for hiar opkomt as der gefaer is; en doch benne earlike en brave liu der altiid skrutel for om mei 't *riucht* dwaen to habhen. Scoe dat sa wêse as 't *riucht* altiid op de ienfaldichste, korste en goekeapste menear de onskild in beskerming naem? Maike wier ien fen de liu dy, sonder der onderfining of forstan fen to habhen, — skrutel wier for 't *riucht*; krekt as de hinnen onrestich benne as se fornimme dat er heech in de loft in wikel fliucht.

Wils 't hia der in 'e hûs oer mimere wier Sape yet beusich op 't hiem en tocht net mear om 't petear mei sîn wiif, mar om sîn wirk. Bartele Maryke, dy op 't hiem komd wier, sonder dat hy 't mirken hie, en al »dei'' sein hie sonder dat hy 't hearde, sei it yet ris hwet lûder. »Wel heden, goeden dei, Maryke!'' sei Sape, wils 't er him omkearde, »komst dou der oansetten, midden op 'e dei?''

»Ik scoe jo »*Het dorp der Goudmakers*'' werom bringe,'' sei se, sonder dat se, him goed oansjen doarst, en hia lei it boek op 'e amerbank del.

Hiest er *nou* tiid ta om mei dat boek hier hinne to rennen?''

Hia halde hiar earst stil en seach foardel, do sei se: »Om 't ik nou gji tiid ha to lêsen bring ik jo 't boek wer thûs.''

»Den hoeft nou dalik ek gjin oaren wer mei, tink ik?''

»Né, jonge né! ik tankje jo friûnlik for 't lêsen fen dit, en nou mat ik mar gau wer gean.'' — En foart wier se.

Sape naem it boek en hy sei in him sels: »Dat komt alwer fen dat almanakpraetsje; hia wolle mei de frymitseler neat, suver neat mear to dwaen ha, — bigrepen? Derom smite se nou sîn goed him salhwet fen fierens ta. Sa is Maryke hier nea komd en ek nea net foart gien. Hwet dat fanke nou wol tinkt? — Mar der bikrodet him ek nimmen oer hwet ik tink. 'k Ben mar bliid dat Maryke der neat fen heard het, oars hie 'k fen hiar licht ek yet in lexem krige.

VI. Ho 't by Barteles tagiet.

Krekt as in skrutel bern dat ondogens west het, makke Maryke hird dat se wer thûs kaem. Do se wer in 'e hûs wier bleau se stean om op 'e asem to kommen en seach weamoedich ta 't fenster út nei Sape sîn moaye flinke husing oan de oerkant fen de wei, krekt as se forwachte dat se der hwet bysonders sjen scoe. Hia seach likwol neat, hwent Sape wier in 't bûthûs gien, en hia tochte: »Hy seil net witten ha hwet er der oan hie, dat ik der sa nuver mei dat boek oansetten kaem. — Licht hied er 't wol in 'e rekken, tocht hiar, dat hia op heite bifel dat dwaen moast, en sa hie se 't ek mar lieafst. Do hy hiar frege »as se de tiid hie om mei dat boek to rennen,» do stie se in bistan, as se him de hele storie mar net fortelle scoe; mar heit for in freamd, — al wier 't den Sape — to biskildigjen, om dertröch hiar sels skien to meitsen, — dat doarst en dat woe se net dwaen. In 't foartgean hie se yet efkes by Sapes in 'e hûs op loerd, in dat hûs der se sa mannich blide dei bilibbe hie. In hiar gedachten naem se do ouskie fen Sape, dy grif mear as hiar eigen heit dien hie, om hiar en hiar broer fülle nuttige dingen to learen; fen Maike, dy for hiar in twade mem west hie, en fen de stille bidaerde Franke, dy sa faek, as hiar wilde broer hiar to nei komme woe, it for hiar opnomd hie, en mei hwa hiar 't learen altiid sa maklik fallen wier. It tinkbieldd, dat nou de friûnskip út wier mei dy goede liu, der hia safülle fen halde, — koe se net kwit wirde. Hwet scoe Sape fen hiar tinke? Hwet scoed er Franke fortelle? Hiar menear fen dwaen moast dy liu nuver foarkomme. Hia wier mar bliid dat einlings heit in 'e hûs kaem; him doarst se nou doch wer fry oansjen; en 't brocht hiar ek in 't sin dat se wer oan 't wirk moast.

Onder iten fortelde Hans Fetses, dy mei Jan Skearder by Barteles in de ongetiid wier, dat er sîn plakje lan efter de herberge oan Sape oerdien hie.

»Ho deale kaemst der by?» sei Bartele, hwent hy harke tige mal op.

»Ja, hy woe 't gracch ha, hy het er hwet mei in 't sin, leau 'k.'»

»Nou, den is 't mei din koumeltsey ommers ek út.'»

»Ik ken min kou der oan 't hearst ta in renne litte, dat is 't akkoart, — en ik moast jild ha om de kou to biteljen, dy 'k fen 't maitiid in 't boelgoed kocht ha, op seis moanne kredit.'»

»En moast der it hele plak lan om forkwansele wirde? Dou hiest er ommers wol jild op nimme kend.'»

»Alliene jy my dat liene wold?» sei Hans.

»As 't lan yet onbiswierd west hie, ja den wol. En aste my sein hieste datste 't misse woeste, hie 'k it ek gracch keapje wold. 't Is my tige min nei 't sin, dat dy Sape der sîn kloeren efter krige het; dat lan leit my gaedlik by min pleats en 't het fen alden ta foaralden in ús familie west.' — Hans wier in heale neef fen Bartele. —

Der sei Hans neat op. Dat Sape him al lang safölle foarsketten hie as 't lan wirdich wier; dat hy de rente net mear by 'n oar krye koe, en dat Sape him nou — om 't er bysonder bilang in dat plakje lân stelde — it jild for de kou mei de weide for dy simmer yet boppedien jown hie: dat woe Hans net fortelle.'»

»Ik ha 't al in 'e rekken,' sei Jan skearder wislik, »ho't de forke in de stalle sit. Liuwe kastlein wol in tsiispakhûs boue en der roeget Sape mei onder; der seil grif dat plak grûn for tsienje.'»

»Dat scitte wol lige!» rop Bartele, sa heftich dat Jan fen kjeltme de bryleppel hast út de hannen falle liet. »Nou ja,' sei Bartele bidaerder, »ik wit ek wol dat er fen söks hwet geande is. Liuwe bûter-en tsiiskeapman wêse en de frymitseler efter de skerm sitte: dat is krekt sîn saek.'»

»Dat hier in twade bûter-en tsiiskeapman komt,' sei Hans, »dat ken de boeren gjin skea wêse.'»

Ek gjin foardiel!» sei Bartele. »Elk wol mar rik wirde fen de boer sîn gemaek. Korn lit ús tankje.'»

Nei iten stürde Bartele it folk nei 't lan to heakearen, hier en der in stik twa trye, hwent hy tocht sa: »Hwet se machtiger by elkoar benne hwet er mear babbele wirdt, en hwet se mear babbetje hwet it wirk minder einget.» — Grappen en laitsen by 't wirk der hied er in bekel oan; en dy 't weage hie in sangkje op to heljen hie in ienen healjûn fen him krye kend. Derom woed er foaral gjin jongfolk in de ongetiid ha, »hwent den hearde men jimmer dat sleaue gebletter oer fryery,» sei er. Hans en Jan hied er al jierren hawn; dy hiene nou wol neat mear mei fryery to dwaen, mar derom mienden se doch net, dat men in hele dei mei kûgels geweld arbeidsje moast.

Oan Hans koe men 't fen fierren sjen, dat it wirk him net riucht handige. Hy wier as rike boeresoan opwûchsen en wier in sîn jongheid net fel op 't arbeidsjen halden; hy wier in bernstje fen weelde. Sin heit hie in aerdich kaptael, mar yet fülle mear smoar. (*) Dat smoar erfde Hans allegearre; fen 't kaptael mocht him mar in fiste part barre. As fynt hied er altiid de romte fen bûsjild, sparjen en oerlidsen hied er net leard. Hy troude in froumeneke dy mear forstan hie fen pronkjen en bisitsjen as fen hûshalden. Hia gingen elterût en 't kaem safier dat Hans for 'n deihier arbeidsje moast om er tröch to kommen. In hopen boeren hiene him likwol net liefst in 't wirk, derom helle de familie him meast al oan, om 't se him, om hiar eigen eare net liefst oan de earmesteat foarfalle litte woene, en derom hie Bartele him ek in de ongetiid.

Jan skearder wier der just ek net om 't er in bysondere beste arbeider wier. Mar hy wier in permantich kereltsje, dy mei sîn boekewisheid by in hopen liu en foaral by Bartele ingong wist to finen. Hy hie fen bern ou earm west en as fynt altiid by in oar omtorke, sa hied er 't wol aerdich leard om him nei allerhande mensen to skikken. Mei sîn Berber libbe er in frede, hy biskôge hiar for in menske mei 'n bysonder skoan forstan en hied er neat tsjin dat hia de baes spile. Hy hie in bulte nocht

(*) Heechmoed.

oan lêsen en om de mensken fülle to fortellen út de boeken en kranten, dy er meast fen dominy to lien krige. Dat er heech by sîn eigen geleardens opseach wier gjin niget, hwent sîn libben lang hie nimmten him eigentlik rûnût tsjûnspritsen, — as Sape, en der steurde er him net fülle oan, hwent hy wist dat elk in hekel oan de frymitseler hie. Hy wist fen alles, fen geastelike en fen wraldske dingen. Hwet er lies fortelde er en hwet er fortelde hied er lêsen út alde en nye liende boeken. Hwet de boeren it best oanstie wier dit, dat Jan út boeken fol licagens it ligen net leard hie. En it wier sa, hy hied er gjin forstan fen om de dingen op to kleurjen tröch er hwet ou to nimmten en er hwet by to dwaen, of 't moast ris wêse as er hwet fen sîn Berber forhelle. Bartele, dy him gau ris in 't wirk hie, mocht him machtige graech fertellen hearre en halde safülle fen him as in boer mar fen in arbeider halde ken.

Bidaerd trafen de beide mannen togearre nei 't wirk. Hans, dy tröch Bartele sîn lang tankgebed net forgotten hie hwet de boer him onder iten om 'e noas wriuw hie, bigûn al gau. »Fen sa'n ien mei 'k nou eigentlik net fülle praetsjes hearre; hy wit er ommers neat fen hwet it to sidsen is om tige in de jildpine to sitten. Neat het er onderfûn. As sîn heite kaptael ek ris in fiif of seis parten gien wier, den hied er nou ek wol ris in earne diel wêse kend. Fen sîn snoad forstan en sîn tûkens in de bûrkery is er wrichtich net fet wirde, en mei hwet er sels biskrept het in sîn libben, ken de kat net onderhalden wirde. Ho 't in oar him sjen mat to reddten, dat giet him net oan; hy mei sprekke fen gelök dat er 't sa goed het en neat hoeft ou to brekken.»

»Ja,» sei Jan, wils 't se bigûnten to kearen; »Berber en ik hadde ek neat tofülle oan ús fortsiensten, mar mei Bartele woe 'k doch net ruilje. Oan ús jonges seille wy, hoopje 'k, mear wille bilibje as hy oan sîn iene. Bysonder mîn jongste is wonderlike skerp; dy liket my. Ily moast fiks hwet leare, hy is fiers to goed om by de boer — as ik mar in bult jild hie, den wist

ik 't wol. Hwet wei as er nou op mat? De Heare wit it; mar in snoade kop komt immen altiid to pas."

»En ûs mem," sei Hans, »het faek winske dat se gjin ien onder hiar bern krye mochte mei sa'n bysondere snoade kop. Sökke koppen wieren in ongelok for in hûshalding," sei se, »hia doogden nearne ta. En sont dat Bartele Doue der op ou gien is, is my dat sidsen fen ûs mem faek en fülle in 't sin komd."

»Mei Doue is 't hwet oars," sei Jan, »dy is in 't opwaechsen bidoarn tröch de frymitseler."

»Ik ha yet nea riucht witten, ho dat eigentlik tagien is mei Doue," sei Hans wer. »Dou bist fülle by Barteles, dou seit it wol witte; fortel it my ris."

Dat wier in forsiik der Jan neat tsjin hie. Hwet er sels bibbe en sioen hie, dat fortelde er eigentlik yet liefst. Der hied er oer neitocht en nimmern koe him derby mei freegjen sa gau fen sin stik bringe. As er fortelde hwet er lêsen of fen leucens-wirdige mensken heard hie, wier dat oars. Hy bigriep der fen faek sels alles net en fortelde dertröch sa bifetlik net, den koed er him gau hwet frege wirde der er oars net op wist to sidsen as: »In domkop ken in in minût mear freegje as in wiis man in in dei bianderje ken" — »Doue," sei er, »wier ien fen fen dy liu, dy graech rom fortsienje, mar ek rom tarre wolle."

»Ja," sei Hans, »mar dat benne forkearde. In hiar jonkheid arbeidsje se hiar lam en krom en wenne hiar oan in rom libben; mar wirde se ald, den ha se neat en benne neat. Min iene broer, do 't sa'n groue jonge wier, dy wier ek sa; hy woe wol for in deihier by in oar eselje, krekt as in arbeidersbern, om for Jinsenbûrster merke mar safülle to mear jild by'n oar to kryen. Mar der het er fen ûs heit wol bruyen om hawn."

»Nou," sei Jan, »sa omtrent hie Bartele 't ek. Hy bruide de jonge net faek, mar den tige, — as er 't ris grou fen ayen makke hie. Der wier Doue allike bang fen as in hûn, mar to mûk fierde 'r ondogense streken út safülle as er koe. Maryke wier ek heislike bang fen de alde, hia scoe tröch 't fiûr flein ha, as hy

spriek. De hûsfroufaem, dy Bartele nei sîn wiifs dead krige, hie altyd klachten tsjin de alde oer de bern; dertröch krigen se wol ris in wan, en sadwænde wieren se lieaver ta de doar út as thûs. Sa giet it as men strang oer de bern is, den wirde se hiar eigen alden skou. Ik hab wol freeslike stikken lêsen fen wrede stiemoeren en stiefaren; sôkke omtrent lik as Liuwe kastlein ien is. Rinske, sîn wiifs foarbern, wier ek net fôlle in 'e hûs, mar dorme mei Bartele bern altyd om, in waer en win en wetter en mōdder soms; mar do Rinske litse healbroerreu en sifers krige, do wier 't foarlan om der mei om to toppen. Bartele bern waerden fen nimmen thûs halden. Heit, dy hwet swier tilde oer 't forlies fen sîn wiif, hied er hinder fen as de bern frolik en lûdrustich wieren, en de faem mocht de sloven foar hiar eagen net sjen. Sape jonge, dy fôlle mei hiar borte, naem hiar wol mei nei hûs, en der mochten se graech wêse, der hiene se alle fry, en Franke hie moai bortespoed, printeboeken en heilingen en al sôk spil, der se hiar mei formeitse koene. Nou, lik aste witste, het Sape oer alles aparte bigripen; ek oer 't opbringen fen de bern. Ik scoe frese dat er net ienris oan de erfsonde leaut. Ik hab tominste út sîn eigen mûle heard dat er sei: in menske wier út sîn natûr goed, tröch de forkeardens fen de world waerd er bidoarn." — Men scoe sidse, ho ken de riuchtfeardige God sa'n tael fordrage; en as sôkke liu hiar mei oare liu's bern bimoeye, hwet is 't den ommers binaud. 'k Hab in alde skriuwers wol ris lêsen, dat sôkke frygeasten de wrekende han des Hearen soms freeslik kamen to onderfinen. Mar dy Sape giet it altyd goed; nou mient er dat hy alles best wit en wy neat. Nou, in man mei sôkke grûnen, dat ken men tinke, dy woe, op sîn wise, fen sîn jonge in *goed* menske meitse, — en ongelokkich! — mei Bartele bern bigûn er ek. Hy liet hiar in 'e hûs dwaen hwet se woene; hia borten sels wol mei in spil kaerten. Sôkke liu, krekt as hiar baes de dîvel, — hadde gjin greater wille as oaren in 't ongelök to helpen."

»My tochte,» sei Hans, »Bartele scoe den doch de bern lieaver thûs halden ha.»

»Hia wieren der fack sonder dat hy 't wiste; hwent hia hiene nocht oan learen. Ik sids 't ek, it wier mis fen Bartele; mar dou kenst net leaue ho'n heisterfield dy Doue wier. By alles klaude er op, rûnom siet er in to skoerren, jimmer moast er mar op him past wirde. Derom ken men der ek wer gjin niget oan ha, dat Bartele him deis wol hwet slite woe.»

»Dat scil der den by Sapes ek wol mal tröch skoerd wêse mei trye sökke wilde knapen by'n oar.»

Dat scoe men al linke, mar ik ken dy sidse, it gîng der stilder ta as in 'e skoalle. 't Wier krekt as Sape in bôppenatûrlike macht oer dy bern hie. Ja, dat is in gefaerlike kerel, dat sids ik dy! Der wieren boeken by de fleet, en dagen lang sieten dy trye bern der by elkoar. Der lies Doue fen freamde lannen en freamde mensken, en de Heare wit hwer mear fen. Der is de diivel in him fearn. Mar wonderlik wier 't, dat dy twa bern út it selde hûs sa ongelik waerden. Do Maryke in eintsje hinne kaen) waerd se jimmeroan stilder er bidester. Uren lang koe se sitte in blom of in beam, dy se wol hûnderdkear sioen hie, to biskôgjen, of oars neat to dwaen as mimerjen. Doue wier riucht oars-om, krekt as 't jild, oeral en nearne net. Allenne as er oan 't kaertspiljen wier koed er in poas stil scitte. Dou scitte 't wol witte, hy wier yet mar 'n jonge fen in jier of toalf, do wier er al sa hiet as fiûr op kaertspiljen.»

»Jawis wit ik dat; elk hie de mûle der fol fen. En den hied er ek altiid jild in 'e bûse; scoed er dat de alde ontstellen ha?»

»Bartele lit it him sa maklik net ontstelle; hy het it efter saun slotten. Mar Doue woe net graech nei tsjerke; do waerd er bikoekt, hy scoe alle sneinen in fiifstûrstik ha, den moast er gjin ien kear út de tsjerke bliuwe. Dat einde nou net sa hird, mar hy garre 't jild in 't bigjin op, sa krige er hwet gûnen by eltsioar.»

»Bartele moast doch mirken ha, dat it net goed gîng; died er der neat tsjin?»

Jawis wol ; hy sloech de jonge bont en blau en hy bea alle dagen , by de itentafel , dat de Heare sîn bern de bikearing jaen mochte ; mear koe men der net oan dwaen , tocht him , as to sorgjen dat er de dogeneat gjin stûr jild mear jowch. As *ik* in sîn plak west hie, scoe 'k it oars onderlein ha. Ik hie him in gûne twa jown en den goed op him tasioen. Hy wier in 'e grûn net sa slim , mar wild en bleisterich. Jild woed er ha , hwent as 't to pas kaem, woed er der mei foar 't lûocht komme. As sîn heit him neat jowch died er dingen dy er oars net dwaen scillen hie. Ik hie suver gjin forstan fen dy snaek. Hy weage sîn libben mei klanterjen en springen, as er in stûr of in dûbeltsje fortsienje koe. Mar hy wier doch net gierrich ; hy koe 't soms in earm menske jaen, hwet er mei libbensgefaer krige hie."

»In wonderlike bistynt wier dat doch."

»Ja , wonderlik. Hy woe ek wol arbeidsje , mar Bartele halde er him net op en bitroude him neat ta. Derin gîng 't mei Maryke better ; Bartele koe ek al min mei fammen oer wei , en 't wier in great gelök for him , do Maryke de hûshalding bistiûre koe. Doue woe wol op 'e studie , mar dat like Bartele nearne nei. Do waerd de jonge op 't lest dwars en mal, en hy die hwet er woe, howol Sape him yet al hwet liede koe."

»Mar," sei Hans, »hy bigûn ommers ek to kwanseljen in lamfellen en hinnen en douen ; ho koed er dat dwaen as Bartele him gjin jild jowch ?"

»Ja , der ha wy him earst ta holpen. Berber wier der great op, en in hiar onskild lei se der fen to babbeljen. Wel ik waerd ienkear sa kjel, it wier as 'k tröch de grûn sonk, do Bartele my frege : »Is 't wier datst dou min jonge jild lienste to handeljen en dat er sîn waren by dy berget ?" — Ik sei : »Ja boer." — »En hwerom hest my der neat fen sein ?" — Nou Hans, do hinge min eare en min fortsienst er oan. Ik sei : »As men alles seyen hwet men wisten, den kaem er soms in hopen oarloch." — Hwet witst dou den mear ?" — »Om jo de wierheid to sidsen boer , Doue het ek al ris stellen lead oanhannele." — It moeide my

dat dat er út wier, hwent Bartele waerd omtrent rasen. It ging doch yet goed ou. Hy naem Doue in 't forhear, dy bikende alles en biplastere 't hwet, en do forjoweh Bartele 't him, sa 't like. As dat mienen wier, dat wit ik net, hwent Bartele kin him sels ougriislik forbrekke, as er mient dat sin plicht it meibringt. Hy sei tsjin Doue: »Hwerom döchst alles to mùk, bûten min witten? Hwet riucht en goed is en ûs liu bitamnet, dat seil dy net bilet wirde; bûten dat bist ek yet net to ald om dy riede en hede to litten; — forstietst my? Stellen goed keapest dou! Dat roait nearne nei! Mar for diss' kear seil 'k yet ris rekkenje, datst net wiser wierste.» — Do ging er nei de keamer en kaem werom mei 'n pong mei jild. Hy telde fiftich gûne op 'e tafel del en sei tsjin Doue: »Hawar, driuw der nou in fatsoenlike hannel mei en sorgje datst my mei 'n healjier dit jild werom jaen kenste.» Ik tochte by my sels: It is doch in goede Bartele, al het er soms sin nukken. Hwet Doue tochte dat wit ik net, mar sioen ha 'k it, dat him de wetterslanners opkamen, do er 't jild nei him striek. —

Do begûn er to hanneljen dat it klapte en hy wier nuver op 'e tried. Mar 't ging him er doch net fortûnlik mei, goeman. De fellen roanen hird ou en hy moast jild forliese by oanhaldenheid. Hied er do sin heit ek alles mar sein! Mar Doue, dy Bartele goed miende to kennen, — hie der de moed net ta. Bartele waerd it doch wis, ear 't Doue jild genoch by elkoar hie om him te biteljen. De alde krige deilisskip mei Klaes timmerman. Doue witst wol dat Bartele simmerdei altiïd mei fûken fisket in de opfeart. Klaes kaem der lans mei 't boat, en brocht by ongelok dy fûken hwet in dis-order. Bartele seach dat; dy kaem op him ta en sei: »Nou mast my net wer mei din boat min opfeart lans komme, hwent ik wol min fûken net fen dy fornield ha.»

Hie Klaes do mar »tuike; tuike,» spile, den hie 't wol mei dy skamper ouroan; mar Klaes is net mak, dy jowt spittge reden werom. Nou witst wol ho 't Bartele tsjin sôkke liu is; as er likk op immen wirdt, den bigjint er to skimpen op de hele

familie, krekt as der gjin ien goeden onder is. Tsjin Klaes sei er: »Datst dou in onbiskofte tröchtraepe dogeneat biste, en datste in skandalige brutale bek heste, dat is gjin niget; hwent út dat skai, derst dou fen biste, koe oars net foart komme, — of de Heare moast in wonder dwaen, — en dat döcht er om sa'n gemiene sköbbert net.

Dat gîng Hans Fetses machtig nei 't sin en him tochte, do scoe Klaes wol stil wîrden wêse.

»Klaes is net gau stil to kryen'' sei Jan, »as der ien fen opfege wit den is hy it. Hy sei tsjin Bartele: »'t Ken wol wêse dat ik in gemiene sköbbert ben, mar ik hab doch sa 'n forflokte malle hûshalding net as dou. Din soan Doue is de onbiskofstte dogeneat fen hiele Jinsenbûrren; sûpe, kaertspilje, flokke en swetse,— dat is sîn wirk; sa'n ien ken ek wol in gemiene sköbbert hiette scoe 'k tinke. Nim dou derom din biesem mar stil mei nei hûs en fei din eigen striette.'' — Do waerd Bartele stil, hy sakke ou nei hûs krekt as er in slach foar de kop krige hie. Hy hie neat heard ôf hy wist it wol, mar: »Söks mat men ien fen sa'n kerel forwite litte,'' grommele er, wils 't er my in 't lan foarby gîng, »en derby as in stommeling stean: né dat rent to fier!'' De middeis nei iten frege er Douwe hwer 't sîn jild wier. »Derre,'' sei Doue, en telde in mannich gûnen op 'e tafel út. »En dat oare?'' — Nou ja, de Joad dy sîn leste fellen yet krige hie, hie him yet net bitelle. De neimiddeis wier Doue net út om negosie, lik as de alde miende, mar hie wirk socht in 't lan en do kaem de Joad by Bartele to freegjen as Doue ek wer fellen for him hie, — en do krige er to halten: »Hy moast dy oare earst mar ris bitelje''. Der bigûn dy smous to swarren en to bearen, dat Doue neat fen him ha moast, hy hie 't leste hwet er krige hie, ta 'n heale cent ta bitelle; Liuwe kastlein, en mear oare liu, dy der by sitten hiene, koene 't foarklearje. Dat waerd in raere neimidei, Hans, dat sids ik dy. Ik mei der wol graech ris fen lêse, dat it tige hird om hird giet, mar sels sök ding to bilibjen, der is gjin aerdichheid oan. Do Doue nei hûs kaem

to thédriken, ging de alde efter de milhûsdoar stean mei 'n ein kneppel in 'e hân. Maryke wier nearne to sjen. Ik moast op 't hiem hwet ald hout stikken slaen, mar de lea staetten my sa oan, dat ik de bile hast net omheech krye koe, hwent ik hearde wol tröch de mölkenkeamers fenster, dat der ien siet to skriemen. Do Doue in 'e hûs kaem fleach Bartele as in hiemdögge ep him oan, hwet er der by sei, det wit ik net, it wier mear mal bearen as praten. Mar hy hie doch to gau klear west. Doue kaem him net onder de slach, mar makke linich dat er foart kaem, hy koe hirder renne as heit. Mar 't giet my yet kald oer de lea as ik er om tink, ho dy heit sîn soan de groue stok efternei smiet, en skreaude: »Dou fordomde oerkommeling! ren dou hwerst komme kenste, safier as de loft blau is; mar kom nea wer onder mîn dak, dou liger! nea, nea wer.» — De jûns onder iten wier 't sa stil in 'e hûs krekt as der in lik boppe ierde stie; men hearde oars neat ao 't tikjen fen de deaklopperkes in 't hout, en 't klikkerjen fen de fensters tröch de wîn; Maryke siet wer in de molkenkelder to skriemen, en hieltiid siet my dat akelike röppen fen Bartele in 'e hölle: »Nea, nea wer!» — Dat wier in rare jûn.

Jan helle sîn doek út 'e bûse en, sonder dat er 't for Hans witte woe, fage er de eagen efkes út. Hans stiek de piip ris oan.

»Do 'k thûs kaem,» sa forfolge Jan, »wier Doue by ûses; hy woe sîn harmonika ha, sei er. Hy halde fülle fen musik, en hy koe ek moai spilje, tocht my altiïd. tominsten moayer as Klaes timmerman. Dat spîlwirk hied er to mùk kocht en 't wier altiïd by uses, om 't er 't thûs net sjen litte doarst. Ik sei tsjin him: »Hab mar gjin noed oer dy harmonika en bliuw to nacht by my. Mar hy woe de harmonika ha en ta de doar út; hy scoe wol in nachtforbliuw fine, sei er; hy woe yet ienkear in sîn memme hûs sliepe, al wier 't den mar in 't strie. Bûtendoar bigûn er to spiljen, mar sa oandwaenlik, Hans, omtrent op 'e wise fen de honderdsechtsiende psalm, mar dy wise wier 't doch net. Nou it griisde my sa om dy fynt, ik woe nei Bartele ta, om him ris goed mîn miening to sidsen, mar Berber woe

't net lye, dy kearde my tobek. En ongelik hie se net, hwent it scoe doch neat holpen ha."

»Hy seil Doue 't kaptael ek wol ontmeitse, safier as er ken," sei Hans.

»Dat wit ik net, mar 'k leau doch hy woe wol dat Doue wer thûs kaem. Ik hab him ris frege om in jas fen Dou's fen him to keapjen, for mîn aldste jonge; mar hy sei: »As er wer thûs komt mat er ek klean ha." — Oars ha 'k him er nea nen wird oer uterjen heard."

»Het Doue sîn klean den net mei?"

»De oare moarns by tiid, do de alde yet lai, hab ik him ta 't hantsjefenster út klanterjen sioen, mei 'n lits bundeltsje goed by him. Hwer seil 't op ta?" sei 'k. »Nei loft en field," sei er; dat jowch er my altiid to halden as er net sidse woe hwer er hinne ging,"

Fierder koene se der net oer prate, hwent de oare ongetiders kamen by hiar om fieder dat plak lân mei hiar dien to meitsen.

VII. Sape siket sîn Soan op.

Dy hele wike wier 't waer sa moai as in boer 't mar winskje koe. De iene moaye dei folge op de oare, de sinne like 't hird wer toriuchte bringe to wollen hwet se in de leste tiid forsomme hie. Gjin fette loften makken de liu bang, giin wolkjen wier der to sjen; mar renne en drave en skreppes en skoerre moasten se doch de hiele wike, krekt as der alle ameryen in tongergoat losbrekke koe om it kramtrieddroege hea wer tröchwiet to casen. De sniûntojûns halde elk let op en de sneintomoarns kaem der mar in bitsje folk in 'e tsjerke. Nei alderwenst stiene der doch foar tsjerketiid in stikmannich manliu foar de tserkedoar to praten,

dy 't kloklieden ouwachten om den nei binnen to gean. Krekt stapte Sape der stevich foarby, en oan 't paed dat er opging koe men bigripe dat er nei sîn lits pleatske ta scoe. Der stike nou neat in, scoe men sidse, mar hwet hy die wier altiid forkeard; as der út sîn dwaen gjin fenin to sûgen wier den waerd it er in brocht. »Dy man wirdt geandewei slimmer,» seyen de mannen tsjin elkoar. »It is tröch alles hinne, ho 't dy frymitseler it weagje doar; wils 't in oar opgiet nei 't hûs Gods, stapt hy der permantich foarby om wraldske dingen to biskrippen. 't Wirdt hege tiid dat dominy him wer ris in ourekkenjowt; mar eigentlik hoeft dat ek net mear; oan him is doch gjin salve to striken.»

Sape hearde dy praetsjes in 't foarby gean, mar hy glimke der om in him sels. Hy tocht oer diingen. De natûr wier der just net prachtich; blommen wieren der net mear op 't field, op in hopen lannen lai 't hea oan 't swé, op oare stie 't oan reakken; mar hy wier doch wol to moed by sîn kujierke; de hearlike rook fen 't nye hea waide him fen alle kanten tomiette, en it fûgelgoed wier fleurich. Hy tocht ris oer de saek fen Liuwe kastlein, oer 't tsiispakhûs, oer Hans Fetsets en al sa. Hy mocht greach sîn dingen ris birekkenje; likwol wier er gjin nepert, yet minder iu inklauer, dy alles for him sels ha woe en in oar neat ginde. Hy kaem op 't earste stik lan fen sîn pleatske, en Franke, dy him oankommen sioen hie, roan him to miette. Ha seyen elkoar »moarn» en fregen sûn, wils 't se fûsken.

»Mar,» sei Sape, »hwet bist dou foroare jonge, in de tiid datst hier west heste. Jimm' mem het my wol pleage om 't ik sôk swart fel ha; den sei ik: »Swart is just net moai, mar better op in dûr as wît. Mar nou scoe mem raer beare as se seah hwet de sinne in de leste wike fen din moai wît fel makke het; as dat sa foart giet rekkest din famkes tronic kwit en allenno oan de blaue eagen seil men sjen kenne, datste in soan fen din mem biste.»

»Ho giet it mei hiar,?» sei Franke, »is se sûn en goed?»

»Tige best; allés is in order.»

Hia gingen to gearre nei de fenne om de ky to bisjen, en do se deroer en oer de haying sahwet útpraet wieren; frege Franke as der ek nys in Jinsenhûren wier; hwent hy hied er nou sa lang al út west, hy tocht dat heit alle bûsen fol hie. Sape likwol wist oars neat to forheljen, as fen sîn deilisskip mei Bartele en Liuwe kastlein sîn plan om in tiispakhûs to bouen en in twade fearskip in de feart to lidsen. »Neimiddei,” sei er, »scil Liuwe tink ik, mei'n pompier by de boeren en dorpslui lans, om hiar onderteikenje to litten, dat in twade skip for hiele Jinsenhûren fen belang is. 't Sprekt fen sels dat er by keapman Fink mei dat pompier net komme scil. Roel skipper is der ek min mei stichte; mar 't wirdt hege tiid dat er ris hwet party kriget, hwent alle liu kleye er oer dat hy krekt docht sa 't er wol, om 't er allenne 't spil in 'e macht het. Net allenne dat er hege frachten nimt, mar as der apels, parren, koeke, of hwet er fen söks mar wêse mei, mei 't skip forstiurd wirdt, dat krye de liu nea ongeskeind thûs, altiid kenne se sjen dat er fen gnöbbe of gnibbele is. Kleye se der oer, Roel ken 't him net bigripe ho 't wier wêse ken; hy haldt him onnosel. Nimmen ken him forklappe, hwent hy fart mei sîn eigen jonges. Hy het ris in fynt hawn, dy koe net to goed swye; dy wist wol to fortellen, dat as men in flesse fol wetter op 'e kop in 't doukgat fen in fet föl jenever of brandewin set, den sakket it wetter nei onderen en de flesse lûkt fol drank.”

»Scoe dat onderteikenjen hwet wirde scille?” sei Franke.

»Dat tink ik wol,” sei Sape, »hwent it hoeft gjin jild to kostjen. As men de liu in hiar eigen hûs oansprekt, den onderteikje se hast alles hwet men ha wol. Ien allenne as gau oer to heljen; het men in stikmannich by elkoar, byfoarbiel in de herberge, en der benne ien of twa dy fry hwet tsjin sa'n ding in to bringen ha, den is trochgeans de boel bidoarn. Dit is my in biwiis dat de menske in 'e grûn goed is. Mannichien scoe ta in flinke tinker to mcitsen wêse, as men him mar allenne onder bihandeling hie. Mei de greate heap likwol is net

ſölle to bigjinnen; dat jowt neat mear as hea-terskjen. Der is gjin eare oan to biheljen."

»Mar," sei Franke, »licht is 't ek goed for de maetskippy, dat ien allenne net docht hwet er wol woe, as er neat om de mensken jowch." Japik ûs setboer seit: »Jezus naem toalf apostels om 't er wiste, dat ien net alles ûtriuchtsje en bifetsje ken."

»Safölle hollen, safölle sinnen," sei Sape.

»Mar der benne doch gjin dommer dieren as de skiep; as der ien oer de daem giet föttelje de oaren him allegearre efternei."

»Mei din sprekwarden en aldwiwe-wiisheid lit ik my net forsette. In de measte gefallen dögge sikerwier de goede liu krekt as de skiep dy se for dom útmeitse. Hia haetsje, by foarbiel, sels de foetstappen fen de man dy domyns friûn net is."

»Nou ja, mar hwer komt dat fen denne?"

»Dat dominy dominy is."

»De hoeder," sei Franke, »der de gemeente him oan tabitrou. Derom is 't gjin niget dat de iepenbiere miening...."

»Hwet praetste fen de iepenbiere miening? Der is gjin iepenbiere miening. Hwet dominy of de grîtnan of Liuwe kastlein seit, dat is iepenbiere miening; to sidsen, dat bliuwt in de lege koppen hingjen, sa lang as der ien komt, dy wer mear infloed het, yet lûder rôpt en wer hwet oars seit."

»Dertröch ontstiet mar it dagelikse geswets."

»Dat is 't selde hwet ik mien."

»Ne heit, dat liket neat."

»Nou goed, leau dou hwetst leaue kenste; ik leau allenne hwet ik leaue *mat*, en hwet Jan en Klaes en Trin en Griet der fen sidse scille, der bikroadsje 'k my net oer; dat dögge hûchlers en doge-neaten. Forstannige liu libje, leaue en haetsje for hiar sels, hwent hia witte dat in 't algemien nimmten ongeskeind er lans komt. Japik het dy de hölle fordraud. Ik woe dy wiser ha! Is 't better dat men nei de insichten fen oaren hannelt as nei iens eigen? Wrîchtich net! Ontofredenheid mei ien sels, it slimste hwet ik wit, — wirdt it lean der for. Gjin ien ken in

wierheid, dat is inerlik better wirde, sa lang as er him oan de saneamde iepenbiere wierheid steurt. Ut onfrede mei ien sels ken onmogelik hwet goeds foartkomme. Mar lit ús hier in speald by stekke, dou kenst er sels oer neitinke, aste it tinken yet net forleard heste, — en dat hoopje 'k net, al hab ik Japik for in forkearde liedsman kennen leard. Ik hab yet hwet nys for dy fen immen, dy by de iepenbiere miening ek net in in beste röp is; mar dou scitte 'm derom yet net forgetten ha. Ik hab in brief fen Doue.”

»Ei kom! — hwet skriuwt er?»

Sape jowch Franke de brief oer en sei: »Meitse 'm sels iepen. Hy het my op 't omslach skriuwn dat ik him dy ticht oerjaen moast, en gjin menske der hwet fen sidse.”

»Gans in lape pompier!” sei Franke, do er de brief út 'n oar tearde. Hia gingen togearre op in wringe sitten, en Franke lies.

Beste Friûn!

Ik hab altiid fülle fen dy halden; en in de freamdte hab ik faek om dy tocht en winske dat ek dou en Maryke my net alhiel forjitte scoene. Dou hest it tige goed by din heit en mem! As mîn mem yet libbe, wier 't, leau 'k mei my ek sa net komd, lik as 't is. Mar 'k wol nimmen biskildigje as my sels. Ik hab my net noch skikt nei de liu der 'k mei omgean moast. Men wirdt doch alle jierren in bitsje wisser en de onderfining bikôget ien de caren. As 'k mîn libben yet ris fen 't fierde jier ou op ny bigjinne koe, leau my, Franke, den waerd Barteles Doue net wer pakhûsfynt to Westerwald. Mîn heit seil, tink ik, neat fen my witte wolle, derom skriuw ik oan dy; de brievefracht seil dy doch net bigreatsje, hwet Jinsensbûrster fynt er ek út dy wûchsen wêse mei. Ik wol dy meidele ho 't my gien is, sont ik mîn heite hûs forlitten hie.

Jild hie 'k net, dat hwet makke; in de neiste krite woe 'k gjin plak siikje en in de freamdte woe 't net gau slagje; sa kaem ik al hwet in 't near. In de Walden fûn ik in man, dy as fynt ris by ús heit in de ongetiid west hie; dy wier der nou

boer, hy hie in boerinne troude en wier sa in 't goed fallen. Ik freege him as er my ek sidse koe, ho 'k it oanlidse moast om my oan to jaen for soldaet: hwent dat hie 'k do wrichtich in 't sin. Mar hy redte 't my ou en sei, ik koe by him wol in tsienst komme, en dat naem 'k mar oan. Mar dy sköbbert miende dat er mei my dwaen koe hwet er woe. Arbeidsje moast ik by 't liiffol, iten krige 'k pas heal enoch en 'k fortsienne hast neat. In hûnelibben hie 'k der; mar dou kenst my goed enoch, dou wiste dat ik de moed net gau opjow. Ik naem de silen op 'e hakken en gîng de wîde wrald wer in, sonder to witten hwer hinne, Min heit het my neat leare litten; ik woe dit wol en 'k woe dat wol, mar ik koe neat, en 'k mocht bliid wêse dat ik einlings plak krige in in great fellepakhûs. Do wier 'k sa fry as ik 't winskje koe. Ik stie alhiel op my sels en nimmen bikommere him om my, as sôkken der 'k hwet oan skildich wier, en dy wieren der net fôlle. Sneintojûns siet ik al fôlle in de herberge, hwent oars koe 'k nearne gean; ik wier by elk freamd. Der hearde ik swetsen fen dit en fen dat en ek fen Amerika. Der waerd safôlle fen forhelle, dat ik er sin oan krige om der hinne. Fôlle minder koe 'k it der ek al net krye en 't jowch ris foroaring; sa tocht ik. Ik sei tsjin min maten: »As ik min moers kaptael hie, den gîng ik nei Amerika, sa wis as hwet; mar min heit seil 't my net útkeare wolle.» — »Dat mat er útkeare» swetsen dy oaren, en hia praetten 't my sa oan, dat op in sneintomoarn, pakte 'k min sober boeltsje by elkoar en ik gîng ier en bytiid op reis nei Jinsenburg. Earst wier 't my krekt as 'k in jui in hie, mar dat bidarre al nei 't ik tichter oan hûs kaem. Dou kenst er op oan der sit hwet in de loft fen iens berteplak, sawet der immen in 't earst de wetterlanners fen oerrenne; mar de tabaksreek fordriûwt dat wer. Ik seach de alde bikende tsjerke en toer, ik hearde niunkelitsen de klok lieden en de mensken praten in de tael der ik fen jongs oan wend wier. Ik hie wol sidsen heard, dat immen derby sa woltoemoed wêse koe; mei my wier 't riucht oars om. As der my tofreden laitsende mensken

metten, dy hie 'k in klap oan de caren jaen kend. Mar den waard ik ek wer flaumoedich. Ik naem 't foar my om thûs to bliuwen en my goed to halden, as heit him goed tsjin my halde woe. Mar doch — dy diivel Teake! — ik woe earst yet ek ris goed mei him ourekkenje en him ris tige de wierheid sidse. De moandeitojûns let kaem ik in de bûrren oan; ik wier bliid dat ik er freamd enoch útseach, om fen nimmen mirkbiten to wirdden. Ik scoe my foar alle mensken skamme ha, allenne foar min heit net; foar him woe 'k stean gean in min earmtlike tastan en tsjin him sidse: »Siuch nou ris, fromme man! hwet jy fen jou ienichste soan makke ha.»

Mar der kaem 't net oan ta. Ik woe net nei hûs ear 't it goed tsiuster wier, derom gîng 'k earst nei de herberge. Rinske fage foar de doar de striette hwet ou. Hwet wier hia great en knap en stimmich wirdden. En hwet waard ik mal in 'e hûd do hia my oanseach. Ik wier in earme swerveling, jild hie 'k mar in hûtsje, mar 'k hie doch for gjin hûnderd gûne wold dat hia my kend hie. 'k Wier sa skrutel krekt as ik stellen hie en 'k makke dat ik in 'e hûs kaem. Der wier gjin ien en ik hearde dat Rinske tsjin Liuwe sei: »Omke, der is in kerel, dy stean ik neat, mar ik wol net lieafst nei him ta.» De kastlein kaem in en jowch my hwet ik easke. De bern seagen ta de glêsen in en de greate seyen tsjin de litse: »Gau nei hûs! dy rare kerel wol dy opfrette.» Der scoe 'k op in oare tiid om lake ha; mar do wier 'k hiel oars to moed. Om nei hûs to gean, dat forskoude 'k ta de oare moarns; ik sei tjin de kastlein, ik woe wol bliuwe; dat koe wirde en ik gîng by tiid op bed; mar sliapt hab ik net. »Hwet scil Maryke tinke, — en heit, — en Rinske? — Hwa ben ik eigentlik? Ken ik de skild fen alles op in oar smite? O, hwet koe 'k it best ha en lökkich wêse, as 'k my goed halden hie!» — Sa lai 'k to mimerjen; mar ik ken dy alles net skriuwe hwet ik dy nachts wol tochte, de brief wirdt oars al lang enoch. 'k Scil dy yet kort meidele hwet út dat tinken foart kaem. Heit en Maryke moasten my sa net sjen, derom gîng 'k

de oare moarns al foar sinne-opgong wer ta 't dorp út, en ik roan dy hiele dei krekt as se my efter sieten. Nei mîn ald plak woe 'k net wer; en 't slagge my om onderweis in in herberge plak to kryen as stalfynt. Dy der neat om jowch, dat se him de gek oanstieken en útgniisden, koe der forkeare; mar ik koe der op in dûr net bankje. 't Moait my doch yet dat ik er wei gien ben, hwent hier to Westerwald ha 'k it ek lang net best.

Ik forsiikje dy tige om fen disse brief tsjin gjin menske hwet to sidsen; tsjin Maryke en Rinske foaral en bilieaven net. Skriuw my ris ho 't thûs giet en ho raer as se opsjen scoene as ik ris onforwachte opsetten kaem. As se my mar binne doar lieten. In plak scoe 'k allike goed siikje as de boer in 'e himel, dy ging op sîn hoed sitten, mar ik in mîn heite hûs. Friûn, ik ben net mear de alde, en dat wol ik net mear wêse. Ik hab dild-sjen en dragen en my to skikken leard. Ik ken alles, as ik wit hwerom. Trye wike ha 'k wirk hawn om disse brief to skriuwen; alle sneinen hwet; dat fortsiennet fest wol in antwird. Skriuw my gau of foarearst alhiel net; hwent ik wol gau wer in oar plak siikje.

In de hope datste gau skriuwste bliuw ik

Din Friûn

Doûe Barteles Harkema,

Pakhûsfynt to Westerwald.

»Dat is in earnstige brief,» sei Sape, nei in poas stilswyen.

Franke wier yet ris bigûn to lêsen; iensklaps frege er: »En miene jy nou dat Doue in hûchler is?»

»Ont nou ta net.»

»Of in domkop?»

»Dat leau 'k net. Mar hwerom dôchst my sôkke fragen?»

»Omdat hy onder 't oardiel en de mieningen fen oaren yet net onforskillich is»

»Jawol. Nou ik tink der oars oer. Onder 't lêsen is my in redenasje fen Melle kûper to binnen sketten, der 'k faek om lake hab, mar dy 'k hioed for 't earst goed bifestige siuch. Der waerd

ienkear oer my praten, en der waerd yet hwet oan my to priisjen fûn. Do sei de kûper: »In hopen geskreau mar weinig wol. It bistiût neat, jimme meye 't nimme sa 't jim wolle. Mei Sape jowt it gjin goed ein; jimme scille 't sjen, hy giet er oan, ho mansk er liket, hwent in 'e grûn is er neat.» — Dy redenasje fen de kûper hab ik nea forgotten; al wier dat net haetliker as hûnderd oare, it is my doch djiepper gien. De fieling fen forachting leit er sa folút in, dat ik 't nei dy tiid altiid brûk om dy fieling to uterjen. Nou kaem 't my wer in 't sin. Dy Doue mei sin onmachtige wrok en sin domme heechhertigens, dy goedlike mensken skeamte neame, lit him kenne as 'n earnhertige fint. Hwerom is er net by my komd? Hy rekkent to fülle, en men ken 't fornimme dat er altiid by Bartele hûshalden hef. Ik siuch wol, dou tinkst oars; — 't is my goed! — mar sa'n myene stumper is mûn man net."

»Der gjin skeamte is, der is ek gjin care," sei Franke.

»Hald op mei dy aldwîwewisheid."

»Sprekwirden benne iepenbiere mieningen. Ik ben der mei bigûn om se by'n oar to sammeljen en se nei to plûsjen."

Hia gingen op nei hûs. »By de alde Bartele," mompele Sape, »past Doue doch net mear, hy mei wêse hwa 't er wol. De stegeheit en de licht biwegelike soan renne to fier út elkoar. En, tocht er by him sels, — 'k ha wrichtich sorch dat it mei Franke en my ek sa stiet; Sa 't er my nou foarkomt woe 'k him net hawn ha; mar sa scil er ek net bliuwe. 't Mei safolle kwea net, dat er iens is mei de liu der er mei libje mat. As er wer in 'e bûrren komt, scil er wol wer oars wirde; hier heart en siucht er der neat fen hwet er in 'e wrald omgiet.

»Kinst ridlik mei ûs setboer oer wei?" sei er tsjin Franke.

»Tige best," sei de fynt. »As alle mensken sa wieren koe men oaral mei wille wêse."

»Japik is ek al lik as de measte liu benne," sei Sape, en 't wier oan him to sjen dat er derby riucht onforskillich likje woe.

»Ik scoe bliid wêse as de measten sa wieren," sei Franke, en

nou woed er yet ris oer Doue prate. Him tochte Maryke moast de brief doch sjen. Dy wist er best op to antwirdsjen en koe sidse ho 't thûs stie. Mar Sape sei, dat hie yet wol tiid, en do bigûn hy wer oer Japik. Mar fen dy man, der Sape net bot fen halde, woe Franke tsjin sîn heit goed noch kwea sidse. Elk fen hiarren tocht nou sîn eigen. Sape mompele: »As 'k witten hie, dat Japik sök bier in 't fet hie, den hie 'k Franke hier doch net hinne ha wold.»

Hia gingen in 'e hûs. Japik en de fynt en de faem sieten by de tafel, der de koffy op klear stie. »Kom, it is hier ommers ek al snein, al benne jimme fier fen de tsjerke ou,» sei Sape, do er seach dat se allegearre eptich forklaid wieren en in 't testament liesen.

»Jawis,» sei Japik. »Jy tinke licht dat it for ûs de moeite net wirdich is dat wy ûs forklaye, krekt as dat wy nei tsjerke scoene. Mar wy fiele ûs sels fülle sneinhaftiger, as wy 't stof fen de wike wer ris ouskodsje.»

Sape halde dat sidsen for in skinheilich praetsje fen in fromme koalforkeaper. Mar hy hied er gjin bigrîp fen ho lang de snein falle ken for liu dy sa fier op 'e römte wenje, as se gjin tiid ha om nei tsjerke to gean. De tsjerke is for fülle ienfaldige dorpsliu it ienichste plak der se 't geskrip en de sorgen fen 't libben in poaske forjitte. In de tsjerke bisiikje in hopen liu wiks ienkear as se yet lêse kenne, der siugge en hearre se it moaiste hwet se komme to hearren en to sjen, en dat tsiennet hiar om to forgelikjen as se hwet bysonders biskriuwe wolle. Moai mûsikspiljen giet »krekt as 't in orgel is;» immen dy mei hwet earingswai op sîn sneins oer 't goede prate ken, en oanspraken by bigrafenissen halde—, ken 't wird dwaen, »suver krekt as in dominy.»—Kenne sökke liu soms net nei tsjerke ta komme, hia lêse en psalmionge se, faek wol krekt op 'e selde tiid en allike lang as se oars in 'e tsjerke benne.

Sape, dy oeral de skaedside seach, halde söks for in earmhertich festhalden oan formen. It dageliks wirk en de troue plicht-

bitracting in iens bidriuw wier by him it foarnaemste, derom sei er tsjin Japik: »Ik for my hald fen s kke uterlike dingen net. As immen der bidaerd nei ta libbet, en sin saken in order haldt, scil God wol mei him tofreden w se, al komt er sin libben net in 'e tsjerke.»

»Ik hoopje dat er mei my tofreden w se mci,» sei Japik, »mar as men de hele wike mei iens tidelike dingen skript, den is 't net forkeard, dat men sneins ris fen hwet oars heart, oars wirdt men al te wraldsk.»

»It troue wiernimmen fen iens dagelikse plicht is by my de beste godtsienst.»

»Dat hab ik ek lang miend, mar foar in jier twa het dominy in preek halden, dy het my gans in omtinken brocht. Do sei er: »For de tidelike arbeid krige men ek tidelik lean; mar by de sorge for 't tidelike moast de menske ek net forjitte hwet de Heare fen him easke, as er hwet oars w se woe sa in by of in eameler, en oare plichten en oare sorgen ha as s kke bisten.» Sa sei er.

»En ho hadde jy der by tocht?»

»Dat er my der mei miende, en dat hied er tr ffen.»

Sape seach Japik forwondere oan. By him sels moast er bikenne: »Dy kerel is better as dou.» Sin eigenlieafde kampe likwol mei de fieling fen achtting, dy er for dy man big n to kryen. »Scit dou dy ek, lik as Franke, foarby prate litte en op din alde dei bigjinne it blinc leauen hwet to achtsjen? N , for in man is sa'n demmenheid gjin deugd.» Dat wieren de oertinkings der Sape sin swakkens mei bikampe, en do er de oerwinning miende bihelle to hebben, sei er laitsend tsjin Japik: »Dominy mat fen sin godtsienst ite; hy het goed praten, mar  sjowt nimmen der hwet for.»

»Dat wier doch gjin antwird op sa'n preek,» sei Japik.

Dat fielde Sape sels ek wol, en 't roude him dat er him sa swak en flauhertich kenne litten hie. Mar 't wier der ienkear  t, en nou moast er Japik sjen litte dat er riucht hie om ontoufreden op dominy to w sen, en alles, hwet fen him kaem, to

lekjen. Hy sei, sa 't like alhiel koelbloedich: »It giet jo mei dy preek lik as my mei in oaren, fen de falske profeten.»

»Söks mat immen wer forjitte, al wier 't net alhiel sa 't hearde; wy benne allegearre mensken mei lekken en brekken, dominy ek,» sei Japik.

»Mar,» sei Sape, »habbe jy, het ien in 't hiele dorp dat forgotten?» It wier in poaske sa stil dat men in speald falen hearre kend hie. »Net ien het it forgotten, suver net ien!» rop Sape, en weamoedich praette er fierder: »Do ik foar lik enoch tritich jier in Jinsenbûren werom kaem, woe 'k de liu oars neat as goed dwaen, en foar alles woe 'k de friûn wêse fen alle earmen en liu dy forongelike waerden; hwent ik hie 't sels onderfûn hwet sökke lui soms ûstean matte. Ik miende ek to witten hwer 't oan hapere: hiar godstienst wier form, skinheilich foardwaen, lui deljaen onder Gods wille en dom bygelove. Nou miende ik der tsjin kampje to kennen sonder it wiere kristendom skea to dwaen, en ont hioed de dei ta hald ik it for in min teiken, dat dominy der oars oer tochte. Mei elke preek brocht er my in minachting by de dorpsliu, briek er de ban stikken dy my oan oaren bûn, oan liu dy my goed dien hiene en dy ik ek goed dwaen woe. It wier in gelök for my dat ik drokte hie dy min tinken tige besich halde.»

De fynt, al in alde knaep, dy er wol wêse doarst, hie oan diss' tiid ta swige; nou sei er: »Scoe de skild ek by jo sels lidse, boer, in pleats fen by dominy, dat jy fyanden krige ha? Jy habbe geastelike noch borgerlike oerheden ontsioen; hwerom achtsje jy sökke liu net, lik as 't heart?»

»Ik achtsje elk dy my achtenswaardich foarkomt.»

»Miene jy den dat alle liu forkcard benne, dy sa net benne lik as jy se ha wolle?»

Sape sei neat mear; it iten wier dien, hy gîng ta 't milhûs út en sloech de doar heftich efter him ta. Japik en de fynt gîngen ek bûten doar en do Sape oan de hûsside stie, hearde er hiar praten sonder dat hia him seagen.

De fynt sei: »Ik koe my net mear stil halde, ik tochte, hy nimt altiid fry praten, den mat er 't fen in oar ek fordrage. Hy is in raer man; as sîn wiif er net wier, den kaem er nea in 'e tsjerke.»

Japik sei: »'t Komt my doch foar dat er sa slim net is as 't wol liket. Mar hy het in hekel oan dominy en 't sprekwied seit: »Dy de keapman net lye mei lekket sîn waren.» Ik leau, hy docht in hele boel om mar tsjin dominy en sîn leare to dwarsdriuwen.»

Sape woe dy twa net mear biharkje, hy gîng der wei. Franke kaem by him en stelde foar om 't lân yet ris tröch to kuyerjen, hy naem dat oan, mar hia praetten net fülle mear. Sape koe 't him sels net bigripe hwerom 't er tsjin dy twa kerels bigûn wier. Hy wier ontofreden oer him sels, oer Franke, oer Japik en oer alle gearre. Franke krige jimmer mar heale antwirden fen him, hy mocht bigjinne oer hwet er woe; sadwaende wier er op 't lest bynei bliid, do heit fen nei hûs gean bigûn to praten.

Onderweis tochte Sape er oer ho forkeard as 't wier dat Franke der deis by dy Japik forkearde. As 'k him der de hiele simmer bliuwe lit, tocht er, den kry 'k by 't hearst in pleats fen Franke in skepsel thûs, dat fen dy kerel biwirke is. It stie him net oan dat Franke 't safülle mei Japik op hie, »dy onbikouene domme kerel, dy net fülle heger stie as de ky der er mei omgîng.» Doch skreau Sape alles hwet er oan Franke foroare fûn, oan Japik ta, en ek for de takomst freesde er sîn infloed. En in sommige stikken hied er himsels swak field tsjinoer dy man.

Japik wier bikend for in bidaerd evenredich man, dy net gau fen sîn stik rekke en by wichtige omstandichheden droech wei plichte to sidsen: »De wrald hinget net oan ien spiker.» Hy hearde by gjin party, by de riken noch by de earmen, mar elk mocht him wol lye; Sape allenne net. Dy koe sükke koelbloedige kerels yet minder dildsje as sîn tsjinstanders. Nou hied er sorch, Japik scoe Franke sa onforskillich meitse, by alles hwet er om ta gîng, as er sels wier, en sa sîn plan foridelfe: om fen

Franke in iepenbiere wierheid-sprekker to meitsen. Sin ienichste treast wier, dat it for de twyntichjierrige Franke onmogelik wêse scoe om nei de insichten fen in trye-entritiger to libjen. Dat de grûncn, dy Sape mei sin opfieding lei, net fôlle to bitrouen wieren, hied er nou onderfûn. »Der op 'e romte mei er him alles inbieldsje hwet er wol,» sei Sape, do er thûs wier, »en dat mei him beruhaftich nochlik wêse; as er wer ris hwet bilibbet, seil er, hoopje 'k, sin sprekwardwisheid wol wer ouleare, en, inpleats fen to dromen en to mimerjen, hanneljen leare.»

—

VIII. Franke leart mensken kennen.

—

Op dat litse pleatske fen Sapes waerden in stik of tsien ky molken; om 't er 't net nei sin sin forhiere koe, hied er der in setboer op, dy mei in fynt en in faem de bûrkery bistiurde. Do Franke der sin oan hie om der in simmer tröch to bringen, redten heit en foaral mem him dat dat ou; mar hy halde mar oan, hy sei: »It wier der thûs sa ientoanich, hy woe ek ris hwet oars bilibje,» dat op 't lest waard it him tastien. It like Sape net forkeard ta dat Franke der jinsen hwet mei op 't spil taseach. Hy halde 't er for, dat jonge derom sa hiet wier om der hinne, om 't er him thûs doch gjin omgong mei de domme boereknappen tastie; mar hy leaude ek, dat er Franke nou al sa goed feststeande makke hie, dat er him wol nei dy mensken tagean litte koe. Hy hie 't net in 'e rekken, dat sin strange opfieding de oarsaek wier fen Frankes winsk om mar ris for in tiidlang ta 't dorp út to kommen.

Fen jongs op hie Franke neat faker heard as 't kleyen oer de dommen en ondogensheid fen de mensken. Nea doarst er fen hûs, as 't net moast; »om,» lik as heit him rûnût sei, »om tröch oaren net bidoarn to wirden en allike ondogens as hia.» — Sels

In de skoalle wier er net lik as de oare bern, der waerd er al as in aparten ien útlake en skoudere. Woed er in oare jonge hwet sidse of ta 't ien ef 't oar helpe, den krige er to halden: »Ja, wy witte 't wol, datst dou de geleardste biste.» Klage er heit oer söks sîn need den sei de alde droech: »Ja, ja, sa benne se allegearre; 't is in gelök for dy, datste hiar al jong út eigen onderfining kennen learste.» — Der ging Maike in stek tröch 't hert sa faek as se sök praet hearde, mar hia wiste dat Sape gjin tsjinpraten fele koe; allenne as er 't nei hiar sîn hwet al to bot makke, kaem se der tsjin op, al wist se foarút hwet der út foart kaem. Tröch in tiid libben se fredich mei elkoar, hwent hia koe him krekt, en wist de hulten en bulten to myen. In alles jowch se him ta safölle se koe, howol in hopen dingen, foaral Franke's opfieding, hiar net oanstiene. Franke hie, do Bartele Doue foart wier, gjin ien friûn mear. De fynten fen sîn jierren net allenne, mar alle mensken in 't dorp stieken him de gek oan en hiene in pik op him. Sels de arbeiders, dy by Sape in 't wirk west wieren, laken him efter de rech út en seyen; »Dommer fint as dat ien wier koed er net komme. Dy wist nearne oer to praten as oer dingen dy er in sîn heite boeken lêsen hie, hy hie 't mear op 't liif mei de swarte mensken in freamde lanen as mei sîn bûrlus swartbontë ky; altiid woed er gelearder wêse as in oar, en fen 't jinge er om him hinne tagîng en der eltse boer forstan fen ha moast, wist hy neat mear as de bölle fen de noardstier.» Maike, dy sökke reden faek hearde tröch de mûrren hinne, koe 't net litte, foaral op sneinneimiddeis, om soms tsjin hiar man to sidsen: »Sape, dou makkest fen ús jonge in biustere eigenwise, sinnige mar ongelökkige fint. Siuch ris ho 't alle jonge knäpen plesierich by elkoar benne; elk fint in oanhold, ús Franke allenne het nimmen ta friûn. Stîmsk en gnorrich sit er by sîn boeken of stiet in sîn ienlikheid foar de doar, krekt as er nimmen taheart. Fen sels, hy haldt him sels for braver en wisser as de oaren, derst dou om lakeste en op skimpste. Mar mfn lieave man! ho scil er for sîn meinensken

hwet goeds dwaen kenne, as er hier net kennen leart en se net lye mei?" — Op sükke forwiten jowch Sape hier, soms koelbloedich, soms hwet heftich, to halden: »Men ken ien oan alles wenne en men went ien ek oan alles. Dy in úre in in keamer is, fornimt it net mear, al rúkt it er noch sa fen sipels. Franke mat likwol net onforskillich wirde onder de lekken en brekken fen oaren, tröch dat er der oan went; earst as er fest stiet en op him sels, mat er him onder de mensken jaen. Fen hier to halden hoeft er hiel end al net. As er it goede mar die om hier to bilieafjen, den wier 't neat wirdich. 't Mat sîn nocht net wêse, it lök fen de meimensken to biforderjen, mar sîn plicht; hwent derta hab ik him oplaedt."

Sökke reden kamen Maïke heislike hird foar, mar selden weage se 't der hwet tsjin to sidsen, mcastentiids gîng se ta de doar út om hier triennen to forbergjen. Franke hie 't al faek bimirken, dat heit en mem onienich wieren om him, al hie hy der gjin skild oan. Hy jowch sîn heit wol gelik, hwent sîn oardiel oer de mensken fûn er jimmer bifestige, mar de spotreden dy er fen heit hearre moast diene him doch sear. As hy forongelike waerd koed er der sels net om laitse, mar wol kleye, sadwaende wier er, om 't er doch mear of minder mei de mensken omgean moast, mar selde riucht fleurich. Derom wier 't gjin wonder, dat er wol ris ta 't dorp út woe, der er in de friûnskipsuchtige jierren gjin ien friûn sine kend hie, en ek út it hûs, der er in de leste tiid safolle sioen en heard hie, dat sîn bernlik seftfielend hert sear die. De winsk om ta it dorp út en onder de mensken to kommen wier sa sterk in him warden, dat er mar stiïffest er op stie om nei 't lits pleatske to gean, sonder to bitinken as dy liu der wol mei him innoemd wêse scoene.

Do er der oankaem sei Japik tsjin him: »Komst hier nou om fen ús it boerkjen to learen?"

»Dat koene jy wol redt ha," sei Franke »ik hab er my thûs oan diss' tiid ta yet net fülle mei bimoeid; derom scille jimme hwet gedild mei my hadde matte."

„Dat mat men stadich-oan mei alle mensken ha,” sei Japik, „Dou mast dat, ik en elk, dy fredich en pleisierich op de wrald libje en mei alle mensken goed oer de wei komme wol. It is altiid dom, tröch eigensinnigens en ongedild ien sels en oaren it libben hird to meitsen, en tige dom scoe dat hier wêse; wy matte mei ûs fioueren op 'e romte libje en kenne by nimmen ûs taflecht nimme as by elkoar. Wy kenne hier sa fry en frolik wêse as fûgels in de löft, as wy ûs oan elkoar fest halde, elkoar onderriucht en goede rie jowe en fen elkoar oannimme wolle, sa faek as 't nedich is.”

Franke hie 't in 'e rekken dat dit sahwet in warskouing for him wier; hy seach Japik oan, en sei neat. „Ik leau,” sei Japik, „datste der wol hwet op sidse wotte, en dou dochst it net, licht wol om dalik gjin stridery to bigjinnen. Mar dat is net sa 't heart; hwent in laden gewear is faek gefaerliker as in skoat, der men for op iens hoede wêse ken. In dit stik hadde wy elkoar gjin lessen to jaen, mar ik forsiikje dy — just om de wille fen de lieave frede — draech doch nea ongemirken ladene gewearen by dy; sids altiid rûnût din miening en krekt sa 't dy op 't hert leit; den witte wy hwet wy oan dy hadde, en kenne dy tsjinsprekke of din miening oannimme.”

„Jy hadde gelik!” sei Franke, „en jy scille sjen, ear 't de simmer heal to 'n ein is, wirde wy tige beste friûnen.”

„Ja, dat winskje 'k en hoopje 'k,” sei Japik en do ging er nei sîn wirk.

Franke seach him mimerjend efternei. Sa fry en iepen hied er, bûten sîn heit, yet nea nen menske praten heard. Tsjin de rike boeresoan doarst nimmen fülle sidse, de liu hiene mar wakker nîget oan him en in hopen wille, as se wer ris in domme set fen him to fortellen wisten. Do nou Japik him sa mar in ienen oan praette, koed er him dat hast net binye, en hy halde 'm stil, omdat er dalik by sîn oankomst gjin spil meitse woe mei de man, der er nou foartoan deis mei omgean moast. En do Japik him dalik derop sei, dat er altiid fry-ût sidse moast hwet him

op 't hert lai, do wier 't him in ûtmakke sake, de man miende: »Dou mast nou forjitte, datst riker biste as wy, oars kenne wy dy hier net brûke.» Franke leaude dat Japik sîn foarnamens hwet freesde, en sa hied er 't eigentlik lieafst, hwent den koed er tröch sîn goedwilligens, om to dwaen hwet Japik sei, de man safölle to lichter for him innimme. Ek yet op in oare menear tochte Franke der nut fen hadde to kennen. As Japik him biskôge for in boeresoan dy op sîn stik stie, den koe 't him in wille wêse om de foarname fynt by eltse gelegenheid sîn insichten mei to delen; den wier Franke net needsake om jimmer tröch freegjen sîn onkinde bleat to lidsen, mar tröch Japiks orders trou op to folgjen, koed er him by de man bimind meitse. — Sa rekkene Franke en biwiisde dermei dat er sîn heite onderriucht wol acht slein hie, dy ek jimmer en foar alles de swakke punten en litse lekken en brekken fen oaren socht ût to finen. Allenne sîn eigen lekken en brekken bimirk Sape tröch 'e tiid net. Hierîn wier Franke, dy sa faek tiid en gelegenheid hawn hie om mei him sels beusich to wêsen, in 't foar by sîn heit, dy in sîn plak fest lang net goedwillich enoch west hie, om him sa alhiel onder de wille en sjenswise fen oaren del to jaen. Franke koe likwol sadwaende ek fülle better oer wei mei Japiks fynt, fen hwa 't er him willich riede en liede liet, — as dat er de grûnstellingen folge hie fen sîn heit, dy plichte to sidsen: »Net fen hearren en sidsen, mar tröch dwaen ken men hwet leare, en tröch skea dy men sels lyt wirdt men wiis.»

De fynt wier der net in bitsje great op, dat er ek ris in rike boeresoan for 't hietten en gebieden hie. It wier sîn swak dat er gracch orders jaen mochte; by Japik wier 't mear in needsakelik ding; hy halde fen order, en hy hie nea hwet to bifellen as dat sîn siucht nei order him derta dreau. Derom die 't him plezier dat Franke sa willich en folchsum wier, en hy seach mei wille dat de jongfynt him iverich talei op alles hwet de boerkery oangîng.

It kaem de goede Franke mei dat al soms wol ris hwet gek,

ja sels forachtlik foar, dat er him sa fen dy kerel stiûre liet as in bern. Sin fieling fen eigenwearde, dy geandewei oanwoan, liet him net mear delbedsje mei 't tinkbiel, dat er nou in sin leartiid wier, en 't orders jaen leare moast tröch sels onder orders to stean. Hy moast tominsten doch ris blike litte dat er lang net ien fen de domste wier. Hy bigûn derom oer dingen to praten dy for de oaren alhiel ny en freamd wieren. Mar hia stelden der net fülle bilang in, en sin gedild hie mannich hirde proeve tröchl to stean, as er de domste tsjinspraek en de lompste spot vanhearre moast. Gjin ien droech der »in laden geweer'' by him en de fynt en hy scoene licht kwea friûnen wiriden wêse, as it tinkbiel dat se alle dagen mei 'n oar omgean en arbeidsje moasten, hiar net in stokken halden hie. Onder iten hiene se faek heftige strideryen, mar as elk sin wirk wer oanfette wier dat ek wer forgetten. It wirk wier de ban dy dy trye jimmer fester oan elkoar knotte. It koe net oars as dat de liu, dy Franke sa onder hiar bihear hiene, moasten ek inloed op him krye; de foaroardielen dy sin heit him inplante hie tsjin it »domme boerefolk'' liet er farre, en faek moast er by him sels bikenne: »Hia benne eigentlik lang sa fier net mis as ik in min eigenwisens oan diss' tiid ta miend ha; ik fornim wol dat men, ek bûten 't boerewirk, in hele boel fen hiar leare ken.''

Ien fen de ky krige de kleisiikte; do stiek Japik in sead út it lan, der de kou op stien hie mei de poat der 't ongemak oan wier. Dy sead lai er in 't milhûs op 't skoarstienboard, om tröch 't ûtrikjen fen de sead de kou fen de kleisiikte to bifryen. Franke koe 't net litte om der de spot mei to driuwen. »In nuver hûsmiddel is dat,' sei er, »hwer is dat goed for? Sids my ris ho 't mogelijk wêse ken, dat tröch 't ûtrikjen fen sa'n sead de kou sin poat betterje sil.''

»Dou bist my ek yet op forskate sök soarte fen fragen it antwird skildich,' sei Japik bidaerd. »Earjister hest ûs yette forteld, mei fiftich jier scoe men skippen ha der men mei in de loft hinne en wer farre koe, en fleane lik as de fûgels. Do ha wy

dy frege ho dat in sin wirk gean scoe; mar och lieave ginst! dou koest er oars neat op sidse as: dou hieste 't lêsen; en de man, dy dat boek skriuwn en in 't liocht jown hie, scoe de saek wol goêd foar 't forstan hawn ha. — Nou jow ik dy op din frage ta 'n antwird: Ik hab it by mîn mem en mîn beppe sioen, dat se dit middel brûkten. Hwet likwol dat ûtrikjen mei de kleisiikte to meitsen het, dat wit ik net fülle better, ast dou it witste, ho de liu it onderlidse scille as se fleane wolle. Ik dôch dit om 't it my sa leard is fen de liu dy my opbrocht en goed dien ha, en dy ik by alles ta in foarbiêd nim. Dou en din heit likwol forachtsje sôkken en laitse hiar út, en boeken benne alles by jimme; it freamde en 't nye halde jimme for 't beste. Wy steane sadaeande net allik, derom dôgge wy wiist, as wy elkoar stil sin eigen wei gean litte. Ja, Franke, ik sids 't dy, dou komst ûs foaral net minder dom en bispollik foar as wy dy; en ik scoe wrîchtich wol ris witte wolle hwet in onpartidige sidse scoe fen mîn bygelove en din geleardens. Hwet de liu hier by om der fen sidse, dat scitte wol faek enoch heard ha."

Yet mar selde hie in ding Franke sa in de hôle om-arbeide as dy preek fen Japik. Nou bigûn er it tige goed to bigripen hwerom 't de liu sin boekepraetsjes altiid sa forfeelsum, en sin reden sa dom en eigenwiis fûn hiene, wils 't se eltse alde eamelsek ûren lang mei wille oanhearre koene. Hwet hied er al in hopen forteld, dat de liu onbigriplik en onsinnich foarkomme moast, en den hiar fierder freegjen fen him skoud mei to sidsen. »Ik hab it lêsen'', of: »heit het it sein.'' Sa diene sin redenaties neat gjin fortuten by liu dy fen nimmen fülle oannimme woene as fen dominy, de gritman en inkelde rike of foarname omkes en neven en breahearren. Japik hie gelik; de liu hiene oer Franke hiar niening al ûtspritsen en him in heechmoedige lichtleauende boekewierm neamd; der hy sa faek in hekel oan hie. Nou naem er 't him foar om ienkear dy onpartidige to wêsen, hwaens oardiël Japik winske hie to hearren, en hy seach in dat er de oukarring fen dy man al faek fortsienne hie. Hy skamme him for

himsels as er bitocht; dat hy fen dy loftskipfeart eigentlik neat near wist as de oaren. »Dou heechmoedige stumper!» sei er tsjin himsels; »oaren wotte leare en sels bist sa dom; mei 'n oarmans lekken en brekken wotte de spot driuwe, en dou kenst dy sels yet net. Dat is to slim; dat mat oars wirde, Franke! Aste oer saken praetste derst gjin forstan fen heste, den is 't mei din foarnimmens en al din wollen en kennen neat.»

Franke kaem sîn foarnimmen better nei as sökke foarnimmens tröchgeans ueikomd wirde. Nou en den ontkaem 't him yet wol ris, mar as den de oaren mei sîn geleardens de spot dreauen, den kaem 't him dalik wer in 't sin, en mei gauens brocht er 't sa fier, dat er mei laitse koe, sonder him to forbrekken. Mar safölle to hirder kaem er nou op tsjin insichten en mieningen, dy er miende op goede grünen omfier smite to kennen. De aldfaem, dy se der hiene, wier in twieliënsbern, dat kaem de fynt ienkear to pas, do er tige oan 't noasblieden rekke, hwent do moast er krekt sa'n menske ha om him in tried reade keulske side om de pols fen de riuchterhan to binen. Der lake Franke wer om en sei: »Ho sit dat nou wer in elkoar: út de noas bliede en reade side om 'e han? Langlesten ha jimme sels jimme bygelove forgelike by mîn boekewisheid en der de gek mei hawn. Ik hab dat oer my gean litten en 't bislút nomd om my to betterjen. Mar jimme benne de selde bliuwn. As jimme jichtich wirde scille jimme fest ek iseren ringen, dy fen alde deakisteskroeven makke benne, om de finger drage matte.»

»Hark ris Franke,» sei Japik, »aste mei wille onder de mensken forkeare wotte, mast yet leare om liar to nimmen sa 't se benne. As wy sökke middels brûke den leit der in opsletten dat wy leaue oan in heger macht böppe ús, dy tröch middels ús bitrye wol fen 't kwea dat ús oerkomt. Mei 't brûken fen dy middels biwise wy dat wy mei in bernlik gelove ús tabitroue oan dy heger macht, sonder hwaens biskerming wy neat benne en neat kenne. To leauen, dat troch 't útrikjen fen in sead, der in kou mei in seare poat op stien het, de kleisiikte fordriuwn wirde ken, en dat in

read siden tried, dy fen in twieliënsbern om iens han bûn wirdt, it noasblieden stuitsje ken: dat komt dy dwaes foar; mar ûsliu komt dit neat dwaser foar as to leauen, dat in menske, dy as lîts bern trye piutten fen pokjes tröch in kinstmiddel op sin earm kriget, — sin libben lang bifryd bliuwe seil for dy freeslike jacht— de pôk; of dat mei in lange iseren roede, der fen boppen in mannich skerpe punten oan sitte, in hûs biwarre wirde ken for 't swier waer. Dit mast wol in oanmerking nimme. As immen jimmer mei in boek foar de noas sit en mei de eagen ta oer alles neitinkt, lik as dou, den leart er 't net om de mensken goed to kennen en to bigripen."

Sökke toriuchtwisingen scoe Franke yet kort tofoeren kwea opnomd ha; nou likwol bigûn him sin foarich libben trurich en onnatûrlîk foar to kommen. Hy koe 't sîker net bigripe hwerom sin heit him sa sorchfaldich fen de omgong mei mensken onthalden hie. As er ommers hwet for hiar dwaen scoe, moast er se earst kennen leare en mei hiar innomd wêse. Wist heit it den net hofölle goods en nuttichs sin Franke yet fen sin lansliu leare koe. Hwet moast heit al in bulle trurige onderfiningen hawn ha, om tsjin de measte mensken sa hîrd en onbillîk wirde to kennen, wils 't er doch sa goed en friûnlîk wier tsjin de bisten. Sa hied er, by foarbiêld, yet in de leste neiwinter, do Franke him frege, hwet man dy Japik wier, derop sein: »Hy is neat better as hûnderd oare, in alledeisk man." Nou Japik hie ek in wierheid net fölle bysonders oan him, mar hwet wier dat for sa'n man? en hûnderd oaren wieren, nei heite sidsen, krekt allîk as Japik. Franke koe 't heit nauerneed mear forjaen, dat er him altiîd twîsken flouer mûrren halden hie. Nou woe Franke bisîkje om foartoan himsels en sin alden it libben pleisieriger to meitsen. It scoe maklik gean, miende er, om heit, dy in de grûn doch de mensken lieaf hie en hiar best sîkje woe, wer goefriûn to meitsen mei liu dy oan Japik liken.

Do Sape dy sneins him der opsochte, woed er der in bigjin mei meitse. Mar hy onderfûn dat it lichter giet ien sels as in

meistander for de tsjinparty in to nimmten. Japik en de fynt hiene him earst for hiar innoud, tröch dat se him op allerhanne menearen ta tankberheid forplichtten. Sin goed hert hie al gau in hele boel goeds in hiar fûn. Mar do er nou ek sin heit bi-keare woe hied er 't allenne mei 't forstan to dwaen. Hied er alle goeds en bestens fen de twa liu fortelle wollen, den scoed er sin heit doch mar allenne fen sin tankberheid oertsiûge ha. Hofölle Franke dy sneins ek in 't sin hie to sidsen, hy kaem net riucht oan 't praten, hwent hy mette in hiel oare man as dy er him foarsteld hie, by 't oertinken fen 't jinge er oer de omgong mei de mensken foar 't liocht bringe woe. It kaem him foar dat heit him, sint se de leste kear mei elkoar praten hiene, yet mear foroare hie as hy. De man like him sa kald en hertloas ta, dat er der hast mei in 't skik wier, dat heit him mar wer forliet.

De wike, dy op dy snein folge, scoe fest for Franke de forfeelsumste west ha fen allegearre dy er der sliten hie, as de brief fen Bartele Doue him gjin nye stoffe ta tinken jown hie. It spande yet al om alles hwet in dy brief foarkaem goed to kryen, en sa woed er doch liefst. Al hied er in Doue nea net in bysonder bilang steld, de broer fen Maryke wier him doch net onforskillich. Earst wier 't sin plan om sa gau as 't koe nei bûrren to gean en den oan Doue to skriuwen, mar hy tochte: as 't antwird net gauwer to plak komt as de brief, scil Doue 't net ienris krye, om 't er foar in wike of fiouer al in 't sin hie om in oar plak to siikjen. Ek moast er earst witte hwet er skriuwe scoe. Hy woe wol greach by Bartele in goed wird inlidse for Doue, dy onthiet dat er goed oppasse woe. Franke tocht net lik as Doue, dat it al genoch wier as er mar ienkear onder heite dak siet; sa'n wichtige stap, tocht him, moast net onbiredt dien wirde. Hy scoe neat lieaver sjen as dat Doue wer thûs kaem en mei sin heit iens waerd, om 't er wist ho lökklich dat Maryke meitse scoe. Dat er oan Doue in friun ha scoe, der hied er net lölle hope op, mar derou koe 't wol mogelijk wese. 't Koe wese

dat hia nou wol better mei'n oar oerien kamen as tofoaren. Doue hie in 'e 'freamdte slimmens en hy thûs goeds onderfún; hia wieren beide ta 't însjen kômd, dat er mei de Jinsenbûrsters wol oer wei to kommen wier, as se de liu en hiar tinken en dwaen, der doch in hiele boel goeds in stike, fordragen learden. Ek stie 't er fen to tinken, dat Doue en sin heit it nou better lik fine scoene as foarhinne, do de onbimunstere woelige jonge yet de hiele wrald mei sin inbiending fólde en miende dat allenne sin heit sin gelök in 'e wei stie. In dy tiid leaude er, dat as er ienkear fry wier en op in plak, der er him oan neat hoefde to steuren; den scoe 't him ek oan neat ontbrekke. Nou hied er sin kreft kennen leard, en însjen leard dat men gjin fûst meitse ken as men gjin han het, en grif scoed er better, forstanniger en demoediger thûs komme as er foartgien wier. Sa lei Franke de meidelingen in Doue brief út, dy Sape for biwisen fen earmhertige flaumoedigens opnomd hie. Franke brocht him in teltsje fen Japik to binnen.

In boerke prottele oer 't minne waer tsjin ús lieaven Hear, sa lang, dat dy by him kaem en sei: »Is dy min waer net goed enoch, meitse 't den mar better. In jier lang jow ik dy de hearskippy oer alle fiouer elementen.» — It boerke regearre nou sa, dat elk er mei tofreden wier. Wiette en droechte, rein en sinneskin wikselen ou nei allemans winsk, en doch wier dat jier it onfruchtberste fen alle jierren sint de wrald bistien hie; neat wier der wûchsen, hwent koalom hied de hirde win forgetten, om 't er der in hekel oan hie fenwegen sin ald boufallich hûs.

»Sa giet it de kortsjende menske mei sin winsken, sei Franke. Dy ienfaldige fabel hie Doue safölle leare kennen, as in hiele rige fen onderfiningen; mar in menske is onfetber for foarbielden, sa lang as er sels net hwet blibbe het. Doue brief is siker wier hird en knorrich, mar as de earste pinlikens fen sin onderfiningen hwet oer is, scil er wol restich wirde. Swak is er siker ek, der het heit gelik oan, mar onder Marykes hoede scille sin kreften hird oanwenne en gau scil er genesen wêse.

»Ja, de hirde win ha wy ek nedich, en 't is in gelök, dat er komt sonder dat wy 't winskje,» sei Franke faek, as er him to binnen brocht hwet er in de leste winter bilibje matten hie. Do hied er de earste stridery bimirken fen sîn alden oer him. De ontdekking, dat er it thûs net mear mei mem halde koe sonder tsjin heit to wêsen, hie him sa swiersettich makke, dat er it thûs net mear miende ûthalde to kennen. De hirde win hie him, lik as Doue ek, ta de doar út jage. Beide wieren hia sa 't like ongelökkich, mar 't ongelök hie hiar beide segen brocht. Mei korten koene hia riker in libbenswîsheid en better in 't alderhûs weromkeare en gelök en frede meibringe. Oangename onderfiningen hiene Franke, biswierlike hiene Bartele Doue de eagen iepene. Ja, Franke wier lökkich sint er Japik en al sîn lânsliu kennen en lieafhabben leard hie.

Dy Japik wier in wierheid in bysonder man; hy koe fen alles. Hly hie hwet timmerjen leard, hy hie forstan fen bistedokterjen, hy koe biendermeitse, netbreidsje en emekoermeitse, in bitsje skroarje en yet al mear. Sadwaende hoefde er nea liddich to wêsen, en by biknusele alles sels, der oars faek in timmerman of skroar for brûkt wirde matten hie. Do Franke him ienkear deroer forwondere, sei Japik: »Ja for sa'n forwende hûskat in de waerne hirdshoeke liket dat fest onbigriplik; dou mast mar mei de jildpong rinkelje en röppe; Skroar sit! timmerman gean! smid kom! bakker ren! dokter spring! — den sitte, gean, komme renne en springe de liu for jimme dat it lieafhabbery is; mar de aldfynt, dy op alles bitocht is en al fry hwet bilibbe, het leard him sels to redder; hy ken for alle litse needsakelikheden in oar net neirene om help en rie.»

Franke rekke der al wer oer oan 't neitinken. Earst in de leste wiken wier er ta de oertsiûging komd dat hy, oer 't algemien nomd, net sa hiel fülle wiser en better wier as oaren; nou kaem er him sels sa mar in ienen binaude lits foar, en Japik stie sa great foar him as tofoaren yet nea. Dy Japik en mear oaren, dy in alles hiar sels redde koene en sa'n bitsje fen oare

liu ouhingen, hofölle mear mansk wieren hia as sökken, dy, as se oan hiar sels oerlitten waerden, dalik foarlegen stean moasten en oaren for hiar tsiensten neat oanbiede koene as 't jild, dat heit of it goed gelök hiar oanbrocht hie. Franke kaem himsels op dat stuit hast foar as in broedby in in byekoer. Dat moast oars wirde, hy moast hwet echts kenne en wêse. Mar hwet? Mei sin forliochttings- en wraldforbetteringsplannen hie 't eigentlik neat om 'e hakken, dat wist er nou al goed enoch, en hy bigriep dat al sin witten en kennen de liu der byom sa fölle net wirdich wier as 't forstan fen de man, dy in sike kou wist to bihandeljen en by need in kret geartimmerje koe.

Franke waerd bysondere stil. En ienkear do Japik en hy to-gearre wieren sei er: »Ik mat de liu siker gelik jaen, dat se my oan diss' tiid ta forachte ha. Hwet ben ik for hiar en hwet is de earmste handwirksman for my?»

»Hark ris Franke,» sei Japik, »lit dat gnorjen oer dy sels. Wy hadde ûs hannen en foetten net om se to bisjen, mar om to arbeidsjen en to rennen. Dou hest nou wer ûtrekkene dat it net fölle seit mei dy; as 't dy moarn slagget om in planke mei skik oan in hikke to spikerjen, den haldst dy wer for in kerel as Salomon. Döch hwet de tiid seit, den merkste sonder fölle höllebrekken hwaste biste, hwetste kenste en maste.»

»Jy hadde gelik,» sei Franke, en hy naem dy les in acht. De jûns kaem er thûs mei de bûssen föl krûden, bledden en wirtels, dy er in 't lan en de dikswallen socht hie, en hy frege Japik hwer dy goed for wieren en ho se brûkt wirde moasten. Hy jowch der by to kennen, dat er nou bisletten hie om for de tiid fen need in bistedokter to wurden. Der wier Japik danige bliid mei; hy onthiette Franke om him alles to learen, hwet hy fen de kinste wiste. Hy sei: »Ik ken 't dy nou wol ûtlidse, oan hwet teikens men sjen ken hwet in sike kou skeelt, en hwet middels derfor brûkt wirde, om 't ik net hoopje dat wy hier in sike kou krye; mear leare de bistudearre fêdokters in 't bigjin ek al net; mar dwaen is hierin, lik as in alles, ek al 't foar-

naemste en 't learsumste. Ik seil dy mar sidse safölle as 'k wit, en by 't winter scitte wol gelegenheid fine to learen. As 't dy mar net mear to gemien is om mei in linnen seilbokse en kiltsje in de boerebûthûsen by de gröppe to stean, aste net mear hele dagen kreas forklaid mei 't hier nei de mode kiemd, by mem in 'e keamer sitste to lêsen — scille de liu dy, as 't nedich is, wol om help en rie oansprekke, en dou scitte gau riu goede friûnen krye. Hwent dou witst wol, tröch 't bûthûs giet de boer nei de keamer.”

Sa faek as Franke nou tiid oer hie wier er in 't field om krûden en bledden to siikjen. Hy wier siker bliid, do der in kou hwet bûten order rekke; hy krige dat beest onder bihanling en 't slagge him it gau wer op 'e proppen to helpen. Do waerd er yet safölle to hietter. Hy tōge safölle allerhanne grien goed by 'n oar, dat Japik it lang allegeare gjin namme wist to jaen of sidse koe hwer 't goed for wier. Franke sei, hy woe in pear boeken oer de plantkinde en 't fêdokterjen fen Snits memimme litte. Japik hie der just net tsjin, mar hy sei, de liu dy boeken opmakken scoene fen sökke dingen net fülle witte. Franke sei: »De boekemeitsers benne gjin apart slach fen mensken, mar liu fen alle stannen en fakken hadde jimmer tröch böeken hiar insichten en mieningen for oaren kenber makke.” Japik sei; it beste boek wier de onderfining, mar hy woe dy dingen doch wol ris lêse, allenne om to sjen hofölle forstan dy hearen der fen hiene.

De dagen waerden korter en 't waer minder, do bigûn Franke der om to tinken om wer nei sîn alden to gean. Hy hope nou in 't dorp in oar libben to bigjinnen, hwent hy hie 't foar 't forstan krige hwet de mensken wieren en ho 't er mei hiar omgean moast. Hly hope ek sîn heit derfor de eagen to iepenjen; hy hope ek in 't hûs der Maryke libbe, de frede en 't lök wer in to fieren. Dat fanke, stelde er him foar, hie dei by dei de nukken fen de alde to fordragen, hie nea in frye ûre en moast libje krekt as in in kleaster. Hofölle better scoe hia 't ha, as hiar

broer der wer wier om in part fen hiar moeite en sorgen oer to nimmen. Hy koe himsels net bigripe, dat er der net earder om tocht hie, en net earder der wirk fen makke hie, om Doue in ginstich antwird op sîn skriuwen tastiûre to kennen.

It skieden fen liu, der men wiken lang in de beste frede mei libbe, makket in elk in libbene fieling wekker, hwettrôch it nochlike tinkbieldd fen wer by eigen folk thûs to kommen op de eftergrûn rekket. In sa'n stimming deelt men elkoar yet fülle mei, hwet men jimmer yet for ien sels halden het, Franke en de oaren kamen der for út, dat se in boel oan elkoar to tankjen hiene, al hiene se in 't bigjin net fülle goeds fen elkoar forwachte. De fynt sei: »Men moasten der in learing út nimme, en nea mear oardielje ear 't men sels sioen en heard hiene. Hy tominsten, scoe foartoan net mear de algemiene praetsjes allenne leaue.» Franke sei derop: »As ik oars ben as de iepenlike miening oardielde, as ik jimme tofredenheid fortsienje, den hab ik dat allene oan jimme to tankjen; tofoaren wier ik sikerwier de earmhertige forbittere sonderling, der jimme my for oanseagen.»

Ilia onthieten elkoar om foartoan neat as goeds fen elkoar to fortellen, en as se letter hier of der elkoar metten, der om to tinken, dat se in simmer mei 'n oar trôchbrocht hiene in frede en wille.

Do Sape op in dei wer ris kaem om ris to sjen ho der alles stie, gîng Franke de neimiddeis mei him nei hûs, nei 't er in hertlik ouskie fen de friûnen nomd hie. In fracht opdroege krûden naem er mei. It stie Sape wol oan, dat sîn soan him mei de krûdkinde beusich halden hie. »'t Is wier,» sei er, »ik hald net fülle fen hûsmiddels en sôkke fen bûten learde kinsten, mar 't is doch de wei om by de mensen ingong to finen, hwent er wirdt heech by de liu opsioen, dy mei sôk ding piele. Japik wier sonder dy hokuspokus wis net by jong en ald in achting komd. Hy het dy sadwaende de wei doch wiisd dy 't er sels giet, en dat is wrichtich mear as ik fen him forwachte hie.» — Franke woe bigjinne om de hûsmiddels en 't leauen

deroan to fordigenjen ; hia wieren , krekt as de sprekwarden út de onderfining ontstien, en derom . . . .

»Goed, goed!» smiet Sape der oer hinne, »sparje din redenasje mar for din mem, dy seil der mear mei op ha. Ik hald eltse hûsmiddelbrûker for in bidrager of in bidragene. Mar lapsalfje dou, om min part, safölle aste wotte. Aste my mar net mei din lofreden lestich falste, wol ik dy graech in din wêsen litte.» Franke sei, hy woe nimmien bidrage, net de heechachting en tank fen sîn meimensken mei list winne, mar fortsienje. — Den is 't tige best,» sei Sape. »Din doel is dus goed; kortom, for dy is alles goed, en ien om oaren to bikommerjen is nou gjin mode mear.» — Franke seach wol in, dat heit en hy it yet net gau iens wirde scoene, mar hy treaste him er mei, dat er der mei gauens biwisen foar him ha scoe, en sei, hy bikommere him ek wol om oaren, en scoe, om hwet to neamen, tige graech witte wolle, ho 't nou hy Barteles stie, om 't er fen sins wier sa gau as 't koe oan Doue to skriuwen. Sape wist der net fülle fen, mar him tochte, de alde scoe net goed to sprekken wêse, om 't ien fen sîn beste ky lang net goed wier.

Hia kamen in 'e bûrren. Maike, dy de hele dei eigentlik nearne rest lûn hie, stie for de doar. Hia koe 't hast net litte om Franke tomiette to rennen om him op 'e striette oan to sprekken en de hân to jaen, mar sa'n onbidigens jowch hiar tofölle each; derom wachte se him mar op.

IX. Franke wer thûs.

—

De earste sneins do Franke thûs wier, wier 't moai waer, en hy stapte de moarns foar tsjerktiid al mei de piip oan foar hûs op 'e dik om. Wils 't er út de piip mei 't silveren mûlstik tsiokke wolkens fen reek om him hinne blaesde, kaem 't him in 't sin, ho mismoedich en ontofreden mei himsels en de hiele

wrald hy west hie op 'e leste snein, dy er thûs tröchbrocht hie. Hiel oars wier hy sint dy tiid wirden en hiel oars kamen him ek de wrald en de mensken foar, omdat hy se nou mei in bliere tronie oanseach. 't Like him nou hast onbigriplik ta, dat er tofoaren op mannich moaye snein himsels twisken flouer mûrren opslute kend hie, en him hoannich makke oer 't frolike praten en laitsen fen de foarbygeande liu, dy him den in 't lêsen hinderen. Hy hie nea nen friûn west fen de praetsjes, dy boeremenskeu meast onder elkoar ha. For in boer, tocht er faek, benne de ky alles, en sa wirde hia sels ek net mear as heal en heal dieren, dy allenne tinke om hiar iten en hiar nest. De boer wit ek fen neat as fen 't foardiel en de skea, dy er tröch sîn bisten het; mar hwet is fortelender as de skiednis fen in kou fen A ta Z oan to hearren? Hofölle wike foar maye se kealje mat of kealle het, ho mannichste keal se brocht het, út hwet laech se is, hofölle molke se jowt, hwa der in sister of in moaike fen op 'e stal het en al sa. Dat is skearing en inslach, as der hwet boeren of arbeiders by 'n oar benne, mar de tiid is ommers te kostlik om altiid mei dat selde ge-camel forsliten to wirden. Sa hie Franke foarhinne tocht, en derom him altiid foar sök selskip myd. Nou likwol wier eltse foarbygonger him wolkom. Hy wier bikend mei de saken en omstannichheden fen hast alle liu dy er oantrof, lik as men dat in litse dorpen het, om 't de liu der elkoar, om sa to sidsen, alle dagen in al hiar dwaen en litten op 'e hanner siugge. Sa koe Franke gau stoffe fine om mei elk in praetsje to meitsen. Dy 't fen fierren oanseagen koene 't hiar net bigripe ho 't de liu sa lang by Franke stean bleauen, en dat die 't dat der al jimmer mear gearhokken om to hearren hwet er forhakstûke waerd; Franke hie mei gauens in keppeltsje fen in foech twyntich om him hinne stean. Safier hied er neat út birekkening dien, mar do dy goede liu sa friûnlik en praetsk tsjin him wieren, woed er hiar ek hearre litte, dat er dy man net wier der hia him altiid for oansioen hiene. Hy praette oer ky en boerkery, dat it lieafhabbery wier, de iene frege er nei sîn ky, de oare nei

sin baergen, de tredde nei sîn hea, en alsa. Sa makke er hiar de tonge los en hia waerden sa lûdruchtich, dat Franke er by him sels hast om laitse moast. Mar hy seach nou doch ek in dat de skiednis fen in kou altiïd lang sa neatbitsiuttend net wier, as hy tofoaren miend hie, omdat it libben fen de liu sels en it oubielsel fen hiar karakter der faek tröch hinne weefd siet. Hia rekken der sa drök oan 't praten, dat se wrichtich hast to let in 'e tsjerke kamen. Franke wier mar efkes mei sîn deise strieën hoed op ta de doar út roan; do er foarnaem dat it hege tiïd wier om nei tsjerke to gean, ging er gau in 'e hûs om sîn boek to kryen en forgeat er om sîn sneinse pet op to setten; en dat ontdiek er net earder as do er al in de tsjerke wier. Do werom gean, dat wier him to lits, mar doch hindere sîn misset him sa, dat er for dominys wirden neat gjin oandacht hie, en sels do de tekst oulessen waerd, sîn boek it onderst böppe foar him lidsen hie, howol er der oandachtich in seach, sa 't like. Him tocht mar, elk seach nei him; en nou scoene se wol wer mjene, dat er 't al wer oars ha woe as oaren en mei sîn ald strieën hoed opsetlik ergernisse socht to jaen. — Dat wier him nou lang sa onforskillich net as foarhinne, do er alle mensken for dommen en gekken halde en him oer hiar oardiel net bikommere. Ut de tsjerke roan er mei tûsen haesten nei hûs, sonder in menske ta to spreken, en hy tocht er net om, dat de liu, dy nei alderwenst stadich rennende wei hwet mei 'n oar praetten, do eerst niget oan him seagen en him wer for de alde sonderling bigûnen to halden.

Do er de oerdeis nei iten wer in stikmannich op 'e bregge stiene, waerd er al gau sein: »Ik hie tocht, dat wy Franke nou ek ris in 't foarmidden krige hiene.» — »Ei hwet!» waerd der oerhinne smiten, »Dy is to greatsk om him mei ûs te bimoeyen; hy scil 't fest drok lêsen ha; fen 'e moarn út de tsjerke wei roan er krekt as er út in kanon kaem, om mar gau by mem in 'e hûs to kommen. 't Wier al in great wonder, dat er net alhiel út de tsjerke wei bluwn wier.» — Der wieren ek goods dy woene ha dat dominys preekjen Franke bysonder troffen hie,

hwent hy hie 't hiele tsjerkskoft lans in hölle hawn sa read as bloed. »Ei kom!» sei in oar, „ik leau fülle lieaver dat hy fen de hiele preek net in wird opfette het, sökke forstannige liu hoeve dat net mear to hearren, hia hadde wichtiger dingen to bitinken. Hy ergere 't net iens dat onder 't tekst-oulsen sin boek 't onderst böppe lai, lik as de wrald alle nachten. Hy bliuwt in aparten ien, it falt op of 't falt del.” — Sommigen woene tsjin dy stroom opsile. Earst praetten se hwet om 'e kant, en do se fornamen dat er goeds nei harkje woene, seyen se: »Fen 'e moarn foar tsjerk-tiid ha wy n poaske by him stien en do het er mei ús praten dat it hwet die, sa fiks mei oardiel en bestek as jimme 't fen sa'n jongfynt mar winskje kenne. Do wy nei tsjerke gingen ha wy yet tsjin elkoar sein: Franke is doch in 'e grûn sa'n slimme ju net, 't is mar spitich dat er 'n soan fen de frymitseler is. Hofülle oars hy is as Sape, dat ken gjin ien leaue. Men ken mei him babbelje hweroer 't men wol, hy is sa friûnlik en gemiensum as 't hoeft.

»Dat hadde sin listige streken wer west,» waerd der op sein. »De bern lokket men oan mei sûkergoed en de gekken mei moaye warden. Wit ho 't de alde en hy hiar hioed wer formeitse oer jimme praetsjes, dy hiar allike sleau en dom foarkomme as ús hiar redenasies út boeken en kranten. Scille jimme nea wiser-noch wirde om dy beide bisfynnten goed kennen to learen? Lit jimme mar fen hiar moaye praetsjes meislepe, den meitse se jimme, sonder dat jim 't sels fornimme, roomsk of minnist, of joadsk of heidensk, hwet se mar wolle.”

Dy tael hie útwirking op de liu dy sa'n lof fen Franke spritsen hiene, hwent hia seagen in dat se wrichtich al in 't gefaer west hiene om ongemirken frymitselers to warden. Sliuchtwei mensen, foaral in de dorpen, benne nearne mear for op hiar hoede as for de algemiene miening. Hia woene dalik net bikenne dat se sa lits west hiene om hiar fen Franke foarby prate to litten, derom halden se hiar string yet föl, mar in 'e grûn hie de algemiene miening hiar al oermastere.

Wils 't dat praetsje op 'e bregge pleats hie, siet Franke mei sîn mem op 'e bank bûten de milhûsdoar. Hy sei: »Heit liket fry hwet mei Liuwe kastlein to forhakstûkjen to habben; al langer as in ketier hadde se der by de hage stien to praten.»

Ei ja," sei Maike, »hest er yet net fen heard dat er hwet op stok is mei 'n ny tsiispakhûs en in fearskip?"

»Ja, by 't simmer het heit er my al ris hwet fen sein.»

»Nou, sint dy tiid het it ding in hiel oar oansjen krige. Der scil nou hast wol in ein oan komme, hoopje 'k.»

»En hwa scil de striid winne? Ho wirdt der oer tocht?" frege Franke, wils 't er min of mear gappe.

»Nou, jimme heit en Liuwe; mar heit het sîn aerdichheid er ou, nou 't er wit, dat er de gritman der gjin pôts mei bakt," sei mem en hiar bliherhertich glimke waerd wei. »De gritman en sîn oanhang," sa wiis bist ek wol, hiene gjin reden hawn om 't mei Flink to halden, as de alde net fest miend hie dat Flink sîn skoansoan wirde scoe. It hiele dorp wist it al, dat Flink troue scoe mei Reinou, en derom foege 't elk om út earbied for de gritman it mei him to halden. Sa stiene de saken ont Grienterpster merke ta. Do wier Reinou der ûtfenhûs, sadwaende kaem Flink er ek en hia merken togearre. Der wieren ek in pear oannimmersbasen fen 't feartslatten, dy merken elk mei in boeredochter en dy tarden der as hearen. In de neinacht easken dy kompanje-wîn, — ja, sa leau 'k dat it hiet, — dat hie de kastlein net, hwent tink ris ta! dat is wîn fen fiif gûne 't flesfol, seit jimme heit. Mar dokter Smel sîn dochter wier forline maitiid troude, do hiene se der sôkke wîn op 'e brilloft hawn en der hie dokter yette in flesfol of fiouer fen; nou dokter wier goefriûn mei de kastlein, en dy makke gau dat dy wîn der kaem. Do Flink dat seach woe hy ek net minder wese as dy freamde mannen; hy easke ek in flesse fen dy diûre wîn. Mar do wier 't mei Reinou poeske 't each út. Dou wilst wol, hia is sa biustere keken en eigenwiis, hiar heit is ommers ek de foarnaemste man fen 't dorp. Hie Flink de earste west dy kompanje

wîn frege hie, den hie 't mogelijk goed west, mar do hy it die om dy freamde kerels, dy er fier onder him achtsje moast, nei hiar bigrip, — do wier 't mis. Hia woe gjin drip fen dat goed ha. »Dat wier hiar fiers to diûr,» sei se spitich, »dat wier gjin drank for boerefolk.» — Ily sei: »Ik ben gjin boer, ik ben keapman en ik ken for in kear wol tsjin in hear tarre.» — »Ja,» sei hia wer, »deroan ken men sjen, dat er goed hwet fen de bûter en tsiis oustritsen wirdt, dy de boeren jimme tatoaye.» Sa helle 't iene wird it oare er út, hia rekken der op 'e hërberge sa oan 't tsieren, dat alle omstanners hiar der in formakken. Hia ging op 't lest mei de lilke kop allenne fen de keamer, en hy traktearre elk dy hwet ha woe op kompanjewin. Do dat dien wier bigûn er to jeneversûpen, krekt sa lang dat er smoardronken by de kastlein op bed rekke. De oare deis krige er biskie fen de gritman, dat er net wer nei Reinou hoefde om to sjen. Sa is dat spil hommels út rekke. En, lik as ik sei, nou het dy saek fen 't nye fearskip ek in oar oansjen krige, hwent de gritman en sin oanhang sidse nou, det men volgens riucht de kastlein net bilette ken om wikliks fen Jinsebûrren op Snits to farren. Dat doarst fen to foaren oars gjin ien sidse as jimme heit; sa draye de mensen hiar nei de wîn.

»Mar,» sei Franke »ho kenne se dat nou mei eare en fatsoen foar de mensen goed krye, dat se nou in ienen foar in ding benne der se tofoaren tsjin wieren?»

Nou ja, hia matte sein ha, dat dominy, dy 't mei Liuwe haldt, hie dy saek in stilte ek ondersocht, en dy hie hiar op dingen wiisd der hia net op fortocht west hiene, — en nou hiene se sioen dat se mis wieren. Mar dat leaut in 'e grûn gjin mense; elk wit wol hwet er efter sit. Mar nimmen, op alde Bartele nei, het er tsjin, dat hier in twade fearskip komt.”

»Nou kom, den het dominy nou de bûter stellen. Nou, de mensen litte hiar hier sa goed liede en stiûre, dat God en de kening se nauliks oars hoeve to winskjen as se benne. Hia passe ongelike fülle better in disse wrald as heit en ik. Der

komt heit ek oan," sei Franke, en hy gîng in 'e hûs.

„Nou hab ik hioed forsteld stien," sei Sape by 't inkommen; »de jongfynt, dy by Japik Selboer to skoalle west het, stie der fen 'e moarn in 't foarmidden fen in keppeltsje manliu, krekt as immen dy in in kaske hwet for 'n cent bisjen lit, en hy praette oer rierren en hokkelingen en feare en meltse ky; oer aem en slonger, oer witkoppen, oer lekkenbonte en mûskleurige ky — dat er de beste boer biskamme makke. Nou Franke, dou hest it goed in 'e rekken, op sa'n menear mat men de mensken winne, mar — op sa'n menear wirdt men ek in earmhertige koalle. Ik sei tsjin my sels: Is dat yet din Franke, dy sa fry en moedich de hÿlle omsteech stiek? — Né! moast ik anderje, dat is in skoall'junge fen in oar."

»Fy sök praet!" sei Maike, »men scoed er for op 'e ren tsjen. Mienst den dat Franke altiid in skoall'junge wêse mat, as 't net ten dy is, den fen in oar?"

»As disse frucht op mîn eker wûchsen wier, den wier 't binaud enoch" sei Sape brimstich. Hy seil doch net tinke, lik as sommige dwepers, dat it doel de middels heiliget. Dy in konsiensie het is to ruuchtlik, en dy manhaftich tinkt, to selsstannich om sa to komediespiljen. Dat seit de godloase frymitseler, bring dat Japik mar oer mei de groetenisse fen my."

Franke woe sin heit forhelje ho 't er mei de boeren oan 'e praet komd wier, en dat er derby sa wol to moed wurden wier. Sape woed der neat fen hearre. »Ik ken dat krûd wol," sei er. »As men söks fen in oar heart en sincht ken men der om laitse, mar dat in iens eigen hûs to bilibjen oan iens eigen soan: dat is net to forkropjen." Weamoedich foege er der by: «Ik hab oars neat in 'e wrald as dy, Franke, op dy is al mîn hope festige; derom doch onder mîn eagen sökke domheden net. Sinch, din heit stiet foar dy en bidt dy: wes tsijnoer my de alde goede iepene Franke, dat mîn alde dei net al to bitter wirdt."

»Och praet sa net!" sei Franke. »Ik mei 't net nrear hearre, dat jy sonder needsaek jo sels en my sa kwelle. Siker, ik hab

it net forkeard miend. Jou tsjinnichheid in de mensen makket jo onbillik tsjin my."

»Né Franke! as ik to rimpen wier, den kaem 't út bikommering dat ik dy op in dwaelwei seach. Hwerom bikrodest dy er oer hwet oaren fen dy ha wolle? Stean fest op din eigen foetten, dat de swakke him oan dy halde ken, inplaets datste mei him delfalste om him it skaujen to bisparjen oer sin eigen earmherdigens. Ek as men stiif riuchtút giet op de wei, dy men for de riuchte haldt, fint men soms in selskipsman, dy ien op sidwegen tomiette rent en den ta alles willich is. Ik hab ek sa'n ien fûn; ik jow dy to rieden hwa?"

»Nou, Liuwe kastlein," sei Franke forachtlik.

»Né, min lieave ginst, né! Us alde dominy Stekelband sa 't er giet en stiet. Mat men net sidse, dat er yet wonders barre? Mar de forklearring fen dit wonder is allike ienfaldich as fen alle oare. Hest yet neat fen 't nye fearskip heard?

»Nou, it foldocht my, dat jimme goede friûnen wurden benne, nei dat dy wonderlike striid jimme by elkoar brocht het."

»Fen friûnskip mast net prate," sei Sape; »dominy het heechachtung for mîn menskekennis krige. Ik hab it wol earder sein, hy rekket fen 'e wise, as er net allenne tsjin frymitselers ivert, mar ek tsjin de lekken en brekken in Jinsenbûrren. Hy het hier nou sa lang al stien en yette ken er sin folk net, in biwis dat er ek yet net fülle ûtriuchte het om de mensen to forbetterjen. De goede man miende mar as hy it, by de striid om 't ny fearskip, mei Liuwe halde, den seoe de hiele heap him folgje; mar siuch: hier sieten Fink en de gritman mei elter, en nou wier 't in oar liet. De alde het grif in al de tritich jier dat er hier stien het, sa fülle tsjinkanting net onderfûn as mei disse saek. Nou stean sin rapen wer sa moai to waechsen as 't mar hoeft, mar 'k leau doch net dat er disse storie gau forjitte ken."

»Waechse din rapen den sa goed net as dominy sines? dou stiest nou ommers neist him," sei Maïke.

»Goê sloof!" sei Sape, »de soldaet fiuchtet en weaget sin libben,

de generael wint de slach en kriget pensioen. Mei my is de wrald in 't lik en ik ek mei hiar. Ik easkje en forwachtsje gjin tank; de selsfoldwaning het my altiid noch wese matten. Op min ienichste soan likwol hab ik altiid hope, op dy, min beste Franke, hoopje 'k yette. Dou kenst meitse dat ik de hiele wrald forjit. Wirdst dou hwet ik forwachtsje en winskje, den ben ik tsjinoer alles en allegearre de lökkichste man fier in 't rûn."

O heit," sei Franke, »wis wol ik dat en fen herten graech. Faek en fölle hab ik al winske, dat ik liocht en fleur in jou trurich libben bringe koe en der in slagje mocht om jo mei de wrald to forsoenen."

»My mei de wrald to forsoenen? Is de wrald my net nei 't sin? 'k Ha 't dy ommers faek enoch sein: 't Is binaud dat de wrald ten sökke earmhertige skepsels biwenne wirdt. Scoe ik friûnskip slûte mei sökken?"

»Ite en drinke en forjitte matte jy," sei Franke. »It alde ha jy nea reste litten, en sa ha jy 't oaren altiid wer in 't sin brocht dat jy krekt dy man wieren der jy algemeen for halden waerden. Nea benn' jy dy mensken in stap tonicette gien; allenne as der hwet to tsjinakseljen falt benne jy der by, sadwaende wirdt it algemiene oardiel oer jo jimmer wer op 'e ny bifestige. Jaen jo ek ris onder de mensken sonder dat jy hwet to lekskoayen hadde en wes frolik mei hiar. Gean moarntejûn mei nei Liuwe kastlein; Japik het my sein dat it der op Birgum-merkejûn wol pleisierich tagean ken, om 't alles altiid fredich en frolik is."

»Jawol!" sei Sape spitgniskjend »is dat de tappassing op din preek? Nou, dou praectst sa goed aste 't leard heste, en mear docht gjin profester. Nou as 'k net oars earne hinne moast scoe 'k komme, allenne mar om ris to sjen, host dou it mei de mensken lik finste."

Do se 't iten dien hiene kuire Franke wer foar 't hûs hinne en wer. Hy hied er gjin erch in dat de foarby-gongers dwars ten him ou seagen om mar net mei him in petear to kommen; hwent hy hie 't each op Bartele Maryke, dy in de tûn mei hiar leste

blommen dwaende wier. Hy trape stiltsjes wei neyer dat oer, om sabeare ongemirken niunken hiar blomtân to kommen. Hy hie 't al earder bisletten om, as de alde net ris thûs wier, ris by hiar to sjen; mar nou kaem him dat sa lits foar, dat er by him sels sei: »Hwerom scoe 'k skrutel for him wêse? Ik hab him nea nen strie in 'e wei lein. Hwet heit en Bartele twisken elkoar hadde, dat giet my net oan; en as Bartele al my derom forkeard bijegenet, den bigjin ik dalik oer sîn sike kou. Dat seil in goed middel wêse om him niût to meitsen. Sa birykkene Franke sîn saek, wils 't er ongemirken al redder hinne en wer trape. Heit hie wol sein: Siikje net dy by de lu bîmind to meitsen, mar hiar achting to fortsienjen,» en hy woe him foartoan ik net boerhaftiger foardwaen as er wier; mar disse kear moast er sîn doel sjen to birikken sa goed er koe, en sîn bistedekterskinst moast him derfor tsienje, hwent sa'n litse onskildige list koe nou grif mear goed dwaen as kwea. En in wierheid woed er graech de sike kou wer sîn meitse, en lichtskoed er sa, nei Japik sîn sidsen, tröch 't bûthûs de wei fine nei Maryke in 'e hûs.

Goën dei, Franke! ho giet it dy?" rop Maryke út de tûn wei. »Dou hest in goede simmer hawn, scoe 'k sidse, hwent dou siuchst er better út, as dost hier wei gingste.»

As alde Bartele mei in ein kneppel ta de doar út setten komd wier op Franke ta, dat hie de fynt net onforwachter oerkomd as dy friûnlîke oanspraek fen de jongfaem, dy er him sa ongelöckich en neargearstich foarstelde. Hy hie tocht dat er ta hiar komme scoe as in treastende engel. Foar alles woed er hiar de brief fen Doue oerjaen en mei hiar prate oer in antwird derop, en hiar sa neistenby sidse, hofölle höllebrekken him dy brief en ek hiar trurich libben koste hie. Ja, hy hie in hiele boel moaye reden bitocht, dy er hiar foarprate scoe as er mei hiar onder fiouer eagen komme koe, om sîn föl hert hwet to ontlestgjen. Nou stied er der en sei gjin wird, mar hy tochte; »Dat is nou de spottende tael fen de faem dy in forlerne soan ta hiar broer en

in Bartele ta hiar heit het. Hia het fen de alde de haet tsjin ùs oernomd, mar de moed net om dy blike to litten, dertröch utert se sa'n grienmank fen waerm en kald." — Sa tocht Franke oer de goede Maryke, dy fen herten bliid wier, do se him neyer kommen seacht. En do hy werom kearde hie se him wol taröppe wollen: »Kom hier mar! heit is net thûs." »Kom hier mar!" hie se al sein, mar do waerd se kjel fen hiar eigen lûd, en hia wier bliid dat Franke 't mar net hearde. Hwet hie se him den to sidsen? Och neat; hia woe hwet mei him prate, allenne om sjen to litten, dat hia net lik as hiar heit, in hekel oan Sape en sîn folk hie. Mar doarst se dat dwaen? in 't iepenbier toane dat hia in dit stik net mei heit instemde? 't Wier krekt as se elke amery út it milhûs wei it skille fluitsjen fen heit forwachte, der se al as lits famke sa'n ontsach for hie. Dat hald' se net for lege inbiending mar for de stemme fen hiar gewisse, dy hiar warskoude om efter heite rech net to dwaen, hwet se in sîn bywêsen om gjin ding dwaen wolle scoe.

Né, lieaver gîng se in 'e hûs om de forsiking to ontrennen. Mar hia gîng doch net in 'e hûs. En wils 't hia stie to birieden kaem Franke by hiar, sonder dat hia it sioen hie; do se hiar omdraide stied er foar hiar. Mar hy sei neat. Op hiar frolike oanspraek hie se dalk in frolik andwird forwachte, en nou stied er der as er 't net helpe koe. »Hwet skeelt er oan?" sei se, »dou bist net lik op my, wol?"

»Ei né, ho scoe 'k lik op dy wêse?"

»Nou, dat woe 'k tominsten net lieafst. Mar 't is krekt as der hwet oan skeelt, hwent dou seist hast neat. Siuch ris, ha 'k hier gjin moaye rosen; wost der net in pear fen mei ha, for mem, om se in 'e flesse to setten?"

Ear 't Franke hwet sein hie rikte hia him in stik of trye blommen ta; de han trille him sa, do er se oankrige, en hy sei kortwei: »Tanke Maryke!"

Mar hy koe der net langer bliuwe; hy skamme him foar hiar

en foar him sels, om 't er sa forlegen foar hiar stie. »Kom,» sei er. »'t seil tsjerktid wirde,» en hy gîng hîrd nei hûs.

To Jinsenbûrren waerd gjin jiermerke halden; mar op moandeitojûn fen Birgumer hearstmerke hie 't er in aerdsje fen; hwent den wier der in swiden reed tröch Jinsenbûrren, en de measte ridtûgen halden by de herberge oan. Nou wier 't in oeralde wiensie, dat de dorpsliu den ris in de herberge seagen en hwet pret halden, mei ien wird: it wier den sahwet Jinsenbûrster merke. Spiljen en dûnsjen kaem der fen alds ek by to pas; mar do dominy Stekelband der kaem, wieren de liu sadanich mei him innomd dat se wol dwaen woene hwet hy tocht, en sa waerd den ek, op sîn wînsk, it spiljen en dûnsjen op Birgumerkejûn ouskalt. Mar in frolike jûn waerd er yet altiid halden.

Op dy moandeitojûn kamen Sape en Franke ek by Liuwe kastlein in 't selskip en fûnen 't der al sa fol, dat se nauerneed plak krye koene. »Kom,» sei Franke, do se plak krige hiene, tröch help fen Japik setboer, »'t giet hier al frolik in sîn wirk; sa mei 'k it lyc. Kastlein jow ûs hwet to drinken.» — Do er mirk dat it folk stîlder waerd en sommigen nei him en heit seagen, sei er frolik: »Nou kom, steur jimme net oan ûs; gean jimme gong mar.

»Ja mar wy hadde de aerdichheid er ou, noust dou der by biste om 't spil oan to sjen,» sei ien fen de mannen, dy de sneintomoarns sa fortroulik by Franke stien hiene to praten.

»Hioed sit hier nimmen om 't spil oan to sjen,» sei Japik setboer, »of 't moasten liu wêse dy hier efkes oanstekke. Elk mat meidwaen, den kenne wy wille ha. Kom, wy helje mar ris op.» — En hy song:

Zamen zingen, zamen leven,
 Met een gul oprecht gemoed,
 Dat kan waar genoeg geven,
 Dat doet ons aan 't harte goed.
 Dat kan ook in later dagen
 Zelfs nog goede vruchten dragen

Daarom laat hier zonder schijn
 Vriendschap al ons streven zijn, zijn, zijn,
 Vriendschap al ons streven zijn.

Wils 't Japik song en oaren ek al mei bigûnen, sei Sape tsjin Franke: »Der hest it nou: Dy kerel dy dy der dalik sa'n spitich biskie jowch, is ien fen din goede friûnen fen jistermoan. Ja jongel ontank is 't lean fen de wrald.»

»Hwerom siongst dou net?» sei Japik tsjin Franke. »'t Is hioed altiïd goed, al giet it net suver op 'e noot, sa wiis bist ommers ek wol.»

»Ik ken 't my net bigripe ho 't jimme dalik al sa ûtlitten wêse kenne, wils 't jimme hier mar just benne,» sei Franke.

»Mienst den dat men earst healdronken wêse mat om pleisier to hebben? Né, dat is mis!» — En hy song wer:

Laat vrij and'ren zuchten, stenen,
 Gulle vreugd zal ons vereenen,
 En de vriendschap zonder schijn
 Zal altiïd ons streven zijn.

Do sei er wer tsjin Franke: »Altiïd de hoed nei de win draye, dat is 't beste. Of kenst dou pleisierich wêse op in tsjerkhof?»

»Né,» sei Franke.

»En ik net trurich in de herberge. Komoan, lit ûs yet ris sionge.»

Sa hie Franke Japik yet nea sioen. Hy wier oars altiïd sa kloek en sa foarsichtich, dat er eltse wird op goudskealjen wêch, fen dat alles wier nou neat to merken. Lied er nou in in sletten selskip sa wêst, den hie Franke der yet minder niget oan hawn; mar 't wier der mar sa'n by 'n oar hokke soadsje. Franke koe him Japiks dwaen sa net forklearje, of hy moast oannimme dat de macht fen alderwenst sa sterk oer dy persoan wier, dat er op Birgum-merkejûn net oars koe as de frolikste onder de frolike to wêsen. Hy song mar de hiele jûn lans, en op 't lest woed er ek yet dûnsje; hy hie al in fynt bipraten om in harmonika to heljen, mar Liuwe sei: dat moast net,

hwent as de gritman 't wîs waerd scoed dy him net sparje , om 't er gjin *permissie* hie ta spiljen en dûnsjen.

»Nou, den litte wy 't,» sei Japik. »Ik ben der foar om ien to skikken nei de omstandichheden en de tiid to brûken sa ' er is, krekt as de bidlers, dy ite as se hwet hadde to iten.»

»Lökkich dy him in alles skikke ken,» sei Franke, dy hope mei 't folk oan 'e praet to kommen. Mar Japik like dat net to merken, en woe Franke mar oan 't siongen ha.

»Din friûn is jûn net for dy to sprekken,» sei Sape tsjin Franke.

»Né, hy is fen 't keatting. Dat is wol 'n aerdich sangkje, dat se der hiene.»

»t Skeelt safülle net,» sei Sape, »hwer ha se dat wei?»

»Wit heit net dat se hier okkerjiers for ien winter in sangselskip hawn ha, do wy dy ondermaster út de sted hiene, der hadde se yet sangkjes ien onthalden. Dy ondermaster makke sels wol goods of hy fortaelde goods út it dûtsk of sa.»

»My tocht, hia scoene hwet mear friske sangkjes sionge,» sei Sape; »in de *Lapekoer* benne sökke moaye. De hollanske tael mei sa moai wêse as se wol, for ienfaldige friske boereliu bliuwt it doch yet altiid in freamde tael; mannich wird en mannich sprekmenear komt er in foar dy se net fetsje.»

»Hwet seit Japik derfen?» sei Franke.

»Der ha 'k neat op tsjin,» sei Japik, »mar gjin ien ken hier friske sangkjes. Wy sionge nou mar hwet ús in 't sin komt, om wille to hebben. Siong ek ris mei, Franke!»

»Ik hab gjin nocht oan siongen.»

»Nou, doch er den it harkjen ta.»

»Dat die Franke en Sape ek. Mar 't spande soms dat se 't laitsen litte koene, om 't dat siongen sa nuverich taging. Hia halden hiar likwol goed, sa lang as er songen waerd:

»Ras bloeyen rozen in eene lonte

Ras staan se dor en van blad'ren beroofd.»

Do borsten se beide út fen laitsen, sa lûd, dat de siongers forbaesd stilswigen en frëgen, hwet er wier.

Franke se : »Jimme sionge der, dat er rosen bloeye in in *lonte*; der scil fest wol in 't liet stean fen *lente*, net?

»Och hea! is 't wer sa?!» sei in boerefynt. »Lente? — nou, ûs fieldwachter hiet Jan de Lente; waechse der den rosen oan?»

Om dy ûtfal laken Sape en Franke allike goed as de oaren. Do 't wer hwet stil waerd, frege Franke:» witte jimme den net hwet de *lente* is?»

»Jawis woll de Lente dat is de fieldwachter.»

»Ja,» sei Franke, »dat is dy man sîn fan, mar in jimme sangkje bitsiut *de lente* de maitiid, it foarjier. As jimme sionge dat er rosen oan in *lonte* bloeye, dat is onsin; dat fiele jimme ommers sels wol.»

»Wy nimme ûs dat sa nau net, as wy mar hwet hadde to siongen.»

»Hwet ha jimme der oan om to siongen sonder 't sels to bigripen?» — Japik jowch him in pomp mei de earmtakke, do sei er, hwet friûnliker: »My tocht jimme scoene friske sangkjes sionge; dy forsteane en bigripe jimme doch altiid fen wird ta wird.»

»Nou, lit ûs dat dwaen,» seyen in mannich boerefynten en hia hellen op:

»Ik seach ris trye fammen stean
Om 't hoekje fen de doar;
Hia praten oer de fryery . . . .

Hwet er fierder folge wier sa, dat it hier net meidield wurde ken.

»Nou,» sei Sape, »der hest nou hwet frisk.»

Franke waerd sa read as fiûr. In poas seach er de siongers stiif oan; do sei er tsjin Japik, dy diss' kear net mei song:

»Kenne jy sa'n geniene tael oanhearre? Makket sa'n menear ten dwaen in in tetsoenlik selskip jou it bloed net hiet?»

»Ik mat it fordrage ast dou net foart gietste en dy stil haldste. Mast den altiid din geleardens ûtkreamje? Mienst dat disse liu hier komd benne om fen dy to learen? Dit is in herberge, mar gjin skoalle. Kenst den net in poaske din wisheid forjitte, frolik wêse en dwaen lik as de oaren?»

»Né," rop Franke, »dat ken ik net en wol ik net. Gjïn fetsoenlik menske ken en wol dat."

»Hald dy stil in 'e goedichheid!" lûstere Sape, »of dou krigest grif yet fûsten op 'e kop."

»Ne, ik wol prate," sei Franke wils 't er opstean ging. »Is dat nou jimme godtsienstigens? Skamje jimme, dat jimme krekt as malle hûnen, sa 'n gemiene tael útskreaue, mei de selde mûle der jimme sneins psalmen mei sionge. En den doare jimme immen in gouloase neame, om 't er sa trou net nei tsjerke rent as jimme."

»Stulte jonges!" waerd er röppen, »de frymitselers frymitseler wol preekje." — »Dat mat er for him sels dwaen," sei in oar; »wy hadde oan ús ald dominy genoch." Hia woene wer bigjinne to siongen, mar Franke rop: »As jimme dominy sa goed forsteane as 't wird *lente*, den . . . ." In romer fleach him finnich tsjin de hölle oan. Tagelik fielder er him ten Japik by de carm pakken en ta de doar út triuwen. Sape ging er ek út sonder dat se him hinderen. Do se togearre wieren sei er tsjin Franke: »Docht er dy ek hwet sear?"

»Ja alles!" sei Franke. Hy wier siedend.

Der kaem Liuwe ek ta de doar út setten, en jammere: »Hwet is 't binaud! dat söks hier in mîn hûs barre moast! Scil ik gau nei dokter renne?"

»Né, né!" sei Franke haestich, »dy ken my neat helpe. Dat lits ongemak het neat om 'e hakken."

»Scil 'k den mar sa fry wése en gean wer in 'e hûs?"

»Mei alle pleisier!"

Sonder praten gingen heit en soan nei hûs. Gjïn menske seach hiar, howol de fölle moanne klear skinde, hwent it jongfolk wier allegearre in de herberge en de alden al binnen de balken.

Do se in 'e hûs kamen sei Franke: »'t Is mar goed dat mem net by de wirken is, hwent hia scoe fen hiar saken reitse."

»Né, sei Sape, »hia is in 'e bûrren helle, by Bokke wiif, dy wier net goed. Mar as se hier wier, koe se gau ris nei dîn hölle sjen en de wûne hwet ouwaskje en der hwet op lidse."

»Né, sa slim is 't net; ik mat mar hwet kald wetter ha.»
Do Franke de hölle ouwosken hie, foel er op in stoel del en sei:
»Dat wier in rare jún, en ik hied er my safölle moais fen foar-
steld.»

»Nou,» sei Sape, do er seach dat Franke ongemak net slim
wier, 't is by sa'n gelegenheid doch goed, dat men in friën by
ien het lik as Japik, dy ien for bruyen biwarret tröch ien ta
de doar út to triuwen.»

»Ik bigrip sîn hannelwise allike min as in hopen oare dingen,
mar ik seil to nacht tiid ha om der oer to tinken. Ik mat
mar nei bed; oer mîn wûne hoeft heit gjin noed to hebben;
dy seil wol gau wer better wêse. Goe nacht!»

»Mat for my den alles in forgif foroarje? rop Franke, do er
in sîn keamerke kaem, en sîn each foel op de blommen fen
Maryke, dy der in in flesse op 'e tafel stiene, der de moanne moai
op skinde. »'t Liket wol dat ik allike min goed outfange ken
as goed dwaen. Ho freeslik mat ik nou de wierheid onderfine
fen in sprekward, der 'k faek om lake ha: »As 't bry reint
lidse mîn skûtels omkeard.» Maryke kaem my sa friûlik to-
miette en ik stie foar hiar as in stommeling — en 'k ging by
hiar wei om my by de domme heap hûn in 'e tsjerke to weitsen.
Nou, it lean is nei 't wirk. De doarnen fen disse rosen dögge
my searder as roue boerefynten 't my dwaen kenne, hwent hiar
stekken ha 'k fortsienne.»

By 't tinken oan 't foarfallene in de herberge wier 't sîn treast:
»Ik hie 't riuchte foar»; mar dat er him by Maryke sa mal hal-
den en dragen hie, dat kronk him danich; hwent hia halde hiar
omners sa best. Hy trape in sîn keamerke, dat oars net as tröch
de moanne forlochte wier, hinne en wer en socht mei allerhanne
dingen dy onnochlike tinkbielden út sîn hölle to tordriuwen. Mar
dat woe net slagje. Jimmer bleau er foar de tafel stean en seach nei
de rosen fen Maryke, sa lang dat er tröch 't gesiong en gegûl op
'e bûrren wer út sîn mimering outwekke. Hy die 't fenster iepen
en seach it folk, dat út de herberge kaem, trurich nei. Hy

hearde 't kreakjen en taslaen fen doaren, mei gauens seach er in forskate husen liocht kommen en wer wei wurden, — en oeral wier 't wer stil.

Ienlik stie de moanne oan de skiere loft sonder stearren. De wîn waide hearstich, de beammen kreaken, de fensters klikkeren en 't ging Franke huverich oer de lea. »Ja,» tocht er, »it libben is hwet oars as 't jonge fûgeltsje, dat by 't maitiid to wrald kaem, 't him foarstelde, omdat sin alden him nea hwet fortelle koene. As 't nou jammerjend fen de iene takke op 'e oare flucht en forgees om sin ûtroege nest siket, liket er den net krekt op my? ik hab ommers hioed alles forniel, hwet ik in de leste dagen opboude en hwet ik for de takomst hope.»

»Ben ik dronken of bûten mîn sinnen?» sei er nei in poas, wils 't er it fenster ta die. »'t Is wier ik hab de romt hawn fen dy koppige wîn, dy 'k sa selde kry. Mar yet pinicht my de oerbliuwne wonde; yet fiel ik ho Japik my beet pakte, en stellich ha 'k yet nea sa klear en wier tocht as nou, howol it heilige my bispotlik en 't sliuchte my wiis foarkemt. Japik het wol nei wierheid sein: as in mense sa 't er is, de man tomiette kaem dy hy mient to wêsen, den scoene se elkoar net kenne. Mîn hiele libben wier in biwiis for de wierheid fen dy wurden. Spietich is 't, dat men mei 't fortrouen op ien sels ek sa biuster fülle forliest, dat men ien oan neat mear halde ken; net mear oan de strange heit, net mear oan de fromme mem en net mear oan him, dy ik for sa trou en sterk halde.»

Sa siet Franke by de tafel to mimerejen, sa lang as er in 'e slom rekke en droomde fen de stille lökkige dagen, dy er op 't pleatske tröchbrocht hie; hy wier in 't field om krûden to sikjen for Bartele's sike kou. Der seach er in ienen net fier fen him ou in keppel boerefynten, der wieren goeds by dy jeneverflessen en healelange pipen mei lûd geröp in 'e hichte halden, wils 't oaren bidaerd sieten to siongen:

Ras bloeyen rosen in eene lonte,

Ras staan se dor en van blad'ren heroofd.

Sa gau as se Franke seagen forsochten se him by hiar to kommen en frolik to wêsen. Mar hy fiede him dertröch biledige en rop hiar forachtlik ta: »As jimme yet miene, dat sôk pleisier my net to gemien is, den kenne junne Franke lang net.» Do sprongen hia woedend oerein, gripten hiar lange stokken en setten Franke nei. Hy naem de flecht, mar kaem al gau foar in djeppe greft, der er gjin wetter en ek gjin boajem in sjen koed; hy woe der oer springe, mar glied út en foel nei onderen; en dat gîng al jimmer djiepper en djiepper, krekt as der in gat in 't ierdrik wier, hwertröch hy nou by de tsjinfoetters tolânne komme scoe. Derby fleach mei freeslike feart alles, hwet er in sîn libben dien hie him foarby, en al sîn greatske, selssuchtige en lieafdeloase tinkbielden moast er him to binnen bringe. De löft waerd al jimmer bietter en nearder en hy fiede dat sîn kreften hiar al geande wei bijowgen, Hy knipte sîn eagen ta en die se net wer iepen sa lang as er in tongerhaftige stemme him taröppen hearde: »Net nei de útkomst, nei de wille en de bedoeling wirdt hier oardield. Dou scitte ha, hwetst dy winskeste.»

Franke wist dat er nou foar Gods riuchterstoel wier; hy doarst net opsjen, mar wachte triljend ou hwet er komme scoe. In 't rûn om him hinne hied er in hiele bülte doarren opmirken; ien derfen gîng iepen en in kreft as fen in ougrislke hirde stormwîn, dreau Franke in in seale, dy op sîn minst sa great wier as hiele Jinsenbûrren; it wier de himel sa 't Franke him dy as jonge altiid foarsteld hie. Oan lange, mei allerhanne kleuren biskildere tafels sieten hiele greate rigen alde wîven, grise mantsjes, dy siik liken en litse bern mei sierlik moai forgulde tsjerkboekjes in de hannen. In eintsje fen dy tafels ou seach Franke, do er nysgierrich rûnkipe, forskate tige tsioklivige mannen, krekt sôkken lik as er in sîn bernetiid de keningen him foarsteld hie. Hia wieren op sîn minst in hölle greater as de oaren en hiene steken op krekt as de witsjes, dy Franke wol ris to Leuerd sioen hie, as er mei heit for in kear der hinne wier. Dy steken wieren mei goud oumakke en greate blinkende plommen hiene se der op.

Hiar lange jassen wieren omtrent alhiel biset mei knopen, makke fen gloednye riksdielders, dy Franke rinkeljen hearde, sa faek as de heechheden de han foar de mûle diene om 't gapjen to forbergjen. Yette bleau alles stil, mar der stiene efter in 'e seale goeds op fen de tafel, dy Franke net earder opmirken hie; it wieren allegearre hearen, sommigen klaid as domyns, sommigen as oare foarname liu. Hia hiene spilwirken in 'e hannen, fioelen, fluiten, klarinetten en koperen hoarnen; hia leyen de liu, dy by de tafels sieten, allegearre notebledde foar, en do bigúnen se to spiljen en to siongen: »Heilig, heilig! drie maal heilig!» Franke seach dy musikanten forbaesd oan; mannich tronie kaem him bikend foar; grif hied er fen sommige fen dy mannen wol portretten sioen in boeken en tiidskriften. »Dat giet nou wol lûd, mar net botte moai,» tocht er, do er it siongen in tiidlang forwondere oanheard hie. Hy draide him om, om in in oare seale to gean; mar efter him stie in engel, hwaens friúnlike tronie him Bartele Maryke tobinnen brocht, en dy sei him dat er der, nei Gods oardiel, altiid hie to bliewen.

»Hwet is dit den for in selskip?» frege Franke ontsteld.

»Mensken lik ast dou se dy altiid winske hest,» sei de engel; skepsels sonder wille, dy hiar sonder widers oerjowe oan de lieding fen de earste de beste. Dy der sa ienlik sitte benne ek liu fen dat slach, howol der hiar in krone in 'e widse fallen is. Hia kenne, alike min as de oaren, bileanne en bistraft wirde, for alles hwet se dien hadde. Dy mei dy spilwirken benne wraldforbetterers, lik as dou, hiar tredde wird wier altiid in wird fen toriuchtwing. Hia hadde wittende en onwittende in bulte goeds biwirke; mar hier wirdt nei de bidoeling riuchte, en hier is hiar plak. Sommige fen hiarren hadde hier al hûnderden fen jierren west en nou benne se er mei dwaende om dit selskip it »driemaalheilig» siongen to learen.

»En dat,» sei Franke fortretlik, »dat wier sadwaende de freugde, dy yet gjin each sioen, gjin ear heard en . . . .»

»Dit is de onderste rige fen de löksilligen,» sei de engel.

»En den is dit nou it plak for sökken, dy hiar hiele ierdske libben oan 't wolwésen fen de meimensken opofferen?» frege Franke.

»Opofferen, — fen greatskens of fen bybidoelingen oandriuw,» foege de engel der by. »Hier hadde se nou hwet se hiar winsken: ienfaldige biwonderers en gelegenheid om hiar kinsten sjen to litten. Hier is hiar plak en dines ek. En nou farwol! ik forlit dy.»

Franke skilde forheftich oerein en waerd wekker. — It wier klear dei, de sinne wier lang al op en kipe trurich efter de wolken wei, siikjende nei de lieave berntsjes, dy de stormnacht hiar yet in 't libben litten hie. Franke brocht him dalik alles wer to binnen hwet er in de leste uren in- en om him foarfallen wier, en socht dat mei de wonderlike droom oerien to bringen, hwet him sonder fölle höllebrekken ridlik goed lökte. Hy glinke weamoedich do er oer de trurige rol tocht, dy hy in sin himel spilje matten hie, en doch moast er nou bikenne, dat er eigentlik neat better fortsienne hie. Wier 't gjin greate dwaesheid west, om in sangkje de liu hiar wille to bidearren? De engel hie wol gelik do er »ei: »Dat benne de liu, dyst dou dy winskest, by hiar is din plak.» — Oars, as Franke in flater in him sels opmirk, plichte er to sidsen: »Dat mat oars wirde!» nou sei er: »Jawol, dat bist dou? Ja, ienfaldige biwonderers, dat benne liu nei din hert.» Nei in poaske swyen, sei er: »Dat moast wol in lök-kich menske wése, dy alle tearen en falden en spinreachhoekjes fen sin hert kennen leard hie. Sa'n ien scoe him nea near ergerje, allike min oer himsels as oer oaren.»

Franke sprong forheftich fen de stoel op en gîng nei sin boekkaske; der socht er in boek út en der gîng er mei nei 't milhûs. It wirkfolk hie 't drinken dien en wier al oan de beusichheid; Franke gîng swyend by de tafel sitten, der 't moarnsiten en de thé foar heit en him klear stie. Sape kaem in en frege Franke ho 't mei him wier. Hy sei: »Goed heit. Is mem yet net' thûs?»

»Né,» sei Sape, mar do er seach, dat Franke it boek tsjin 't fiûr oan halde sei er: »Hwet hest der? hwet wost nou?'

»It *Dorp der goudmakers* hab ik, en dat wol 'k forbarne.»

»En dat boek der hest altiid sa heech mei roan.»

»Ja wrachtich! it het onheil genoch in min hölle oanriuchte.»

»Nou, dou bist fest wol wiser!» sei Sape en skoerde him 't boek út 'e hannen. »Lesten hest din earste pear skoentsjes fûn en in de kas opbirgen; nou as dit boek dy net mear past, lids it den by dy skoentsjes! — Kom, wy scille mar ris hwet thédrinke.»

Sape skonk ris in en bigûn mei sin stik iten, it bidden moarns by de tafel lieten se oan de weesjonges oer.

»Den komt it jo ek sa foar,» sei Franke, »dat dit boek in berneskûch west het, dy my nou net mear past?»

»Nou, ik bigjin wrichtich to twifeljen oan de moogelikeid fen sa'n persoan lik as dy skoalmaster; dy skiednis ken net wier wêse.»

»Onmogelik!» sei Franke. »Ho scoe ien sa'n man in hiel dorp fol domme en dwarse mensen sa forbetterje en foarût helpe kenne? Wy benne 't nou sadwaende mei 'n oar iens.»

»Ik hoopje dat wy 't wirde,» wier 't bidaerde antwird fen heit. »De dwaasheden en lekken en brekken fen oaren ha 'k nea tröch de fingers sioen; derom is 't net mear as billik dat ik my sels ek ris bisuch. Witst wol hwerfor ik dy great broecht hab, of hest der yet nea oer neitocht?»

Franke seach forlegen op 'e tafel del en swiige.

»Nou goed, dou hest neitocht, dat siuch ik wol en ek siuch ik, datst der net fülle wille by fûn heste. In libben, lik as ik libbe ha, is gjin gekheid. Ik hab onderfûn ho 't honger in menske ondermint en forlammet en sin beste kreften forslint en hertochten opwekket. De bidlers fine woldwaners, de flayers friûnen en de hûchlers biskermers, mar 't bern fen in earne handwirksman, dat yet net alles oer him gean lit en yet net tröch en tröch gemien is, — sa'n bern fint gjin friûnen. Do 'k my net mear dildich fen Hans Fetsets oubruye liet, mar him toande hwa fen usen de sterkste wier, do liet sin heit my gjin stûr mear fortsjienje, en de earmhertige Jan skearder kaem for my in 't plak. Sökke foarbielden koe 'k dagen oanien forhelje, as 'k

er nocht oan hie. Alles like er op inriuchte to wêsen om de earmen tröch de riken en de riken tröch de earmen to bidearren. To biddeljen wier 'k to greatsk; ik hie wei west, Franke, as 'k net in goed plak fûn hie by mîn omke. Ik ben hwet warden omdat ik hwet warden woe. Ik kaem rik werom, en nou woe 'k my op de riken wreke en de earmen helpe. Mannich lits man hab ik bystien om to bliuwen hwet er wier, oaren, lik as Klaes timmerman, ha 'k holpen om in handwark to learen. Dertröch waerden de boeren fûl op my, hwent hia tochten, dat de arbeiders hier krap warden scoene, en sadwaende de dagenhier heger. Dou kenst bigripe hwet in onwaer der losbriek do ik er in 't iepenbier fen bigûn to praten, dat it earnejild-biteljen hier lang net in 't lik op gîng, dat de greate boeren te min en de sliuchtwei handwarkslu tofölle bitellen. Dat hie gefaerlik warden kennen as net krekt op 'e tiid de blits fen de preekstoel op my sketten wier en ek mîn oanhingers onmachtich slein hie. Letter scoe 'k wol in 't iepenlike libben ingript ha, mar den scoe 'k it likme allenne mei heech en leech, mei bistudearre en onbistudearre liu to dwaen krige ha, en derta hie 'k gjin goede opfieding hawn. Dou hoeft net, lik as ik, in dîn beste jierren for 't brea to skrippen, derom mast dou, mei mîn jild, ek mîn amt erve, en in 'e hûs en in 't dorp mast dou oanfange, der ik ophalden ben. Nimmen, as Bartele Doue, seach ik lieafst by dy in mîn hûs. Fen him koe 'k wollicht in friûn en oanhald for dy meitse. Mar hy waerd al to fry tsjinoer de iepenlike miening, hwent hy wier to swak om himsels to bihearskjen. Altiid by Bartele wier hy licht lökkiger warden, altiid by my deugdsomer, mar wy hadde him beide bidoarn. Dou hest fen dîn mem hwet waechshaf-tichs in dîn gemoed oererfd en dou bist to waern om dat stevich en fest to meitsen. In dîn ech-opslach siuch ik in klachte tsjin my, dat stiet my net oan. Ik wol great wêse of freeslik. Ienkear, as earne goede jonge, hab ik ek weak west, mar, 'k ben hird warden; nou onforskillich to wêsen dat wol my net slachje en doch wier dat it forstannichste, bihagelik to libjen it noch-

likste. Dit woe'k dy bioed sidse, al hab ik foarhinne wol hiel oars praten. Din goede mem — der komt se oan."

»Godtank!" rop Maïke, alhiel efter de siken. »Franke sit hier! hia hadde my tofoaren lieagen — dy onmensken — dy onmensken. Mar né, ik wol neat mear sidse, mar God tankje dat it net wier is. Heal dea, waerd my sein, hiene se dy slein."

»Né, my skeelt neat," sei Franke, en liet hiar sîn hölle sjen.

»Ja, mar dou bist sa bleek en hwet hest der in raer plak by 't each. In wonder het dy for de dead biwarre, der ken men wer oan sjen dat er in biskermjende foarsienichheid libbet. Ja Sape, dou hest wol gelik, al woe ik 't net leaue, dat it hier mal folk is. Alles hwetst dou er wol fen sein heste is yet lang net gemien genoch. Mar hia hadde ús doch gjin leed dwaen kennen. God het Franke biwarre, en út sa'n selskip smiten to warden is gjin skande. Alle goede mensken scille dy heechachtsje as hiar de saek mar nei wierheid forhelle wirdt."

Dat wier de seafte goedhertige mem, dy allenne tröch de lieafde for hiar Franke ta sa'n, lichtwol hwet al to hird oardiel, oer oare mensken brocht wirde koe. Likwol mar for in amery, hwent neat wier in steat de suvere himel fen hiar gemoed sa to biwolkjen, dat hia 't fortrouen op God en 't leauen oan goede mensken, de liedstearre in de tsiustere libbensnachten, — alhiel forlear. Hia tocht er dalik om hofölle slimmer it mei Franke oanrenne kend hie, en dat makke hiar it hert sa weak dat se dalik Franke's fyanden alles forjowch. Hia like to hoopjen, dat elk insjen scoe ho'n grousum onriucht se Franke oandien hiene, en dat se him graech de han tarikke scoene om op 'e ny friúnskip mei him to sluten.

»Ja for de reine is alles rein," tochte Franke. »It goede sloof haldt my bynei for in marteler fen in heilige saek en de oaren for swakke mensken, dy licht ta 't kwea, mar ek wer licht ta 't goede to bringen benne. As se my en dy oaren goed koe, hia scoe bisoue oer hiar al to twifelriedidige soan. Mar 't is min plicht iepenhertich niunken hiar te wesen. Ik mat hiar alles meidele.

Sa siet Franke to tinken, do Sape sei: »t Komt my sa foar dat út dy herbergstriid de hûsfrede foartkomme scil; elk fen úsen siucht doch einlings in, dat er mis wier, en hwerin. Ja Maike, niis krekt sa ha'k it Franke bikend dat de opfieding, dy ik him jown hab, in mislökte west het."

»Franke's opfieding," smiet Maike der böppe op, »dy hoefst net leech to lidsen. Dy mat goed en riucht west ha, hwent hy is in kerel wirdden der gjin ien hier in 't dorp tsjin út ken."

Franke moast prate, mar koe sonder hoatsjen net oan 'e gong komme. »t Komt my sa foar," sei er, »dat jy de tadracht fen de hiele saek net goed fortellen heard ha. 't Ken siker net lye dat jy my priisje."

»Mar wol dat ik it döch," sei Sape. »Ik gîng mei nei de herberge net allenne om sin sin to dwaen, mar ek omdat ik him net alhiel allenne oerlitte woe oan Japik, hwent dy het Franke fen 't simmer hiel oars makke as ik him ha woe. Mar ik seach gau, ta mîn bliidskip, dat de alde Adam yet in de jonge sit. Mar 'k hab ek sioen, dat hy nea in steat wêse scil om to dwaen hwet ik fen him forwachte, om 't er al to krekt wirdden is sa 't ik him ha woe. Hy is gjin hûchler, dy mei list herten en stemmen siket to winnen, mar ek gjin dildich laem, dat út lieafde for de wrald de sonden fen de wrald draecht. Né, hy doar de mensken by hiar domme streken allike lûd as ik, in hiar bywêsen útlaitse en siucht se fiers to naukeurich in de kaert om se lieaf ha to kennen. Hy is gjin dogeneat en gjin domkop, en as er mîn plannen útfiere wol scil 't him allike suterich forgean as my, dat siuch ik nou in. Hwet ha 'k er my altiïd fülle fen foarsteld om fen Franke in kerel to meitsen nei mîn smaek, en den der in eare in to stellen. Ja, ik hie moaye plannen, mar 't wieren oars neat as plannen. Ik moast eigenlik de liu hiar rie mar folge ha, en hie de jonge studearje litten."

»Wonderlike earsuchtige man!" sei Maike nortich, »hest er den neat mei op om frolik mei de mensken der hinne to libjen?"

»Wonderlik selssuchtich wiïf!" baude Sape hiar nei, »hest gjin

bigrip oer 't libbenslök fen din soan? De sonderling past net by de boeren in de jachtweide, en de boeresoan mei sin bûthûslucht net by dokter in de hearekeamer. Hy is to great ta 'n skûtel-doek en to lits ta'n dweil."

»Ik hoef in de herberge hiel end al gjin plak," sei Franke wils 't er twisken heit en men stean gîng en hiar elk by in han krige. »Hier in ûs hûs twisken jimme is mîn plak; lit my hier lökkich wêse en jimme lökkich meitse."

»Nou wieren wy den einlings allegearre byien!" sci Sape fleurich. »Hûslik lök is grif 't moaiste. Ta slettene fensters ûtsjen en laitse om de wonderlike menskebern, dat is 't forstannichste; oars net Franke?"

Franke bitocht him in poaske en do sei er: »Dy laitse ken en wol om dwaasheden en lekken en brekken, fint stoffe genoch in him sels en by oaren."

»Dat scil wol wier wêse," sei Maike; »Mar ik scil sjen dat ik mei mîn wirk oan 'e gong kom."

Sape en Franke gingen ek by elkoar wei, en sa einige dat petear.

X. Allerhanne Foroaringen.

Kort derop barden der in pear ongelokken in Jinsenbûrren, alteas for de mensken dy 't neist oangong, mar for Franke brochten se mear gelök to wei. It earste wier, dat de aldaem op Sape's lits pleatske hiar skonk tobarnde oan siedende stûpenbry. Do moast dat menske sitte der se siet en de skonk rekke sa oerstiûr, dat er foarearst gjin ein oan dat lyen to wachtsjen wier. Nou dat redde him der mei dy boerkery yet al sahwet, hwent Japik koe him mei alles redde, mei itensieden en mei bûtermeitsen ek wol as 't er op oankaem. Mar sonder faem koe 't spil doch op in dûr net gean; der kaem ek al wer in faem,

mar dy mocht der op 'e romte net graech aerdsje, en derby wier se in hiar wirk net ien fen de beste. Sadwaende wier 't spil der alhiel fen de streek. It twade ongelök wier, dat Japik sîn sister hiar man kaem to forliesen. Dy liu hiene hwet koumelkery in 'e bûrren en der aerdich hiar brea rui. Mar do de man der by wei rekke wier de widdou skien forlegen en wist net ho se hiar redde scoe mei trye litse bern; hwent hia wier ek mar in swak skip en wol gau ris bûten order. Neat like hiar better en moayer ta as dat Japik by hiar kaem to wenjen. Japik praette der mei Sape oer en do wier de boer in ienen biredt. Hy sei: »Dy boerkery der op 't lits pleatske mat mar ophalde. Ik set hier thûs safölle ky op as ik bergje ken, en de oare forkeapje 'k. Wy hadde der best hea sitten, dat seil by 't winter sîn jild wol jilde; hwent er is in bult forbroeid hea, om 't in hopen boeren 't fen 't simmer fiers to wiet en grien inhelle ha. Dat ald hûs der is boufallich en oan swier onderhald ta, dat smit ik lieaver takomm' maitiid del, en den brûk ik 't lan to fetweidsjen.

Sa kaem Japik Setboer in 'e bûrren to wenjen, en dat waerd in gelök for Franke. Tröch dat foarfal in de herberge wier de jongfynt ta 't insjen komd; dat er 't folk yet lang net goed koe en bigriep, en dat er forkeard die as er in in selskip mei sîn wisheid pronkje en út de hichte op oaren del sjen woe. Japik, dy Franke kennen leard hie en wiste dat er 't goed miende, al lei er 't foarkeard oan, kaem him to miette om him op in oare wei to bringen. Hy noadje Franke ris by him to koffi-drinken en der in stik of trye fen de forstannichste fynten út Jinsinbûrren by. Dy krigen 't dy jûns al mei Franke op en noadgen him om ek ris mei Japik by hiar to kommen. Sa rekke er op 'e glead, hy noadje ek ris goeds by him; sa krige er mei gauens forskate goede frûnen, dy út hiar sels by him inrennen kamen en graech fen him leare woene.

Sape hie de gek er mei, dat de jonge him fiers tofölle nei dy domme knapen skikte, dat moast er, nei de alde sîn miening, net

dwaen. Mar Maïke wier der mei in 't skik en Franke sels fælde him lökkiger as to foaren.

Liuwe kastlein bigûn der al tsjin dominy oer to eamelen: as dy omgong mei Franke, net gefaerlik wêse scoe for de fynten. Dy frymitseler en sin soan wieren listich; tsjin hiar redenasies wieren dy jonge knapen net birekkene, hia koene der ongemirken forkearde dingen in 'e hülle krye. Dominy mocht der in 't fragelearen of op 'e preekstoel wol ris hwet fen sidse. — Dominy makke him der hwet ou, hy sei, hy scoe sin eigen dwaen wol witte; mar hy tochte: Do 'k op Sape allenne útfoel, hie 'k de hiele gemeente op min han, mar as 'k nou bigûn, scoe 'k in hiele oahang ta party krye kenne en den makke 'k it minder inpleats fen better; derom is 't best dat 'k my deastil hald.

Do 't bledsje sa moai omkeard wier mei Franke, wier der yet ien ding dat him hindere: dat er him dy sneins sa mal halden hie tsjin Bartele Maryke. Hy woe dat graech wer in order ha; mar gelegenheid om hiar allenne to reden to kommen wier der hast net, hwent hia siet altiïd by heit thûs; hia kaem oars net op in baen as sneins nei tsjerke. Hy woe wol graech op in sneintojûn nei hiar tagean, lik as 't in fetsoenlik fynt bitammet; mar hy — doarst net om Bartele? — Ja en né. Bang fen Bartele wier er net, hy hied er hiel wol sin oan om dy alde stiïfkop ris to sidsen hwer 't op stie, mar hy koe foarût wol bisjen, as hy der kaem scoe de alde him de doar wise, den wier der great kans dat se wirden mei 'n oar krigen, der scoe Bartele neat wiser fen wirde, mar Franke scoe him sels der wer in hiel ein mei efterût arbeidsje.

Sape rekke de hearstmes nei Drachtstermerke. Om 't er koufé to missen hie, woed er wol ris sjen ho 't der ging mei de jilding fen de bisten — en hy woed ek wol ris in útflechtsje ha. En der in Drachtster merke mette er Bartele Doue. Dy woe him earst al onbikend halde, mar Sape koe him to goed, howol er biuster foroare wier. Hy spriek him oan, en do helle 'r der ek net for om; hy forbelle Sape, dat er boerefynt wier,

by 'n greate feanbaes, in ûre of trye oan de oare kant Drachten dy for sîn liefhabbery hwet kouwelry hie, en der moast Doue op tasjen. Hia praetten yet fierder, en do forhelle Doue, hy hie nou in goed plak, mar 't bleau doch altyd wier: Freamd wirdt nea nen eigen. As 'k wiste dat heit my wer goed en wol onder sîn dak ninme woe, en my fetsoenlik bihannelje -- den woe 'k wol wer thûs komme." Sape kaem fen de bistemerke werom, en 't nys dat er Doue der spritsen hie gîng al gau trôch de bûrren. It kaem Bartele niunkelitsen ek to earen, en mei ien waerd er wis dat de frymitseler in hele poas lin ek al in brief fen Doue krige hie. Fen dy ûre of oan wier 't krekt as Bartele sîn gewisse wekker waerd, en dat er der mei ompakte dat er sîn soan sa raer foartjage hie. Alteas hy koe sa wonderlik emrenne en wier in al sîn dwaen en litten safolle oars as oars, dat de arbeiders tsjin elkoar seyen: »De boer het faye teikens.»

As immen slim siik leit den benne »faye teikens» foarteikens fen de oansteande dead, mar as immen sîn is, den neamt men 't »faye teikens,» as er dingen docht of seit, dy men hiel end al net fen him forwachtsje scoe. Maryke, dy oars mei hiar heit oer alle dingen praette, en der er hast alles fen op koe, weage 't nea net om tsjin him oer hiar broer Doue to bigjinnen, om 't hia wiste dat er den in ienen lik waerd en hiar swyen hiet. En nou bigûn er der alle ameryen sels oer; hy hie 't er mei to dwaen, dat koe se fornimme. »Mar,» sei er altyd »ik hie dûbelde reden, hwent hy liichde my tige tofoaren en hy het my bistellen.» — Der socht er sîn onrest mei del to bedsjen, mar Maryke mirk it klear enoch dat dit him net slagje woe.

Ienkear op in moarn like Bartele de opredderskoarts to kryen. It wier him in 't sîn komd dat er yet nea net ris goed socht hie om dat jild, dat er miste sont Doue foart west hie. It kaem him sels onbigriplik foar, hwerom 't er yet nea dat harntsje ris tige trôchsocht hie, der er foarhinne wol ris hwet plichte to bergjen. Dat harntsje wier in efterhoekje in sîn alder-

wetsk hûs, der se rommeleryen en oare spillen gearbrochten, dy se by de dei lans net brûkten. En der bigûn er sa mar in ienen alles onderst böppe en fen 't plak to skoerren. Der lai in estrik in de flier, der wier in teiken oan, dat wist oars gjin ien as hy sels; dy estrik woed er ris optille; 't wier krekt as der him hwet fen foarstie, dat der yet wol hwet onder sitte koe. Maryke mirk oan de hele man wol, dat it him mei al sîn iver fülle mear om Doue sîn onskild to dwaen wier as om 't jild dat er sochte. Ho föl hope hia wier dat er 't fine scoe, hia waerd doch yet alderfreeslikste kjel do heit in de keamer setten kaem, mei 'n alde smoarge pong mei jild in 'e han en ûtrop: »Ik hab it, Maryke! Godtank, ik hab it!»

Doue wier sadwaende gjin dief; dat hie se likwol ek altiid al tocht. Mar do Bartele der ek sa klear as de dei fen oertsiûge wier, do wier de aldman yet ongelokkiger as tofoaren, hwent nou moast er himsels forwite dat er al to oerhaestich de jonge fen him staet hie. Der pakte er biuster mei om. Skild bikenne en prikken in 't wirk stelle dat Doue thûs kaem — der kaem Bartele sîn alde stive hülle tsjin op. As de jonge út himsels werom kaem en 't net dwars foar hie, den scoe heit him dalik wer in genade oannimme; mar *hij* de earste stap dwaen en de jonge de hülle in de skette lidse: der koed er min oergear komme. Maryke weage 't om foar to stellen, dat hia Doue ris in brief skreau. »In brief skriuwe?» sei Bartele: »wy witte ommers net ienris hwer 't er krekt wennet; om dat wis to wirdden scoene wy de frymitseler freegje matte: en dat wol ik net.»

It waerd winterich en 't bigûn nei Nyjier to lûken. It gritenybistiûr bigûn to tinken om de dingen dy den in order wêse moasten. De eigentlike gritman lai siik to Leauerd, en Egge Blomterp stie dertröch in wierheid in 't plak fen de gritman. Nou wier de saek fen 't ny fearskip ûtroan ta neidiel fen Fink, wier ûtwind dat Liuwe kastlein frychheid hie om in twade jearskip in de feart to lidsen. In de tiid do Egge fûl op Fink wier hied de gritmanboer de saek sa sterk ta neidiel fen Fink

tröchdriuw, dat do Fink en Reinou onderwiles wer iens waerden en Egge ek om 't bilang en de eare fen sîn dochter mar forgeat en forjowch hwet er bard wie, — do koed er de fearskip-saek net wer oarsom draye, alteas den scoe 't hwet *al te al te* fülle in 't each roan ha. Mar nou moasten de kosten bitelle wirde. Hwer scoene dy wei komme? Om dy Fink bitelje to litten, dy bûtendat al skea genôch fen 't spil krige, dat scoe onbillik wêse, derin wieren Egge en sîn friunen 't mei 'n oar iens. Hia woene 't Liuwe kastlein wol op 't liif plakke, mar den hiene se sorch dat se de frymitseler oan 'e hals krigen, en der hiene se gjin sin oan. Derom tocht liar, scoene se de Jinsenbûrster liu allegearre mar hwet mear earnejild bitelje litte, dat wier de kortste klap. Dat bikûpen se bûten Barteles Doues, en hia tochten dat sa mar stil tröchgean to litten; hwent hia wisten dat Barteles strang wier op sîn plicht as lid fen 't griteny-bistiur, hy woe net ha, dat och sîn skild in menske in stûr to kort kaem. Mar hy krige dat doch in 'e noas en do dat ding in in forgearringe op 'e tafel kaem, do sei er hy koe der net goed by.

»Ja,» sei Egge, »dat is natûrlik; it is in dorpsaek en derom matte de dorpsliu 't ek mei'n oar bitelje. It hiele dorp het er bilang by dat er in twade skip komt, wirdt er sein, nou is 't ommers ek net mear as billik dat it dorp de kosten draecht.»

»Net mear as billik? Miene jy dat sikerwier!»

»As 'k dat mien? Ik sit hier net om grappen to meitsen.»

»Nou ik den ek net!» sei Barteles nidich en sprong oerein en smiet sîn stoel in ein efterût.

»Dat witte wy wol,» sei Egge bidaerd

Tröch dy bidaerdens bûn Barteles wer in, hy sei: »Nou, mar hwet bilang het dy en dy widdou en dy en dy arbeider by 't fearskip? De helte fen de dorpsliu ha der gjin bilang by.»

Egge woe lieafst gjin opskoer ha, derom sei er al wer allike restich: »Jy hadde oen de iene kant gjin ongelik, Barteles, mar 't is doch hast nea sa to meitsen of de iene bitellet wol ris hwet foar de oare; dit is nou sa knipt, it mat ek sa naid wirde.»

»Dat de iene for de oare bitellet, der wirdt hier al genoch oer klage, en as jy dat nou yette slimmer meitse, den mei gjin ien jo mear lye. Dat der by de frymitseler byienkomsten pleats ha, der ha jy in hekel oan en ik ek, hwent der wirdt net fülle goeds útbret. Mar dat in hele boel liu ontofreden benne oer 't earme-jild, der het Sape gjin skild oan; dat is jou skild, En dat dy byienkomsten by Sape stadich oanwinne, der ha jy ek skild oan, hwent elk mat it him tastemme as er fen jou seit, dat jou oansjen in murre is der jy jo efter forskúlje om allerhanne knoeyeryn út to fieren. Dat seit Sape fen jo, en hy makket it yet fiers to fetsoenlik, — dat sids ik. Mar dy murre, der Sape fen sei, der komt in gat in, in great gat, en ik ben de ienichste net, dy der tröch sjen ken. Dat gat seil yette greater wirde, hwent, jimme domkoppen! jimme brekke sels de murre ou, en Sape en sijn oanhingers hadde neat to dwaen as de stiennen to nimmen, om jimme der mei foart to jeyen. Dy Sape is ek in kerel sonder omtinken, mar sa dom as jimme is er net, — wrachtich net!»

»Ei kom! hwet spil meitse jy hier?» seyen de oare bistiturs-leden; »jy forbrekke sels de murre. Hwet miene jy, dat wy 't alle alde wiven oan 'e noas hingje wolle hwerfor se sa en safülle bitelje matte?»

»Né, sa dom skat ik jimme net, mar dat hoeft ek net; tink er mar om! Sape seil de liu wol wekker meitse, en dat mei ek wol.»

»Hia benne allegearre bang fen de doarwaerder. Hia meye hwet lúd röppe, as se mar in somasie krye, den bitelje se al.»

»Jawol, 't is allike fülle as 't er mar komt; wollens of mei gewelt, riucht of mei onriucht, dat is jimme 't selde. Sape het gelik as er seit, dat allenne dy liu yet oan deugd en geriuchtichheid leaue dy hiar fen jimme 't fel oer de nekke helje jitte matte. Ja, der het Sape gelik oan, dat het er.»

De gritman waerd poer. Hy sprong oerein, hy rolle foar Bartele de fúst op en sei: »Kerel, as 't dy hier net nei 't sin giet, gean den hinne. Spitige reden ha wy nou genoch fen dy heard.»

»En as ik nou net gean wol?» sei Bartele. »Wost it mei fústen ounmeitse, den ben ik klear.»

»Né, ik seil dy net oanroere, mar aste net gean wotte, mast yet hwet fen my hearre.»

»Ik harkje al.»

»Dou mast dy sels earst ris bisjen earst in oar bigjinstê út to meitsen for al hwet gemien is. Hwa is de heit, dy him skammet oer sîn eigen ienichste soan, ja sadanich him skamje mat, dat er dy soan foartjaget as in gemiene bidler? Hier in ûs dorp ha wy sa 'n man, ek mar ien, en dy stiet hier foar ûs, en dy wol ûs leare ho wy 't folk regearje scille. Hy bikommert him oer widdouen en wesen, en sîn soan lit er poer in 'e freamdte omtorkje; hy wit neat fen him en wol neat fen him witte; oan de forachte frymitseler doar de forsköppeling in briefskriuwe, mar oan sîn eigen heit net. De gefaerlikste man fen ûs dorp is der mei dwaende om dy forskoppeling alhiel in 't ongelök to helpen. Ja, Bartele! jou soan seil ek tinke: Sape het gelik; great gelik; — en derom seil er brieven oan him skriuwe.»

Bartele wier sa wit as in murre. Hy sei: »Hest ek mear to sidsen?»

»Né!»

»Den hab ik dit yet to sidsen, dat jimme by Skinderhannes bende thûs hearre.»

Hia laken him efernei. Twa fen de leden mûskoppen tsjin elkoar: »Dy het genoch for hioed. Egge Blomterp ken 't doch dealse sindlik sidse.»

Bartele gîng rigelriucht op 't hûs fen de frymitseler oan. Dat wier de ienichste man in 't dorp dy 't weagje doarst om altiid de wierheid to sidsen en dertröch wieren alle liu, dy in hekel oan de wierheid hiene, sîn fyannen. Mar hy wier nou ek de ienichste in 't dorp dy Bartele forstean koe. En sa'n ien moast er ha, hy moast sîn hert útprate en forjeffenis freegje, dat er net fülle earder ta 't insjen komd wier, dat hia togearre ien wei gean moasten. Dominy mocht er fen sidse hwet er woe, mar Bartele achte 't gjin skande dat er gjin dwaen mear ha woe mei liu, dy op al sîn reden oars net wisten to sidsen as: »Dou bist ek net sa'st

hearste to wêsen." En den him dingen forwite der hy fülle mear lest fen hie, as Doue der fen ha koe. Mar der moast in ein oan dat spil komme, en derom moast er by Sape wêse, hwent dy koe him sidse ho 't mei Doue stie. Alles koe mei Gods help yet wol toriuchte komme; Maryke scoed er ek net tsjin ha, dat hy wer goefriûn waerd mei Sape.

Do Bartele by Sape hûs oankaem wier er fen sin likkens al gans bikomd. Maike waerd sa bliid as in engel, do se Bartele seach: »Kom," sei se, »dat is fiks, dat jy hier ek ris wer komme."

»Ja, 't is al lang lin, dat ik hier west hab."

»Dy tiid is my net lang fallen," grommele Sape, en bleau in 'e hoeke sitten sa 't er siet.

»Nou, dy alde tiid is nou foarby," sei Bartele oerlangsum.

»Dat leaue jy likwol doch net."

»Ik hab it onderfûn, en nou kom ik om jo to sidsen, dat de alde hate ek foarby is."

»Dat is in greate genade for my," sei Sape spitgniskjend, »sa great, dat ik it net to weardearjen wit."

»Nou, it is doch binaud!" sei Maike en gîng ontofreden ta de keamer út.

»Genade," sei Bartele, »komt hier net by to pas. Jy kenne wol bûten my en ik bûten jo. Wy habbe elkoar neat to fortellen; ik woe jo nou mar efkes sidse, dat ik jo net mear ondogenser skat as oaren. As ik hwet op 't hert ha mat it er út; sa ha 'k altiid fen skik west, dertröch ben ik jou iepenlike fyand wirden en dertröch kom ik nou om jo min han derop to jaen, dat wy wer goefriûnen wêse scille."

»En ho benne jy der ta komd?"

Bartele forhelle in korte wirden hwet er bilibje matten hie. »Sa is 't gien, en dat is de reden dat ik my nou oan de side stel fen de man dy sökke saken bikampet, hy mei den bûtendat wêse hwet er wol."

»Al wier er ek in frymitseler, by geliks?"

Bartele swige derop en do sei Sape: »Jimme benne in pear

earmhertige kerels, dominy en jo. Elk leaut en bitrout jimme om 't jimme from en godstsiestich likje en fülle mei psalm-siongen piele. Der is den great wékleyen in Israël, as men 't 't onderskie twisken wesen en skijn opmerkt. Dat is natürliek en 't ken jimme net kwea nomd wirde as jimme in in hoekje sitten gean om jimme to treastjen mei jimme eigen bravens en bigjinne to jammerjen oer de boase wrald. Mar earmhertich is 't as jimme den hier komme, lik as skoallejonges, dy op 'e bürren de slach forlern ha, mei in hele bulte klachten, en my de rekken for jimme in order bringe litte wolle. Gean hinne en lear om 't mei jo sels klear to spiljen sonder oonhang en sonder friünen, lik as jy my ek twongen ha om dat to learen."

»Sonder oonhang?» sei Barteles. »Is 't den dominy to wütgjen dat se him better leuden as jo, as jy in 'e herberge oan 't wird wieren? Is 't my as in ondogensheid to forwiten, dat ik min soan foartjage ha, dy jy ta jou oonhinger meitse woene en nei ligchem en siele bidearre? Ja, dou forlieder, ik ben hier nou om him fen dy werom to easkjen."

Sape kwartele op in fodsje pompier Doue sin adres, dat jowch er Barteles oer en sei: »Der hest him sa 't ik him dy jaen ken, ik wol dy neat mear skildich wese."

Barteles treau dat pompier rüngear in 'e büse en sei: »Wy benne yet net lik. Sin en min forsteurd libbenslök hab ik fen dy to forderjen."

»Fen jou soan sin ondogensse streken hab ik gjin rekkenskip to dwaen," sei Sape. »It is wier dat ik fen de beide jonges hwet goeds meitse woe, mar 'k hab hiermei ek onderfün dat alle hout gjin timmerhout is."

»Derüt bigríp ik, dat min jonge net wirden is sast dou him ha woeste. Der ben 'k tige mei in 't skik, der bitankje 'k dy for. En nou hoopje 'k, dat ik dy nea wer for 't ien of 't oar hoef to bitankjen," sei Barteles wils 't er nei de doar gîng.

»Dat selde hoopje ik ek," sei Sape.

Barteles gîng er üt. »Sa kald as in stik iis wier dy kerel,"

sei er in himsels. »Sa wier er fen to foaren doch net. Fen to foaren scoed er my pleisierich de han tarikt ha. Mar 't is doch yet in gelök for my, dat er 't nou net dien het. Wy passe elkoar net — in der iwichheid net. En 't beste fen alles is, dat Doue him ek net sinniget. Dat jowt my yet hope for de jonge.» — Hy helle 't stik pompier út 'e bûse dat Sape him jown hie. »Doue boerefynt, der djiep in 'e Walden, en ik hab hier thûs wirk by de bult. Sa mat it net langer.»

Maryke wist net hwet se der oan hie, do se heit by Sapes weikommen seach. Scoe Doue der ek ris oankomd wêse? Mar den scoed er ommers wol mei heit nei hûs komme.»

»Maryke!» sei Barteles do er ta de doar in kaem, »scoest hier wol in deimannich allenne op 't spil tasjen kenne. Ik wol ris in reis oannimme. Ik hab bigrepen dat ik ris sjen mat hwer Doue stiket der to Winjeterp.»

Der waerd Maryke siker kjel fen. »To Winjeterp?» sei se, »dat is fest in freeslik ein hier ou. Ik scil 't hier thûs wol redde en 'k wol heit er ek wol graech hinne ha; mar my tinkt dat wirdt in biuster biswierlike reis for heit, in disse tiid fen 't jier.»

De lêser scil wol bigripe dat er do yet gjin grintdiken wieren en yet minder stoombooten op 'e binnenwetters. It reisgjen midden in de winter wier do slim.

Mar Barteles sei: »It is nou yet iepen wetter en wy habbe in skiklike rite waer. As 't bigjint to friesen is 't net sein, dat wy dalik ridber iis ha, en den wier 't yet minder. It mat nou mar wêse, ik ben biredt. Ik scil genoch goede friûnen en in stikmannich worsten by my stekke, en den scil 'k it wol redde.»

»Nou,» sei Maryke »ik ben bliid dat jy sa biredt benne. Den nimme jy Doue fest my nei hûs.»

»Dat is just mîn plan.»

De oare moarns, do 't sahwet bigûn to skimerjen ging Barteles op 'e reis. Onder de inkelden, dy him der op ou stappen seagen wier Franke. Do tochte dy dalik: it liket wol dat de alde fierder scil as hioed; mar nou is 't mîn gouden ûre, hear.

In de ren fen de dei makke Franke in boadskip by Maryke en do se efkes mei 'n oar praten hiene wieren se 't gau mei'n oar iens. Bartele hie sein, hy scoe net earder as mei in dei of fiouer wer thûs wêse kenne, omdat de dagen sa kort wieren en 't reisgjen sa min; as 't yette in dei langer dûrre, den moast Maryke mar net onrestich wêse. Dat Franke in dy tiid alle jûnen by hiar kaem dat ken men hast fen tinken wol ha. Hia bi-griepen wol dat se dy tiid to wacht nimme moasten; hwent it stied er mei de beide heiten wer sa fordraid foar, dat as Bartele wer thûs wier, achten se 't net riedsum dat Franke der kaem, der scoene se hiar sels mei efterût arbeidsje. Hia treasten hiar mei de hope, dat it allegearre yet wol ris toriuchte kômme scoe en ek — dat se nou en den yet wol ris gelegenheid fine scoene om by elkoar to kommen, — as se der beide mar op fortocht wieren.

Op tiisdeitomoarn wier Bartele op reis gien nei Leauerd, om der fen denne mei 't fearskip nei Drachten to kommen, en de freedtojûns deroan kaem er wer thûs — mei sin soan by him. Doue wier hwet freamd in 'e klean en hy wier oan himsels ek danich foroare; mar Maryke koe him dalik wol.

Do wier der freugde in dat hûs. Bartele kaem alhiel in sîn twade jeugd, en 't wier Maryke ek fülle rommer om 't hert as fen tofoaren. Doue jowch him in ienen trou oan 't wirk en kaem in 't earst oan net fülle op in baen.

XI. In Dokteresse. — De Frymitseler snyt him in sîn eigen knîft.

Ik wit net as jimme wol ris heard hadde fen de ald soldaet fen Healbeam. Dat wier sa'n wonderdokter of divelbander, dy in de earste jierren fen disse iuw yet libbe. In Halbertsma's forhael fen *de Reis nei de Fichtmasters* wirdt er efkes neamd;

in 't earste boek fen de *Fríske Thâl Ulespegel* fine jimme der mear fen. Dat is opsteld út it jinge ik fen dy ald soldaet fortellen hearde, do 'k in de greidhoeke wenne. In dy tiid is disse storie foarfallen en do reisge der in dy streken in froumenske fen Leauerd, dy mei dokterjen en wiersidsen pielde, en dy jowch hiar út for in dochter fen de ald soldaet.

Ienkear do Bartele en hiar in 'e hûs sieten to koffidrinken seagen se dat wiif op in baen, mei 'n koerke in 'e earm. »Der ha wy de dochter fen de ald soldaet ek wer,» sei Maryke.

»Hwet het dy to keap?» sei Bartele.

»Net fülle sonders, leau 'k, mar hia wit rie for slimme kwalen en tsoendery,» sa 't hiet.

»O, is dat sa'n ien! Sök folk moasten se 't lân út jeye,» sei de alde; »ik wit net hwerom it lans-regear gjin orders op sökke ousettters stelt. En den ha wy hier Hans Fetses, dy haldt dat fôlk oan en jowt se nachtketier, dertrôch strune hier hast altiid goeds om.»

In bitsje letter kaem dat selde froumenske der in 'e hûs op sjietten, hia stie by hiar ear 't se 't wisten en mei de iene hân in 'e hichte sei se hiel deftich: »Vrede zij ulieden!»

Bartele waerd der siker kjel fen; it wiif seach dat wol en do sei se; »Je sien my verwonderd an, man! ik ben mar in arm en feracht skepsel, se skelle my wel es út foor landloopster, mar ik seg et je, dat menig rike lightsinnige wereldling der minder an toe is as ik. O! o! as ik je ris fertelle sude wat de Heere an mîn siele daen het, der suden je fan ophoore. Hier in dit aardse tranendal ben ik in arme swerveling, mar dat is niks, want ik heb in skat fonnen die de roest en de mot niet ferteere salle. De Heere het my bekend maekt met forborgene wetenskappen, der de geleerdste dokters en profesters gien bi-grfp fan hebbe.»

Bartele hie him onderwiles wer bidarre. »Kom, kom!» sei er, »gean mar hinne! Hwet praetst dou hier fen forborgenge-

den! Divelskinsten benne 't, dyst dou kenste. Ik wol neat fen dy witte."

Inpleats fen foart to gean kaem it wiif op him ta, hia seach him mei gleane eagen oan en sei mei in drigjende stemme: »Je wete niet wat je segge, man! 't Is Gods wille dat ik hier ben. Sonder sin wille geschiedt er ommers niks. Hy kon my met sin bliksem slaen of u.y nederploffe in 't diepste fan de see, as 't Him niet behaagde dat ik beston en hier kwam om jou te befryen fan de plaag die in jou beestestal heerst. Hè je niet in de tiid fan in jaar twee fan je beste koeyes ferloren? En weet je wel, dat de beste koe die je nou nog hebbe, ok al in kwael onder de leden het?"

»Hwa het dy dat sein?" sei Bartele.

»Jou hebbe er meer belang by om te weten wat daarteugen te doen is."

Dat wie wier, lik as 't menske sei, tocht Bartele by him sels. Ek wier 't wier dat sin beste kou him in in deimannich net sinnige hie. It like doch wol dat dat wiif mear koe as breaiten, ho scoe se oars sa fen sin ky witte. As men nou for sökke ongemakken sa'n hûsmiddelstje krye koene, dat wier oars gjin onsin. Mar 't sidsen wier altiid dat sök folk divelswirken die, en dermei oukcare to wollen hwet God ien tastiurde, dat koe net goed komme. Ja, dy skoander kou der hied er noed mei, mar hy tochte: De Heare is op 't lest de machtichste, derom sei er: »Aste mienste datste my hier sa mar efkes foarby prate scitte, om my op in forkeard paed to bringen, den kinste Bartele sa good net as din divelskinsten."

Yet nea hie Maryke it ûtbolderjen fen hiar heit mei safolle nocht oanheard as do. Hia tochte dat it wiif dalik ousakje scoe, mar dy ging op in stoel sitten en sei bidaerd wei: »Ik kan Bartele beter as by my. Hy fergeet dat er geskreven staat: Wee u, indien gjy een fan deze kleinen ergert; het ware dien menske beter dat een molensteen aan zijn hals gedaan en hij in de zee geworpen werde."

Bartele tochte: dat wiif sprekt doch in tael dy men fen in onbikard en ondogens menske hast net forwachtsje ken.

Hia praette in ien sike foart. »Hê je niet in de *Waarheid* lesen fan de frome Job? Hy waer ongelukkig en sîn ongeluk kwam fan de Satan. Wie anders sude ook so'n from man plage kunnen hê? In ons dagen gebeure er sukke dingen ook nog wel, as de mensen 't maer opmerke mochten. God straft de ware frome niet, mar hy is de Satan en de godloosen in doorn in 't oog, die plage him en soeke him te benadeelen so feul as se kanne. God laet dat toe lik as met Job ok, mar hy het er niks op teugen dat men met goede middels, die elke kristenmens betame, de werken der dûsternis te keer gaat.»

Do helle se in pûdsje fol goed út liar koer en hia sei: »Hier is in middel foor alle toekomstige ongemakken onder jou fê. As men dat goed brûkt leart men ok de booswicht kennen, die 't iemans sukke ongemakken anbrocht het.»

Maryke seach wol dat liar heit bigûn to wifeljen; mar hia koe dat falske gemiene wiif net mear oanhearre; hia gîng er út. Doue sei: »Hwet goed is der in dat poedsje?

»Dat benne krûden fan de berg Sinai, minhear!» sei 't wiif en do bigûn se wer tsjin Bartele: »Fan die kruden mut je morgens en avends onder 't melken 'en hanfol op in test met fuur in 't bûthûs ferbranne. Hê je in beest op 'e stal dat wat onder 'e leden het, lik as nou jou beste, dan nim je fan so'n beest wat haar en wat bloed, dat roer je deur mekaar. Dan boor je in wiid gat in 'en boom op jou hiem, die 't naast an de hamei staat, en daer stop je dat bloedrige koejehaar in. Dan sal der na ferloop fan tiid, dat kan soms wel fjif weken ontstaan, 'en persoan hier komme út et hûs daer jou fyand in woont, die deur sin duvelskunst jou beesten et kwaed toebrengt; die persoan sal wa fan je te lien frage. Mar as mîn middel helpe sal, mut em dat niet geven wirde. En nou mut ik gaan, want der benne mear mensen die mîn help nodich hebbe. Hier in disse omstreken is

teugenwoordich fry wat te doen, want hier skûlt iemand die meer kan as him goed is."

»Wat kostet dat pûdsjefol goed?" sei Bartele.

»Dat kost eigenlik niemendal, boer. Mar wil je me wat geve foor èn reispenning op mîn aardse levensweg, — dat mag ik niet fersmade: want ik ben arm na de wereId."

Bartele jowch hiar in riksaelder; do sei se: »De Heere sal je segene!" en hia gîng er op ou. Do kaem Maryke wer in 't milhûs.

Bartele sei: »Dat wiif koe tige prate, en hwet se sei wier ek net forkeard. Men ken sôkke dingen wol in 'e wîn slaen, mar men ken se doch ek seaft ris bisûkje, helpt it net, it seil doch ek gjin kwea dwaen." — Hy socht in boar en in mes en roan ta de doar út om in gat in in beam to meitsen.

Doue boarst út fen laitsen, mar Maryke sei: »Ik ken der net om laitse, men mat er ien earder oer skamje."

Doue sei: »Elk het sin swak. Sape forttrout Liuwe kastlein en doch wit er allike goed as 't hiele dorp, dat Liuwe de riuchte net is. Mar der mat in ny fearskip komme. Derby is ûs heit sin dommens yet neat. De goede man doar net tinke, derom mat er alle from geswets for echte munt oannimme. Mar hwa wit hofôlle in Jinsenhûrren hiar fen dat wiif beet nimme litte. Likwol sôks fortelt de iene oan de oare net."

»Né, Doue, en wy matte er ek mar tsjin gjin ien fen prate."

»Dat seil ik net dwaen, as 't dou er mar tsjin Franke fen swye kenste."

»Ja wis wol; as Franke mîn alde heit ûtlaket, der hab ik gjiu bihagen in."

Der waerd fierder by Barteles in 'e hûs oer dy saek net mear praten.

It bigûn hwet to friesen en der kaem safôlle iis dat er op in leech, alhiel by Jinsenhûrren fiks riden wurde koe, howol de measte fearten der yet lang net klear for wieren. Do wier it jongfolk alle jûnen oan 't baenriden en dat jowch in biusteren

wille. Bartele, dy fen Marykes fryery mei Franke yet neat wiste, bigûn to bitinken, dat sîn dochter doch ek wol ris hwet mear onder de mensken mochte, oars koe se ek ris alhiel in 't forjittersboek reitse, tocht him. Derom moedige er hiar oan om ek ris op 'e jûnbaen to riden en hia liet hiar derta net lang twinge. Sa kaem Franke in 'e gelegenheid om alle jûnen by hiar to wêsen, en hy forsomme dat ek net in kear. Doue miste ek net fülle op 'e jûnbaen en dy rekke oan 'e gleeed mei Liuwe kastleins Rinske; hy hie dat fanke al lang in 'e rekken hawn howol in hopen liu der oars fen seyen; »Dy twa passe net riucht by elkoar.» Hia woe ek eigentlik sa goed net hingje as Doue 't wol winske: as de gelegenheid him sa oan 'e hanjowch, den ried se ek wol ris mei Japik Setboer; 't wier krekt as dy ald knaep ek bistek op dat fanke hie; hy strûnde altiid om hiar hinne. Jûns as 't riden ophalde brocht Franke sîn fanke thûs, ja, mar net fierder as oan 't stalt ta, al wier 't ek op sneintojûn. Bartele fornaem wol hwet er geande wier, mar hy naem it doch sa goed op, dat er hearrende doaf en sjende blin wier.

Liuwe kastlein bitocht in fûch hirdrideryke onder eigen Jinsenbûrsters. In silveren mûnstik ta priis en in silveren ûtpluser ta premie, dat moasten de riders mei 'n oar bitelje. Dat kaem klear, it jowch in hopen wille en ta bislût in fûge neipret by Liuwe's in 'e jachtweide. Dat dûrre just net lang in 'e nacht op, hwent dat woe de grîtman net lye — mar Franke weage 't om mei Maryke nei hiar hûs to gean, hwent Bartele lai al op bed do hia inkamen. As de alde neat mirk of dat er 't mar oer him gean liet, dat is oan diss' tiid ta net ûtmakke warden, mar do 't de moarns in ûre of trye waerd, bigûn er to kochgeljen en in 't bed om to wrotten, en do achte Franke 't mar best om nei hûs to gean.

De oare deis wier 't krekt as Sape de mûtse net riucht goed stie; dero'n hie Franke der gjin nocht oan om de hele dei thûs; to wêsen; hy bitocht in boadskip; hy sei: »Der sit yet hwet barn-

hout op 't lits pleatske in de skûrre, dat koe 'k der wol wei helje mei de slide." — Sape sei: »Us slide is ommers stikken.»

»Den mat ik sjen as 'k Barteles to lien krye ken.»

»Hwerom nou just Bartetles?" sei Sape, dy der faek om lake hie, dat it by de boeren in teiken fen frienskip wier, — as se elkoar oer en wer hwet lienden. »Nou hy seil dy de slide wol jaen, dou bist him ommers al hwet neyer as sliuchtwei: dou meist him altiïd wol ta friûn sjen to halden.»

Franke waerd sa read as in krael en dat wier 'n teiken dat Sape de spiker op 'e kop slein hic. En 't wier sa, Franke hie tocht, men mat it iser smeye as 't hiet is; Bartele het tsjinwirdich in wonderlike nochlike rite en sôk maitiïds-waer komt by him sa selde, dat mat men sjen to brûken. Derom woed er ris in wird mei Bartele prate. Mar do heit him der min of mear de gek om oanstiek, seach er fen sin plan ou, en hy tochte: as Bartele foar my is of tsjin my, Maryke haldt it doch mei my.

Sape wier in de leste tiïd sa'n bitsje gnorrhich en stimsk. Franke en Maïke wieren tige iens en koene wakker togearre prate, mar 't wier krekt as heit in sin eigen hûs net thûs wier. As se mei hiar tryen in 'e hûs wieren of as der jûns praters wieren, de alde koe mar wit ho lang in 'e hirdshoeke sitte, sonder in wird to sidsen. Liuwe kastlein hie him sa foar en nei al gans jild ouhelle, en inkelde goefriûnen seyen wol ris tsjin Sape, hia koene hiar net bigripe ho 't er sa gek wier; dy kerel wier doch by nimmen in 't bitrou, en 't ny skip wier yet net ienris onder hannen mei meitsen. Dat brocht Sape al hwet in omtinken. Liuwe hie kortlin wer by him west om sin need to kleyen. Alle liu dy hwet fen him ha moasten kamen opsetten, sei er, en twongen mar hird oan om hiarres to hebben. Hy koe net oars bigripe as Fink stokele alle mensken tsjin him op om him mar in de onderwal to helpen; den kaem er fen sels gjin ny skip. — »En doch mat er in ny skip komme," hie Sape do sein, en hie mar wer jild jown. Maryke hie tsjin him sein: »As jy den doch in ny skip hier in 'e feart ha wolle, lit den sels ien meitse, en

forhier it oan in fiks arbeidsman. Hwerom sa diep in to silen mei dy snaek fen in Liuwe kastlein?" Derop hie Sape sein: »Dy man het in swier hûsgesin, derom allenne mat men him de han boppe de hölle halde, al is hy oars just sa'n besten net." Hy fielde sels wol dat er him to fier mei Liuwe injown hie, mar dat woed er net bikenne.

Franke gîng mei hiar eigen stikkene slide nei Klaes timmerman om him meitse to litten; mar Klaes sei: Ken 't net ont moarn ta wachtsje? Ik ha 't sa biustere drok mei reedslipjen en reedshoutmeitsen, dat ik wit my hast gjin rie." — »Nou," sei Franke, »den mat mîn barnhout-heljen hioed mar oergean." Dat er ek yet wol oars as by Bartele in slide to kryen wier, der skinde er net om to tinken.

De oare moarns hie Bartele bytiid de sliep út en hy wier al foar thédrinken in 't bûthûs, dat oars in de korte winterdagen mar selde barde. Wils 't er der hwet ompeusele tocht er sa: »Ik hab de helte fen dat pûdsjefol krûden al forbarnd en ik hab dat kouhier der in dy beam triuwn, krekt sa 't dat aldwiif 't my oan 'e hân jowch, mar der komt yet net gau ien opdaegjen om hwet fen n.y to lienen. Dat hied er pas tocht, of Franke, dy de alde sa bytiid net op 'e proppen forwachte, kaem ta de bûtdoar in en sei: »Goê moarn! — Ik scoe ris freegje, as 'k hioed jou slide hwet to lien ha mochte." —

»Ei kom!" sei Bartele, »woest dou mîn slide wol to lien ha?"

»Ja," sei Franke, »goede burliu matte elkoar ommers mei sôk ding hwet geriifje, oars net?"

»Dat scil sa wol wêse; mar der likje jimme in gans in poas net om tocht to hebben." —

»Men mat ienkear ris wer in bigjin meitse," sei Franke, al in bitsje út it field slein.

»Nou, den ken ik dy sidse, dat it bigjin en 't ein tichte by elkoar is." — Do gîng er flak foar Franke stean en forhelle him hwet de dochter fen de ald soldaet sein hie.

Franke lake der om en sei: »Nou, dat treft den a wonderlik." —

„Jawol wonderlik! en ik siuch der de warschouende finger Gods in, derom scil 'k it net in 'e win slaen. Hwa my 't ongemak onder min bisten tastiurd het, der scil 'k fen swye; mar gean dou in ienen ta min doar út, en kom nea wer onder min dak, hearste my!”

„Heit, brúk nou hwet forstan,” sei Maryke, dy net fier ou wier, mar Barteles hearde dat nauerneed, hy onderhelle de biesem foar Franke. Doue pakte him de biesem út 'e hannen en sei tsjin Franke: „Wes de wiiste mar as'k dy riede mei, oars komt er in hiel opskoer en dat is nearne goed for.”

Franke folge dy rie; mar hy wier poer. In 't neihûsgean tocht er: Nou moast ik strak ris nei dominy gean, en fortel it him dat sîn útstekkendste fromste gemeenteleden hiar oerjowe oan »superstitie ofte bygeloove,” dat in de katachismus ommers rekene wirdt onder de »afgøderye.” — Mar dat wier him, by neyer insjen ek to dom; it iene bliu gelove mei 't oare to fordriuwen, dat scoe doch net wolle tocht him.

Do er thûs ta de doar in kaem hearde er Liuwe kastleins Rinske mei Sape praten. Hia wier him foarby gien, do hy nei Barteles gîng; do hied er him al forbielde dat se skriemde en nou hearde er oan hiar toan fen praten wol dat er hwet oan skeelde. Hy gîng in 't milhûs, der Sape by 't barnend fûr siet, mar by de doar wier 't yet sa tsiuster, dat Rinske Franke net inkommen seach.

„Ja Sape,” sei se. »al it jild dat wy in 'e hûs hiene het er meinomd, ta in stûr ta. Mei de hirdridery hiene wy wol aerdich hwet inbard, dat lai klear for de keapman, dy ûs de drank derfor stiurd het, en dy scoe freed sîn jild ha, wier 't onthiet. Och it is sa binaud! Us mem is sa skien forlegen, hia wit net hwet se oanfange scil. Ik sei, ik mat mar ris nei Sape en freegje dy om rie.”

Sape sei min of mear tor: „Dou meist wol nei immen gean dy better rie wit as ik. Forline wike het dy skobbert yet jild fen my helle, der scoed er skilden my oubitelje; dat scil er net dien ha, tink ik.”

„Né, der hoeve jy neat fen to leauen, dat jild het er grif mei-

nomd. Och it is sa freeslik, dat in heit sin wiif en bern sa mar oan 't lot oerlitte ken. It is om er in to forslaen."

»Den mocht ik er tominsten wol in forslaen," sei Sape. »ik forlies mear by dy ondogense kerel as dou."

»Jy mear as ik?" sei Rinske. »De eare en de goede namme is dat den neat?"

»Hark ris Rinske, de heele saek giet dy eigentlik neat oan. Foarearst is 't din heit net; din jild sit in goede feilige hannen en der hadde de skildeaskers neat oan to kedisen. Dou bist bûten alles."

Dat koe Rinske net op; 't wier krekt as se in ienen in hiel ein greater waerd, en hia sei: »Sa tink ik er net oer, Sape. Min eigen mem en min healbroerren en sisters benne my neyer as poer freamd, scoe 'k tinke. Dit is to minsten min bislût: salong as ik hwet hab scille hia ek hwet ha, al scil 'k den op 't lest ek by in oar tsienje for faem."

»Ja mar dat hoeft net, dou mast din kaptael hiel halde, en den hoeft net to tsienjen."

»As mem mei de bern in 't lyen rekket, mat ik hiar helpe."

»Dou bist nou hwet fen 'e wise, Rinske; dou mast er tonci mar ris better oer neitinke. Ik ben mines kwit sa wiis ben 'k al."

Rinske gîng er út en Franke tochte: »t Is doch net wier hwet de liu faek sidse; dat er gjin goede mensken mear to finen benne."

It gîng al gau as diggelfiûr tröch de bûrren, dat Liuwe kastlein er op ougien wier, en, hwer de measte liu hiar tige oer formakken, dat er de frymitseler for in fikse somme in de nekke skopt hie. Sape hie dat dalik wol forwachte, hy hie 't him al foarsteld ho 't Egge Blomterp en Fink in hiar fûst him ûtlaitse scoene, en hy hie him al sterk makke om der neat om to jaen. Mar hy hied er doch mear onder to dwaen as er sels tocht. Tofoaren wier er der great op dat hy hwet weagje doarst der 'n oar sa bang fen wier as fiûr, en den sei er altyd: »In ny fearskip scil der komme, as Liuwe jild ha mat, het er mar oan

to kloppen." — Mar nou koe 't gjin sprekken mear lye; 't ny skip wier net komd en 't jild wier nei de moanne, hwent fen de kastleinske wier neat to heljen. Nou wier 't Sape lang net allike fülle hwet Jan en Klaes en Trin en Griet fen him seyen, né, it hindere him as er sa ris to hearren kaem: »De frymitseler het him snyd in sin eigen knift.»

Der wier yet ien in Jinsenbûren dy oer de flecht fen Liuwe kastlein yet fülle mear hõilebrekken hie as Sape. Dat wier Bartele Doue. Ily wier net út de freamdte werom komd oia sin libbenlang by heit in 't plak fen boerefynt to stean. Net sa sonders om alde Bartele sin fette boeretafel, mar fülle mear om Rinske de kastleinsdochter wier hy wer in Jinsenbûren komd. Sin tinkbielid hie west om trõch goed oppassen wer by heit in 'e ginst to kommen, den hier of der in goed plak to siikjen en mei Rinske, dy to Jinsenbûren net sa hiel fülle in tel wier, in eigen hûshalding to bigjinnen, en den himsels it libben sa nochlik to meitsen as er mar koe. Hia hiene as bern mei'n oar boarte en do se in eintsje hinne kamen al plannen for de takomst makke. Sa 't hia do wier stie se in de freamdte altiid yet for sin forbieliding; mar do hy werom kaem wier Rinske faem wirden en stie as faem op hiar stik. Hia liet hiar net mear as in bern liede, dat foarnaem er gau, en 't wier krekt as se him net riucht stje. Likwol hope er dat dat better wirde scoe as hia him mar goed kennen learde en bigriep.

Do de kastlein derop ou gien wier hie Doue hope dat Rinske for him wol hwet bråksumer wirde scoe. Alde Bartele, dy Sape fen herten alle skea gunde, formakke him oer de flecht fen Liuwe net minder as sîn soan, dy him foarstelde dat Rinske en hiar mem him, de rike boeresoan, mei beide hannen tagelik oanhelje scoene, as hy oanbea om mei Rinske de herberge op to halden. As hy hiar sa út de forlegenheid holp, den tocht him, moasten se bliid wése dat se mar fen Liuwe ontslein wieren. Rinske hie him al safülle fen hiar stiefaer forhelle, dat er in tige hekel oan de kerel krige hie, en hy koe 't him hast net

bigripe ho 't dy twa frouliu sa gûle en skrieme koene om sa'n stionkert, dy hiar sa gemien bihannelle hie.

Op in sniûntojûn, do Doue fornaem, dat er gjin folk in de herberge wier, gîng hy der in en hy fûn Rinske allenne in de jachtweide. Hia wier al gau wer oan 'e gong oer 't jinge hiar heechst lai, en klage wakker oer de skande dy omke hiar mem oandien hie. »Us mem,» sei se op 't lest, »is in in fatsoenlike hûshalding opbrocht, en nou mat se hiar altiid skamje as der praten wirdt oer de heit fen hiar bern. Hia is tûsenkear slimmer bidragen as al de oaren. Efter hiar het se de beste tiid fen hiar libben, dy sonder wille hinneflein is, en foar hiar siucht se neat as skande, lyen en ellende.»

Doue sei: »Hwet foarby is, is foarby, dat scil by de mensken wol gau in 't forjittersboek reitse. De herberge is dines, der kenne jûnme in bliuwe, en in kastlein ken der ek wol wer inkomme, ast dou him mar in plak oan din side ginste. Ik hab it by min heit in 'e hûs tige goed, mar 't scoe my doch lûklich meitse, ast dou my seiste dat ik by dy komme ken om by dy to bliuwen for altiid, om mar rûnût to sidsen: ast dou mei my troue wotte.»

Der waerd Rinske siker kjel fen. Hia halde hiar in poaske stil en do sei se: »Us omstannichheden lidse my yet sa swier op 'e lea, dat ik nauerneed oan de takomst tinke ken.»

»Der maste doch om tinke, om ontlestge to wirden fen 't pak dat dy op 'e lea leit.»

»Nou,» sei Rinske, »dou dochst mear as ik fen dy forwachte hie. Der scille net fülle boeresoanen wêse dy sa'n earm sloof as ik ben ha wolle.»

»Earm sloof?» sei Doue. »Ho swier as din kaptael is, der wit ik neat fen; mar al hiest gjin cent in 'e wrald, den scoe 'k dy yette ha wolle, hwent dou bist min sin en wille.»

»Nou de saek is wichtich; ik scil der mei min folk oer prate.»

»Sids my lieaver hwetst *dou* wotte.»

»Hwet *ik* wol? — My komt de hele saek foar as in hannel, en ik hab neat gjin forstan fen negosie. Nou, ik scil der oer tinke en dy mei gauens it ien of 't oar sidse.»

»Den scitte »ja" sidse, hoopje 'k.»

»It koe sa al ris bislaen. Den koe 'k oan al ûs ellende in ein meitse. Wis scoed er gjin ien skildeasker blider wêse as wy sels, as wy se allegearre tofreden stelle koene.»

Do fiede Doue hwer hia hinne woe. Hy scoe sin jild opofferje en sin libben lang skreppes en by'n oar halde, en noeden en sorgen ha, om Liuwe kastlein sin skilden to biteljen. Dat waerd him doch hwet to slim. »Ei!" sei er en hy woe mear sidse, mar hy bitocht him en halde 'm stil. »Nou, wy matte er den tonei yet mar ris oer prate." Mei dy wirden ging er foart.

Dus Rinske rekkene ek al. Mar hwet hie dat fanke in freamd bigrip. Nimmen scoe ommers fen him en sin folk fergje om Liuwe sin alde nesten út 'e wei to meitsen. En as dy kerel sin skilden bitelle waerden, hwet hie Rinske derfen? »Ik bigrip dat fanke net mear," sei Doue en sa wier 't krekt.

Rinske lai de saek mei hiar mem oer en do se alles goed oeren wer oerwûgen hiene, kamen se ta 't bislût om Doue sin foarstel mar fen 'e han to wisen. Mar hy kaem in de earste wike mannich net wer in 'e herberge, — en Rinske net op 'e jûnbaen. Hia stelde fierder hiar mem foar om in tsienst to siikjen, hwent mem koe mei de bern de herberge wol ophalde. Dat wier mem to mal, hia sei: »Den is 't better dat Griet (Rinske hiar aldste healsister) der út komt; mar Rinske sei: »Né, dat fanke ken yet net noch fortsienje om hiar sels to reddens, of hia scoe in swier plak ha matte; en ik ken in plak siikje nei min sin; omdat ik it measte net hoof to fortsienjen." Hia bigûn nei in plak om to sjen, mar 't slagge hiar dalik net, hwent de liu fûnen 't raer, dat Rinske tsienje woe. Op 'e bisiten biredenearren de frouliu, dat se lieaver in earm faem hiene as ien mei kaptael; sa'n ien doarsten se, as 't er op oar kaem, lang sa goed net oantaeste en trôch do moster

fiterje as in arbeidersbern. 't Wier oars al binaud, waerd er sein, dat sa'n fiks jongfaem it nou bilye scoe, dat Liuwe de boelⁱⁿ de onderwal holpen hie. Mar de kastleinske wier ek net^{sonder} skild, sei in oar wer. Witse, hiar earste man, wier in goede^{kerel}, mar eigentlik net fûl. Hia woe him folgens hiar sin ek net hawn ha, hwent do se faem wier seach se biustere heech, mar hia naem him op 't lest om 't se gjin oaren krye koe, en om 't de alden der tige foar wieren. Do hy dea wier, koe men 't al gau fen fierren oan hiar sjen, dat se wol graech wer in man ha woe. De carste healslachtige stedman, mei 'n lekkense jas en in wit oorhimd, dy hiar oansocht, wier wolkoin, al wist se nauerneed út hwet hoeke fen de wrald dy swetshals weiwayen kaem. Mar hy^{koe} prate, hy paste alhiel in 'e herberge, der reisgen nou fülle mear allerhanne mensken as foarhinne, deron moast in kastlein nou hwet mear kenne as foar 'n stûr jonever taepje. Sa hie de kastleinske der oer praten en 't ourieden fen goede friûnen help neat. Mar hia wier al raer to pal komd mei dy freamde snaek.

Rinske hie altiïd fry hwet op hawn mei hiar bloedfriûnen^{oan} hiar heite kant en by de iene of de oare derfen hope se wol in plak to finen. Mar dy bihannelen hiar yet hirder en kalder as oare liu.

Japik Sethoer (sa neamden se him yet altiïd nei alderwenst) kaem sîn sister to forliesen. 't Wier wol bikend dat hy jild onder sîn sisters hûske hie, en nou waerd er al gau forhelle dat hy mei de bern der sa wenjen bliuwe woe, as er mar in goed hûstroufaem krye koe. Do tocht Rinske dalik: Dat koe wol in goed plak for my wêse. — Op in jûn hy moai liochtmoannewaer gîng se der op ta; mar do se oan 't hûs ta wier bigûn 't hiar fen binnen sa nuver to wirden, dat se der net oergear komme koe om de doar iepen to dwaen. En doch wist se goed enoch dat se fen Japik net hûnsk bijegene wirde scoe. Hia wier biredt om mar wer nei hûs to gean, do krekt de doar iepen dien waerd en Japik er út kaem.

»Heden Rinske, bist dou hier?»

»Ja, ik hie eigentlik in boadskip oan jo, Japik; mar 'k woe earst ris fornimme as er ek folk in 'e hûs wier.»

»Nou fanke, der is net ien, kom dou mar in 'e hûs.»

Rinske die dat, en do se elk oan in kant fen 'e tafel for elkoar sieten, sei Japik: »Nou hwet hiest my to sidsen?»

»Nou, ik hie heard jy woene wol in faem ha. Jy witte ho 't wy der ta sitte en nou tinkt my ken 'k mem en hiar net better foarút helpe as dat ik er mar út gean to tjiensjen.»

»En den woest dou nou by my wenje for faem?»

»Ja, sa soe 'k wol wolle.»

»Dou my tsienje as faem Rinske? Dat liket my doch net goed ta.»

»Hwerom net, Japik?»

»Ik din baes wêse en dou mîn tsienstfaem? né dat ken net, Ien ding scoe my tominsten hinderje: dat Bartele Doue hier om dy kaem.»

»As Doue hier komt stiet it dy fry om him de doar út to stiûren; ik hab mei him neat út to stean.»

»Is dat siker wier, Rinske?»

»Ja, dat is siker wier.»

Japik halde him elk stil en do sei er: »Nou, hwerom scoest den by my wenje for faem, Rinske? Hest er gjin sin oan om mîn wiif to warden?»

De faem waerd sa read as bloed. — »Ik hie net tocht dat jy my nou in ienen mei gekheid oankomme scoene?»

»Mei gekheid? Né Rinske! it is my tige by tige mienen. Om mîn sister net forlegen to litten hab ik lang wachte mei trouen; mar dou bist er yette en dat is my genoch. 'k Hab yet nea nen faem fûn dy my sa sinnige lik as dou. Tröch 't wachtsjen ben 'k al in bitsje ald warden, lichtwol fiers to ald. Mar sids my nou din miening, ja of né.»

»Dat giet my to hird, Japik.»

»Hwerom? dou witst ommers wol host oer my tinkste.»

»Ik hab neat op dy tsjin.»

»Nou, sids it den ek mar: wotte, ja of né?»

»Ja, ik wol wol.»

»Moai sa!» sei Japik, »nou kry 'k doch min sin, al ha 'k hwet lang wachte.»

Rinske tocht wer oer hier memme omstannichheden; mar 't kaem doch net in hier op om Japik sōkke bitingsten foar to halden lik as Barteles Doue. Japik wier immen der men op oan koe, dy scoe út himsels wol knap hannelje.

In poaske der nei makke Japik oan sin goede kinders bikend dat er foarnimmens wier to trouen, en sa kaem er ek by Sapes — mar Sape wier op dat stuit net thûs. Do sei er tsjin Franke: »Sids tsjin jimme heit, dat de kastleinske neat oubitelje ken fen 't jinge se him skildich is, en ik ken ek gjin jild skikke: mar as de skildeaskers hier dragende halde wolle, den seil der for de rente goed sorge wirde, dat nim ik ek mei op my.»

Do Franke dat sin heit meideelde, sei de alde: »Onthietten is maklik as men troue seil; as men altiid oan dy onthietten seil foldwaen kenne: dat is in oare frage.»

»Ik leau, jy bitroue ek gjin menske mear,» sei Franke en roan mismoordich ta 't milhûs út. It wier him onbigriplik dat de man dy sels in earm faem trouw hie en it doch sa fier in 'e wrald brocht hie, sa onbitrousum niunken oaren wirde kend hie. Franke seach in sin heit yet altiid de man, dy allenne út lieafde trouw wier, en allenne in de striid for hwet him 't heilichst wier, sa bitter en menskehaetsjend wurden wier. Franke scoe nea leaud ha, dat it sa koe as er 't sels dageliks net onderfûn hie. Soms tocht er wol: Ik ken 't hier wrichtich op in dûr net úthalde; hy scoe by tiden wol graech de wîde wrald ingien ha, mar 't hie him yet onmogeliker west om bûten mem en Maryke to libjen — as dy twa mensken mei to nimmen in de freamde.

Franke halde in boel fen Maryke, nar net allenne fen hier, ek onder de dorpsliu wieren in boel der er fen halde; ho mear er him mei de mensken injowch, ho mear er mei hier op krige en 't wier him krekt as er alle goede punten, dy er fen tiid

ta tiid by de Jinsenbûrsters opmirk, in Maryke allenne forienige fûn.

Maryke hie him forhelle, ho 't hiar heit er mei in 't skik wier, dat de foarspelling fen dat omrenderswûif tröch Franke bifestige wier, en dat de alde dat for in biskikking fen heger han halde; dertröch wier hiar fryery eagenskinlik in tak tobek rekke; mar hia hope dat it ienkear toriuchte komme scoe, as hia elkoar mar trou bleauen, en der scoe 't oan hiar kant net oan stean. Do fiede Franke him sa lôkkich as er yet nea west hie. In 't greate moaye hûs fen sin heit likwol fiede er him nea net riucht rom om 't hert.

Bartele seach it mei hertsear dat Japik en Rinske troue scoene. Hy woe sa graech dat er ris in flinke boeresoan, in oaren as Franke oan sin dochter bigûn to tornen. Hy hie hiar op selskippen gean litten, dy er oars net goed karde; dat gefiter by 't winter op 't iis, en sa 'n hirdriderspret in de herberge, der wier er oars tsjin: mar — as in jongfaem nearne by komt is se ek neat in tel. Hy hope dat de Heare him dy sonde forjaen mochte. Mar 't fanke halde hiar altiid mar oan Franke, dy ald frymitseler hie hiar alhiel nei sin han woan, sa 't like. As 't al net wier wie, dat dy satantsienner sin ky bitsioend hie — dat woe Bartele eigenlik net goed oan — in ongelökslûgel wier 't doch, hwerfor de Heare him grif warskoud hie tröch dy ald dokteresse.

Done halde him krekt as er onder de trouery fen Japik en Rinske neat to dwaen hie, mar it bigreate him derom wol dat er 't fanke neisjen moast, hwent hy tochte: As ik sa goed op frye foeten stie as dy Japik, den hie 'k hiar ek wol krige; mar ik in min plak koe doch net op my nimme om Liuwe kastlein sin skilden to biteljen.

Ta sin eare mat likwol sein wirde, dat er nea nen spitige reden oer it jong pear utere. Mar hy hie eigentlik ek gjin ien friûn, der er him ris skien tsjin ûtprate koe; alles hwet him knelde moast er by him sels forkropje.

XII. In jier letter.

It wier in jier letter en wer hearst warden. De jûnsbyienkomsten by Sapes rekken wer oan 'e gong en it tal fen de liu dy der diel oan namen waerd geandewei greater. Franke bigûn klear in to sjen dat er út sîn dorpsliu hiel wol hwet goeds waechse koe, as 't er mar goed op wierre en as se mar mei 't riuchte oerhids bihannele waerden. Hy moast him laek forwonderje, dat dy mensken, hweroan sîn heit en foarhinne ek hy sels gjin hier goeds fine koe, in sa 'n korten tiid safolle oars en better nei sîn sîn warden wieren. Hy wier likwol sa biskieden dat er dit fülle minder taskrean oan him sels as oan de romme keamer der se sa goed, sa fry en sa nochlik by 'n oar sitte koene to praten.

Franke hie in de forroane simmer de riuchte wille net hawn. Hy koe Maryke oars net to reden komme as sa ris by hea en by gers. Dat goede fanke hie net fülle tier, hwent hja hie in hopen lyen mei hiar heit, omdat hiar runût en stiiifest tsjin him steande halde dat se net fen Franke ousjen woe. Derom wier de alde sa lik en dwars tsjin hiar as in haereh, en tsjin Franke sîn friûnen jage er dominy en inear oare liu in 't harnas safolle as er koe. Thûs koene Sape en Maïke geandewei minder mei elkoar oer wei, en elk fen hiar beiden socht Franke op 'e han to kryen. Dertröch hied er sofille onnochlike tinkbielden in 'e hülle, dat er him fülle minder om alde Bartele bekroadde as er oars wol dwaen scillen hie. Soms tocht er by him sels: Maryke en ik wy benne ongelöksbern, wy benne fest net op 'e riuchte tiid en op 't riuchte plak to wrald komd. Al niunkelitsen bigûn er him hwet to wennen oan de dingen dy net to foroarjen, of alteas net to forbetterjen wieren. Mar hy wier bliid do de tiid fen de lange jûnen der wer wier; do krige er wer praters by him oan hûs, en dat forwidere sîn swiersettige tinkbielden hwet.

De bijierre liu in 't dorp hiene altiid tocht, Franke scoed mei de tiid wol wer út 'e mode reitse; sôkke dingen wieren tröch

in tiid sa, as de hiette hei der hwet ou wier bigûnen se wer to sakjen en op 't lest gingen se út as in eintsje kears.

Mar de measte liu, dy hiar kommen by Franke hiene, wieren goeds dy der net likme allenne kamen om mar ris in útflechtsje to habben of in sliuchtwei jûnpraetsje to halden. Né, hia hiene nocht oan Franke sîn redenasies en hia krigen sa ongemirken hiel oare tinkbielden in 'e hölle as dominy hiar inprunte hie. Moasten se der tröch in dei wol ris skimpskoaten en ek wol ris hirde warden oer hearre, der jowgen se net lölle om. It kaem gau sa fier hinne, dat de fromme liu alle ondogensheden, dy er in Jinsenbûrren krekt as in alle oare dorpen nou en den pleats hiene, op Franke sîn rekken setten. Hy wier, nei hiar miening, de man dy de lichtsinnigens foartsterke, hy makke de mensken sa dat se hiar neat mear steurden oan God of sîn gebod, derom moast de godloasens fen sels tanimme. Mei dat al barden der lang safölle ondogensheden net as fen to loaren, do dat soarte fen folk, dat net alhiel nei dominys pipen donsje woe, sîn eigen gong faek allerhanne kattedkwea útset, en ek wol ris hwet slimmer as kattedkwea.

Jan skearder droech dominy alles trou oan hwet er fen 't »frymitselersselskip» to witten komme koe en den foege er der faek by: »Ja, men heart tsjinwirdich fen rare dingen, men scoe hast tinke dat wy in 't leste der dagen komme, dy de *waerheid* ús foarspelt. En as men der soms fen heart hwet in oare dorpen bart, den is 't hier yet heilich. Wy habbe gelökkich yet in herder dy Gods wird riucht snydt.»

Meastal glimke dominy der ris om en sei er neat op; mar ienkear frege er: »Hwet bart er den in oare dorpen, slimmer as hier?»

»In oare dorpen? Ja, der docht elk mar krekt sa 't er wol; hier bliuwe se yet hwet binnen de peallen; hier is yet frede en ienichheid.»

»In moaye frede!» sei dominy. »In frede lik as twisken in dief en in inbrekker mei de man dy 't stellen goed berget.

Wy as learners wolle fen sa 'n frede des bosen lieaver neat witte. Goeds dy hiar in alle godloasens te bûten geane, scille yet earder ta 'n inkear komme as goeds dy hiar, sa lik as hier bart, mei moaiklinkende drochreden in 'e sloop widsje litte. It stiet hier fôlle slimmer as in oare dorpen."

»Nou, dominy," sei Jan, »t is al wier lik as jy sidse: it stiet hier slim."

It selskip by Sapes woan stadich oan; derom stelde Japik Setboer foar, om foartoan hiar byienkomsten to halden in de herberge, en dat fûnen se allegearre goed. Liu dy fûl op 't spil wieren seyen fen sels, dat Japik dit die om sin skoanmem hwet ta to skikken; mar hia wisten net ho 't hy der oer praten hie. Hy hie sein, by Sapes waerd de keamer to lits en hy wiste dat er goeds wieren dy der net lieafst hinne woene, omdat de frymitseler op sa'n forkeard wird lai. Hy noadge derom de friûnen út om in de herberge to kommen; for fiûr en licht scoe hy sorgje, en dy neat fortarre woe koe 't litte, der wier elk suver fry yn." — Sa praette Japik en nimmen hie der hwet op tsjin.

Do dat selskip in de herberge halden waerd kaem Barteles Doue der ek elke kear by, en den hied er altiid sin plak op 't ein fen de keamer, in 't hoekje by de tapkast. Wier dat om to mûk in slok mear to drinken? Né, mar der by de tapkast wier ek Griet hiar plak; as der gjin drokte mei bitsienjen wier siet se der op in stoel, en den praette Doue hwet mei hiar. Dat foldie him better as de lange winterjûnen by heit in 'e hoeke trêch to bringen. Mar dat wier yet net faek bard, do kaem Hans Fetses op in tiid by Barteles glûpen en sei: »Witte jy wol, dat Doue al in kear of hwet in 't frymitselers selskip west het? Ik tochte jy scoene 't net witte en 't ek net ha wolle, derom woe 'k it jo efkes sidse." — Hans tochte, dat Barteles him tankber wêse scoe for dy meideling, mar dat foel him neat mei. Barteles tochte: hwet het dy snaek him mei mîn hûshalding to bi-moeyen? Nou seil er ris sjen ho 't ik my hald as ik dit nys fen him hear, en den der mei by de bûrren lans renne en my

útlaitsje. Wier Bartele der op in oare menear efter komd dat Doue nei dat selskip roan, ja, den scoe 't er raer bystien ha. Mar Hans Fetsets waerd ongemakkelik ouringe: »Bimoei dou dy mar mei din eigen saken; din bern benne ek lang net sa 't se hearre; dou hoelst my min jonge sîn forkearde gongen net om 'e noas to wriuwen.»

»Och heden!» sei Hans, »dat it by my net giet sa 't heart dat wit ik wol, mar der ha'k lest genoch fen. Min jonges fortsienje goed jild, mar hia stelle er gjin goed wise op. En den wirde se faek opstokele tsjin my en min fammensbern, en den jowt it faek in hopen tsierdery in 'e hûs om 't hebben en kryen.»

»Ja,» sei Bartele, »hia hadde allegearre in aerdsje fen dy. Hwa scille se ek neyer likje as hiar heit. Jimme doge allegearre net, de iene sa min as de oare. Nou fiele jimme de straffende han Gods, dy ken nimmen ontrenne.»

»So! doge wy allegearre net? Hwet bûten sprongen meitse min fammen? Geane se net trou enoch nei tsjerke? Ik wit wol dat er mear in hiar omgiet as flesk en bloed ien iepenbierje ken.»

»Jawol! sneins in 'e tsjerke sitte to skriemen om fen de mensken sioen to warden, en in 'e wike in oar birabje.»

»Ei!» sei Hans, »witte jy dat sa krekt? Den geane jy ek al nei tsjerke mei 't selde doel as Sape, om op in oar sîn halden en dragen to passen en deroer to lekskoayen. Dat moast ik dominy ris fortelle.»

»Dat meist om my fry dwaen.»

»By my fine de earne mensken herberge; dat striidt tominsten net mei 't bifel fen Jezus.»

»Hald dy der mar gau stil fen. Dou haldst in bidlersketier, en dat scoest op sa'n bûch draye wolle? Skamje dy!»

»Ik hâb ris forhellen heard, dat de divel ienkear op in nacht in aerm man helje woe; mar in de keamer layen safolle sekken en pakken fen earne mensken, dy der herberge hiene, dat de divel der net oerhinne komme koe by de man sîn bed, en derom him in sîn wêsen litte moast.»

Dat praetsje makke Bartele kûgels, hy bigún sa op to spatten dat Hans der suver kjel fen waerd en mar gau makke dat er foart kaem. Bartele fleach mei de malle kop in 'e hûs en doer Doue fún sei er: »Is 't wier, datst dou bûten mîn witten in 'e herberge komste by 't frymitselersselskip?»

Dat wier in frage op libben en dead. Doue tochte: nou is de alde der efter komd dat ik my mei Griet bimoei. Hy wist ho likk heit wier do er eagen op Rinske smiet, derom tocht er: as 'k him de wierheid sids den is der gjin rie ta. Mar lige woed er ek net. Hwet hied er oan dy tiid ta mei al sîn skrippen en dildsjen en fordragen bihelle? Neat! suver neat as dageliks brea. Fölle slimmer as 't nou wier koe 't ek al net gau komme. Hy sei manmoedich; »Ja dat is wier! Ik gean der hinne en 'k seil der hinne gean sa faek as 't my goetinkt.»

Sa'n tael hie Bartele net forwachte. Hy sei: »Ik tochte dat ik reden hie om út 'e ban to biten, mar dou net.»

Der wist Doue hwer net hwet er sidse scoe. Sîn moed bisakke in ienen en hy sei: »Heit gint my ek sa selden in út-flechtsje.»

»Der witst dou neat fen,» snaude de alde 'in ta; »dou fregest my net. Is it gjin skoaf en skande dat freamde snaken ien söks oandrage matte? Ik dy gjin útflechtsje ginne? Ja, ik hab ek jong west en ik wit wol dat men 't den altiid net thûs hirde ken; mar to mûk ben ik er nea net útknipt. Dat doarst ik lang net dwaen, — en dou dochst it my ek net mear, — gjin ien kear.»

Doue sturde him der net fülle oan. It moeide him fen efteren, dat er ek in ienen mar net sein hie, dat er wol sîn oan Griet hie. Tonei scoed er der licht net sa goed oer bigjinne doare, howol er nou hwet better sîn miening sidse doarst as er wol plichte. In 't frymitselersselskip doarst er ek mar fiks de bal útsmite, as er den ien wier dy him tsjinspreek den hied er sîn sîn, den hied er der nocht oan om him net licht oer de stæech sette to litten. Mar mei gjin ien woed er lieaver hassebasje as

mei Griet. Dat fanke wier ek net op 'e mûle fallen do 't tiid wier om 't praten to learen: en der mocht Doue hiar lieaver om lye.

De tdingen dy dominy fen 't frymitselersselskip krige bigûnen him niunkelitsen ongerest to meitsen, hwent it bigûn der hast nei to likjen, dat alle Jinsenbûrsters, foaral fen de jonger ein, mei de tiid frytinkers wirde scoene. Hy tochte: Dat ken 'k eigentlik sa net stil renne litte, den waechse se my bôppe de hôle, dy wiisnoasen. Ik hab wol ris sidsen heard, dat dominy fen Wirdum soms op sneintojûn in 'e herberge giet, en as der slokjedrinkers sitte den forsiket er hiar om nei hûs to gean en den doar gjin ien sitten bliuwe. Ik moast ek al ris op sa'n menear bisijkje hofôlle ontsach ik yet onder mîn folk hab. De frymitseler en sîn soan benne fensels in 'e wol ferwe, mar dy oaren oars net.

Op in jûn, do er tinke koe dat it selskip wer foltallich wier, gîng er ta de efterdoar fen de herberge in en kaem by de kastleinske en hiar bern in 't keamerke, dat efter de jachtweide wier. Hy sei: »Ik moast hier ris efkes sjen.» De kastleinske wier al heal fen hiar saken, hia jowch him in stoel en hy gîng by de doar sitten, der er 't folk in 'e jachtweide allike goed praten hearre koe as dat er der by wier. Eearst praetten se allegearre trôch elkoar, mar do dat efkes dûrre hie gîng Franke opstean en sei: »Ik forsiikje efkes stilte; ik scil in foege oanspraek halde, in preek scil 'k it mar neame, mar dy scil net sa hiel lang wêse, en as ik dien hab noadsje 'k elk út on sîn miening der oer to sidsen, den ha wy stoffe ta praten.»

Franke halde in oanspraek, sa'n soarte fen in nuts-preek oer forliochting en foarûtgong. Der kamen neat gjin freamdichheden in foar, mar doch by de bult dat net in dominy sîn smaek foel; Do 't út wier makke elk him klear om der hwet fen to sidsen, mar — der gîng de keamerdoar op en dominy stie oan 't ein fen de tafel. Hy sei: »Ik miende dat ik hier allenne as dominy to Jinsenbûrren stie, mar dat fornim ik nou oars.» — Elk waerd kjel, en der wieren goeds mei hollen sa read as bloed; dy

doarsten de eagen net opslaen. »Dy biskamje hiar al,» tocht dominy »dy scil 'k wol krye.»

»De sprekker fen sa just,» sa bigûn er wer, »het elk ûtnoadge om sîn miening to sidsen oer 't jinge hy foarbringe seoe, en om 't jimme algearre swye scil ik dat nou mar ris earst dwaen. Ik hab jimme den to sidsen, dat as jimme dy wei fen forliochting en foarûtgong opgeane, dy jimme hier oanwiisd wirdt, den gean jimme riucht op jimme forderf oan. It benne allegearre moaiklinkende wurden, mar 't benne holle wurden, dy jimme hier hearre. As jimme by 'n oar in de waerme kagchelkeamer sitte to smoken en to priuwen, den is 't der wol oer to praten, den ken elk sîn wisheid ris ûtkreamje. En den wirde jimme sa wiis dat jimme neat mear witte wolle fen de man, dy hier fen de Heare oansteld is om to sorgjen for 't heil fen jimme sielen. Mar o wé! as der slimme tiden komme, as der Iyen en tsjinspoed, ja as der need en dead komt, den scille jimme by sa'n foarûtgong gjin treast fine. As 't de Heare ris bihage om jimme op 't siikbed to smiten, dat jimme de dead foar eagen kamen to sjen, den scoe 't mei al jimme forliochting in jimme siele sa tsiuster wêse as de nacht. En den scil hy der yet gelökkich oan ta wêse, dy yet net to forstokt is om den út to roppen: »Heare help ús wy forgean!» For follen fen jimme hab ik de hope dat se 't gewisse yet net mei in barniser taskroeid hadde, en sökken röp ik in disse ûre ta: Kear werom! kear werom, kear werom fen de dwaelwei, ear 't it for fwich to let is. Ik wol jimme sa graech biwarje, lik as in hin hiar pikjes biwarret onder de wiukken, as der in roaffûgel in de neibyeheid is. Lit my 't fortriet net bilibje, dat ik der byfoegje mat: »Jimme ha net wold!»

Dominy swige en do wier 't sa stil dat elk sîn eigen horlosie tikjen hearre koe. De iene seach op 'e oare, mar Franke sei tsjin dominy: »Mar fierder! nimmen het it wird frega.»

»Mar fierder? Hest dou yet net noch heard? Nou, dat is gjin wonder by sökke frysinnige liu; mear to forwonderjen is 't, datst dou hier sa'n oanhang krige heste.»

Derop naem Japik it wird en sei: »Dominy, ik ken jo sidse dat nimmen hier in 't bysonder in oanhang het. Wy hingje alle-gearre oan elkoar; gjin ien is de earste en gjin ien de leste, mar elk is in 'e midden.»

»Dat scil to bisjen stean,» sei dominy. Derop spriek er Jelle skoemaker oan dy neist by him siet: »Baes Jelle! benne jy ek al net mear to freden mei de leare dy ik forkondigje?»

Dat kaem baes onforwachts oer. »Ikke dominy, ja dominy, ik ha neat op jo tsjin, ik, — ik ben hier mar ris hinne gien — út nysgiergens.»

»Der ha wy 't al!» sei dominy, »As ik sa de iene om de oare der út naem scoe 't selskip gau lits wirde.»

»As se hiar der allegearre sa mar út nimme lieten!» sei Franke.

»Ik praet net tsjin dy; ik ben hier komd om disse mensen. Ik ben hier as wachter in disse gemeente oansteld en 't is min plicht om min folk to warskouen for dieven en rovers. Min lieave mensen! tröch hwa litte jimme doch jimme sa weislepe? Oan de fruchten scille jimme se kenne, seit de skrift. It benne wraldsge-sinde greatsprekkers; dy in menske ta 'n dier meitse, omdat se neat godliks mear in hiar sels fiele; forwaende greate jonges, dy net allenne hiar mammon mar ek allerhanne freamde inbiendingen erfd hadde fen hiar heit, dy gjin ien goed ken. Dat benne de oerman-nen fen disse armee, dy oaren benne domme skiep, dy fen hiar hoeder oudwaeld benne, en derom de earste de beste dy se oantroffen, mar neifolgen. Lieave stumpers! hwet benne jimme al hongereich, dat jimme mei de breakrommels fen sa'n tafel tofreden benne.»

»Jawol hongereich,» foel Franke derop in, mar dominy liet him net prate, hy sei; »Stil dou, ellendichste onder de ellendelingen! Hier benne goeds in 't selskip dy din eigenwiis geswets net mear hearre meye. Wachtsje sa lang as hia foart benne, den hoeft nim men mear to ergerjen. Döch hwetste wotte mei 't soadsje dat foart oan din selskip yet siikje scil. Ik hab hier nou lang enoch west; dejinge dy my dalik neikomme scille winskje 'k fen herten in goede nacht!»

Hy gîng er út en forskate fen 't selskip folgen him gau. Franke rop hiar nei: »Ja, gean mar hinne, den wirdt de löft hier suver.»

Dy yet bleauen liken in hele poas net wer prate to doaren. Einlings sei Japik: »Dit is nou doch to slim; as wy allegearre hier bliuwe scil der ek yet wol ien riuchte kerel by wêse. As ien inkelde ús in in jier sa lits makke, het it nea net fülle mei ús to bistiutten west.»

In oaren sei: »Men moasten dy kerel forkleye; hy het ús eare to nei west.»

Mar Japik sei: »It riucht hoeft my net to helpen, ik wit wol hwa 't ik bon, en elk dy my ken wit dat ek; mei in bleate macht-spreuk ben ik net to helpen.»

Dat stemde Franke him mei: »Elk moast mar fry sin miening sidse,» sei er.

It bigûn wer hwet roeriger te wurden. De iene mompele de oare sin miening ta en de foartgeande seyen: hia scoene ris sjen as se ek wer kamen, hia stelden 't just net ou, mar woene 't ek net fest onthiette.

It like der wakker op dat it hiele selskip in ienen forballe wêse scoe; mar Franke fortroude er op, dat sin echte friûnen hiar in ienen sa net út elkoar jeye lieten: en dat briek him net by de hannen ou.

It gîng al gau as diggelfiûr tröch de bûrren, dat dominy der in 'e herberge sa'n strafpreek halden hie. »Tsjin Franke.» waerd er sein, »hied er Sape oer de hikkel helle, en tröch tsjinspraek wier er jimmeroan hietter wurden. Hy hie in sin îver alles sa ondogens ouskildere as 't mogelijk wier, en der in spil oer útjown as in healdronken matroos. Franke likwol hie him tige fatsoenlik halden en dragen. Dat dominy mei de hiettehölle himsels foarby roan wier, wist elk en ien to sidsen, en hy scoe dat sels ek wol onderfine; hwent it selskip hie 't net in 't sin om for sin geraes bakseil to lûken^a

Op de earste hyienkomste, dy er nei de kampslach mei do-

miny, halden waerd, wier it yet fôlder as se 't wend wieren. Der wieren wol goeds weibliwn, dy oars fülle kamen, mar der wieren ek forskate opkomd dy der net earder west hiene. Al gau bigûnen der goeds to skimpen op dominy; mar Franke en Japik seyen: »Lit dy man nou mar reste; mei skimpskoaten en spitige reden kenne wy net biwise dat er ongelik het, en de liu dy hier net earder west hadde, scille wol lieaver oars hwet hearre wolle.»

Sa waerd er Sorge dat er in goede geast in 't selskip biwarre bleau en de jûn waerd, lik as altijd, wer trôchbrocht op sa'n menear dat in hiele boel liu ten in hopen dingen in oar însjen krigen as se oan dy tiid ta hawn hiene. Do se hast wer om neihûsgean bigûnen to tinken sei Frânke: »Ik sil hier takomme wike op disse jûn net wêse kenne, tink ik. Der scil in bysonder fornaem boereboelgoed halden wirde tichte by Harns, der is in rik aldfynt stoarn, dy in spil neilit sa lik as se der hast net mear benne. Der wol ûs heit my wol hinne ha, en ik hab der ek sin oan, omdat der ek fry hwet boeken forkocht wirde scille. En om 't ik der tichte by in goede friûn wenjen hab, en om 't ik wol ris to Harns sjen wol, sa tink ik twa of trye nachten út-fenhûs to bliuwen.»

»Ik gean mei nei dat boelgoed,» sei Bartele Doue, »en mogelijk út-fenhûsje 'k ek wol in poaske.»

»Kom,» sei Franke, »den hab ik to minsten in de hinnereis selskip.»

Griet waerd tige read om 'e hülle, do Doue dat sei; in pear fynten pleagen hiar en seyen: hia hoefde gjin sorch to hebben dat se Doue lang út sîn nochlik hoekje misse scoe. Mar hia wisten net hwet er efter stike.

XIII. Franke en Doue op reis.

It wier al mids Maert, mar 't like wol in 't hertsje fen de winter to wésen, sōk waer wier 't — do Franke en Doue op in moarn foar dei en dage ta Jinsendürren útstapten. Fielden en wegen layen onder de snie, de sleatten sieten föl en sommige fearten wol heal, derby wier 't yet gans froastich, sadat de skippen net farre koene. De snie kreake ús twa fynten onder de foetten, en dat wier ek sahwet alles hwet se hearden; hwent mensken en bisten wieren bliid dat se mar in 'e kinkhoarn bliuwe koene by de skerpe Maertekeald, hwertrōch net allenne de dampe tabak immen in 'e buse as kramtried waerd, mar ek iens gedachten hast liken to bifriesen. Elk dy by sōk waer sīn went en sīn dorp út giet, wol wol graech selskip ha, ho menskekou er oars ek wése mei, en doch is der just op sa'n dei mar seldom immen op 'e wei oan to treffen. Derom wier Franke der mei in 't skik dat er Bartele Doue ta selskip hie. Wol in healüre hied er in 'e herberge op him sitten to wachtsjen en do er einlings 't bislūt naem om mar allenne foart to gean, kaem Doue der krekt oan en sei: »Ik koe der hast net earder útkomme, der het in kou kealle en dy leit nou tsjin 't stalhout oan, dat liket my neat to goed ta, hia ken der wol mei hinne gean, leau 'k. It liket wol dat de middels fen dy dokteresse doch net langer as in jier helpe.»

Franke sprong oerein en sei; »Jonge! den moast ik doch der yet efkes by sjen, as 't wier dat ik er hwet oan dwaen koe.»

Doue halde him tobek en sei: »O dīveker né! dōch dat net.»
»Hwerom net?»

»Us heit scil doch neat fen dy witte wolle, en as er wīs waerd dat wy togearre reisgje scille, den jowch 't in hele oarloch.»

»Jawol, hy wol him lieaver fen in ald tsoenster helpe litte. Nou den gean wy mar.»

Doue hingē in pakje in de doek bibūn, mei de gongelsok er

tröch, op 't skouder en sa stapten se foart. Franke sei: »Ast dou nou net sa nymoadrich klaid wierste, den likest yet krekt op ien fen dy alderwetske boeren, dy spek en brea in 'e bûse stieken as se op reis gingen.»

»Ik bilje mei de hûnen der 'k mei in 't bosk ben.»

»Ik net.»

»Ja, it is in divekers ding. It giet mei my ek lang sa licht net as mei Maryke en nea ken 'k der sa woltomoed by wirde as hia nou en den, mar ek al geandewei seldener.»

Do hie Franke sîn selskipsman der er him ha woe. Doue wier eigentlik alhiel Franke sîn man net en hy hie grif sa lang net op him wachte as er gjin broer fen Maryke west hie. 't Wier júst sîn doel net om Doue op 'e han to kryen of mei him plannen jo smeyen tsjin Bartele; mar hy hope nou ris tige hwet fen Maryke to hearren, en dat makke him altiid lökkich, om 't er fen hiar oars net as goods forteld wirde koe.

»Maryke,» sei Franke, »dy ken onder gjinderlei omstannichheden riucht ongelökkich of onfornoege wirde. Hia het de himel in hiar.»

»Ja, ja, hia het in bysonder gelökkich humeur,» sei Doue. »Dat in goedlik dom skiep, der gjin hert in sit, in hiar plak gelökkich wêse koe, dat scoe my net forwonderje: mar ho 't hia it oanleit om altiid tofreden wêse to kennen, dat bigript in sliuchtwei mense net. Ik mat mar sidse, ik ken mei 't tinkbiel dat ik mîn plicht döch, yet nea net riucht rom om 't hert wêse; en ik tsienje ûs heit doch fülle better as hia.»

»Better as hia?»

»Ja better. Hia seit de alde soms hiar miening sa rûnút dat ik faek — alteas in 't bigjin — der forbaesd fen stien hab. Mar hiar tsjinpraten liket heit yet better to sinnigjen as mîn byfal; mîn opmerkingen wirde minder acht slein as hiar stilswyen. Ik leau eigentlik net dat er in 'e grûn fen hiar haldt, mar hia is sa liep — as 'k sa sidse mei — dat hia him altiid wer wit in to nimmen.»

»Hwette?» sei Franke forwondere »scoed er net fen hiar halde? Hwerom het er den sa'n noed en sorch mei hiar?»

»Dat is sîn plicht.»

»Né, hy mat fen hiar halde.»

»En ik sids dat er net fen hiar haldt. Hy wit hiar net to skatten, hy forstiet hiar net. Allenne om dat se 't sa mei dy op het— en der wint se nea nen doekjes om — mat er in hekel oan hiar krye. Dou scoest er greatsk op wirde ast it ris wiste ho'n great tinkbiel dat fanke fen dy het, ho heech se dy skat.»

Franke hie yet nea sa friûnlik en fortroulik mei Doue praten as disse kear. »Né Doue,» sei er, »ik scoe net greatsk wirde, hwent ik wit al to goed dat ik yet net dy Franke ben dy hia hiar foarstelt. It bield, dat hia hiar fen my makket, dat is yet mar mîn foarbiel; sa moast, sa winske ik to wirden, den hoefde 'k net mear to tinken dat ik hiar net wirdich wier.»

»Mar it docht yen doch goed oan liif en siele as men sa earne yet heechachte wirdt. Hia, dy ûs lieaf hadde, jowe ûs moed for 't jinge hwet hia fen ûs forwachtsje.»

Franke hie net tocht dat er sôks fen Doue hearre scoe. Hwet woed er mei dy wirden wøl sidse? Wollicht him sidse dat er Doue to koelbloedich bihannelde? Of woed er him op 'e han sjen to kryen. Franke koe net bigripe hwerom. Hy moast himsels biskindigje, dat er fen Doue nea net fülle goeds tocht hie, mar hy koe doch net bigripe, hwer dy fint de tale fen 't hertsprekken leard hie. Hy bleau wol ris in 'e herberge sitten as al de oaren foart gingen, mar Franke hied er yet net om tocht dat er bistek op Griet ha scoe, hwent him tochte: Barteles folchsumme soan scoe mei dy dochter fen Liuwe kastlein him yet minder inlitte as mei Rinske, dy doch in earlike heit hawn hie en in eigen kaptaeltsje bisiet. Om ris hwet op 'e hichte to kommen frege er Doue: »Hwet tinkt dy fen kastleins Griet?»

Dat kaem Doue ontforwachte oer; hy sei: »Ho komst der sa by?»

»Nou, hia het in boel fen Rinske.»

»O! ast der op út wotte: né, der is naet 'fen oan.»

Franke hied er gjin nocht oan om Douwe to fergjen op in antwird dat er frywillich graech fen him hearre wold hie. Om

op oare tinkbielden to kommen, bleau er ris stean en kearde him om nei Jinsenburg, wils 't er sei: »It wirdt my altiïd sahwet freamd to moed, as ik ùs dorp for in poas forlit, en altiïd — al gean 'k ek mar for 'n dei twa foart — mat ik mysels oufreesje: »Ho seil 't der allegearre wêse as ik werom kom? By sök foartgean fiel ik altiïd twa dingen. Ik bring my den sa riucht to binnen it onwisse en 't onbistendige fen al it tide-like; derby fiel ik den mear as oars mei hofölle bannen ik oan mìn berteplak festfrissele ben.»

»Oer söks bikommerje ik my net,» sei Doue, wils 't er foart roan. »Al wier men hundert jier út sa'n dorp, den scoe men der yet net fölle foroaring fine. Ek den scoene der yet in healtusen Jannen en Klasen en Trinen omrenne, dy fen de tsjinwirdige net to onderskieden wieren. Dy scoene allegearre om dy hinne stean gean en dy oangapje en mei in heech borst dy fortelle, dat alles in al dy tiid fiks by 't selde bliuwn wier.»

»En den ùs sibben en sökken dy ùs nei oan 't hert lidse?» sei Franke wils 't er Doue wer efternei roan.

Nou bleau Doue ek stean om nei it dorp om to sjen. 't Wier krekt as 't moed him föl waerd, hy sei: »Dou hest gelik! — Mar komoan, foarút mar, dat is de saek.»

Franke wist net hwet er der oan hie. Hy seach wol dat er hwet in Doue omgîng, derom frege er meilyich: »Hwet skeelt er oan?»

»Neat! — Ik gean riker foart as ik hier komd ben.»

»Ho mienst dat?»

»Dat mien ik sa,» sei Doue, wils 't er de hölle heger stiek, »dat Griet sa goed mines is, as Maryke dines.»

»Mar dat tanke is earm; earmer as Rinske.»

It forwît, dat in dy wirden lai, ging Doue nou sa nei net as 't him in heal jier earder gean sild hie. Mei in hertlikheid, dy Franke sîn hirde wirden birouen die, sei er: »As ik Rinske sa echt en goed lieaf hawn hie, scoe neat ùs skaet ha. Bûtendat is Griet net earmer as ik; hwent ik mei net mear op heite hird sitte om op sîn dead en sîn jild to wachtsjen.»

»Hwet hadde hy en dou nou den wer twisken elkear?»

»Nou neat mear, suver neat mear as in stiif sin. Ik hab in keuse dien twisken fyntwêsen en frydom, twisken de rest fen in festbûne en de arbeid for my en dy my lieaf benne. Ik hab in kar dien, friûn en ik tink net wer in Jinsenbûrren to kommen.»

Franke tochte, dat is wer de alde Doue út ûs jongesjierren. »Lieave friûn,» sei er, »hest den alles wol goed oertocht?»

»Praet my net mear fen oertinken. It mat nou oars wirde. Ik hab al safolle oerlein, dat ik op 't lest net mear wiste hwer my de hölle stie.»

»En wost nou wer foart?»

»Ja, mar Griet scil my gau folgje. Hia scil der likwol net sa stil út knipe, lik as ik needsake ben to dwaen.»

»Hwer wost nou hinne?»

Derop forhelle Doue: Liuwe kastlein hie for in wike mannich út Amerika skriuwn, dat er der goed to plak komd wier. Hy en in stikmannich oaren hiene mei 'n oar in greate lape grûn kocht, en nou hiene se forlet fen hannen om dat to biarbeidsjen. »Hy arbeide sels», sa skreau er, »safolle en sa hird as er mar koe, hwent hy hie gau insioen, dat er fen sin meinomd jild net lang tarre scoe kenne, en sa lui en sa dom, as de liu to Jinsenbûrren altiïd mienden, wier er lang net. Ek hied er birou fen sin foartgean en scoe graech wer by sin wiif en berntsjes komme wolle, as er mar koe en doarst. Hy fiede him ald en forlitten en hy scoe nou gjin greater freugde op ierde bilibje kenne, as dat sin hûsgesin der by him kaem. — De kastleinske hie 't net fülle mei dy brief op hawn, mar Griet, dy altiïd wakker oan hiar heit hinge, pakte der fry hwet mei om. Hia hie Doue de brief lêse litten, en sein, hia woe wol dat se mar by heit wier. Derop hie Doue sein, hy woed er ek wol hinne. Sa wieren se togeare gau ta'n bislût komd. Mem hied er wol tsjin inlein, mar hia hie tajaen matten. Allenne, dat se Kike dalik mei Doue foartgean liet, hiene se net fen hiar forkrye kennen. Doue, dy altiïd makliker allenne werom komme koe, as er dat woe, tocht nou den Liuwe kastlein op to siikjen en, as er der wier, dalik to skriuwen.

»Hest al pompieren en reisjild?» frege Franke, dy alles yet foarkaem as in droom.

»De pompieren seil 'k wol klaer krye; reisjild, ja, dat ha 'k al fûn, of lieaver, ik ha 't stellen, as 't it sa neame wotte. Us alde het nea nen lyen mei jildkrapte, hy het altiïd fülle mear in 'e hûs as er brûkt. In hûndert gûne of hwet triuwt er faek in in ald hoas of in moalpûde hier en der biside, en soms sa goed, dat er 't sels net wer fine ken; dertröch het er my al ienkear in hiel skoft for in dief halden. Ja friûn, sa stiet it; ik hab sa'n nest fûn en de ayen der út nomd. In brief ha 'k er for in 't plak lein, der stiet in: »Nou ha 'k it dien, hwer jy my fen to foaren fen biskildigen». Ik mien ek yet wol hwet oanspraek to hebben op sîn help; mar as ik him dat sei, scoed er 't wol net leaue; mei him to harrewarjen der hie 'k gjin nocht oan, derom ha 'k my sels mar reddden. It is sîn eigen skild, dat ik my net mear for sîn soan oansiuch en my sels it bodelean mar tateld ha. Dit is 't leste fortriet dat ik him oandöch en hy mei bliid wêse dat er dat greatske kastleinsfanke net onder sîn dak hoeft to hebben.» Franke wier suver fen 'e streek, do er dy fint, dy er altiïd for in flauwe kerel halden hie, sa opsprekken hearde.

Swyend gîngen se nest elkoar foart, Franke al stadichoan langsumer; hy hie Douwe, ja, hy hie de tiid wol tebek halde wollen. Op 't lest sei er: »Ik hie in bult sin oan dat greate boelgoed, mar nou ken 't my neat skele. Ren mar sa hird net; wy komme er earder noch.»

»Né,» sei Doue, »wy matte hird renne, 't giet my fiers to sleau. Ik mat nou foarût.»

Doue roan sa hird dat Franke hast net mei komme koe. Hy naem him by de earm en sei: »Friûn, dou bist tsjinwirdich net in de riuchte tastand om de wichtichste stap fen dîn libben to dwaen.»

»Lit my mîn gong gean,» sei Doue, wils 't er him los skoerde. »Ik hab it dy sein, de tiid fen oertinken is foarby. Ik mei net mear foarût tinke en ek net tobek. Ik ben nou op wei en foarût wol ik.»

»Mar hwet driuwt dy den nou in ienen sa hird foart? Maryke het my kortlin yet sein, jimme heit en dou libben in 'e beste frede.»

»Ja, salang as al min gongen en alle wirden en wirken krekt sa wieren as hy 't ha woe.»

»O just — en nou din gongen nei de herberge!»—

»Né, dat wier ek al in order, ta dat er kaem to hearren dat it selskip tsjin dominy opstien wier.»

»Dat het it selskip net dien.»

»Derom koe 't heit sa wol forteld wirde, en der komt it mar op oan,» sei Doue, en do forhelle er ho en mei hwet wirden him dat hûs forbean wirden wier. En do wier hy sa ingrimmitich wirden dat er alles kort en kien slaen kend hie. Maryke wier bang fen him wirden, en de alde hie 't ek net weage om him to bruyen, do er fen Griet bigûn to praten; hy hie oars al in ein stok in 'e fûst, mar dy hied er fen mallens tsjin 't fenster oan smiten, dat de stikkene glêsen oer de dik fleagen, en do wier er nei dominy gien. Troch dy storm wier Doue nou foartdriuw. De alde kaem earste tsjin de jûn wer thûs en do wier er al wer friûnlik, mar dat hie Doue sîn plan net foroare; hy hie him dy goede bui allenne to nutte makke, om to freegjen as er twa of trye nachten ûtsfenhûs mocht. Dat wier him dalik tastien, al ho'n drokte der oars al in 't bûthûs wier mei 't koukealjen en sa. De jûns wier er tomûk wer nei de herberge gien, en do hied er mei bliidskip heard, dat Franke ek nei de Harnser kant woe; nou hied er ien der er yet ris mei prate koe en sîn saken iepen lidse. »En nou ben ik den op 'e reis,» sei er, »fen gjin menske hab ik ouskie nomd as fen Griet. Thûs doarst ik er gjin wird fen ûtlitte, al hie 'k ek net frese matten dat heit den dalik nei sîn ald hoas omsjen seild hie. Ik ben net sa'n kalde hertlose fint as in hopen miene, oars scoe 'k alhiel end al net om foartgean tocht ha.»

Hia kamen sonder mear to praten oan Nullegea ta. Franke stelde him sels al foar, dat hy tröch Bartele for de ferlieder fen sîn

soan halden wirde scoe, en dat de alde him a like hird as in ondogense jonge forflökke scoe. En Maryke, dy seach er in sin forbiëding al bleek en mei readskriemde eagen foar him stean, om him to forwiten dat er hiar broer in sin ellende renne litten hie. Hie Doue him sin bislút restiger en mei forlegenheid meideeld, den scoed er der lang sa swier net oer tild ha as nou, den hied er it halden for in gau wer oer to betterjen opren, dy út in foege deilisskip foartkomd wier. »As er ris wer oars to moed waerd?» frege er jimmer by him sels, en stelde him den huverjend de tastand foar fen dy fynt, dy tröch in onoerleine stap for al-tiid sin thûs kwit rekke wier. Tiidwinnen like him in best ding ta, en 't waerd him rommer om 't hert, do Doue sa restich en droech tsjin him sei: »Ik kry wol sin oan hwet iten en drinken; wy matte hier mar ris oan.»

Franke wier der net tsjin, né, hy wier der mei in 't skik, dat er for in poaske net mei Doue allenne hoefde to wêsen. Franke siet al in de litse, ienfaldige Nullegeaster herberge by 't fiûr, do Doue yet foar de doar stie om de snie fen de skoen ou to stampen. Hy kaem ek gau in 'e hûs, sin stok en sin doek mei goed lai er op in stoel om 't hoekje fen de doar, en do ging er ek by 't fiûr sitten. De kastleinske, in ienfaldich nedrich klaid wifke, siet by de koffitafel, in jongkerel, dy hia master neamde, en by hiar in 'e kost like to wêsen, siet in 'e hirds-hoeke, oars wier der gjin folk in de jachtweide. Us twa reisbere liu namen elk in kopfol koffy mei in stik iten. Wils 't se der mei dwaende wieren kaem der in omrenders-wiif in, mei 'n wite mûtse op, dy se mei 'n reade doek oer de hülle festbûn hie, — en in koer in 'e earm; hia sloech gjin acht op 'e manliu, mar roan riuchtût op 'e kastleinske oan, en feilde hiar geastlike boekjes oan, goed om goud en silver to wriuwen en goed for rotten en mûsen. Derby wier se dalik op 'e tekst oer saken der de lleare, de siele, de sonde, de fôrdommenisse en yet mear ten söks om 't oare wird by to pas kamen. De kastleinske

hie der wol oandacht for; hia scoe for dat pas neat keapje, sei se, mar hia treau it wiif, do se foart scoe, hwet in 'e han.

»Dat menske,» sei de kastleinske tsjin de manliu, »doar ik net mei lege hannen gean litte; ik ben altiïd oars as oars, as hia hier komt, hwent it is in bysonder menske. Hia wit rie for allerhanne kwalen, en men heart soms dingen fen hier, dat men scoene sidse, hia mat omgong mei de kweade ha, — en oan de oare kant, as ik hier sa praten hear, den scoe 'k sidse, hia mat in wesentlik bikeard menske wêse, oars koe se sa'n tael net sprekke.»

Bartele Doue sei tsjin Franke: »Dat is de dochter fen de ald soldaet.»

»Wel divekers!» sei Franke, »hie 'k dat witten, den hie 'k hier sa lang net bekje litten, ik hie se lieaver ta de doar út sköppe wollen.»

»Den hiene jy 't ek mei my to dwaen krige,» sei de kastleinske.

»Hwerom dat?»

»Wel, it menske die hier ommers neat gjin kwea, en hwet se sei, dat wier wol tige goed. Ik scoe net graech ha, dat sa'n menske, dat mear ken as sliuchtwei, ontolfreden út min hûs ging.

Doue sei: »As hia mear ken as sliuchtwei, hwerom helpt se hier sels den net earst? Den woe 'k gjin earmoed ha, tocht my.»

Franke wier nei 't fenster roan om de skoaister esternei to sjen, wils 't hia ta de bûrren út roan. Dat is se nou, tocht er, dy alde Bartele foarby prate koe en Maryke in hopen hertsear bisorge het. Dat sa'n froumenske yet op sa'n menear oan 'e kost komme ken, dat teikent al freeslike min for 't sùn forstan fen de mensken hier in 't lan. »Oerlûd sei er: »Dat wiif ken hier liu wol, dy se hwet op 'e moue spealdsje ken. In dom geswets in in kliemske trant útspritsen, ken wonders dwaen, as der mar genoch heilige nammen by misbrûkt wirde. Hwet is't al binaud, dat de ienfaldige goedleauende mensken hier yet fen sök folk inpakke litte.»

De jongkerel in de hirdshoeke wier de Nullegeaster ondermaster,
1869.

in boeresoan oan 'e Skraerder kant wei, dy oan sin memme borst ek al hwet fen 't alde gelove insûchd hie; ik leau dat er letter onder de nye skoallewet in in bysondere kristelike skoa lle master warden is. Hy die de mûle ek ris op en sei: »Der kenne jy jo wol hiet oer meitse; mar hwa seil der hwet oan foroarje?»

Franke sei derop: »Ik ken jo net, mar 'k ha jo master neamen heard; ik tink dat jy hier in 't gea de ondermaster benne; en derom harkje 'k er raer fen op, dat jy sa'n frage dwaen kenne? Op jimme wei leit it, om 't bygelove út to roegjen en de mensken tinken to learen.»

»'t Scil altiïd slim to skieden wêse, hwet bygelove is en hwet net.»

»As jy dat net skiede kenne,» sei Franke, »lear de mensken den mar út hiar eigen eagen en foar hiar eigen foetten to sjen, inpleats fen, lik as sommigen dögge, de liu to blindoekjen om sels as paedwiser op algemiene kosten meireisgje to kennen.»

De kastleinske sei: »Jy bigjinne in rare tael to sprekken. Benne jy ek al sa'n godsforsaker lik as dy frymitseler en sin soan der to Jinsenbüren?»

»Kom, wy gean der út!» sei Franke tsjin Doue. Hy smiet de stoel sa fûl tsjin 't bedsket oan en 't jild sa finnich op 'e tafel, dat de kastleinske siker hast bang waerd. Hy wier al ta de doar út, do Doue, dy sin stok en doek mei goed socht, freeslik bigûn to bearen: »Der het my dy divels ald tsioenster: mîn goed mei nomd. As dat er net gau wer komt, den seil, by dit en by dat, de divel der in slaen!»

»Och heden noch ta!» sei de kastleinske dea forlegen, »ha se jo hwet ontstellen? Wes mar in bitsje stil, as 't jo bilieaft, ik wol der wol graech oan dwaen hwet ik ken om 't werom to kryen, dat it riucht er mar net by to pas komt, hwent dat jowt sa'n rare röp.»

Franke sei: »Dat pakje mei fleane hwer 't wol, mar dy skoaister matte wy ha, as 't in bitsje liket.»

Doue sei: »It pakje mat ik ek ha, der sitte pompieren in der 'k net bûten ken. Hwer wennet hier de fieldwachter?»

Dat waerden se gau wîs — mar de man wier net thûs, en 't scoe wol tsjin 'e jûn wirde ear 't er thûs kaem.

»Den matte wy mar gau wer op wei,” sei Doue, »en mar hird oanskonkje, licht helje wy 't wiif den yette in.”

»Mar,” sei Franke, wils 't se 't dorp út gîngen, »Ast dy pompieren nou net wer kryste, ho komt it den?”

»Den scil 'k derom yet wol foart komme, hoopje 'k; it jild ha 'k ta gelök in 'e bûse.”

»Wit Griet wol host oan dat jild komd biste?.,

»Né; dou maste tinke 't kaem hiar net ienris in 't sin om sa'n rike boeresoan der nei to freegjen.”

»Hark ris Doue, gean mei my nei Jinsenbûrren werom, en bring din heite jild wer op it plak derste 't fûn heste. Dy sorgje wol for de takomst fen himsels en sa'n fiks jong froumenske, dy mat de moed ek ha om flink wei to sidsen: »Harkris, heit, sa is 't en sa bliuwt it, ik mei hier wei gean, of hie'r bliuwe: Griet wol ik ha. Mogelik is jimme heit den ek sa hird net ast dou wol mienste.”

Doue sködholle en sei: »Us heit en ik passe sa min by elkoar in ien en 't selde hûs as de Jinsenbûrster dominy en dou in ien en 't selde dorp. Dou scitte 't sjen, jimme togearre fine 't nea lik, en ik mei dy net sidse hwet ik der yet fen forwachtsje. Dou mienst it goed mei my, dat wit ik wol. Ik siuch nou wol in, dat ik dy wol ris fiers to min bitroud hab in min ontofre-^ldenheid; mar wrachtich Franke, ik mat foart as 't libben my ne ondragelik wirde scil.”

»Dat ken wier wêse,” sei Franke, »mar gean den doch net foart as in skelm en dief. Sels foar din froumenske scitte dy letter skamje matte, en hiar nea rûnût sidse doare hwast biste,”

Dat die mear útwirking op Doue as alles hwet Franke yet sein hie. Doue moast bikenne, do er te Nullegea foar 't hûs fen de fieldwachter stie, hied er by him sels tocht: dou bist ommers sels fülle greater dief as dy skoaster: en dat tinkbield hied er net weiplasterje kend mei de útflecht: dou hest ommers mar

in lits part fen din moerskaptael meinomd. — »Ja,» sei er op 't lest, »ik wol heite jild wer to plak bringe. As ik den doch yet bislút om nei Amerika to gean, en hy wol my gjin jild bysette, den wol ik lieaver arbeideje as in esel, of in 'e wrald omtorkje as in skoayer.»

»Dat hoeft net,» sei Franke forblidde. »Ik wol dy den wol helpe, en net allenne ik: Japik seil de hannen ek net thús halde. En den ús hele selskip: ik doar wedsje, dat elk fen hiarren graech hwet meidwaen wol om dy foarút to helpen, as 't der den doch ienkear ta komme mat. Wy hadde yet hiel oare dingen in 't sin.»

»As dy mensken sa wieren as 't dou se dy foarstelste, den hoefde 'k net foart, wrachtich net; it mocht den mei my renne sa 't woe.»

»Nou,» sei Franke, »hia benne sa, der kenst op oan. Hwet mienst dat my moed in 't liif jown het? Hwet haldt in my gelove, hope en lieafde in 't libben? In dei lang scoe 'k fortelle kenne fen hwet ik thús wol útstien hab. Ek in min fryery hab ik de alde tsjin. Mar lit ús der fen swye. Dou scitte wol opmirken hadde, dat wy der in de herberge jûns net by elkoar komme om mar hwet to babbeljen.»

Doue moast tastemme dat it in de forroane winter in Jinsensbûren oars gien wier as fen to foaren. Fen tsierdery en onienichheid onder 't jongfolk hie men net heard; fen strietteskeinery allike min. Klaes timmerman wier fen de drank ourekke, tröch dat er ek graech by 't selskip wêse woe en him der fatsoenlik halde en drage moast. 't Wier altiid fredich en ienriedich tagien, krekt sa lang as dominy him er mei bimoeid hie.

By alle boerhûsen, dy se foarby kamen, loerden se wakker om hiar hinne, as se de dochter fen de ald soldaet ek fornamen: mar hia kamen fen dat wiif gjin fear to sjen. Drok pratende kamen se niunkelitsen to plak der se wêse woene, alteas Franke; wol hwet let, mar for 't jinge hwer hy bilang in stelde doch yet earenoch.

XIV. Hwet er wiles thûs barde.

De oare deis wier 't danige sniejachtich en by Barteles wier 't sa stil en deadsk, krekt as der in dat hûs gjin mensken wennen. De alde siet de hefe dei in 't bûthûs efter de sike kou, en Maryke jowch in 'e hûs mei hiar wirk net fülle spil út. Prate koe se mei nimmten en siongen wier der hiar net om 't hert. It wier biustere ienlik in dat alderwetske milhûs mei ien lits fenster, mei brûnferwe mûrren, mei swatrikte skilderyen en de ientoanich tikjende stoeltsjeklok. Doch woe Maryke der mar lieaver allenne wêse as in 't bûthûs by heit, dy sa kortkearich wier, dat it hast net in 't lid wier to roayen mei him. Sa faek hia him der in pantsjefol koffy en thé brochte hied er hwet to grommeljen. As se den frege ho 't mei de kou ging, den krige se nauerneed in goed biskie; doch weage se 't om him op 't lest to freegjen, as se net nei Japik gean scoe, dat dy er ris by seach. Der sei er earst neat op en do hia yet ris frege, sei er finnich: »Wost net lieaver nei Franke gean?»

»Hy is net thûs,» sei se, sonder sa gau to bitinken dat se mei dat sidsen 't for hiar broer minder makke; dy der tsjin Barteles gjin wird fen sein hie, dat Franke en hy togearre reisgje scoene.

»Is dy den ek de Harnser kant út?» frege de alde in ienen.

Maryke waerd indachtich en 't spiet hiar dat se 't sein hie, mar do 't er ienkear út wier woe se ek net lige, derom sei se: »Ja.»

Do wier 't oan 't prötteljen ta: »En der hoefde de alde neat fen to witten, wel né! Dy mat mar gorje en sparje en op 'e bisten passe, wils 't de deale witte mei hwet er wer tsjin him op 't tou set wirdt. Derom lit men my hier mar allenne in 't bûthûs omkrûsse by de sike kou, en 't hout dat sa nedich stikken slein wirde mat, bliuwt allik op 't hiem lidsen.»

»Mar heit het him sels fryichheid jown om hinne to gean; jy seyen yette: »As men thûsbliuwe seil sa lang as der neat mear to dwaen is, den komt men der net út.»

„Gean hier mar wei!“ groumele Barteles; „de kou wirdt onrestich, hia ken din praetsjes allike min foardrage as ik.”

Hia woe wer in 'e hûs gean, mar do sei er: „Dou mast nei Hans Fetses gean, hy mat moarn, mei yet in arbeider, mei de sliptroch nei Snits, al snyt it den ek hûnestront en al reint it balstiennen. Wy hadde forkearde linkoeken, ik wol hwet fen dy beste ha, fen Snits, der wy ris earder ten hawn ha; den wol 'k bisiikje de sike kou der mei oan 'e gong to kryen.”

Maryke swalke tröch de snie nei Hans Fetses, dy elkes bûten de bûren wenne, en 't die hiar pleisier, do se heit de tinge bringe koe, dat Hans mei yet ien de oare moarns op reis hope to gean nei Sneits, mei de sliptroch.

Dy nachts waerd it danige onlyich, it rûsde en waide en snyde alderhiusterst. De oare moarns wier 't ien snie allegearre snie, sa fier as men sjen koene; hiele bergen en banken wieren hier en der gearjage. Do de twa arbeiders mei 't hînsen foar de troch der op ou stieken, wier Barteles net de ienichste dy hiar mei noed en frese neiseach. Hy hie 't licht wol safölle mei 't hînsen to dwaen as mei de manliu, mar der wieren fronliu en bern, dy der riucht oars-om onder stiene. „'t Is in waer, dat Barteles seil wol oppasse dat sîn hûn binnen doar bliuwt,” sei Beits, it wiif fen Ealse Prop, de man dy mei Hans de reis die. — „'t is ommers gjin reisber waer. De manliu benne sa nedich hwet to fortsienjen, as 't ken, hwent alles sit tsjinwirdig op 't slot; men ken hast net itende bliuwe; mar oars hie 'k Ealse lang net mei ha wollen; hwent hia benne in 't gefaer fen hiar libben, hia kenne de sleatten net onderskiede.”

En 't menske hie gjin ongelik. Hwet fierder op 'e dei waerd it waer al hwet better; mar Barteles kou waerd fen ûre ta ûre minder. Maryke scoe wol graech nei Japik roan ha, as 't wier dat de kou holpen wirde koe, en wier der gjin kans op, den mocht it beest wol ho earder ho better út sîn lyen holpen wirde. Mar hia doarst er gjin wird fen kikke, út frese dat Franke en Doue der den wer by oanhelle wirde scoene. Hia hie hiar der

oars mar net sa for mye matten. Bartele hie de nachts siker mear oer de beide tynten mimere, en hwet se wol in 't sin ha mochten, — as oer de sike kou. »Ja,» sei er de foarmiddeis ek jimmer in him sels, »dy dokteresse do, dy het it wol goed troffen. De frymitseler makket de sûre drippen dy min libben forbitterje. Sa gau as der ien út dat godslorsakershûs him mei my of ien fen min bern bimoeit, is hier de iene of de oare ramp to wachtsjen. O, it kwea dat immen bijegenet komt allegeare net fen God; ik sels hab doch ek oan alles gjin skild, en hwerom doch giet it my den sa min as der ien is? Den seit dominy wer, ik mat min jonge mei friûnlíkens sjen to winnen, — en nou misbrúkt er min innskiklikens wer om mei dy snaek op to slaen, hwa neat to goed en neat to ondogens is, om 't for him sels to brúken en for my to bidearren. Dy dokteresse mei wêse hwa se wol, mar de fromste noch de heilichste het my 't ea sa klear as hia oanwiisd, for hwa ik my to wachtsjen ha. Sökke wonders benne doch wonders, dy men leaue mat, de liu mey er fen sidse hwet se wolle.»

Yet fester as ea to foaren leaude Bartele 't nou, dat de frymitseler op de iene of de oare menear skild hie oan sin ongelök. Hy biskildige him sels, dat er net mei dominy oer dy hele storie in wird praten hie; hied er dat dien, den hoefde er wollicht net mear nei 't *ho* to freegjen. »Hwet ienkear holpen het, mat mar wer helpe in hwaens namme den ek,» sei Bartele, do de kou wer biuster bigûn to kreunen. Hy sprong oerein, helle de skierre naem hier en bloed fen de kou, en do moast er in boar ha, mar dy koed er net fine. Nei Klaes timmerman om in boar? né, dy kerel mocht er sa min lye, der woed er neat fen liene. Den mar nei de kúper, dy wenne alhiel op 't oar ein fen de bûrren; in hopen geren, mar dat wier net oars. De stal útrikje mei de dokteresse hiar goed, dat koed er wol dwaen as er werom kaem; it boarjen moast earst mar.

Maryke seach him foartgean, hia bigriep wol hwet er in 't sin hie en hia tochte: as 'k wiste dat er efkes wei bleau scoe 'k

Japik gau efkes by de kou rôppe. Wils 't hia der oer tochte kaem de fieldwachter op 't hûs oan stappen, hy die de doar op en frege Maryke: »Is Hans Fetses van der Velde hier?»

»Né, hy is mei Ealse Prop nei Snits om linkoeken. Mei in ûre scille se thûs wêse kenne, tink ik.»

»Ik mat him dalik ha.»

»Nou, as jy de dik út geane, scille se jo wol tomiette komme, hia benne mei de sliptroch.»

»Der ha'k net fülle sin oan en 't ken my ek neat ûthelje. As jy der net tsjin ha, wol ik him hier wol opwachtsje.»

»Der hab ik neat tsjin,» sei Maryke en ging in 't bûthûs nei de sike kou. De fieldwachter kaem hiar nei en sei: »Skeelt er hwet oan?»

»Ja, siuch ris ho binaud dat beest er hinne leit. Scoe der neat oan to dwaen wêse?»

»Ik hab neat gjin forstan fen sôks.»

»Heit is de bûrren op; ik wol jo graech in dûbeltsje jaen as jy hier gau inmen helje wolle, dy der hwet forstan fen het.»

De fieldwachter roan as in lieap ta de doar út en skean oer de dik. Al gau kaem er werom mei Sape by him: hy hie Franke helje wollen, mar dy wier net thûs.

»Is Bartele hier net?» sei de frymitseler.

Né,» sei Maryke, »hy is efkes nei de kûper ta, leau 'k.»

»Om in boer to heljen?» frege Sape glimkjend.

Der sei hia leafst neat op en hy sei: »Nou, men scoe de gekken net kenne as se hiar sels net iepenbierden. Mar dat beest is nou mei gjin boarjen to helpen. It ken yet wol in deimannich dûrje en 'k wit ek wol hwet krûden Franke for dit ongemak brûkt, mar wy hadde se tsjinwirdich net in 'e hûs.»

»Och heden! dat earne dier!»

»Dy earne Bartele!» lake Sape. »Der jinsen op mîn lîts pleatske lidse yet in restje fen dy krûden op 'e souder; wy hadde er net om tocht om se der wei to heljen. Nou, kom oan, in kort birie en dat goed; ik wol him ris oer de staech sette.

Maryke, hiest net in moalpûde of sahwet? Ik seil dy krûden der mar gau wei helje."

»Ja, mar dat is ommers in hele reis."

»It waer is nou sa slim net; mei 'n pear ûre ken 'k wol werom." Sape wier sadanich mei 't tinkbield innomd, om Bartele ris op in moaye menear biskamme to meitsen, dat er der net ienris om tocht earst nei hûs to gean om sîn wiif to sidsen hwet er scoe. Hy hie de learsen oan, tröch det er just tofoaren 't lan út west hie om nei de skiep to sjen, en do Maryke him in pûde jown hie, stapte er der op ou. Hy gîng dwars tröch Bartele fenne, om 't der winterdei in hout oer de opleart lai, hwertröch it paed in eintsje korter waerd en de smoarge dik myd wirde koe. Hy wier mar just op 'e stap do Bartele de etterwei lans kaem, mei in boar in 'e han; sa roanen se elkoar foarby mei de sleat twisken beiden. En Bartele seach him sa ougrislike mal oan, dat er tochte: Dat woe 'k doch wol dat mear mensken seagen. — Hy koe 't laitsen net litte en hy sei in him sels: »Lieave sauntsien en gjin ein! hwet seil dy man eagen opskoerre as er wis wirdt hwet ik for him doch." Hy woe yet net tsjin Bartele bigjinne, mar hy moast wer laitse do er klear seach dat de alde der sorch for hie, do er him sa hird as er koe en mei de eagen stiif nei de grûn foarby striek. »Dou bist yet net botte sterk in din gelove, aste sa skrutel biste for in divelskinstener," mompele Sape en stapte fierder.

Bartele hie 't wol sioen dat Sape gniske en hy koe de stille winsk net fen him keare, dat dy heislike frymitseler ris oan 'e hals ta in in sleat fôl snie sakke. Do er thûs kaem wier sîn earste wirk in gat in 'e beam to boarjen en der 't hier en bloed fen de kou in to triuwen: do dat dien wier gîng er sonder praten nei de souder om krûden to heljen. Hy bleau der in fûch heal ûre, mar hy kaem mei lege hannen wer del, en do wie er krekt sa wit as in deade. Hy hie de brief fen Doue fûn, hwent hy hie dy krûden en 't jild dat Doue stil metnomd hie, by 'n oar op ien plak birgen. Hy hie dy brief haestich oerlêsen, yet

ris lêsen en do oan biten en brokken skoerd. Do stied er in poas krekt as in stiennen peal, op 't lest kaem er danich ontsteld wer del en gîng nei 't bûthûs, net sa sonders om nei de kou to sjen, mar om 't er der in 't skimerdonker allenne wêse woe. De kou like hast al dea to wêsen, mar dat koe Bartele neat mear skele; alles mocht om sin part nei de wealich fleane, hy bilibbe doch nearne gjin wille oan. Derom just wier Franke nou fen hûs, — en Maryke wist ek fen de hele saek. O, dy dokteresse hie de onheilstichter wol goed op 't each, hear!

Bartele miende Sape, fen hwa al sin onheil kaem, wer niunken him stean to sjen, sa haetlik to gnîsen lik as do se elkoar foarby gîngen, en hy koe nidich wirde op him sels, dat er de kerel net fen sin lan jage, of mei de greate boar sa in 'e hûd om stitsen hie, dat er nei gjin menske mear like. Hy koe net mear restich op ien plak bliuwe. »As de dêvel my nou mette,» sei er, en hy scoed er op iolgje litten ha: »den wier 'k wrachtich in steat om min siele oan him oer to jaen,» — mar dit leste halde er binnen. Hy roan ta de bûtdoar út, der stie de fieldwachter de dik út to fierkjen as Hans Fetsets en sin maet hast kamen. Bartele sei tsjin him: »Ik hab der in planke oer de opfeart lidsen, dy mat ik brûke; wost dou dy der wei helje? den kenst hwet fortsienje.»

»Ja boer, ik wol 't wol dwaen; mar ken der ek in ongelök fen komme, as der immen lans wol? De opfeart is tsjinwirdich net best to onderskieden, alles sit fol snie en 't iis dat er onder is, ken net halde.»

»Ik ben net forplichte om der in paed to halden, wol?»

»Né,»

»Nou, derom. Hwet er fen komt is for min rekken; ik mat de planke ha; wost dou him helje, den kenst in healgûne fortsienje. Hier is in ein tou, slaen dat er mei in strûp om, den kenst him maklik oer de snie lûke.»

De fieldwachter wier in tsienstige geast, dy for in healgûne fry hwet dwaen woe. Hy forgeat for in amery dat er Hans Fetsets,

sa gau as er him fûn, foar de grifman bringe moast, en earst net nei sîn eigen hûs gean litte, dat er gelegenheid hie om sîn bern hwet in to printsjen en leugens mei hiar gear to stallen hwent er wier stellen goed in Hanse hûs fûn. De sabelman stiek it lan út om de planke; hy hie mei hinne en werom reisgjen wol in great ketier wirk; mar op healwei wier in daem, der koed er de planke wol lidse litte, sei Bartele. De alde roan wer in 't bûthûs en ging op 'e bank sitten mei de earmtakken op 'e knibbels en de hülle twisken de hannen.

Do de fieldwachter út it lan werom kaem, seach er de slip-troch op 'e dik oankommen en hy sette er dalik op ta. Hy seach mar ien by de troch, dat wier Ealse Prop, mar der lai ek ien in, dat scoe Hans fest wol wêse: mogelijk dronken!

Sa gau as Ealse in menske seach sei er: »Och wolle jy gau efkes nei dokter gean? 't Stiet mei Hans net best, hy het him danich tofallen.»

Hy ried mei de troch by Barteles in de skûrre en do wier 't der mei gauens allegearre mensken. Ealse forhelle; dat Hans in delrennen fen in tille op 'e gleden snie útgliden wier en mei de hülle esteroer op in balstien fallen. En nou wie er safölle bloed kwit rekke, dat er nauerneed wiste dat er in 'e wrald wier, en yet wol kreune mar hast net prate koe.

Bartele kaem ek út it bûthûs, hy waerd sonder freegjen gau wis hwet er to dwaen wier, en do er fornaem dat er *net* ien in de opfeart sitten hie, koed er fiele dat it him rommer om 't hert waerd.

»Der mat mar gau ien nei sîn bern om hiar to warskouen,» sei ien fen de wilkes, en in oaren sei: »De stumper is nedich mar gau op bed en in 'e waermte.»

De fieldwachter koed er hast net by komme, mar hy tochte: ik mat nou tröch inskiklikens min eigen saek net bidearre. Hy hie kibjen genoch hawn fen Egge Blomterp, dat er der by Hanses de boel net earder ris ondersocht hie, om 't er wol wist dat der allerhanne skurf folk oanhalden waerd. Hy hie Hans

altiid hwet myd om sin foarname familie, mar der hied er him sels mar lest mei op 'e hals helle en de ongenade fen sin oermannen. As Hans sa nei oan 'e dead wier as 't wol like, den moast er op de iene of oare menear yet wirden út him sjen to kryen.

Hy krong tröch 't folk hinne by de troch en sei: »Hans, dou mast, as 't mogelijk is, my elkes to reden stean. Ik hie orders om dy op 't gemeintehûs to heljen, der scoest forklearring dwaen matte hwetste mei dat wiif út to stean heste, dat se hier in dochter fen de ald soldaet neame. Hia is hioed in din hûs bifûn en der het se goed brocht dat hiar net taheart en dy ek net. Nou kenst net mei nei 't gemeintehûs, mar dou scitte hier, mei de dead foar eagen, de wierheid wol bikenne wolle, tink ik.»

»Och,» kreunde Hans, »dat wiif — wit neat en ken neat — my ek net helpe. — As 'k wer better ben — scil 'k alles sidse.»

»Hy slacht bûten; hy het sin besleur net,» sei er ien.

»De man moast nou ek mei rest litten wirde, sei in oar.

»Ja,» kreunde Hans wer, »ik wit wol hwet 'k sids. — As se my gjin earmoed lye litten hiene — scoe 'k wol in earlik man bliuwn ha.»

Maryke kaem to sidsen, dat se in 't waerme milhûs in bed for Hans klear hie.

Der kaem Barteles oansetten en sei: »En dat in min hûs?» Ik wol gjin bloeddrippen op min hûsrie ha fen sa'n dogeneat, dy mei tsioensteren en dieven en de allergemienste snaken ien line lûkt.»

»Stil, stil!» waerd er mompele, dominy komt er oan.»

»Nou heit,» sei Maryke, »den mat er ommers in 'e hûs en op bed; ho scil dominy oars mei him prate.»

»Nou, to den mar!» sei Barteles en gîng wer nei 't bûthûs, der de ky al roerich waerden, om 't it hege tiid wier om hiar to biredden. Hy wier bliid dat er mar wer hwet to dwaen hie, hwent beusichheden bifûn er him altiid yet wol by.

Dominy kaem yet eardernoch om hwet mei Hans to praten; mar dokter, dy net thûs wier, do se him helje woene, kaem gans letter, en do wier Hans al wei.

Maryke wier hiar eigen hûs net machtich, hwent elk en ien roan der út en in. De iene skriemde en de oare praette, de iene woe graech hwet fen Hans sin omstannichheden witte, en de oare woed er graech fen fortelle; de iene sei: hy hie nea nen. besten west, en de oare sei: 't wier doch in griis dat er sa oan sin ein komd wier. »Ho't nou ris mei sin earne siele wêse scil,» suchtte in tredde, en in fierde sei: »Dominy hie op 't lest wol hwet hope for him.» Maryke hie 't ek heaver hawn dat de man nei sin eigen hûs brocht wurden wier, mar der wier sa'n bitsje romte, en 't wier ek altiid earmoed, fen alles wier der brek in 'e winter. En de bern jammeren sa, as se thûs hiar heite lik oer de flier krigen, den doarsten se der nachts net wêse, hwent och, sin libben hie sa nuver west. Alle liu waerden oandien, do dy bern der iepentlik fortelden ho raer hia mei hiar heit libbe hiene; it wier gjin wonder dat hia bang fen hiar deade heit wieren.

Maryke hie sa'n drokte en geskrip mei al dat spil, dat se net ienris mear om Sape tochte, howol se net fornomd hie, dat er fen sin reiske werom komd wier. Nammers to mear tocht Bartele om de frymitseler, en 't woe him net lökke om sin onrestige konsjensie del to bedsjen mei 't tinkbielddat Sape onder Gods hoede wier. Do er de sliptroch mei dy bloedrige man der in op sin hiem kommen seach, hied er dalik tocht: dat is Sape en dou bist sin moardner!" — Dat kaem ta gelök oars út — mar hwer bleau Sape den? — It waer wier wer fülle minder wurden, de iene bui jage de oare en den snyde 't soms dat men út de eagen net sjen koe. Bartele wier net mear de selde stive wrevelige dwarskop sout er bloed seach. Hy hie krekt in 't sin om ien nei Maike to stiûren, to freegjen as Sape al werom wier, do him just tröch immen sein waard, dat Hans foar dominy bikend hie, dat hy mei dy ald dokteresse it hiele dorp hidragen hie. Do kaem it him in ienen sa foar, krekt as dy twa dogeneaten him altiid tsjin sin bûrman opfitere hiene. Hy skamme him foar him sels, dat er dy man altiid sa lieafdeloas foroardield hie, en 't

pakte him alderfreeslikst oan, dat Sape tröch *sîn* tadwaen wol ris in de opfeart forongelökke wêse koe. It waerd him in 't hûthûs ek to binaud, hwent it waide by setten, dat *sîn* hiel ald hûs sködde en kreaake. Hy makke hird dat er 't foerjen dien krige, do gîng er in 't milhûs op in stoel sitten, hy trille oer alle lea, en 't waerd him allegearre sa swier en sa near krekt as er han noch foet mear forreppes koe. Hy sikhelle sa swier as immen dy in in hirde koarts leit; mar do der wer in ougrislige winskoer kaem, sprong er oereinj krekt as er tochte dat it hûs op him delfalle scoe. De man hie 't freeslike krap en yette wist er net ienris dat Sape eigentlik for *him* dy reis ondernomd hie, dat er krûden for *sîn* sike kou helje woe. Dat scoed er net earder wis wirde as Sape wer thûs wier . . . . .

Do Sape de neimiddeis op reis gîng en Barteles sa earmherlich him foarby gean seach, hied er yet mei mear moed de reis ondernomd. 't Leit in 't aerd fen wolbiredte liu, as se ienkear in ding foar hiar nomd ha, den renne se tsienkear drîster as oaren der op in. It wier doch gjin neatichheid for de man, dy al fry hwet ald waerd, om sa'n reis to ondernimmen by onlyich waer en oer de snie, as de paden tröch 't lan sa min to roayen benne en de sletten sa min to onderskieden. As 't bigûn to skimerjen waerd dit yet minder; dat hie Sape wol in 'e rekken, derom roan er sa hird as er mei skik mar koe. Hy wier riucht wol to moed en hy tocht jimmer: Dat wier doch moai! dat moasten alle mensken sioen ha, ho de godlose frymitseler en de fromme wonderman mei de boar, elkoar foarby gingen."

In de hinnerreis gîng 't him best, 't wier liocht dei en 't snyde net fülle, en tröch dat Barteles dy planke oer de opfeart hie wier 't ein rennen amper in ketier korter. Dat lits pleatske stie der nou leech, omdat Sape sels yet net goed wiste hwet er der mei woe, hied er it ald hûs yet net oubritsen. It lan hied er de leste simmers bifetweide en as Franke der den ris hinne wier om nei de bisten to sjen, rekke er ek al gau oan 'e gong om krûden to siikjen dy er as bistedokter brûke koe, en hied er der den gjin

sin oan om dy mei nei hûs to toayen, den brocht er se mar in 't ald hûs. Der helle Sape nou in restje fen, op hope dat er Bartele kou bihalde scoe kenne. Do er op 'e weromreis wier waerd it waer al gau hird minder. Buyich hie 't de hele dei west; hy hie der in 't ald hûs al ien bui ouwachte dy gans in poas dûrre hie, sa waerd it niunkelitsen ek letter. En de buyen kamen faker en waerden fülle wreder. It waide mei gewelt en de fine snie foel der sa tsiok en jage sa fûl, dat men gjin trye ekers lan foarût sjen koe. It lan wier oeral wit en tröch de hirde win jage op 't romme field alles slucht en fol. Sape wier 't paed sa kindich dat er 't wol drome koe; mar sa faek as de buyen hwet lichten moast er om him hinne sjen, om him goed to biwisjen hwer 't er wier; hwent it bigûn ek al hwet to tsiusterjen. Den hied er ris in 'e win en den wer sidwin; hy moast oan de ankels ta tröch de snie wadsje en stapte alle ameryen in in greppel. Sa krige er op 't lest doch de steger in 't each fen de planke dy oer Bartele opfeart lai, — do tocht er: As 'k der oer ben den ben 'k klear. Dy steger wier makke fen twa alde peallen mei in ein latte der oan, hwent it wier mar allenne foar de wintertiid en meast for Bartele en hiars eigen geriif. Do Sape by de steger kaem wier 't wer in biuster waer; de snie gisele him sa in 't gesicht dat er gjin han foar 'e eagen sjen koe. Al hie de planke der lein; den hied er doch wollicht onder de snie bijage west, alteas Sape tocht dat it sa wier, mar as er by de lening lans ging scoed er 't wol roaye tocht him. Mar — mei de earste stap ging er al nei onderen, der net op fortocht, foel er oer 'e side en tröch 't iis hinne, dat onder de snie siet. Der stie op dat stuit in aerdich stik wetter in dy opfeart, sa dat de man lang net bûten gefaer wier. Mar hy krige ien fen dy leningpealtsjes to pakken en do stie er gau wer op 'e wal. Mar do wie er der gled in wei hwet er út moast, hwent hy wist tröch kjeltme en ontsteltenisse net ienris dat er oan 'e selde kant, der er in de opfeart rekke wier, der ek hwer út kaem. Hy bitocht him efkes, do miende er to witten hwet er út moast en hy stapte fröch-

wiet en kald er wer op los. Lang hied er net roan do siet er wrichtich al wer in in sleat, dat wier likwol mar in litsen, der klaude er gau tröch hinne en do fielde er dat er in dik onder de foetten hie. Hy miende op 'e Jinsenbûrster dik to wêsen, mar hy wier der sahwet dwars tsjin oer op in leane, dy twisken de lannen tröch roan, dertröch gîng er fen hûs ou inpleats fen der hinne. It waer bidarre op dat stuit wer hwet, mar it deilocht wier wei. Al mei 'e tiid bigûn er to bigripen dat er forkeard roan, mar hy moast by him sels bikenne: hy wist er neat mear fen hwer 't er wier en hy tochte, ik mat mar renne sa lang as ik in hûs fin. Dat fûn er net gau; in ketier falt immen onder sôkke omstannichheden ek fôlle langer as oars. Einlings en to lesten, ja, do kaem er by in hûs; mar derom yet net by mensken. Hy seach it ridlik gau, dat er op 't selde plak tolanne kaem der er in poas tofaorren wei komd: wier by sîn eigen lits pleatske.

Hier scil ik to nacht mar bliuwe matte, tocht er, hwent fierder to gean dat wier hast net to weagjen, en hy wier ek skien to 'n ein. Hy wist wol dat er in 'e skûrre yet in heap striegoed en hearûchte lai, en 't like him hearlik ta om der mar in to lidsen. Hy krûpte ta 'n ald fenster in, went de doarren sieten op 't slot. Hy wier in dat hûs wol bikend; strampeljende en knoffeljende in de tsjüsternisse kaem er op 't plak der er wêse woe. De leasen, dy er fol wetter hie, seach er út to kryen, en do krûpte er mei de klean oan in sîn nest. Hy koe der seaft enoch lidse en him ek goed bistopje; mar kald! alderfreeslikste kald waard de man mei sîn wiet pak oan: hy fielde dat it lang dûrje scoe ear 't er de waermte krige. Hy trille net, mar hy skôdde, gjin lid koed er stil halde, de tösken klapperen him op elkoar; do er hwet ta him sels kaem, fielde er wol, dat er lang net fry fen koarts wier. Dat scoe in freeslike nacht wirde. En do stelde er him foar hwet sîn birabbers wol tinke scoene, as se de frymitseler der sa ris fûnen. Mar net allenne om sîn fyannen tocht er, dy mochten him ûtlaitse of haetlike ûtfallen oer him dwaen, dat telde er net, ek oan alle goede en brave mensken tocht er,

dy er foar en nei op 'e libbenswei met hie, en foaral, oan sîn dierbere sibben. Hy stelde him foar dat Maike en Franke en oaren dy it goed mei him meinden, him der sa lidsen seagen. Mar den fiede er him dalik wer allenne en forlitten, fier fen de mensken, dy er sa faek bispot en ûtlake hie. O, it wier sa leech in him en om him. Neat hied er der er him oan fest halde koe. Hy wier allenne, poer allenne.

Do miende er sîn langforstoarne earme lyende mem foar him to sjen, lik as se faek foar him stie en sei: »Ja Sape, der is in forjilding, in inerlike wiere; it ûterlike is mar skîn.» Do wier 't as er fen in heilige frese oangrîpt waerd. En Sape bigûn to bidden, sa lik as er 't sont sîn bernetiid net mear dien hie. Mei gauens hearde er neat mear fen de hirde win, en 't kreakjen fen de spierren; hy krige de waermte en foel in 'e sliep.

XV. Ho 't allegaerre ûtroan.

Bartele hie lang sa'n restige nacht net as Sape. Hy wier niunkelitsen op bed gien in 't herntsje twisken 't milhus en 't bûthûs; mar al hied er net fen 'e streek west tröch it akelik haestich ût-ein fen Hans Fetses, al hied dat by sines net in hele bulte drokte en biweging jown; al hie sîn hiele ald hûs net skødde fen de hirde win, dat de kalkstikken hast sonder twiskenpoas op 'e souder böppe him delfoelen: Bartele scoe doch net sliepe kend ha. It leste binaude kreunen fen Hans wier 't net dat hîm tofille bystie, mar hy hie 't mei Sape to dwaen. Twisken 't freeslik aljen en 't fluitsjend gûlen fen de winskoerren in wier 't as him, der efter ût sîn lan wei, it help-röppen fen Sape in de earen klonk. En al wier 't ek dat de swerveling in 't needwaer, tröch in wonder fen Gods bermher-tigens biwarre bleau, hy, Bartele, bleau derou doch in moard-

ner. Nea in sin hiele libben hie de lichtsinnige frymitseler hwet útferd, dat in de fierste fierte mei dit gruwelstik forgelike wirde koe.

»O God! wês my earne sonder genadich!» rop Bartele, wils 't er freeslike kjel oerein sprong, do er in ougrislike plof en in biuster gerattel en geraes fen hûspannen böppe him hearde. De manliu, dy by Maryke en in pear bûrfrouliu in 't milhûs sieten, roanen ta de doar út en kamen werom mei de tinge dat de houten skoarstien fen 't milhûs fen böppen waid wier. For Bartele klonk dy plof en dat geraes as in stemme fen de himelske geriuchtichheid, dy op him forbolgen wier.

De bui bidarre wer en 't waerd stilder. Do hearde Bartele mei gauens wer in stik of trye frouliu by sines in kommen, dy ek ris sjen scoene ho 't der allegearre wier. Der hearde er ien bikend lûd by: dat wie Sape Maïke. En it gîng de man trôch alles hinne, it wier as er dwars trôch 't bed hinne sinke scoe, ja, krekt as er in ienen stearre scoe: do er Maïke nei hiar man freegjen hearde.

De fyanskip twisken Sape en Bartele wier Maïke altiïd biuster in 'e wei, lang net allenne just omdat Franke en Maryke 't sa iens wieren, — derom wier se de neïmiddeis sa bliïd as in Engel, do Sape mei de fiëldwachter nei Barteles gîng. Hia begriep wol, dat hiar man dat net dien hie, as er net witten hie, dat Bartele fen hûs wier, mar »men koe doch net ris witte hwer 't goed for wie.» En do Sape de hele jûn weibleau, do tocht se net oars as de twa alde stive höllën scoene 't mei elkoar iens wirden wêse om to forjitten hwet foarby wier en elkoar de han te jaen op friûnskip. Hia wier der sa mei in 't skik, dat er moast thûs al in biusteren forlet komd wêse, of hwet hiel bûtenwentichs bard ha, ear 't hia der ta oergien wier om Sape thûs to heljen. For 't biredden fen de ky hie se by de feste arbeider yet in melkster komme litten.

Hia kaem der de jûns by Barteles just ek net om hiar man thûs to heljen, mar út bûrskip en dielnimming in de omstannich-

heden, dy se der hiene, en om ris to hearren en to sjen ho 't allegearre tagien wier en nou stie. Doch koe se net litte, do se efkes sitten hie, to freegjen: as Sape yet in 't bûthûs wier.

»Och heden! is Sape yet net thûs?» sei Maryke, dy kjel waerd fen Maike hiar frage.

»Thûs? — Né! ik tocht dat er hier wier.»

»Wel né! hy is neimidei dalik hier wei gien op 't lits pleatske ta, der woed er krûden weihele for ûs sike kou.»

Do koe Bartele, dy dat allegearre wird foar wird klear foarstie, it net mear hirde. Hy sprong fen it bed en mei in freeslike rare roue stemme, rop er: »Lieave God! for ûs sike kou?! — Och hwet ben ik in ellendeling! Min lieave mensen! Sape scil net libben wer thûs komme; hy mat forongelokje bij sôk waer.»

»Dat leau 'k ek,» sei Ealse Prop droech wei; »by tsiuster oer de snie benne de sleatten net to myen. En der komt yet hwet by: do ik juns ticht oan 'e bûrren ta wier mei de trôch, hab ik sioen dat dy esel fen in fieldwachter dy planke oer de opfeart der wei helle. Dat wier ek al raer dwaen.»

Krekt wils 't er dat sei kaem er ien in, dat wier de fieldwachter, dy scoe yet ris sjen hwet wis te wirden ten Hans Fetses en de dokteresse. Hy hearde hwet Ealse sei, en hy smiet der boppe op: »Dat hab ik net op min eigen manneboet dien! Bartele het er my ta forsocht en ik koed er in healgûe oan forstienje; der mei men in disse tiid wol hwet om dwaen.»

Do seagen se Bartele allegearre forbaesd oan, en Maike rop út: »Och heden! den is min man in 't gefaer fen sin libben en wy sitte hier mar by elkoar. Help him doch, och! help him! hwet scil ik oanfange?»

Hia swigen allegearre stil en bleauen sitten. Maike jammere wer: »Hioed benne jimme trôch 't needwaer swalke om in stûr mannich to fortsienjen! nou hinget er in minskelibben oan. Help him doch! Sids mar hwet jimme ha wolle. Alles kenne jimme krye; help him den doch!»

Do se yet allegearre stilswigen naen Japik Setboer it wird en

sei: »Maike, bidarje mar in bitje en betink jo efkes. Al gingen wy allegearre der nou op út, wy koene doch neat bigjinne hy tsiuster oer de snie.»

»Ne,» sei in oar, »der scoene yet mear ongelökken komme.»

»Bûten dat,» sei Japik, »ken 't best wêse, dat de boer wol feilich onder dak is by de iene boer of de oare. En as dat al sa net ris wier; den scoe ûs siikjen nou doch net bate kenne. Moarnier, sa gau as 't daget ben ik er foar om er op út to gean. Ik hab wol hope dat Sape in feilich plak socht het.»

»Nou,» sei Ealse, »moarnier wol ik wol mei jo.»

»Ik ek wol,» sei de fieldwachter.

»Goed!» sei Japik, »dat halde wy den for ouspritsen.»

Bartele wier onderwiles wer op bed gien, mar 't sliepen woe net. As er al ris in 'e slom rekke, den skilde er by elke hirde wînskoer wer to wekker. It folk sakke niunkelitsen ou, en Maryke gîng ek to rest.

Ho 't Maike dy nacht — de freeslikste fen hiar libben, tröchbrochte, der is gjin tinkbieldd oer to meitsen. Japik stelde foar om mei hiar to gean en in hiar hûs to sliepen, — en hia hie der net tsjin, om 'e bisten en 't hiele spil; hia for hiar sels hie wol graech al-lenne wêse wollen mei hiar kommer en — mei God!

De oare moarns sa gau as 't mar efkes skimere, gingen Japik en yet in stik trye fiouer oaren op in paed om Sape to siikjen. It waer wier bidarre, it hie wat fersen, sa wier der in hirde korste oer de snie komd, der se mei elke stap tröch trappen. Om dalik by de sleatten lans to gean, dat achten se net riedsum. Foarearst waerd dat bliu siikjen, hwent alles siet sliucht föl snie, as de man forongelökke wier, den wier er onder de snie bijage, en hia scoene lang siikje kenne ear se him hiene. Bûtendat wier 't ek better, tochte Japik, om earst ris by de neiste boeren to sjen, en as er der net wier, — den yet ek ris op 't lits pleatske.

't Lit him wol bigripe dat dy liu oan 't praten rekken oer Bartele. Hia hiene 't de foarige jûns wol oan him sioen ho'n swier pak er to dragen hie; mar meilyen hiene se net mei him hawn,

hwent hia hiene allegearre sîn menear fen dwaen skandalich fûn. »En dat dy fromme man!» se er ien, »dy elk en ien toriuchte wise mat en dy op snein net lye wol dat er in knoop oan sîn broek set wirdt. Nou siugge wy hwet er in him sit. Mar de Heare, dy him loslitten het, of sîn boase sondige natûr scille de skild wol krye.»

»Nou,» sei in oar, »de fromme Bartele en de frymitseler tsjin elkoar oer, dat is de hotte mei de file.»

»Ja,» sei Japik, »hiene wy se mar tsjin elkoar oar. 't Ken ek best sa ûtkomme, dat wy de frymitseler net libben wer siugge.»

By twa boeren hiene se al frege, mar dy wisten fen neat; Japik sei: »Wy matte mar ris nei 't lits pleatske en as er der net is, den ben 'k er ou.»

Oan 'e kûten ta tröch de snie moasten se faek wadsje, oer hulten en bulten, oer hichten en lichten dy se net sjen koene, sa roan it biustere swier. Hia kamen op 't lits pleatske; Japik wist wol ho 't er der in komme moast; hy die de oaren de doar op, en do gîngen se mei 'n oar it hûs tröch. Hia kamen al gau in 'e skurre en . . . »Der leit er!» sei de fieldwachter.

»En hy libbet ek,» sei Japik, dy him snorkjen hearde.

Sape waerd wekker fen dat praten; hy sloech de eagen op en sei: »Ja, ik libje, mar 'k ha pine in de hülle en de lea benne my swier; 'k ha de koarts hawn.» — Hy sei dat sa onforskillich krekt as er thûs op bed lai en der neat bard wier. Mar do er hwet better ta him sels kaem brocht er him alles fen de foarige jûns to binnen. Do kaem er heal oerein en sei tsjin de mannen dy om 'him hinne stiene; »Ja, ik hab in libbensgefaer wêst, jow my allegearre de han! — jimme hiene my ek wol dea fine kennen. — O heden!» rop er út, »dat is genade! dat is gelök! dat is lieafde! As in onskildich bern hab ik hier lein en alle eangst en binaudheid forsliepe kend, ta 't de redders my wekker makken mei de ûtröp: »Hy libbet!»

De manliu wieren allegearre oandien. Do Sape hiar mei korte warden forhelle hie ho 't mei him gien wier, do sei Japik:

»Den benne jy nedich in oar plak. Hark ris mannen! in pear fen jimme moasten mar gau nei de neiste boer, en siugge om in hînsen en sliptroch to kryen; ik scil ris sjen as hier yet net hwet ald hout to finen is, den matte wy in 'e keamer hwet fiûr oan meitse, 't is hier oars to kald.»

De fieldwachter en Ealse Prop rekken foart om in troch, en Sape siet al ridlik gau in 'e hoeke by in goed barnend houtfiûr. Hy hie net allenne dy freeslike nacht tröchsleipt as in bern onder 't swier waer, mar al wier er nou alhiel ta him sels, hy kaem sîn helpers doch hast as in bern foar, sa wier er der mei in 't skik, dat er safölle goede mensken om him hinne seach.

It fiûr die him goed, mar hy fielde doch, dat er lang net wier sa 't er hearde; dat swalkjen tröch it onwaer en dat sliepen in de wiete klean siet him in 'e lea.

In foech healûre hie 't sahwet dûrre, ko kamen se der oan mei in hînsen en troch en der kaem Sape in mei in goed rest hea en strie om him hinne. It wier bidaerd helder waer, de sinne kaem er tröch en hy wier bliid, dat er de blauwe löft wer seach. Do se al mei de tiid niunken Barteles opfeart kamen en Sape de steger fen dy planke in 't each krige, do sei er: »Der hab ik gefaerlik west, as 'k net sa'n pealtsje gripe kend hie, den leau 'k siker, dat 'k er net wer út komd wier. Ik tocht net oars, as dat ik by de planke tröchstapt wier, mar as 'k my goed bitink, der het my gjin planke in 'e wei west.»

»Dat leau 'k wol,» sei in arbeider, »Barteles hie de planke der wei helje litten.»

»Hie Barteles de planke der wei helje litten?»

Japik knîp-eage de arbeider ta om net mear derfen to sidsen, mar hy bearde dat er 't net mirk en prate mar foart: »Ja, dat jy sa nei oan 'e dead west ha, der hie Barteles de measte skild oan.»

»Nou,» sei Ealse, »ik ha fen 'e moarn heard, Barteles wier to nacht siik wurden; den het er dat er for.»

Sape halde 'm earst stil; do sei er: »Ik hie ek in ourekken nedich,

om genesen to wirden fen leauensearmoed en min libjen sonder hope. Sa giet it as men God noch mensken bitrout." — Hy jowch in biskriuwng fen de tastand fen sa'n menske, dat it sin selskipsliu der kald fen tröch de lea gîng; hia hiene net tocht dat de frymitseler sa prate koe. »O," sei er, »it libben is earst swiet as men diel het oan de genadedis fen de Iwige. Hoed is 't my wer to moed lik as 't my as bern wier op moaye sneintomoarnen. Alles in 't rûnom is sa stil en sa heilich feestlik, dat it sonde en skande wêse scoe yet fen hate en fyandskip to praten op disse moaye hearlike dei. De lieafde het hiar ommers sa great en machtich toand, en dat is ek út Bartele sin dwaen foartkomd. O, dat eagenblik, do 'k jimme der in 'e skûrre allegearre hölle oan hölle om my hinne stean seach, — dat is net to diûr kocht mei de eangstme dy 'k jisterjûn tröchstien ha. Leau my friûnen, dat wier 't hearlikste eagenblik fen min libben. Derom tink oer Bartele net to hird. Wy beide hadde ûs sels bÿppe oaren achte: nou het in heger macht ûs tröch ûs sels sjen litten, hwa 't wy benne. Wy allegearre wolle elkoar de han tarikke op disse hearlike dei, en God fen herten tankje foar alle goed en kwea, dat nei fortsienste ûs oerkaem."

Do Sape wer swige wieren se ticht oan 'e bÿrren ta en Maike kaem hiar al gau to miette rennen. — Dat wier in wersjen! twisken dy twa bijierre mensken. 't Foel Sape do net swier om út de troch oerein to kommen en Maike de han to jaen. Hia seyen in in hele poas gjin wird en doch forstiene se elkoar nou better as foarhinne wol.

Né, dat wier net mear dy selde wrald, dy Sape juster forlitten hie; dit wieren friûnliker gölhertiger gesichten. Alles — alles wier foroare.

Do Sape hearde dat Bartele danich bÿten order wier, woed er der dalik hinne brocht wirde: hy sei: »Wy matte yet mei 'n oar prate en elkoar de hannen jaen." Mar dokter kearde dat tsjin omdat er sorch hie dat se hiar beide tofölle oerstiûr bringe scoene.

Bartele wier in wierheid tige siik warden. Hans Fetsets lik moast de moarns sa gau as 't in 't fet lai nei sijn eigen hûs ta-brocht wurde, om dat de aldboer sôkke hirde koartsen hie, dat er neat gjin gespûs oan 'e hôle forneare koe, Twa dagen lai er bûten kennis of oars den dwille er alderfreeslikst, en den like er 't jimmer mei de frymitseler to dwaen to hebben. Den seach er Sape in de holle opleart, in 't midden fen snie en wetter mei de dead wirsteljen, om help rôppen en in de djiepte weisinken. En den hearde er de diivel freegjen nei de man dy Sape foarmoarde hie, om dy oan gleane keattingen fest to smeyen; en den skreaude er: »Ik ben de man! Ik! ik!»

Doue dy onderwiles wer thûs komd wier, siet jimmeroan foar sijn heite bed, om to wachtsjen op in amery dat de man ris elkes by sijn forstan komme scoe; den woed er heit sijn bidriuw kwea bikenne en him om forjefenis derfor freegje. Mar dy eagenblikken kamen selde, en den hie de skildige soan de moed net om de mûle iepen to dwaen.

Bartele Doue wier eigenlik gjin hirde kerel, mar hy wier for-hirde trôch de omstannichheden. Hy wier werom komd om op in fatsoenlike menear ouskie to nimmen fen heit en sijn sister, mar do er in 'e herberge fortellen hearde hwet er bard wier en ho 't mei heit stie, do roan er nei hûs, sa hird, dat men tinka scoene, it wier onmogelik om onderwiles satôlle to tinken en te onderfinen as hy tocht en onderfûn. Earst kaem er ontsteld in 'e keamer rennen, der heit lai, mar ek dalik ging er werom om it meinomde jild, dat him as fiûr barnde, op sijn plak werom to bringen. Der ontdiek er ta sijn greate ontsteltenisse dat sijn brief, dy him nou diivelswirk taskinde to wêsen, — al fen heit fûn wier. Hy weage it nauerneed wer in 'e keamer to kommen, en 't moaide him siker net dat heit him net ienris opmirk.

Sa siet nou de greathertige dwarstriedrige soan, onrestich triljend as, in misdediger foar 't bed fen de slomjende riuchter. En doch hied er him net graech op in oar plak winske.

Gjin ongelök leit sa swier op 't hert fen in menske as hûslike

onfrede. Alle oanhearrigen matte der onder lye, de skildige en de onskildige. Earst as der ien op sîn deabed leit, fielt de oare de lest dûbeld, en sa'n ien het swierder pak, as immen dy krekt sa de leste sike hearde fen dejinge dy him onder alle mensken de lieafste wier.

Doue woe sa graech sîn heit in greate deugd dien ha, — of ek mar in litse tsienst. Hy hied er wirk mei om yet restich en bidaerd to bliuwen. Soms sei er tsjin him sels: »Hy haldt net fen my!» En alles hwet er him to binnen brocht út it libben sonder wille, dat heit en hy togearre hawn hiene, rop him ta: »Dou hest net fortsiene dat er fen dy haldt. Alle reden en hannelwisen fen heit, dy him hird plichten foar to kommen, kamen him nou foar as de natûrlike utering fen sîn heitelieafde en sorchfaldigens. »Och!» sei er in him sels, »hwet is Maryke lökkich, dat hia útreste en slomje en alles forjitte ken. Hia het hiar sels neat to forwiten, al het se fülle swierichheid hawn; mar ik! — heit, wy matte sa net fen elkoar skiede; wy matte insoene.»

De leste wurden sei Doue lûd, dat de slömjende heit de eagen op sloech. »Insoene,» sei er mei in swak lûd, »ik scil neat in to skikken ha, — de frymitseler — mar 'k wol doch wol hearre hwet dominy der fen seit.»

Maryke, dy net fülle rest krige, wier nei iten op 'e stoel in 'e sliip fallen sa fest, dat se Doue net mirken hie. Mar do se heite lûd hearde skilde se to wekker, en sonder earst hiar bliidskip oer Doue út to sprekken, frege se: »Hwet seit er? mat dominy komme? Nou dat mei wol, oars frees ik dat it to let wêse koe.»

»Hwet sei dokter der fen?» frege Doue.

»Dokter het hier hioed yet net west; hy is fen 'e moarn nei bûten út helle.»

Hia gîng nei 't bed en frege heit, as er ha woe, dat se dominy hellen. Der sei er neat op.

»Ho is 't nou mei heit?»

»Dat wit ik net.»

In poas wieren se allegeare stil; do sei Barteles: Doue moast dominy mar helje. Doue gîng der dalik om út en 't dûrre net lang of dominy wier der al, en wiles wier dokter ek komd.

»Ho stiet it?» sei dominy.

Dokter loek oan 'e skouders en sei: »Ik leau 't is sa fier hinne dat jy er mear oan dwaen kenne as ik.»

»Ja sa giet it,» sei dominy skerp (hwent dokter wier ek al sa'n heale frygeast). »Allenne de bitsienners fen de godstsiensst kenne de mensken forlichtsje en opriuchtsje in de leste bangste ûre, as de boase forsiker him yet ienkear mei alle geweld oankampet, den siucht men in hwet wy benne en hwet wy kenne; den fielt men dat allenne it libbene wird Gods de mensken wiere treast en lûk oanbringe ken.»

Barteles, dy alle wirdden hearde en forstie, wier al oerein komd, ear 't Doue, dy oars al tagripte, him helpe koe. Do dominy stil swige, sei de alde weamoedich: »Ja, immen dy nea fen 't goed paed ourekke is, ken mei goede moed de hûlle dellidse; mar men rekket sa licht fortise in 't tîdelike, — men ken ien net for alles mye, en den is 't gelove skriklik!»

»Skriklik?» fregen dominy en dokter beide forbaesd.

»Lit my sa mar sitte, ik ken 't wol ûthalde,» sei Barteles, do Maryke him yet in keassen efter de rech dwaen woe. Do sei er tsjin dominy: »'t Is my altiid bybliuwn, dat ûs ald dominy, do ik as greate jonge gîng to fragelearen, ûs ris forhelle het fen 't leste oardiel, fen de basunen, fen de divels, fen 't jammerjen en kleyen. Jy witte 't wol ho dat allegearre is en wêse scil.» De sike man sloech risboskjend de hannen foar de eagen; en nei in poaske swyen sei er wer. »It wier ougrislik, grûwelik; ik ha faek winske, as 'k der om tocht, dat ik in skiep wier; dat het gjin siele en mei de dead is alles út. Der ben ik wol om ûtlake, mar och heden! it wier my wol inmoed. Sa'n stom dier, dat neat fen de fwichheid wit, het in nochlik libben. It ken op sîn menear sîn sin en wille folgje, hwent neat is him sonde. In menske mat altiid op sîn hoede wêse ho 't er libbet en hwet er

docht. Ik hie lökkich libje kennen sonder gelove. As ik min hert in sin opfolge hie, den stie de frymitselers wiif nou foar min bed en alles — alles wier den hiel oars."

»Och heden, de man dwilet," sei dominy. »Hwet het it gelove mei de frouliu to meitsen?"

Bartele sei: »Dat ha jy my wol ris út 'n oar set, do 'k yet fynt wier. »Jy wisten my to bitsiatten dat min lieafde sondich wier."

»Is dat wier?" sei dokter glimkjend.

»Ja, dat is wier," sei dominy. »Sin heit wier in riucht from man en hie hier in 't dorp fülle to sidsen; en dy hie in oar sin as hy, do hy nei 'n wiif omseach. Nou seit de wet des Hearen: Eert uwen vader en ...,"

»Den dwilet dy goede man doch net!" sei dokter finnich.

»Bartele sei: »En do ik min flesk krúsge hie, en strang wurden wier, strang oer my sels en oaren, en min bern foarhalde woe hwet my foarhalden wier, do hab ik faek in striid hawn en manich kear het it sondige hert trille en huvere. Sape het onderwiles mei Maike lökkich wést en wille fen 't libben hawn."

»As in heiden," sei dominy.

»Hy is doch sa ondogens net as ik," sei Bartele, jimmer helderder. »Hy is gjin ... Ik hab him ombringe wold, wils 't hy in 'e skrep wier om my goed to dwaen. Ik hab tröch min stivens en hirdens min jonge op forkearde wegen driuwn; ik hab ...

»O heit!" rop Doue, wils 't er in triennen útborst, »forjit en forjow! Ik ben in dogeneat in hertloase; mar it scil oars wirde. Rik my de han ta, heit, en neat mear scil der him twisken ús stelle."

»De man wint him tofülle op," sei dominy, »'t Is best dat ik in poaske allenne by him ben, om him fen 't tidlike op 't iwege to bringen."

Dokter sei mei 'n lûbishaftich glimke: »It döcht him doch goed dat er him ris útpraet."

»Ja dat döcht my wonderlik, goed," sei Bartele, wils 't er oue han stiif beet halde. »Lit ús doch yet in frede skiede.

In disse dagen hab ik miend dy fier foart, in need en ellende to sjen. Dat wier mar droomjen en dwiljen. Nou earst ben ik wakker en helder — freeslike helder. It hiele moaye bliere libben mei alle forsmaedde en bikampe lieaven en goeden omjowt my en knelt my. Greate God! forjow my alle sondige oertinkings. Döch jo riucht, ik hab my sels de wrald ta in hel makke, ik!”

Sa hiene se Barteles nea earder praten heard. Nou likwol skinde sin kreft in ienen wei to wesen. Oumatte siichde er efter-oer in 't keassen en die de eagen ta.”

»Seil ik yet ris for jo bidde?” frege dominy.

»Dat kenne jy thûs wol dwaen,” sei Barteles. »Jy witte nou ho 't mei my stiet.”

Dominy en dokter gîngen togearre ta de doar út. »Scoe 't yet hwet dûrje kenne mei him?” frege dominy.

»Net malle lange lang. Hy het him niis tige formanne; mar 't giet for 't lest.”

Do dominy allenne wier sei er by him sels: »Goede ginst! al in great tritich jier ha 'k hier nou stien, mar yet nea is in menske my sa ontsketten as disse Barteles, dy ik sa hiel end al miende to kennen en to bihearskjen.”

De oare moarns waerd er to Jinsensbûren in deade bilet, en 't waerd al gau tröch de omstreken forkondige, dat Barteles Doues forstoarn wier. For Hans Fetsses wier der net let, de bern koe 't neat skele en oare liu yet minder. Mar for de rike Barteles moast er tige let wirde en do 't dien wier krigen de bûrmannen in de herberge koffi mei in sean dimter koeke. En ho 't nou mei sin siele stoe, der hienen de liu 't ek al mei to dwaen. Hy hie in sin leste eagenblikken sök wonderlik praet hawn, en hy hie net ienris ha wollen dat dominy for him bidde: dat liu dy 't fier in de genade brocht hiene, wieren der huverich onder as de man wol goed weircisge wier.

Maryke kaem hwet fen dy praetsjes to hearen, en dat wier hiar sa in 'e wei, dat se net mear forswye koe, hwet Doue en hia oars oupraet hiene, dat se 't for hiar sels halde scoene.

Oan in stik of trye bûrfrouliu, dy ris etkes by hiar seagen, forhelle se: »Ik hie al faker as ienris in menske stearren sioen, mar yet nea wier de dead my minder ongrislik foarkomd as disse leste kear.» Ja, hiar leed en roue waerd er tröch forlichte, as se bitochte ho graech hiar heit stearre woe en ho nochlik er weireisge wier.»

»Ja,» sei Sape Maike, »ik wit wol hwetste sidse wotte, Maryke en ik ben bliid, datste derfen bigjinst. Elk en ien mei it wol witte, hwent er is hwet út to learen. Elke bern in Jinsenbûrren wit it ho 't Sape en Bartele tsjin elkoar oer stiene. Mar Godtank, hia benne as friûnen skaet; jisterjûn hadde se elkoar forjown. Dokter woe net ha, dat se by elkoar kamen, omt er sorch hie dat it for hiar beide neidelich wêse scoe; hiene wy sin sin dien, den hiene hia elkoar net wer komd to sjen. Mar nou tankje wy God, dat wy oan de winsk fen de beide mannen in stilte foldien ha. Jimme kenne 't net leaue ho great en hearlik as 't wier, do wy Sape hier hinne brocht hiene. Langer as in ûre hadde hia togearre west. Hwet hia praten ha, dat wit ik net, mar hia benne wol to moed fen elkoar skaet, howol mei triennen in 'e eagen.»

Franke, dy komd wier om de deade ek yet ris to sjen, stie in in hoeke, mar hy hoefde onder 't leste praten fen de frouliu net read om 'e hölle wirdden to hebben, hwent Maryke tocht er in 'e fierte net om, om ek to fortellen, ho 't heit ek Frankes en hiar hannen in elkoar lein, en hiar togearre de segen des Hearen tawinske hie. Mei swiete wille tocht de jongfaem oan dat wichtige eagenblik, do se sei: »Nimmen tocht om stearren as wollicht heit sels. Hij sei: »Nou ben ik mei de wrald in 't lik en yet nea het it my sa wol west as nou.» Wy moasten him mar ellenne litte, sei er, de tiid scoe him net lang falle; in libben lik as sines joweh fölle to neitinken, en neat wier treastliker as hikenne ta meyen, ho lieafdefol God de swakke menske tröch goed en kwea ta omtinken brocht. Al wier der manich dei, ja mannich jier forlein gien, men moasten ien treastje, hwent net aflegare koene de selde wei gean en ek in de leste

ûre naem de rike goede God arbeiders in sîn wingerd oan.”

Dat wieren Barteles leste wirden west, de moarns hie Maryke, do se al hwet let op kaem, him dea op bed fûn. Dat Sape by him west hie, hiene se earst stil halden om dokter, mar hwerom scoene se 't goede forswye? it forkearde wier doch net mear oars to kryen. Sape hie ek sein, forhelle Marke yet: Bartele wier goed stoarn. It hie winsklik west, dat it hele dorp, friûnen en fyannen, sioen hiene, ho'n goede seafte man it wiêr, sa gau de kalde iiskorste foart wier dy him foarhinne altiid omjowch en hindere. »Sa het Sape sein, en — der mei nou út foartkomme hwet wol, — ik woe wol dat alle liu, dy Bartele kend hadde, dit to witten kamen.”

Dy winsk kaem natûrlik gau nei, en do earst bigûnen de liu de beide mannen, der in de leste dagen safolle oer praten wier iu bitsje better mei forstan to bioardieljen. Ont nou ta hie 't gled onmogelik like, dat dy twa 't mei 'n oar iens wirde koene, en hiar inforsoening gîng in 't bigjin for in net to forklearjeu skiednis, in wonder út wonders ontstien. Mar al gau waerd er sein. dat wonder wier de menske sels, mei sîn leafjen en hoopjen: Ja, in hopen moasten dokter meistemme as er sei: »God makket de mensken, krekt as alles, sa goed en folslein, dat er nea mei wonders oan 't byhelpen hoeft.”

De ienfaldige frömme wifkes likwol woene hiar it wonder net ouprate litte, hwet ek alle bilésene liu mei elkoar der tsjin inbringe mochten. Hia wisten wol net fülle grûnen by to bringen mar just derom wier alles in wonder.

Barteles bigrafenisse wier de greatste en omslachtichste dy men sint menskegehûch in Jinsenbûrren sioen hiene. Dominy halde gjin oanspraek by de kiste; hy sei fen efteren dat er der gjin »opge wektheid” ta hawn hie, omt er net wiste ho 't er oer Bartele tinke moast. Likwol naem elk in goede learinge mei nei hûs.

Sape Stekbel wier sint dy tiip in hiel oar man; hy libbe mei alle mensken in frede en friûnskip. As er immen by him kaem om rie of help, dy waerd nea net mei hwet ouwaide praetsjes ou-

skipe. Elk fiede him nöchlik by dy liu, in hwaens hûs saßlle lök en frede wenne, dat it hele dorp der winst mei dwaen koe. Al kaem immen der mar allenne om in liddige ûre by de goede man tröch to bringen, hy gîng er altiid fleuriger, better en riker wer wei. En sa bilibbe ek Sape sels, op sîn hege jierren yet in lange rige fen nochlike dagen.

Dominy Stekelband oerlibbe Barteles Doues gjin lange jierren. In sîn plak krigen se to Jinsensbûren in jonge flinke man, krekt ien as se der nedich ha moasten. In 't biggin wier 't grif sîn moaye en foar elk bigriplike trant fen preekjen hwermei er de mensken triek. 't Kaem sommige liu earst wol hwet freamd en ny foar, mar oan rikdom went men ien gauwer as oan earmoed. Mar reden fen in man mei gelove en heatde, dy him sels allenne for in wirktoegh fen heger macht biskôget, bisteane net in kleare bare folksbihagery; hia benne de utering fen in goed hert dy oeral, in sted en dorp, in goede herten ingong fint, en sawol forstanliu as gemoeds-mensken wiser en better makket.

Hwa foar in twyntich jier in Jinsensbûren bikend wier en der nou komt, scil 't der ek al danich foroare fine. Dat er in nye pûnwei tröch rent en der forskate nye en fornyde husen komd benne, dat ken er dalik sjen; mar as er in 'e herberge oanstekt en der hwet sit to praten, den scille de jonge kastlein en kastleinske him fortelle, dat de mensken der ek in boel foroare benne sont se disse dominy hawn ha. Alde fyannen dy mei stive hollen dwars tsjin elkoar opgingen, ho hird se ek mei dead en divel drige waerden, benne inforsoend, allenne tröch dat dominy der sa goed slach fen het om de mensken it riuchte oan to praten. Frommen en godloasen wirde net mear mei de finger oanwiisd, en gehispel oer forborgenheden des geloofs heart men selde mear. Foarhinne wieren der goeds dy saßlle mei geastlike dingen to dwaen hiene, dat de tidelike hiar gjin oandacht wirdich wieren, hwertröch se slof en lui waerden en hiar sels en hiar sibben ta earmoed brochten. Oaren mimeren en hersenskraben sa fel oer onbigriplike learstelsels, dat se hiar sels de hülle oerstiür brochten

en nei 't gekkehûs ta moasten. Ik hab fen beiden wol goeds kend. — Mar der heart men nou in Jinsenburg net mear fen.

Freget men, ho ken in dominy safülle foroaring in in dorp towei bringe, den wit nimmen der fülle fen to sidsen as: »Den matte jy him mar ris preekjen hearre; hy mient nimmen en hy treft alle mensken. Jimmer en oeral döcht er hwet er dwaen mat, net mear en minder; den komt it oare fensels.»

Kort nei de dead fen Bartele skreau Liuwe kastleins Griet oan hiar heit, dat nimmen fen plan wier om by him in Amerika to kommen. Hia krigen tiding werom dat hy dy brief net lêsen hie, hy wier just earder stoarn as de brief oankomd wier. De kastleinske wier fen dy tinge fülle mear oerstiür as men foarhinne tinke scoene, as men hiar oer hiar man praten hearde. Mar as se alles goed bitocht moast se doch sidse, dat it for ien ding goed wier: nou wier der fülle minder kans dat ien fen hiar bern in 't sin krye scoe om nei Amerika to gean.

Jan skearder waerd ald en minder, mar hy woe yet altiüd graech de *Heraut* en sök soarte fen kranten lêse, as er se mar bikomme koe. Do de nye dominy carst to Jinsenburg wier socht Jan ek al gau otus en totus by him to wirden, en om dat klear to spiljen died er dominy in ougrislik forhael fen it jünselskip dat in de herberge halden waerd. sawet onder lieding fen Japik en Franke. Der waerden de mensken alhiel end al ta wraldstienners makke, sei Jan, en 't alde wiere gelove waerd in minachting brocht. Derom scoe 't wol goed wêse, dat dat spil ris mei kreft tsjingien en mei geweld utroege waerd. — Dominy lake der ris om en sei: »It alde wiere gelove het net mei geweld de oerhan krige oer de foarsten der ierde, en 't scoe in min teiken wêse, as 't him nou mei geweld steande halde moast. It stiet my wol oan, dat hier mensken benne der 'k mei prate ken oer hwet oars as hiners en ky.» — Der koe Jan skearder mei hinne gean.

It earste en foarnaemste feest, dat er in dy dagen to Jinsenburg halden waerd, wier de brilloft fen Franke en Maryke

Alle tafels in 'e greate jachtweide fen de herberge wieren, biset en 't lits keamerke der yet by; hwent hele Jinsenbûrren kaem der sahwet by to pas. Allenne Jan skearder, dy oars by alle katfilderyen sahwet poathalder wier, en op brilloften graech in lang geastlik rimstik foarlêse woe, — waerd by disse brilloft mist. — Hy fiede sels dat sîn tiid foarby wier, hy siet in 'e hûs to prûljen wils 't it hele dorp feestfierde. Hy waerd der in 'e herberge net bysonder mist, hwent fen lange rimen en fen eigenwise praetsjes hiene se gjin lorlet. Elk wier der frolik en fry en die graech sîn best om fleur in 't selskip to bringen. Bartele Doue en Griet wieren breggemans- en breidsbroer en suster; hia pasten tige op ho 't alles op nei alde feste wisansies taging, hwent siuch: as men dat sahwet foar 't forstan hiene, den hoefde men letter in oar der net safolle nei to freegjen. Lökkich en stil siet Franke goede mem nest Sape oan 'e bôppe-ein fen de tafel by de jonge liu. Hia wier bliid to moed en der great op dat Franke en Maryke safolle goede friûnen hiene, en hia koed er by-wilen ek oandien onder wirde. Al hiar hoopjen en winskjen wier nou foldien. Dit feest wier net allenne for hiar en hiar sibben in feest fen lieafde en inforsoening, mar ek for alle dorpsliu. Dy hiar it neist en dierberst wieren, waerden fen alle mensken heechachte, — en hia fortsiennen dat. Hofolle oars wier 't nou allegearre as do Sape en hia as breggeman en breid nest elkoar sieten. Al hwet se sint dy tiid tröchlibbe hie moast se hiar wer to binnen bringe, en fen alles hwet er onder de brilloftsgasten, mei grappen en laitsen, forhannele waerd, like hia net fülle to hearren. Der kamen segenwinken by de fleet en Sape spile derin net swak by.

—

En nou nimme wy ouskie fen ûs friûnen 'en bikenden. For hiar scille ek foartoan frolike en treurige dagen elkoar wol ouwikelje, mar hia swerfje net mear ienlik om op in onfesfe grûn midden onder de mensken. Hier libje, lieafje en arbeidsje hia. Gjin fen

allen wol mear in sîn hûs bside bliuwe om menskeskou to warden. Elk foar oar wol graech sîn meimensken in alles diele litte en derby fiele se, as se field en bosk oersiugge, dat ek de hearststormwin in sike is for 't oansteande foarjier.
